O poveste despre mituri, revoluţie şi dragoste
în Africa secolului XX, spusă de un gigant
al literaturii kenyene

POLIROM

Ngũgĩ wa Thiong'o

Un bob de grâu

BIBLIOTECA POLIROM

„*Un bob de grâu*, romanul în care istoria îşi aduce faptele la viaţă, este o carte născută din echilibru, cu resurse nebănuite, care confirmă cu asupra de măsură calitatea de scriitor a lui Ngũgĩ wa Thiong'o."

The Guardian

„Ngũgĩ wa Thiong'o scrie cu pasiune despre fiecare formă sau culoare pe care o ia puterea."

The Sunday Times

„Când scrii, ar trebui să auzi toate şoaptele, toate strigătele, toate vocile care plâng sau îşi spun dragostea, toate glasurile care-şi urlă ura din negura trecutului."

Ngũgĩ wa Thiong'o

www.polirom.ro
Carte publicată şi în ediţie digitală

Considerat capodopera lui Ngũgĩ wa Thiong'o, romanul *Un bob de grâu* urmăreşte destinele unui grup de săteni chiar înainte de proclamarea independenţei Kenyei faţă de Imperiul Britanic, în 1963, după revolta Mau Mau. În centrul poveştii se află Mugo, un om bântuit de un secret teribil. Personajele care-l înconjoară se află într-o strânsă legătură cu momentele importante prin care trece Kenya şi, după cum o arată numele lor, sunt purtătoarele unor simboluri cu o mare încărcătură istorică: bătrânul Warui (râul), care face legătura între marile etape din evoluţia poporului; Gikonyo (buricul), în care ceilalţi văd cordonul ombilical ce leagă generaţiile între ele, şi nevasta sa, Mumbi, numită astfel după mama simbolică a poporului gikuyu. Mugo însuşi poartă numele unuia dintre cei mai veneraţi profeţi ai comunităţii şi este onorat în roman ca mântuitor al poporului său. Pe măsură ce ni se dezvăluie destinele întortocheate ale sătenilor, într-o naraţiune în care miturile se împletesc cu trimiteri la personaje istorice reale, sub ochii noştri ia naştere o poveste despre compromisuri inevitabile, prietenii trădate şi iubiri puse la încercare.

NGŨGĨ wa THIONG'O s-a născut în Kamiriithu, Kenya, în 1938. Studiile superioare şi le-a definitivat la Universitatea Makerere şi la Universitatea din Leeds. Primul său roman, *Nu plânge, copile*, a fost publicat în 1964, urmat în 1965 de *Râul care ne desparte* (Polirom, 2014), *Un bob de grâu* în 1967 şi *Petale de sânge* în 1977. *Diavol pe cruce*, publicat în 1980, a fost gândit şi scris în timp ce autorul său era în închisoare, în Kenya, unde fusese trimis fără să fie judecat, după punerea în scenă de către ţărani şi muncitori a piesei *Mă însor când vreau eu*, scrisă împreună cu Ngũgĩ wa Mirii. În 1986 apărea, în Kenya, romanul *Matigari*. Ngũgĩ wa Thiong'o a publicat, de asemenea, antologii de proză scurtă şi numeroase eseuri critice. În prezent este profesor la University of California, Irvine.

Coperta seriei: Radu Răileanu
Foto copertă:
Matson Photo Service, 1936,
Biblioteca Congresului SUA

BIBLIOTECA POLIROM

ACTUAL

Scriitori contemporani, voci şi tendinţe noi
în literatura universală de azi.

Colecţia BIBLIOTECA POLIROM este coordonată de
Bogdan-Alexandru Stănescu.

Ngũgĩ wa Thiong'o, *A Grain of Wheat*

Copyright © Ngũgĩ wa Thiong'o 1967
This translation of *A Grain of Wheat* is published by arrangement with Pearson Education Limited.
All rights reserved

© 2016 by Editura POLIROM, pentru traducerea în limba română

Foto copertă: Matson Photo Service, 1936, Biblioteca Congresului SUA

www.polirom.ro

Editura POLIROM
Iaşi, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
Bucureşti, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A,
sc. 1, et. 1, sector 4, 040031, O.P. 53

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României:

WA THIONG'O, NGŨGĨ

Un bob de grâu / Ngũgĩ wa Thiong'o; trad. din lb. engleză şi note de Alexandra Fusoi. – Iaşi: Polirom, 2016

Ngũgĩ wa Thiong'o

Un bob de grâu

Traducere din limba engleză şi note
de Alexandra Fusoi

POLIROM
2016

Nebun ce eşti! Ce semeni tu nu învie, dacă nu moare mai întâi. Şi când semeni, semeni nu trupul care va fi, ci doar un grăunte, cum se întâmplă: fie de grâu, fie de altă sămânţă.

Corinteni I, 15:36[1]

Deşi este plasată în Kenya contemporană, toate personajele din această carte sunt fictive. Nume cum sunt cele ale lui Jomo Kenyatta şi Waiyaki sunt inevitabil menţionate ca parte a istoriei şi a instituţiilor ţării noastre. Dar situaţia şi problemele sunt reale – uneori prea dureros de reale pentru ţăranii care au luptat împotriva britanicilor, dar văd acum că lucrurile pentru care au luptat nu mai sunt luate în seamă.

Ngũgĩ wa Thiong'o
Leeds, noiembrie 1966

1. Noul Testament, Întâia epistolă a lui Pavel către Corinteni, 15:36-37, Biblia sau Sfânta Scriptură a Vechiului şi Noului Testament, traducere de Dumitru Cornilescu, 1924. Toate citatele urmează această ediţie.

Pentru Dorothy

unu

Mugo era neliniştit. Stătea culcat pe spate şi privea tavanul. Din acoperişul de ferigi şi frunze atârnau cârcei cenuşii – toţi îndreptaţi către inima lui. O picătură de apă limpede îi atârna delicat deasupra. Picătura se rotunjea şi devenea tot mai negricioasă pe măsură ce absorbea fire de funingine. Apoi începu să alunece spre el. Încercă să închidă ochii. Nu reuşi. Încercă să-şi mişte capul: era ţintuit de cadrul patului. Picătura devenea tot mai mare pe măsură ce se apropia de ochii lui. Vru să şi-i acopere cu palmele; dar mâinile, picioarele, tot trupul refuza să i se supună. De disperare, Mugo îşi adună forţele pentru un ultim efort şi se trezi. Acum stătea sub pătură şi se simţea tulburat, temându-se că, aşa ca în vis, picătura de apă rece îi va străpunge dintr-odată ochii. Pătura era aspră şi ponosită; fibrele rugoase îi înţepau faţa, gâtul, de fapt toate părţile corpului neadăpostite de haine. Nu ştia dacă să se ridice sau nu; patul era cald, iar soarele nu se arătase încă. Zorii pătrundeau în colibă prin crăpăturile din perete. Mugo încercă un joc pe care îl juca ori de câte ori nu putea dormi în toiul nopţii sau dimineaţa devreme. În beznă sau în semiîntuneric cele mai multe obiecte îşi pierd conturul, o formă contopindu-se cu alta. Jocul era o încercare de a desluşi diferitele obiecte din cameră. În dimineaţa aceasta totuşi, lui Mugo îi era greu să se concentreze. Ştia că fusese doar un vis: cu toate astea, încă se mai înfiora la gândul picăturii

reci căzându-i în ochi. Unu, doi, trei; dădu pătura deoparte. Se spălă pe faţă şi aprinse focul. Într-un colţ, găsi nişte mălai într-un sac printre vase. Puse mălaiul pe foc într-o *sufuria*[1], adăugă apă şi începu să amestece cu o lingură de lemn. Îi plăcea terciul dimineaţa. Dar de câte ori mânca îşi aducea aminte de terciul pe jumătate făcut pe care îl primise în lagăr. Cum trece timpul şi se repetă totul, se gândi Mugo; ziua ce ni se aşterne în faţă va fi exact la fel ca ziua de ieri şi cea de alaltăieri.

Luă o *jembe*[2] şi o *panga*[3], reluând cutuma zilnică în care se prăvălise viaţa sa după ce plecase din Maguita, ultimul lagăr de detenţie prin care trecuse. Ca să ajungă până la noua lui *shamba*[4], aflată de cealaltă parte a satului, Mugo trebuia s-o ia pe drumurile prăfuite din Thabai. Şi, ca de obicei, Mugo descoperi că vreo câteva femei se treziseră înaintea lui, că unele dintre ele se întorceau deja de la râu, cu spinările lor firave arcuite sub greutatea bidoanelor cu apă, la timp ca să pregătească ceai sau terci pentru bărbaţii şi copiii lor. Soarele era acum sus pe cer: umbrele pomilor, colibelor şi oamenilor erau subţiri şi alungite pe pământ.

— Toate bune în dimineaţa asta? îi strigă Warui, ivindu-se dintr-una dintre colibe.

— Bune.

Şi, ca de fiecare dată, Mugo ar fi trecut mai departe, dar Warui părea dornic de vorbă.

— Te pui pe treabă devreme?

— Da.

— Asta spun şi eu mereu. Du-te când pământul e încă reavăn. Soarele să te găsească deja acolo, şi n-o să te doboare. Dar dacă ajunge la *shamba* înaintea ta...

---

1. Vas de gătit metalic, fără toarte, cu fundul plat şi pereţi înalţi (în swahili, în original).
2. Săpăligă (în swahili, în original).
3. Cuţit lung, macetă (în swahili, în original).
4. Lot de teren cultivat, grădină (în swahili, în original).

Warui, unul dintre bătrânii satului, purta pe umeri un ţol nou care îi scotea în evidenţă chipul ridat şi smocurile cenuşii de păr din cap şi de pe bărbia ascuţită. El era cel care îi dăduse lui Mugo fâşia de pământ pe care o avea acum, ca să-şi cultive un pic de hrană. Propria lui bucată de teren fusese confiscată de guvern pe vremea când era închis. Deşi lui Warui îi plăcea să sporovăiască, ajunsese să respecte firea reţinută a lui Mugo. Dar astăzi îl privea pe Mugo cu un interes sporit, ba chiar curiozitate.

— Cum ne spune Kenyatta[1], continuă el, sunt zile de *Uhuru na Kazi*[2].

Făcu o pauză şi trase un scuipat până la îngrăditură. Mugo era jenat de această întâlnire.

— Şi, coliba ta e pregătită pentru *Uhuru*? adăugă Warui.

— O, e în regulă, spuse Mugo şi îşi văzu de drum.

În timp ce mergea prin sat, încerca să înţeleagă ultima întrebare a lui Warui.

Thabai era un sat mare. Când fusese ridicat, strânsese culmile mai multor dealuri: Thabai, Kamandura, Kihingo şi părţi din Weru. Şi nici chiar în 1963 nu se schimbase mult faţă de acea zi din 1955 când acoperişurile din ierburi şi pereţii de lut fuseseră adunate în grabă, în timp ce sabia omului alb stătea ameninţătoare la grumazul oamenilor, ca să-i apere de fraţii lor din pădure. Unele colibe se prăbuşiseră; câteva fuseseră dărâmate. Şi totuşi satul îşi păstra neştirbită rânduiala; din depărtare părea o grămadă uriaşă de ierburi din care se înălţa spre cer fum, ca dintr-un rug de sacrificiu.

---

1. Jomo Kenyatta (cca 1893-1978) - om politic kenyan din tribul gikuyu, cel mai numeros grup etnic din Kenya; conducător al luptei de eliberare naţională; fondator al mişcării naţionaliste Mau Mau (1952); deţinut pentru convingerile sale politice (1953-1961). Primul preşedinte al Republicii Kenya (1964-1978).
2. Libertate şi muncă (în swahili, în original). A devenit mottoul luptei pentru independenţă în Kenya.

Mugo mergea cu capul uşor plecat, cu ochii în pământ, ca şi cum i-ar fi fost ruşine să privească în jur. Retrăia întâlnirea cu Warui când, deodată, auzi pe cineva strigându-l pe nume. Tresări, se opri şi privi spre Githua, care şontâcăia spre el în cârje. Când ajunse la Mugo, luă poziţie de drepţi, îşi ridică pălăria ponosită şi strigă:

— În numele libertăţii oamenilor negri, te salut.

Apoi se înclină de câteva ori, cu o deferenţă caraghioasă.

— Ţi-e... ţi-e bine? întrebă Mugo, neştiind cum să reacţioneze.

Între timp, se aciuaseră doi-trei copii care râdeau de maimuţăreala lui Githua. Githua nu răspunse imediat. Avea cămaşa ruptă, iar gulerul – negru de murdar. Cracul stâng al pantalonilor era îndoit şi prins cu un ac ca să acopere ciotul. Întrucâtva pe neaşteptate, îl prinse pe Mugo de mână:

— Ce mai faci, omule? Ce mai faci? Mă bucur să văd că te duci devreme la *shamba*. *Uhuru na Kazi*. Ha! Ha! Ha! Chiar şi duminica. Să ştii că înainte de Starea de Urgenţă şi eu eram ca tine; înainte ca omul alb să-mi facă asta cu gloanţele lui, munceam cu sârg, prietene. Îmi tresaltă inima de bucurie să-ţi văd entuziasmul. *Uhuru na Kazi*. Te salut, şefule.

Mugo încercă să-şi retragă mâna. Inima îi bătea cu putere şi nu-şi găsea cuvintele. Râsul copiilor îi sporea neliniştea. Tonul lui Githua se schimbă subit:

— Starea de Urgenţă ne-a distrus, spuse el cu voce tânguitoare şi se îndepărtă brusc.

Mugo se porni degrabă, dându-şi seama că privirea bărbatului îl urma. Trei femei care veneau dinspre râu se opriră când îl văzură. Una dintre ele strigă ceva, dar Mugo nu răspunse şi nici nu se uită la ele. Ridica în urmă o dâră de praf de parcă îl urmărea cineva. Şi totuşi nu făcea decât să meargă, întrebându-se: Ce-i cu mine azi? De ce se uită dintr-odată lumea aşa de curioasă la mine? Am călcat în vreun rahat?

Curând ajunse aproape de capătul străzii principale, unde stătea bătrâna. Nimeni nu ştia câţi ani are: fusese dintotdeauna

acolo, o parte familiară a satului vechi şi a celui nou. În satul vechi, stătuse cu unicul ei fiu, care era surdomut. Gitogo, căci ăsta era numele băiatului, vorbea prin semne, însoţite adesea de sunete guturale ca de animal. Era chipeş, bine clădit, una dintre figurile populare în centrul Vechiului Rung'ei, unde tinerii obişnuiau să se adune ca să stea de vorbă cât e ziua de lungă. Uneori, bărbaţii făceau pe curierii pentru proprietarii de prăvălii şi câştigau câţiva bănuţi „cât să nu le bată vântul prin buzunare", cum spuneau unii cu nepăsare. Râdeau şi ziceau că monedele vor atrage şi altele (rudele lor, frate!) cu timpul.

Gitogo lucra în birturi sau măcelării, iar de multe ori ridica şi căra greutăţi pe care ceilalţi le ocoleau. Îi plăcea să-şi arate muşchii puternici. Zvonurile care circulau prin Rung'ei şi Thabai, nu puţine femei tinere simţiseră forţa acestor mădulare. Serile, Gitogo cumpăra de mâncare – jumătate de kilogram de zahăr sau jumătate de kilogram de carne – şi o ducea acasă, la maică-sa, care se lumina la faţă când îl vedea, iar chipul îi întinerea printre ridurile multe. Ce fiu, ce bărbat, spuneau oamenii, impresionaţi de grija pe care surdomutul i-o purta mamei lui.

Într-o bună zi, oamenii din Thabai şi Rung'ei s-au trezit înconjuraţi de soldaţi, deopotrivă negri şi albi, înarmaţi cu puşti, şi de tancuri, care fuseseră văzute ultima dată străbătând drumurile în timpul războiului lui Churchill cu Hitler. Fumul salvelor se înălţa spre cer, iar oamenii stăteau cu răsuflarea tăiată. Unii se închiseseră în latrine; alţii se ascundeau printre sacii cu zahăr şi fasole din prăvălii. Iar alţii încercau să se furişeze spre pădure, doar ca să descopere că toate căile către libertate erau blocate. Oamenii erau aduşi în piaţa centrală, unde se ţineau târgurile, ca să fie triaţi. Gitogo a fugit într-o prăvălie, a sărit peste tejghea şi aproape că a căzut peste negustor, care se ghemuia printre sacii goi. A început să gesticuleze, scotea sunete de nedesluşit, a privit pe furiş şi a arătat către soldaţi. Negustorul, încremenit de spaimă, se holba tâmp la Gitogo. Gitogo şi-a adus deodată aminte de mama lui bătrână, rămasă singură în colibă. A văzut cu ochii minţii imagini vii ale unor fapte crude şi

sângeroase. A ieşit în grabă pe uşa din spate şi a sărit gardul spre câmp, frământat acum de primejdia care o pândea pe mama sa. Nevoie urgentă, acasă, mama: scenele îi străfulgerau mintea. Numai muşchii lui o puteau apăra. N-a băgat de seamă că un alb, îmbrăcat într-o sahariană, stătea ascuns într-o pădurice.

— Stai! a răcnit albul.

Gitogo a alergat mai departe. Ceva l-a lovit în spate. A ridicat braţele în aer. A căzut pe burtă. Se pare că glonţul îi atinsese inima. Soldatul îşi părăsi postul. Încă un terorist Mau Mau fusese ucis.

Când bătrâna a aflat vestea, a spus doar: „Dumnezeule". Cei care au fost de faţă zic că n-a plâns. Şi nici n-a întrebat cum îşi aflase moartea fiul ei.

După ce ieşise din lagărul de detenţie, Mugo o văzuse de câteva ori pe bătrână în preajma colibei ei. Şi de fiecare dată se simţise tulburat, ca şi cum femeia l-ar fi recunoscut. Avea o faţă micuţă, brăzdată de riduri. Ochii ei erau mici, dar din când în când aveau licăriri de viaţă. Altminteri păreau morţi. Purta mărgele în jurul coatelor, câteva lanţuri de aramă la gât şi tinichele în formă de scoici în jurul gleznelor. Când se mişca, zornăia ca o capră cu talangă la gât. Dar ochii ei îl nelinişteau cel mai tare pe Mugo. Întotdeauna îl făceau să se simtă dezgolit, vulnerabil. Într-o zi, a intrat în vorbă cu ea. Însă ea n-a făcut decât să-l privească şi apoi a întors capul. Mugo s-a simţit respins, dar singurătatea ei îi trezea un simţământ de milă. Voia să o ajute. Acest gând îi umplea inima de bucurie. A cumpărat nişte zahăr, mălai şi un mănunchi de lemne de foc de la una dintre prăvăliile ţinute de kabui[1]. Seara, s-a dus acasă la bătrână. În colibă era întuneric. Încăperea era sărăcăcioasă, iar vântul rece şuiera prin găurile căscate în pereţi. Bătrâna dormea pe podea, lângă vatră. Mugo şi-a amintit cum dormea şi el pe podea în coliba mătuşă-sii, împărţind locul de lângă vatră cu

1. Trib naga, care trăieşte în zona dealurilor Naga din nord-estul Indiei.

caprele şi oile. De multe ori se târa şi se ghemuia lângă capre ca să se încălzească. Dimineaţa, se trezea cu faţa şi hainele acoperite de cenuşă, cu mâinile şi picioarele mânjite de căcărezele caprelor. Până la urmă, se obişnuise cu mirosul animalelor. Dus pe gânduri, Mugo a simţit că femeia îl ţintuia cu privirea, în care licărea o sclipire de recunoaştere. Deodată, Mugo s-a cutremurat la gândul că femeia l-ar putea atinge. A rupt-o la fugă afară, revoltat. Poate că întâlnirea lui cu bătrâna era hărăzită de soartă.

Astăzi, gândul ăsta nu-i dădea pace, pentru că simţea din nou dorinţa să intre în colibă şi să-i vorbească. Exista o legătură între ei, poate pentru că ea, ca şi el, locuia singură. La uşă şovăi, hotărârea i se clătină, se risipi, iar el se trezi îndepărtându-se în grabă, temându-se că l-ar putea chema înapoi cu un râs de om nebun.

La *shamba*, se simţea pustiit. Pe pământ nu erau roade, din pricina bălăriilor uscate – *gakaraku*, *micege*, *mikengeria*, *bangi* – şi a soarelui, iar locul părea sterp şi mohorât. Săpăliga i se părea mai grea ca de obicei; partea nelucrată din *shamba* se arăta prea întinsă pentru muşchii lui ce nu-i dădeau ascultare. Săpă un pic şi, simţind nevoia să se uşureze, se duse spre îngrăditura aflată lângă potecă; de ce se purtaseră aşa Warui, Githua şi femeile? Îşi dădu seama că vezica îl înşelase, indicându-i o urgenţă falsă. Se scurseră câteva picături, iar el le privi ca şi cum fiecare picătură l-ar fi fascinat. Două tinere, îmbrăcate ca pentru biserică, trecură prin apropiere, văzură un bărbat solid jucându-se cu propriul mădular şi chicotiră. Mugo se simţi ca un neghiob şi se târî înapoi la muncă.

Ridică săpăliga, o lăsă să cadă pe pământ; o luă din nou şi îi dădu drumul jos. Pământul era afânat, ca şi cum ar fi fost străbătut de tuneluri de cârtiţă. Îl auzea cum se fărâmiţează, uscat şi găunos. Praful se ridica spre cer, îl învăluia, apoi i se aşeza în păr şi pe haine. La un moment dat, un fir de praf îi intră în ochiul stâng. Azvârli furios *jembe* şi îşi frecă ochiul care-l ustura, în timp ce din ambii ochi îi curgeau picături de

apă. Se așeză: unde e încântarea pe care o simțea când lucra pământul înainte de Starea de Urgență?

Tatăl și mama lui Mugo muriseră săraci, lăsându-l pe el, singurul copil, pe mâna unei mătuși îndepărtate. Waitherero era văduvă, cu șase fete măritate. Când era beată, venea acasă și avea grijă să-i amintească asta lui Mugo.

— Japițe de femei, spunea ea, dezvelindu-și gingiile știrbe și țintuindu-l pe Mugo cu o privire sălbatică, de parcă băiatul ar fi conspirat cu Dumnezeu împotriva ei. Nici măcar nu vin să mă vadă... Și tu râzi... Cât crezi că face scula ta? O, Doamne, uite ce nenorocit nerecunoscător mi-a fost dat pe mână. Te-ai fi dus după taică-tu în groapă dacă nu eram eu. Adu-ți aminte asta și încetează cu râsul.

În altă zi se plângea că i-au dispărut banii.

— Nu i-am furat eu, riposta Mugo, trăgându-se îndărăt.

— Nu suntem decât noi doi în casa asta. Eu n-aveam cum să-i fur. Deci cine putea să-i ia?

— Nu sunt hoț!

— Vrei să zici că spun minciuni? Banii erau aici, m-ai văzut când i-am îngropat sub stâlpul ăsta. Ia uite la el, cum se ascunde după capre.

Era o femeie micuță, care se plângea necontenit că oamenii încearcă s-o omoare; că vor să-i vâre cioburi și broaște în burtă, sau să-i pună otravă în mâncare ori în băutură.

Totuși se ducea mereu să facă rost de bere. Îi cicălea pe bărbații din *rika*[1] soțului ei până când îi dădeau de băut. Într-o zi se întorsese beată cui.

— Bărbatul ăla, Warui... nu suportă să mă vadă că mănânc și respir... zâmbetul... ăla... viclean... îți dă târcoale... tușește... ca tine... să te duci la el...

Și a încercat să imite tusea lui Warui; dar în timp ce făcea asta s-a aplecat în față și a căzut; toată berea și mizeria se împrăștiară pe podea. Mugo s-a ghemuit printre capre, sperând

1. Generație, grup de vârstă (în swahili, în original).

și temându-se că femeia murise. Dimineață l-a obligat pe Mugo să presare pământ peste mizerie. Mirosul înțepător l-a izbit. Simțea să se sufocă de silă, așa că nu putea vorbi sau plânge. Lumea conspirase împotriva lui, mai întâi lăsându-l fără tată și mamă și apoi făcându-l să depindă de o zgripțuroaică.

Cu cât devenea mai neputincioasă, cu atât îl ura mai mult. Indiferent ce făcea sau realiza, ea își bătea joc de eforturile lui. Așa că Mugo era chinuit de imaginea propriei nepriceperi. Avea ea un fel de a-l necăji, poate cu o întrebare despre hainele pe care le purta, despre chipul sau mâinile lui, care îi nimicea toată încrederea în sine. Se prefăcea că nu-i ia în seamă părerile, dar cum ar fi putut închide ochii la zâmbetele și privirile ei piezișe?

Singura lui dorință era să-și omoare mătușa.

Într-o seară, gândul nebunesc a pus stăpânire pe el. Clocotea de furie în sinea sa. În seara aceea, Waitherero era trează. N-ar fi folosit toporul sau *panga*. Ar fi apucat-o de gât, ar fi sugrumat-o cu mâinile goale. Dă-mi putere; dă-mi putere, Doamne. O vedea zbătându-se, ca o muscă în ghearele păianjenului; îi ajungeau la urechi gemete înăbușite și strigăte care cereau îndurare. El ar fi strâns și mai tare, făcând-o să simtă puterea mâinilor lui de bărbat. Sângele îi năvălea în vârful degetelor, rămăsese fără suflare, profund fascinat de impertinența și cutezanța propriei sale fapte.

— Ce te holbezi așa la mine? l-a întrebat Waitherero și râse gutural. Mereu am zis că ești ciudat, soiul ăla de om care ar omorî-o și pe maică-sa, ai?

Mugo clipi. Felul în care îi citea gândurile era dureros.

Waitherero a murit pe neașteptate de bătrânețe și de la prea multă băutură. Pentru prima dată de când se măritaseră, fetele ei au venit la colibă, s-au făcut că nu-l observă pe Mugo și au îngropat-o fără întrebări sau lacrimi. S-au întors la casele lor. Și apoi, curios, lui Mugo i s-a făcut dor de ea. Pe cine mai putea numi rudă? Voia pe cineva, pe oricine, care să poată folosi drepturile de rudenie pentru a-i face rău sau bine. Oricare din cele două, numai să nu fie lăsat de unul singur, un străin.

A început să se ocupe de pământ. Avea să trudească, să asude și, prin succes și bogăție, să oblige societatea să-l recunoască. Pentru el, în momentul acela, era o mângâiere simplul fapt că lucra pământul: să îngroape seminţe și să privească frunzele verzi cum se înalţă și își croiesc drum afară din pământ, să îngrijească plantele până la maturitate și apoi să culeagă – toate acestea făceau parte din lumea pe care și-o crease pentru sine și în care își ţesea visele, care apoi să se înalţe până la cer. Dar Kihika a apărut în viaţa lui.

Mugo porni spre casă mai devreme decât de obicei. Nu muncise prea mult, și totuși era epuizat. Mergea ca un om care știe că e urmărit sau supravegheat, însă nu voia să trădeze că știa asta, nici prin umblet, nici prin purtare. Seara, auzi pași afară. Cine ar fi putut fi oaspetele? Deschise ușa. Deodată, amestecul de sentimente care-l urmărise toată ziua s-a desluşit în teamă și ură profundă. Warui, bătrânul, era în fruntea grupului. Lângă el stătea Wambui, una dintre femeile de la râu. Acum zâmbea, afișându-și dinţii lipsă de pe gingia de jos. Al treilea era Gikonyo, cel care se căsătorise cu sora lui Kihika.

— Veniţi înăuntru, îi chemă el, cu o voce care abia reușea să-i ascundă neliniștea.

Își ceru scuze și se îndreptă către latrină. Să fugă de toţi oamenii ăștia... Nu-mi mai pasă... Nu-mi mai pasă. Intră în privată și își trase în jos pantalonii până la genunchi: gândurile lui roiau în jurul unor străfulgerări de imagini cu musafirii săi așezaţi în colibă. Încercă de câteva ori să lepede ceva în groapa puturoasă. Nereușind, își ridică pantalonii, dar tot se simţea mai bine că o făcuse. Se întoarse la oaspeţi și abia atunci își aduse aminte că nu-i salutase.

— Suntem doar mesageri trimiși la tine de Partid, spuse Gikonyo, după ce Mugo dădu mâna cu ei.

— Partid?

— Mesageri din Mișcare! șoptiră într-un glas Wambui și Warui.

doi

Aproape toată lumea făcea parte din Mişcare, dar nimeni nu putea spune cât de cât precis când se născuse aceasta: pentru mulţi, mai ales pentru cei din generaţia mai tânără, existase dintotdeauna un punct în jurul căruia oamenii se adunau, ca apoi să treacă la fapte. Îşi schimbase numele, liderii veniseră şi plecaseră, dar Mişcarea rămăsese, deschizând noi perspective, dobândind tot mai multă forţă, iar înainte de *Uhuru* influenţa ei se întindea de la un hotar la altul, de la malul mării până la Marele Lac.

Originile ei pot fi urmărite, se spune, până în ziua când a venit în ţară omul alb, ţinând strâns cu ambele mâini cartea lui Dumnezeu – drept mărturie miraculoasă că omul alb era mesagerul Domnului. Avea limba mieroasă; smerenia lui era înduioşătoare. Pentru o vreme, oamenii au dat uitării glasul profetului Gikuyu care spusese odată: „Va veni un neam cu hainele ca fluturii". I-au dat străinului cu pielea opărită un loc unde să-şi ridice un adăpost vremelnic. Odată terminată coliba, străinul a clădit alt aşezământ, la doar câţiva metri depărtare. Pe acesta l-a numit Casa Domnului, unde oamenii puteau merge să se roage şi să depună ofrande.

Omul alb a povestit despre o altă ţară, dincolo de mare, unde o femeie puternică stătea pe un tron, în timp ce bărbaţi şi femei dansau în umbra puterii şi bunăvoinţei ei. Era gata să-şi aştearnă

umbra și asupra neamului *agikuyu*[1]. Au râs la omul ciudat care avea pielea așa de opărită, că negrul dinafară se jupuise. Apa fierbinte trebuie că-i intrase și în cap.

Cu toate acestea, vorbele lui despre o femeie aflată pe tron au trezit în inimile oamenilor ceva din adâncurile istoriei. Se întâmplase cu mulți, mulți ani în urmă. Pe atunci, ținutul neamului *agikuyu* era condus de femei. Bărbații nu aveau proprietăți și nu făceau decât să satisfacă capriciile și nevoile femeilor. Fuseseră ani grei. Așa că bărbații au așteptat ca femeile să plece la război și au pus la cale o revoltă, făcând jurământ de taină care urma să-i țină legați unii de alții întru cucerirea libertății. Aveau să se culce cu toate femeile deodată, căci știau ei prea bine că eroinele se vor întoarce dornice de dragoste și distracție. Soarta s-a ocupat de restul; femeile au rămas însărcinate; bărbații au preluat puterea fără să întâmpine o prea mare împotrivire.

Dar acesta nu a fost sfârșitul puterii femeii în ținut. Mulți ani după aceea, o femeie, Wangu Makeri, a devenit conducător și a stăpânit peste o mare parte din Muranga. Era frumoasă. Când dansa, își unduia șoldurile pline într-o parte și-n cealaltă; părul ei împletit sălta în urma ei, în ritmul pașilor. Asta, alături de sclipirea dinților albi ca laptele, îi făcea pe bărbați să plescăie și să-și lingă buzele de poftă. Tineri și bătrâni, toți îi dădeau târcoale cu nerușinare și sperau. Femeia își alegea tineri luptători care stârneau gelozia și pizma celor mai puțin privilegiați. Și totuși, tot mai mulți bărbați se închinau în fața ei; nu pierdeau nici un dans unde apărea și ea, mulți tânjeau cu disperare să-i zărească măcar coapsele. Dar într-o seară, fără îndoială ațâțată de admirația pe care o trezise, sau poate vrând să le satisfacă pofta nerușinată, a întrecut limita. Lepădându-se de toate hainele, a dansat goală în lumina lunii. Pentru o clipă, bărbații au fost subjugați de puterea goliciunii unei femei. Razele lunii se jucau pe trupul ei dezgolit: exaltare, un amestec de agonie și

1. Termen în limba gikuyu care desemnează toți membrii tribului gikuyu.

bucurie stăruia pe fața femeii. Poate că și ea știa că acesta era sfârșitul: o femeie nu apare și nu dansează goală în public. A fost îndepărtată de pe tron.

La început n-au putut înțelege cum e cu Iisus, pentru că nu pricepeau cum ar fi putut Dumnezeu să se lase țintuit de un copac. Omul alb vorbea despre acea Iubire aflată dincolo de orice înțelegere. Nu este dragoste mai mare decât să-și dea cineva viața pentru prietenii săi[1], citea el din cărticica cea neagră.

Cei câțiva care au fost convertiți au început să propovăduiască o credință străină de obiceiurile din acele părți. Călcau peste locurile sfinte pentru a arăta că nici un rău nu-i poate atinge pe cei apărați de mâna Domnului. Curând, oamenii au văzut că omul alb dobândise pe nesimțite mai mult pământ, ca să facă față nevoilor tot mari impuse de condiția sa. Deja dărâmase coliba cu acoperiș de ierburi și ridicase un adăpost mai trainic. Bătrânii ținutului au protestat. Au privit dincolo de fața zâmbitoare a omului alb și, deodată, au văzut un lung șir de alți străini cu pielea înroșită care duceau nu Biblia, ci sabia.

Waiyaki și alte căpetenii războinice au pus mâna pe arme. Șarpele de fier despre care vorbise Mugo wa Kibiro[2] se târa cu repeziciune către Nairobi, ca să exploateze în profunzime ținuturile din inima țării. Puteau să-l îndepărteze? Șarpele nu se dădea urnit de pe pământ, bătându-și joc de eforturile lor. Omul alb cu bastoane de bambus care scuipau foc și fum a trecut la represalii; ecoul râsului său amenințător a rămas în sufletul oamenilor multă vreme după ce Waiyaki a fost arestat și dus pe coastă, cu mâinile și picioarele legate. Mai târziu, așa se zice, Waiyaki a fost îngropat de viu la Kibwezi, cu capul către miezul pământului, un avertisment grăitor pentru cei care, în anii

1. Evanghelia după Ioan, 15:13.
2. Mugo Kibiru – profet gikuyu din secolul al XIX-lea, despre care se spune că a prevăzut venirea albilor. Tot el ar fi văzut și calea ferată care se va întinde de la apa din est până la apa din vest și trenul pe care îl descrie ca pe un „șarpe de fier care scuipă fum".

ce aveau să vină, ar fi sfidat autoritatea femeii creştine a cărei umbră protectoare trona acum şi peste pământ, şi peste mare.

Atunci n-a băgat nimeni de seamă; dar privind în urmă vedem că sângele lui Waiyaki purta în el o sămânţă, un grăunte ce a dat naştere unei mişcări a cărei putere de căpetenie a încolţit mai târziu din legătura cu pământul.

Între timp, centrele de misionari au clocit noi conducători; aceştia au refuzat să mănânce bunătăţile Faraonului: în schimb, au hotărât să taie iarbă şi să se apuce de făcut cărămizi împreună cu alţi copii.

Aşa că oamenii au văzut în Harry Thuku un mesager al lui Dumnezeu: „Du-te la Faraon şi spune-i: «Lasă poporul Meu să plece, lasă poporul Meu să plece»".[1] Şi oamenii au jurat să-l urmeze pe Harry în deşert. Aveau să strângă cureaua, gata să îndure sete şi foame, lacrimi şi sânge, până vor pune piciorul pe ţărmul Canaanului. S-au îngrămădit la adunările lui, aşteptându-l să le dea semnalul. Harry l-a denunţat pe omul alb şi a blestemat mărinimia şi protecţia care îi lipseau pe oameni de pământ şi libertate. I-a încântat citind cu voce tare scrisori către omul alb, scrisori în care expunea în termeni clari nemulţumirea poporului faţă de impunerea taxelor, munca forţată pe pământurile coloniştilor albi şi planurile de stabilire a soldaţilor, care, după primul mare război, lăsaseră fără case sau pământuri mulţi oameni negri în Tigoni şi în alte locuri.

Harry le-a cerut să se alăture Mişcării şi să caute puterea în unitate.

Vorbeau despre el în casele lor; îl ridicau în slăvi prin ceainării, prin pieţe şi când se duceau duminica la bisericile independente gikuyu. Orice cuvânt ieşit din gura lui Harry devenea veste şi trecea din deal în deal, prin toată ţara. Oamenii aşteptau să se întâmple ceva. Revolta ţăranilor era iminentă.

Dar omul alb n-a stat cu mâinile în sân. Tânărul Harry a fost legat în lanţuri, cât pe ce să ajungă în mormântul în care fusese

1. Exodul, 1:8.

îngropat de viu Waiyaki. Era oare semnul pe care îl aşteptau? Oamenii s-au dus la Nairobi; au jurat să rămână zi şi noapte în faţa Casei Guvernatorului, până când acesta în persoană li-l va da înapoi pe Harry al lor.

Warui, pe atunci tânăr, a plecat pe jos din Thabai ca să se alăture procesiunii. N-a uitat niciodată marele eveniment. Când Jomo Kenyatta şi alţi lideri ai Mişcării au fost arestaţi în 1952, Warui şi-a reamintit Procesiunea din 1923.

— Tinerii trebuie să facă pentru Jomo ce am făcut noi pentru Harry. N-am văzut niciodată ceva aşa de mare precum şirul ăla de bărbaţi şi femei, declama el, trăgându-se uşor de barbă. Veniserăm de pe culmile de ici, de pe culmile de colo, de peste tot. Cei mai mulţi dintre noi veniseră pe jos. Alţii nu aduseseră de mâncare. Împărţeam orice firimitură pe care o aveam. Multă iubire am văzut acolo. O boabă cădea pe pământ, şi era iute împărţită între copii. Trei zile ne-am adunat la Nairobi şi cu sângele nostru am scris legăminte să-l eliberăm pe Harry.

Într-a patra zi au pornit în marş, cântând. Poliţia, care îi aştepta cu baionetele pe arme, a deschis focul. Trei bărbaţi au ridicat mâinile în aer. Se spune că s-au prăbuşit strângând ţărâna în pumni. O nouă salvă a împrăştiat mulţimea. Un bărbat şi o femeie s-au prăbuşit, cu sângele ţâşnind din trupurile lor. Oamenii au fugit în toate direcţiile. În câteva clipe, mulţimea cea mare s-a risipit; în faţa reşedinţei guvernatorului mai rămăseseră doar 150 de străjeri ghemuiţi la pământ.

— Ceva a mers prost în ultimul moment, spunea Warui şi înceta să se mai tragă de barbă. Poate că dacă am fi avut arme...

Revolta ţăranilor eşuase; năluca marii femei a cărei mână creştină pusese capăt războaielor tribale amuţise. Acum se odihnea în mormânt.

Tânărul Harry a fost trimis într-o zonă îndepărtată a ţării.

Mişcarea a fost pe moment descurajată. Dar în acea vreme a intrat în scenă bărbatul cu ochii înflăcăraţi. Pe atunci, puţini

îl ştiau. Însă mai târziu, desigur, avea să fie cunoscut lumii drept Suliţa de Foc[1].

Mugo participase odată la o adunare a Mişcării în piaţa din Rung'ei, pentru că se zvonea că va vorbi Kenyatta, care se întorsese de curând din ţinutul omului alb. Deşi întâlnirea trebuia să înceapă după-amiază, pe la ora 10 abia mai era loc în piaţă. Oamenii stăteau în picioare pe acoperişurile prăvăliilor. Arătau ca nişte roiuri de lăcuste cocoţate în copaci. Gikonyo, pe atunci un tâmplar bine-cunoscut în Thabai, şedea la câţiva metri mai încolo. Lângă tâmplar se afla Mumbi. Se spunea că e una dintre cele mai frumoase femei de pe toate cele opt culmi. Unii o numeau Wangu Makeri, datorită înfăţişării ei.

Adunarea a început cu o oră întârziere. Oamenii au aflat că n-o să vină şi Kenyatta. Dar au fost o mulţime de vorbitori din Muranga şi Nairobi. Printre ei s-a aflat şi un vorbitor luo[2] din Nyanza, care a arătat că Mişcarea desfiinţase barierele dintre triburi. Kihika din Thabai s-a numărat printre vorbitorii frenetic ovaţionaţi de mulţime. N-a mai pomenit despre scrisori către omul alb, aşa cum se obişnuia în zilele lui Harry.

— Nu mai suntem în 1920. Acum vrem fapte, o lovitură care să aibă efect, a spus el, în timp ce femeile din Thabai îşi sfâşiau hainele de pe ele şi îşi smulgeau părul din cap, ţipând extaziate.

Kihika, un fiu al ţinutului, era menit să fie unul dintre eroii izbăvirii. Mugo, care îl văzuse pe Kihika pe culme de câteva ori, nu bănuise niciodată că acesta avea atâta putere şi era atât de învăţat. Kihika a depănat istoria Kenyei, cu venirea omului alb şi naşterea Partidului. Mugo a aruncat o privire către Gikonyo şi Mumbi. Ochii lor erau aţintiţi la Kihika; vieţile lor păreau să depindă de vorbele lui.

---

1. Supranumele lui Jomo Kenyatta.
2. Grup etnic din vestul Kenyei, nordul Ugandei şi regiunea Mara din nordul Tanzaniei.

— Ne-am dus la biserica lor. *Mubia*[1], în veşminte albe, a deschis Biblia. A spus: „Să îngenunchem şi să ne rugăm". Am îngenuncheat. *Mubia* a spus: „Să închidem ochii". Şi i-am închis. Dar ai lui au rămas deschişi, ca să poată citi Cuvântul. Când am deschis noi ochii, pământul nostru nu mai era, iar sabia de foc stătea de strajă. Cât despre *Mubia*, el a citit mai departe, cerându-ne să ne strângem comorile în ceruri, unde nici molia nu le mănâncă[2]. Dar el le-a strâns pe pământ, pe pământul nostru.

Oamenii au râs. Kihika nu li s-a alăturat. Era un bărbat scund, cu voce puternică. Vorbind rar şi apăsând cuvintele importante, a arătat o dată sau de două ori către pământ şi cer, ca şi cum le-ar fi chemat să-i fie martori că spune adevărul. A vorbit despre marele sacrificiu.

— Vine o zi când fratele trebuie să renunţe la frate, o mamă la fiul ei, când voi şi cu mine am auzit chemarea unei naţiuni în plină frământare.

Mugo avea un nod în gât. Nu putea aplauda vorbe care nu-l atingeau. Ce drept avea un băiat ca ăsta, probabil mai tânăr decât Mugo, să vorbească aşa? Ce aroganţă! Kihika vorbise calm despre sânge, ca şi cum ar fi vorbit despre apa unui râu, se gândi Mugo, făcându-i-se greaţă când îşi închipui cum arăta şi cum mirosea sângele. Îl urăsc, se auzi el spunând, şi, înspăimântat, se uită la Mumbi, întrebându-se ce credea ea. Ochii ei erau încă pironiţi asupra fratelui ei. Ochii tuturor erau îndreptaţi către podium. Mugo simţi un junghi de gelozie când se întoarse şi el şi se uită la vorbitor. În momentul acela, privirile li se întâlniră, sau cel puţin aşa îşi imagină Mugo cu un simţământ de vinovăţie. Pentru o fracţiune de secundă, mulţimea şi lumea întreagă se cufundaseră în tăcere. Nu mai rămăseseră în scenă decât Kihika şi Mugo. Ceva în inima lui Mugo se zbătea să se elibereze, ceva care era de fapt o zvâcnire intensă de groază şi ură.

---

1. Preot catolic (în swahili, în original).
2. Evanghelia după Matei, 6:19-20.

— Vegheaţi şi rugaţi-vă[1], spuse Kihika, cerând publicului să îşi amintească marele proverb swahili: *Kikulacho Kimo nguoni mwako*[2].

Kihika trăise cuvintele despre sacrificiu pe care le rostise dinaintea mulţimii. Imediat după ce fuseseră arestaţi Jomo şi alţi conducători, în octombrie 1952, Kihika dispăruse în pădure, unde îl urmaseră mai târziu o mână de tineri din Thabai şi Rung'ei.

Cel mai mare triumf al lui Kihika fusese faimoasa cucerire a garnizoanei Mahee. Mahee era o garnizoană importantă a poliţiei aflată în Valea Riftului, inima zonei care, mulţi ani, se numise Podişul Alb[3]. În Mahee se afla şi o închisoare de tranzit pentru bărbaţi şi femei care urmau să fie trimişi în lagărele de concentrare. Aflată într-o poziţie centrală, garnizoana Mahee aproviziona cu arme şi muniţie alte posturi militare şi de poliţie mai mici răspândite prin Valea Riftului, ca să-i apere şi să le ridice moralul coloniştilor albi. Dacă stăteai în Mahee, în orice moment al zilei, vedeai pereţii versantului, strajă încântătoare a uneia dintre cele mai frumoase văi din ţară. Pereţii urcau în trepte până pe platou; un şir de dealuri mai joase, unele teşite la vârf, altele cu adâncituri şi cratere de vulcan, erau ascunse în văluri de negură şi mister.

Noaptea, valea era cufundată în beznă, rămâneau doar luminile din afara garnizoanei Mahee. Era linişte. Străjerii, urmând exemplul ofiţerilor albi învăţaţi cu o viaţă de huzur, pentru că numai numele Mahee era pavăză împotriva oricărui atac, erau deja beţi şi se duseseră la culcare, lăsând doar câteva gărzi, de ochii lumii. Deodată, liniştea nopţii a fost sfâşiată de sunete concomitente de goarne, trâmbiţe, cornuri şi fluiere. Dinăuntrul

1. Evanghelia după Matei, 26:4.
2. Literal: „Ce te mănâncă se află în hainele tale".
3. White Highlands – zonă înaltă cu terenuri fertile, unde administraţia britanică a încurajat instalarea coloniştilor albi.

închisorii a răspuns un strigăt de *Uhuru*. Ofițerul de serviciu, deșteptat de zarvă din toropeala pricinuită de whisky-ul de mai devreme, s-a întins instinctiv după telefon, încercând vitejia de a-și trage pantalonii și a suna în același timp. Brusc, mâna care ridicase receptorul îl lăsă să alunece în jos, iar pantalonii căzură și ei pe podea. Firele telefonului fuseseră tăiate, iar Mahee nu putea primi ajutor de la posturile exterioare. Luați prin surprindere, polițiștii au opus doar o slabă rezistență când au năvălit Kihika și oamenii lui. Unii dintre polițiști s-au cățărat pe ziduri și au sărit către zona sigură. Oamenii lui Kihika au pătruns în închisoare și i-au dus pe prizonieri în bezna nopții. Garnizoana a fost incendiată, iar oamenii lui Kihika au fugit în pădure cu rezerve proaspete de oameni, arme și muniție, ca să ducă mai departe războiul la un nivel la care nici nu visaseră pe vremea lui Waiyaki și a Tânărului Harry.

Lumea a ajuns să-l cunoască pe Kihika drept spaima omului alb. Se spunea că poate muta munții și stăpâni tunetul din ceruri.

Pe capul lui a fost pusă o recompensă.

Oricine îl aducea pe Kihika, mort sau viu, primea o sumă de bani uriașă.

Un an mai târziu, Kihika a fost capturat singur, la marginea pădurii Kinenie.

Să-ți vină să crezi? Omul care făcea copacii și munții să se miște din loc, omul care putea merge târâș 15 kilometri, prin nisip și tufe cu spini, era cu siguranță dincolo de locul unde-l putea ajunge brațul omului alb.

Kihika a fost torturat. Unii spuneau că i-a fost băgat în anus gâtul unei sticle, în timp ce oamenii albi din Divizia Specială încercau să-i smulgă cu forța secretele pădurii. Alții ziceau că i s-au oferit o grămadă de bani și o călătorie gratis în Anglia, ca să-i strângă mâna noii femei de pe tron. Dar el nu și-a dezlegat limba.

Kihika a fost spânzurat în public, într-o duminică, în piața din Rung'ei, nu departe de locul unde stătuse odată cerând să

curgă sânge ca să ude copacii libertății. O forță mixtă formată din Garda Civilă și Poliție i-a obligat pe oamenii din Thabai și de pe alte culmi să vină să vadă trupul rebelului atârnând de un copac și să ia aminte.

Totuși, Mișcarea a rămas în viață și a crescut, cum zice lumea, pe rănile celor pe care i-a lăsat în urmă Kihika.

trei

— Nu stăm mult, zise Gikonyo după o clipă de tăcere. De fapt am venit la tine pentru ceremoniile *Uhuru* de joi.

Dacă te uitai la Gikonyo, nu-ţi venea să crezi că e omul a cărui căsătorie cu Mumbi, acum aproape 13 ani, îi înfuriase pe ceilalţi tineri peţitori: ce văzuse Mumbi la el? Cum putea o femeie atât de frumoasă să aleagă cu bună ştiinţă sărăcia? Acum, la patru ani după ce se întorsese din detenţie, Gikonyo era unul dintre cei mai bogaţi oameni din Thabai. Cumpărase de curând o parcelă de teren arabil de două hectare; era proprietarul unui magazin – Magazinele Universale Gikonyo – în Rung'ei; iar zilele trecute cumpărase un camion la mâna a doua pentru transport. Pe deasupra, fusese ales preşedinte al filialei locale a Mişcării, un omagiu, după cum se spunea, pentru caracterul lui puternic, pe care nici un lagăr de detenţie nu-l putuse înfrânge. Gikonyo era respectat şi admirat drept simbol al aspiraţiilor tuturor: cu totul independent, îndreptându-şi toate eforturile pentru a reuşi în tot ce întreprindea.

— Ce... ce vreţi? întrebă Mugo, ridicând privirea către Warui.

Viaţa lui Warui fusese, într-un fel, povestea Mişcării; luase parte la adunările Tânărului Harry, ajutase la ridicarea şcolilor poporului şi ascultase discursurile lui Jomo în anii '20. Warui fusese unul dintre puţinii care văzuseră în acel proaspăt angajat

al Consiliului Municipal din Nairobi un om destinat să ajungă puternic.

— Va face lucruri măreţe, spunea el despre Jomo. Se vede în ochii lui.

Warui se uita la vatră. Pe piatră era aşezată o lampă cu ulei, cu funingine în jurul gâtului şi pe laturile sticlei.

— Noi, cei din satul Thabai, trebuie să ne jucăm şi noi rolul, începu el, iar vocea lui, deşi joasă, învăluise întreaga cameră. Da, trebuie să jucăm aşa cum ştim noi. Ca să nu se spună niciodată că Thabai face de ruşine numele fiilor pe care i-a pierdut în război. Nu. Trebuie să-i ridicăm – chiar şi din morţi – ca să joace cu noi. Popor al nostru, există oare cântec mai dulce decât cel al libertăţii? Adevărul este că l-am aşteptat prea multe nopţi fără somn. Cei care s-au dus înaintea noastră, cei dintre noi care au fost cruţaţi şi au ajuns să vadă azi lumina zilei şi chiar şi cei ce se vor naşte mâine trebuie să se alăture sărbătorii. În ziua în care vom pune mâna pe *wiyathi*[1] vrem să bem dintr-aceeaşi tigvă – da, să bem din aceeaşi tigvă.

După aceste cuvinte, se aşternu tăcerea. Fiecare părea adâncit în sine, ca şi cum ar fi chibzuit asupra celor spuse. Femeia îşi drese vocea, în semn că era pe punctul de a prelua ştafeta de la Warui. Mugo se uită la ea.

Wambui nu era foarte bătrână, deşi rămăsese aproape ştirbă. În timpul Stării de Urgenţă purtase taine din sate în pădure şi înapoi, în sate şi oraşe. Ştia mişcările clandestine din Nakuru, Njoro, Elburgon şi alte locuri din Valea Riftului şi din afara ei. Se povesteşte că odată avea un pistol legat de coapsă, lângă vintre. Purta haine lungi, largi şi groase, o întruchipare a slăbiciunii şi a bătrâneţii. Ducea arma la Naivasha. Întâmplarea a făcut să fie prinsă pe neaşteptate într-una dintre operaţiunile izolate ale armatei şi poliţiei care năpăstuiau întreaga ţară. Oamenii erau adunaţi în piaţa din spatele prăvăliilor. Curând, veni şi rândul ei să fie percheziţionată. Începuseră s-o doară dinţii; îşi

1. Libertate (în swahili, în original).

strâmba din buze, gemea; saliva i se prelingea pe la colţurile gurii şi îi curgea pe bărbie. Poliţistul gikuyu care o controla a continuat în swahili: „*Pole mama*"[1]; a scos câteva sunete în semn de înţelegere şi a continuat percheziţia. Începuse de la piept, verificase la subsuori, coborând treptat către punctul periculos. Şi, deodată, Wambui a ţipat, iar bărbatul s-a oprit, surprins.

— Copiii din ziua de azi, a izbucnit ea. Nu mai aveţi nici un pic de ruşine? Doar pentru că te pune omul alb, chiar o s-o pipăi pe mama ta... femeia care ţi-a dat naştere? Bine, o să-mi ridic hainele şi n-ai decât să te uiţi la mama ta, aşa bătrână cum e, şi o să vezi tu cu ce o să te alegi pentru tot restul vieţii.

Şi chiar s-a făcut că-şi saltă poalele, să-şi arate goliciunea. Bărbatul şi-a întors fără să vrea privirea.

— Pleacă de-aici, a mormăit el. Următorul...

Wambui nu spusese niciodată povestea asta; dar nici nu o tăgăduise; dacă o întreba cineva, nu făcea decât să zâmbească misterios.

— E ca atunci când bătrânii noştri picurau de fiecare dată un strop de bere pe pământ înainte să bea, spuse acum Wambui. De ce făceau aşa ceva? Pentru că îşi aduceau întotdeauna aminte de spiritele celor de jos. Şi nici noi nu-i putem uita pe fiii noştri. Iar Kihika a fost un astfel de om, un om mare.

Mugo stătea ţeapăn pe scăunel. Warui privea lampa care abia lumina coliba, împrăştiind o pâclă lugubră. Wambui îşi sprijinea coatele pe genunchi şi îşi vârâse bărbia în palme. Gikonyo se uita distrat în gol.

— Ce vreţi? întrebă Mugo, cu un fel de panică în voce.

Dintr-odată, se auzi un ciocănit puternic. Toţi ochii se îndreptară către uşă. Curiozitatea sporea tensiunea. Mugo se duse să deschidă.

— Generale! exclamă Warui îndată ce intrară noii oaspeţi.

Mugo se întoarse în urma celor doi bărbaţi. Unul din ei era înalt, proaspăt bărbierit, cu părul tuns scurt. Bărbatul mai scund

1. Îmi pare rău, măicuţă (în swahili, în original).

avea părul strâns în coadă. Făceau parte dintre luptătorii pentru libertate care se întorseseră de curând din păduri, după amnistia pentru *Uhuru*.

— Staţi jos... pe pat, îi invită Mugo şi tresări la auzul propriului glas.

Aşa bătrân... aşa răguşit... astăzi... în seara asta... totul e ciudat... înfăţişarea şi gesturile oamenilor mă înspăimântă... nu mi-e cu adevărat frică, pentru că... pentru că... viaţa unui om, cum e a mea, nu e importantă... şi... şi... Dumnezeule... nu-mi mai pasă... nu... nu... Venirea celor doi bărbaţi risipise încordarea tot mai mare. Toată lumea vorbea. Coliba era animată de un murmur entuziast. Wambui îi explica bărbatului cu părul strâns ceva despre pregătirile pentru *Uhuru*. În pădure i se spunea locotenentul Koina. Cel înalt era Generalul, Generalul R.

— Un sacrificiu! Un sacrificiu! exclamă Koina, râzând. Şi să mă lăsaţi pe mine să mănânc carnea. Un berbec întreg. În pădure, am mâncat doar muguri de bambus şi animale sălbatice...

— Ce ştii tu despre sacrificiu? îl întrerupse Wambui, alăturându-se şi el râsetelor.

— O, am făcut sacrificii, şi am mâncat carnea după aia. Ne rugam de două ori pe zi şi încă o dată înainte de orice misiune în care capturam arme de la fermele europene. Stăteam cu faţa spre Muntele Kenya şi cântam:

Mwenanyaga[1], ne rugăm să ne aperi ascunzătorile.
Mwenanyaga, ne rugăm să ţii un nor paşnic deasupra noastră.
Mwenanyaga, ne rugăm să ne aperi de duşmanii noştri.
Mwenanyaga, ne rugăm să dai sufletelor noastre curaj.
Thai thathaiya Ngai, Thaai.[2]

1. Cel strălucitor, nume dat de *agikuyu* lui Dumnezeu (în swahili, în original).
2. Slavă ţie, Doamne, pace vouă! - formulă de încheiere a rugăciunilor gikuyu folosită şi de membrii Mau Mau (în swahili, în original).

— Şi mai cântam şi:

Nu vom avea odihnă în veci
Fără pământuri,
Fără adevărata libertate
Kenya e doar o ţară de popoare negre.

Toată lumea a tăcut şi l-a ascultat pe Koina cântând. Iar tonul tânguitor al vorbelor contrazicea veselia lui aparentă. Se lăsă o tăcere bruscă, aproape stânjenitoare. Nimic din toate astea nu e real... O să mă trezesc curând din visul ăsta... coliba mea va fi pustie şi o să fiu singur, aşa cum am fost întotdeauna... Gikonyo tuşi sec.

— Ai răcit? izbucni Warui. Am zis eu mereu. Tinerii din zilele noastre şi-au pierdut vlaga. Nu rezistă nici măcar la o boală uşoară. Ştiţi că pe vremea mea stăteam în pădure nopţi în şir aşteptându-i pe masai[1]? Ne durea gâtul din pricina vântului. Iar hainele ne erau îmbibate de rouă. Şi totuşi nu auzeai nici măcar o tuse dimineaţa. Nu, nici măcar una mică.

Cei doi luptători pentru libertate se uitară la Warui. Stătuseră în pădure mai mult de şapte ani. Dar nimeni nu contrazise afirmaţia lui Warui.

— Ce-i o rugăciune? întrebă pe neaşteptate Generalul R., ca şi cum ar fi continuat o conversaţie mai veche. Nu l-a ajutat pe Kihika. Kihika credea în rugăciune. Ba chiar citea Biblia în fiecare zi şi o lua cu el oriunde se ducea. Dar n-am înţeles niciodată ceva: de ce nu i-a şoptit Dumnezeu o vorbă – doar o vorbă – ca să-l avertizeze să nu se lase prins în capcană?

— Capcană? întrebă imediat Gikonyo. Vrei să spui că a fost trădat?

— La radio s-a spus că a fost prins într-o luptă în care au fost ucişi mulţi dintre oamenii lui, zise Wambui.

---

1. Grup etnic seminomad ce populează partea de sud a Kenyei şi nordul Tanzaniei.

Generalul R. făcu o pauză, înainte de a satisface curiozitatea pe care o trezise. Privi încremenit podeaua, adâncit în gânduri.

— În ziua aia, urma să se vadă cu cineva. Pleca de multe ori singur, ca să spioneze sau să termine vreun individ periculos, ca O.D.[1] Robson. Totuşi, îmi spunea totdeauna ce planuri are. În ziua aia nu mi-a spus nimic. Părea foarte entuziasmat, ai zice că aproape bucuros. Dar se enerva de câte ori îl întrerupea cineva. Şi apoi, nu uita niciodată să-şi ia Biblia cu el. Dar în ziua aia a lăsat-o. Poate că n-avea de gând să lipsească prea mult.

Generalul R. se scotoci prin buzunare şi scoase o Biblie mică, pe care i-o dădu lui Gikonyo. Warui şi Wambui se aplecară în faţă, emoţionaţi, ca nişte copii. Gikonyo răsfoi Biblia micuţă, zăbovind asupra versetelor subliniate cu negru şi roşu. Degetele îi tremurau uşor. Se opri la Psalmul 72, unde erau subliniate cu roşu două versete.

— Ce sunt liniile astea roşii? întrebă Wambui, cu o curiozitate plină de veneraţie.

— Citeşte câteva rânduri, zise Warui.

Gikonyo citi:

— El va face dreptate nenorociţilor poporului, va scăpa pe copiii săracului şi va zdrobi pe asupritor.[2] Căci el va izbăvi pe săracul care strigă şi pe nenorocitul care n-are ajutor.[3]

Şi din nou urmă o tăcere adâncă. Apoi, Generalul R. continuă:

— De fapt, Kihika n-a mai fost acelaşi din ziua în care l-a împuşcat pe O.D. Robson. Şi ăsta e motivul pentru care am venit aici astă-seară.

În tot timpul acesta, Generalul R. îşi ţinuse privirea aţintită într-un singur punct. Şi vorbise încet, alegându-şi cuvintele ca şi cum şi-ar fi pus întrebări lui însuşi. Acum ridică deodată ochii către Mugo. Şi ochii tuturor se întoarseră către Mugo.

---

1. Ofiţer de district.
2. Psalmii, 72:4.
3. Psalmii, 72:12.

— Cred că tu eşti cel care l-a adăpostit pe Kihika în noaptea aceea. De asta ai fost arestat după aia şi trimis în lagăr, nu-i aşa? Uite ce vrem să aflăm. Kihika ţi-a spus că se va întâlni cu cineva din sat, într-o săptămână?

Mugo simţi un nod în gât; dacă ar fi deschis gura, ar fi izbucnit în plâns. Scutură din cap şi se holbă drept în faţă.

— Nu a vorbit despre Karanja?

Mugo scutură din nou din cap.

— Asta era tot ce voiam să ştim. Credeam că ne poţi ajuta.

Generalul R. se cufundă din nou în tăcere.

— Ei, ei, cine-ar fi crezut, începu Warui şi apoi se opri.

Wambui părea fascinată mai mult de Biblie decât de noutăţile Generalului R.

— O Biblie! Ai fi zis că tatăl lui ar fi preot... suspină ea. Fiul nostru ar fi trebuit să fie preot...

— A fost preot... un mare preot al libertăţii noastre, spuse Warui.

Gikonyo râse stingherit. I se alăturară şi Wambui, şi locotenentul Koina. Mugo şi Generalul R. nu râseră. Tensiunea se risipise din nou. Gikonyo tuşi şi îşi drese vocea.

— Generale, aproape că ne-ai făcut să uităm de ce suntem aici, declară el, pe tonul unui om de afaceri care nu are vreme de politeţuri. Dar mă bucur că aţi venit, pentru că vă priveşte şi pe voi. Mişcarea şi conducătorii satului s-au gândit că ar fi o idee bună să-i onorăm pe cei morţi. De Ziua Independenţei, trebuie să ne amintim de cei din satul nostru şi de pe culmile din împrejurimi care şi-au pierdut viaţa în lupta pentru libertate. Nu putem lăsa să moară numele lui Kihika. Va trăi în amintirea noastră, iar istoria îi va purta numele până la copiii noştri în anii ce au să vină.

Se opri şi privi direct către Mugo, iar următoarele cuvinte pe care i le adresă erau pline de admiraţie sinceră.

— Nu vreau să intru în detalii, dar ştim cu toţii rolul pe care l-ai avut în Mişcare. Numele tău şi cel al lui Kihika vor fi legate veşnic. Aşa cum a zis Generalul, aici de faţă, i-ai oferit adăpost

lui Kihika, fără să te temi pentru viaţa ta. Ai făcut pentru Thabai, aici şi în detenţie, ce a făcut Kihika în pădure. Aşa că ne-am gândit că, în această zi importantă, tu trebuie să oficiezi sacrificiul şi ceremoniile în onoarea celor care au murit pentru ca noi să putem trăi. Te vor îndruma bătrânii în detaliile ritualului. Pentru tine, cel mai important va fi discursul. Organizăm o mare adunare în piaţa din Rung'ei, cam pe unde a atârnat trupul lui Kihika spânzurat de un copac. Tu vei ţine principala cuvântare a zilei.

Mugo se uita fix către un stâlp aflat în cealaltă parte a încăperii; încerca să priceapă înţelesul celor spuse de Gikonyo. Întotdeauna i se păruse greu să ia o decizie. Ferindu-se parcă din instinct să declanşeze evenimente ale căror consecinţe nu le putea prevedea, se lăsa fie dus de val, fie împins în vâltoarea faptelor de un demon misterios; era purtat de apele tulburi ale întâmplării, chiar pe creasta valului, temându-se, dar totodată fascinat de soartă. Ceva din această fascinaţie diabolică părea să-i lumineze ochii acum. Trupul îi era încremenit ca de moarte.

— Ce zici? îl întrebă Wambui, uşor neliniştită de privirea intensă a lui Mugo.

Dar Warui era fascinat de ochii oamenilor şi spunea mereu despre Mugo: „Are un viitor, un viitor măreţ. Nu mă credeţi? Se vede în ochii lui".

Acum spuse:

— Nu trebuie să vorbeşti toată ziua. Am văzut mulţi oameni stricând discursuri bune pentru că trăncăneau până li se usca gura. Un cuvânt care să ajungă la inimi – asta-i tot. Cum a fost cel pe care l-ai rostit în ziua aia.

— Nu înţeleg, zise Mugo în cele din urmă.

— Noi, cei din Thabai, vrem să ne onorăm eroii. Ce-i aşa de greu? întrebă Warui.

— Ştiu cum te simţi, spuse Gikonyo. Vrei să fii lăsat în pace. Totuşi, adu-ţi aminte asta: nici un om care trăieşte într-o comunitate nu poate fi lăsat în pace cu una, cu două, mai ales cineva

în situaţia ta. Nu, nu trebuie să te hotărăşti acum. Dar am vrea să ne spui curând – 12 decembrie e doar peste patru zile.

Spunând acestea, Gikonyo se ridică să plece. Se ridicară şi ceilalţi. Gikonyo ezită o clipă, ca şi cum un gând nerostit i-ar fi rămas în cap.

— Şi încă ceva! Ştii că guvernul, care e controlat acum de Mişcare, va permite ca poporul să aleagă conducătorii. Filiala de aici vrea să reprezinţi tu zona asta când va veni vremea.

Ieşiră.

Pe chipul lui Mugo se lăţi treptat un zâmbet, de la un colţ al gurii la celălalt. Ar fi putut însemna bucurie, batjocură sau amărăciune. Oaspeţii lăsaseră uşa întredeschisă. O închise şi se aşeză pe pat. Încet-încet, înţelesul spuselor lui Gikonyo începu să lumineze hăul pustiu al neînţelegerii. Ce voiau? Ce voiau de fapt? se întrebă el, ţinându-şi capul în mâini pentru a-şi aduna puterile.

În faţa colibei lui Mugo luptătorii din pădure se despărţiră de Gikonyo, Wambui şi Warui. Cei doi stăteau împreună într-o colibă în celălalt capăt al satului. O cumpăraseră pentru ei nişte membri înfocaţi ai filialei locale a Partidului, care credeau pe atunci că Partidul este întruparea Mişcării.

— Crezi că o să ne ajute? întrebă Koina deodată.

— Cine?

— Omul ăla!

— A, Mugo. Nu ştiu. Kihika nu-l pomenea prea des. De fapt, nu ştiu dacă îl cunoştea bine.

Merseră fără să mai scoată vreo vorbă tot restul drumului. Koina scotoci după chibrituri ca să aprindă lampa cu ulei. Era subţire, cu pielea deschisă la culoare şi avea vene vizibile, proeminente, pe faţă şi pe mâini. Generalul R. se aşeză pe pat, cufundat în gânduri. Koina stătea şi se uita la flacăra galbenă.

— Nu s-a schimbat nimic, trebuie să găsim trădătorul, spuse Generalul R., ca şi cum ar fi continuat o discuţie începută mai devreme.

Vorbea cu glas scăzut şi cu o hotărâre neînduplecată.

Koina nu răspunse imediat. Își amintea ziua în care Kihika plecase și nu se mai întorsese niciodată. Kihika avea în subordine peste 300 de oameni, împărțiți în grupuri de câte 50 sau chiar 25. Grupurile stăteau separat, în peșteri diferite, împrejurul pădurii Kinenie, și se adunau doar când se aventurau în acțiuni primejdioase, cum fusese cucerirea garnizoanei Mahee. Koina era întotdeauna frapat de disprețul lui Kihika pentru propria siguranță. Felul în care îl eliminase pe O.D. Robson devenise deja legendă în taberele lor de pe lângă Longonot, Ngong și chiar în Nyadarwa. Koina îl admira până la venerație pe Kihika. În asemenea clipe făgăduia: „N-o să-l părăsesc niciodată. Jur pe Dumnezeu cel de sus că n-am să-l părăsesc niciodată pe Kihika. N-aveam credință. El m-a făcut să cred". Da, Kihika îl făcuse să creadă, pe el, un biet bucătar, că e un alt om, făcându-l să-și dea seama de puterea africanilor. Koina simțise asta în ziua când puseseră stăpânire pe Mahee. În timp ce așteptau să se întoarcă Kihika, simțise cu toată ființa lui cât de aproape era puterea poporului negru. Mai târziu trimiseseră iscoade, care anunțaseră că era în desfășurare o operațiune de amploare. Vestea se răspândise. Generalul R. le ordonase oamenilor lui să se pregătească pentru o retragere rapidă în Longonot, cealaltă ascunzătoare importantă a lor. Aflaseră că îl arestaseră pe Kihika. Njeri plânsese. Și nici chiar el, un bărbat în toată firea, nu-și putuse ascunde lacrimile.

— Crezi că urma să se vadă cu o femeie? întrebă acum Koina.

— Nu, nu cred. Karanja e omul nostru, dacă e adevărat ce îmi spui despre el.

— Toată lumea din Githima îmi spune același lucru. Dacă îl bați pe umăr, începe să tremure necontrolat. Nu merge niciodată singur pe întuneric. Nu deschide ușa nimănui după ora șapte seara. Toate astea sunt semne că omul e vinovat, dar...

— Dumnezeule! Dacă păduchele ăla are ceva de-a face cu crucificarea lui Kihika! zise Generalul R., sărind în picioare. Am depus jurământul cu toții, împreună. Am jurat împreună.

Koina stătea pe pat, surprins de patima şi vehemenţa din vocea Generalului. Koina se temuse întotdeauna de el şi chiar se simţea neînsemnat în prezenţa lui. Amândoi luptaseră în al Doilea Război Mondial; Generalul luptase în Birmania. Dar Koina nu se ridicase niciodată mai sus de rangul de bucătar. După război Generalul fusese croitor. Koina trecuse din slujbă în slujbă. Ultima fusese la doctoriţa Lynd, o fată bătrână albă şi urâtă pe care Koina o detestase de când o văzuse prima oară. El şi Generalul se cunoscuseră cu adevărat abia în pădure. În bătălii, Generalul R. se remarca prin faptul că nu trăda nici o emoţie. Când fusese arestat Kihika, Generalul R. rămăsese calm, nu arătase nici o urmă de surprindere sau vreun semn de rătăcire. Cu timpul, Koina, care plânsese la vremea aceea, uitase de moartea lui Kihika şi nu mai simţea nevoia de răzbunare. Acum Generalul era cel care fremăta de patimă. Koina privi de jur împrejurul colibei sărăcăcioase, evitând silueta care se mişca. Pe podea zăceau o *sufuria*, două farfurii, sticle goale şi un bidon de apă, arătând destul de jalnic. Îşi drese vocea:

— Poate că n-are rost. Poate că ar trebui să uităm toate astea.

Generalul R. se opri brusc. Se uită la Koina, cântărindu-l din cap până în picioare. Koina se foi pe locul lui, simţind vrăjmăşia din privirea celuilalt.

— Să uităm? întrebă Generalul R. cu voce înşelător de calmă. Nu, prietene. Trebuie să-l găsim pe trădător, altfel tu şi cu mine am jurat în zadar. Mâine trebuie să te duci din nou la Githima şi să discuţi cu Mwaura despre noul plan.

După ce plecaseră de la coliba lui Mugo, ceilalţi trei delegaţi merseseră o vreme înainte ca vreunul dintre ei să vorbească.

— E un om ciudat, comentă Wambui.

— Cine? întrebă Warui.

— Mugo.

— Suferinţa e de vină, zise Gikonyo. Ştii cum era să trăieşti în detenţie? Era mai uşor, poate, pentru aceia dintre noi care nu erau consideraţi importanţi. Dar Mugo era. Aşa că a fost bătut, şi totuşi n-a trădat legământul.

— Nu era ca la închisoare, continuă Gikonyo, surprins de propria izbucnire. În închisoare ştii cât ai de ispăşit. Ştii care-i situaţia. Atâţia ani, unul, zece, treizeci – după care ieşi.

La fel de brusc, Gikonyo se opri. Nu-i putea vedea limpede pe Wambui sau Warui în întuneric. I se părea că vorbise de unul singur.

— Somn uşor, strigă Gikonyo în faţa casei pe care o ridicase de curând.

Warui şi Wambui merseră mai departe fără să răspundă. Liniştea adâncă îl chinuia pe Gikonyo. Nu voia să intre în casă. Printre draperii şi ferestrele de sticlă se vedea lumina din camera de zi. Însemna că Mumbi încă îl mai aştepta. De ce nu se dusese la culcare? Se îndepărtă de lumină, fără să ştie încotro merge. Nu-i plăcea izbucnirea pe care tocmai o avusese în prezenţa lui Wambui şi Warui. De ce nu-şi ţinuse firea în coliba lui Mugo? Un bărbat nu trebuie să suspine niciodată. Iar pentru Gikonyo, leacul împotriva amintirilor care-l măcinau fusese munca grea.

Ridicase o casă, una dintre cele mai bune şi mai moderne din sat; avea avere, chiar dacă era mică, şi o poziţie politică în zonă: se duseseră de mult zilele în care era doar un tâmplar sărac. Şi totuşi viaţa nu mai avea nici un farmec. Mânca, dar nu pentru că îi plăcea mâncarea, ci pentru că omul trebuie să trăiască.

Satul rămăsese acum mult în urmă. Bezna era mai deasă. Îl frapă, ca o experienţă nouă, faptul că era singur. Ascultă. I se păru că aude, în depărtare, paşi pe un caldarâm. Paşii se apropiau de el. Merse tot mai repede, îndepărtându-se de ei. Dar cu cât mergea mai repede, cu atât mai tare se auzeau paşii. Gâfâia. Era încins, în ciuda aerului rece. Apoi începu să alerge nebuneşte. Inima îi bătea mai tare. Paşii pe caldarâm, aşa de aproape acum, se auzeau în ritm cu inima lui care bubuia. Trebuia să discute cu cineva. Trebuia să audă un alt glas omenesc. Mugo. Dar ce erau glasurile omeneşti? Nu trăise cu ele timp de şase ani? În diferitele lagăre de detenţie? Poate că voia glasul unui

om care ar putea să înţeleagă. Mugo. Se opri dintr-odată din alergat. Paşii pe caldarâm se îndepărtară. Aveau să revină, ştia că vor veni să-l chinuie. Trebuie să vorbesc cu Mugo. Cuvintele pe care le rostise Mugo la o adunare cu doi ani în urmă îl impresionaseră pe Gikonyo. Dumnezeule, Mugo ar înţelege.

Până ajunse la coliba lui Mugo, hotărârea lui îşi mai pierduse din forţă. Şovăi în faţa uşii, întrebându-se dacă ar trebui să bată sau nu: de fapt, ce venise să-i spună lui Mugo? Se simţea caraghios stând acolo, de unul singur. Poate că ar fi mai potrivit să vină mâine. Poate că altă dată ar şti mai bine cum să-şi deschidă inima în faţa cuiva.

Acasă, văzu că Mumbi tot nu se dusese la culcare. Îi aduse de mâncare. Asta îi aminti că abia dacă mâncase ceva toată ziua. Mumbi se aşeză de cealaltă parte a mesei şi îl privi. El gustă puţin din mâncare şi apoi dădu la o parte restul. Îi pierise pofta de mâncare.

— Fă-mi un ceai, spuse el printre dinţi.

— Trebuie să mănânci, îl rugă Mumbi.

Nasul ei micuţ lucea în lumina lămpii. Stăruinţa din ochii şi din vocea ei contrazicea expresia calmă şi ţinuta mândră a trupului bine-făcut. Gikonyo privea fix la masa nouă de mahon, bine lustruită. Poate că ar fi trebuit să-l cheme pe Mugo pentru o discuţie ca între bărbaţi.

— Nu vreau nimic de mâncare, mormăi el.

— Nu vrei mâncarea mea.

Gikonyo rămase tăcut. În detenţie, tânjise să se întoarcă la Mumbi. Oare mai era aceeaşi femeie? Se uită la ea, dar ea îşi întorsese faţa spre uşă. Poate că plângea.

— Nu-mi vine să mănânc, atâta tot, spuse el, înduioşându-se un pic.

— E în regulă, şopti ea.

Se duse în altă cameră şi aduse ceşti, un ceainic, frunze de ceai, lapte şi zahăr. Mai puse mangan în vas şi îl duse afară ca să înteţească focul în bătaia vântului. Rămase afară în întuneric.

Gikonyo scoase un caiet vechi dintr-un buzunar interior al vestei. Scotoci după un creion, îl găsi, văzu că are vârful rupt şi îl ascuţi cu un briceag. Scrise cifre; adună, scăzu, înmulţi, şterse; cifrele îl distraseră, aşa încât Gikonyo uită pentru moment de toate în afară de bilanţul zilei şi de perspectivele de afaceri de mâine.

Mumbi aduse focul în casă. Puse pe foc ceainicul umplut cu apă şi se aşeză din nou, uitându-se la soţul ei. Părea că aşteaptă ceva, ca o pasăre gata să-şi ia zborul la primul semn sau cuvânt al stăpânului. Dar Mumbi învăţase să-şi înfrâneze dorinţele, să accepte ce-i oferă viaţa şi soarta.

— Te-ai văzut cu Mugo? îndrăzni ea să întrebe.

— Da.

— A zis că o să ne conducă?

— O să se gândească.

Gikonyo nu-şi ridică privirea din caiet.

— Mi-a povestit Wambui.

Parcă îi citise gândurile, dar el nu răspunse.

— De ce nu mi-ai spus? continuă ea. Nu uita că eu şi Kihika venim din acelaşi pântec.

— De când am început noi să ne împărtăşim secretele?

Şi imediat se dispreţui pentru că adoptase acest ton. Jurase că va fi întotdeauna cuviincios cu ea, că nu va lăsa niciodată vocea să-i trădeze amărăciunea sau tulburarea lăuntrică.

— Îmi pare rău, spuse ea jignită. Uitasem că sunt un nimeni.

Ceaiul fu gata curând. Îi turnă lui şi umplu o ceaşcă şi pentru ea. Apoi, ca şi cum ar fi fost silită de o puternică forţă interioară, Mumbi îşi părăsi locul şi se opri în faţa soţului ei. Îşi puse mâinile micuţe în jurul gâtului lui, sprijinindu-le pe umerii acestuia. Ochii ei licăreau. Buzele îi tremurau.

— Haide să discutăm, şopti ea.

— Despre ce? întrebă el, ridicând capul.

— Despre copil.

— N-avem ce discuta, spuse el tăios.

— Atunci vino în patul meu diseară. Te-am aşteptat doar pe tine, în toţi anii ăştia.

— Ce-ţi veni?

Gikonyo îi trase braţele din jurul gâtului său şi o împinse uşor deoparte.

— Te rog, du-te şi stai jos. Sau, şi mai bine, du-te la culcare. Eşti obosită.

Mumbi rămase pe loc, încremenită. Sânii îi tresăltau în sus şi în jos. Deschise gura, ca şi cum ar fi vrut să ţipe. Apoi, dintr-odată, îşi luă de pe jos împletitura la care lucra şi fugi în dormitorul ei. De fapt, Gikonyo era cel care se simţea obosit, obosit şi bătrân. Îşi sprijini capul în mâna stângă, cu cotul rezemat de masă. Luă creionul cu mâna dreaptă şi încercă să mâzgălească o cifră. Dar mâna îi era nesigură şi lăsă să cadă creionul. Se ridică greoi de pe scaun, luă lampa şi, câteva clipe, rămase în faţa uşii lui Mumbi. Apoi se îndreptă hotărât către dormitorul lui.

Domnul a zis lui Moise:
„Du-te la faraon şi spune-i:
Aşa vorbeşte Domnul:
«Lasă pe poporul Meu să plece ca să-Mi slujească»".

Exodul, 8:1

(verset subliniat cu roşu în Biblia lui Kihika)

patru

În vremea când imigranții europeni și indieni se luptau să controleze Kenya – pe atunci, ideea ca o persoană de culoare să se apropie de putere era de neînchipuit –, domnul Rogers, un inspector agricol, a văzut într-o zi, când mergea cu trenul de la Nairobi la Nakuru, pădurea deasă de la Githima și mintea lui înclinată către planificare a devenit brusc interesată de aceasta. Pasiunea lui nu era politica, lucru ciudat la vremea aceea, ci amenajările funciare. De ce n-am face o stațiune de cercetare forestieră, se întrebă el, în timp ce trenul huruia către coastă și marea vale. Mai târziu, s-a întors la Githima să vadă pădurea. Planul lui a început să prindă contur. A trimis scrisori către oricine era cât de cât important și chiar a încercat, fără succes, să obțină o întrevedere cu guvernatorul. L-au crezut nebun: știință în Africa neagră?

Githima și pădurea deasă, ca un duh rău, îl posedau. N-avea liniște; vorbea de unul singur despre plan, vorbea despre el cu oricine. Într-o zi, a fost zdrobit de un tren la trecerea la nivel cu calea ferată de la Githima și a murit pe loc. Ulterior, în zonă a fost ridicată o stațiune de cercetare forestieră, nu ca un omagiu pentru martiriul lui, ci în cadrul unui nou plan de dezvoltare colonială. În scurt timp, Stațiunea de Cercetare Forestieră și Agricolă Githima forfotea de oameni de știință și administratori europeni.

Se spune că stafia bărbatului bântuie trecerea de cale ferată şi că în fiecare an trenul care huruie pe şine cere un sacrificiu uman din aşezarea Githima; ultima victimă a fost dr. Henry Van Dyke, un inspector meteo gras şi beţiv, care se jurase totdeauna, după cum spuneau muncitorii africani, că se sinucide dacă Jomo Kenyatta ar fi fost vreodată eliberat din Lodwar şi Lokitaung. Maşina lui s-a izbit de tren la scurt timp după ce Kenyatta s-a întors acasă de la Maralal. Oamenii din Githima, chiar şi duşmanii lui, au fost îngroziţi de veste. Fusese un accident, sau se sinucisese?

Karanja, care lucra la biblioteca din Githima, unde ştergea de praf cărţile, avea grijă să fie aranjate pe rafturi şi scria etichete, îşi aducea aminte de dr. Van Dyke mai ales datorită unui joc bizar pe care îl juca acesta câteodată: venea la muncitorii africani, îi cuprindea cu braţul pe după umeri şi apoi, pe neaşteptate, îi plesnea peste fund. Îşi lăsa mâna să zăbovească pe fundul lor cu afecţiune, împrăştiindu-şi răsuflarea ce duhnea a alcool peste umerii victimelor sale. Apoi, deodată, izbucnea într-un râs zgomotos. Karanja nu putea suferi hohotele acelea; nu ştia niciodată dacă dr. Van Dyke se aştepta să râdă şi el sau nu. Aşa încât Karanja se mărginea de fiecare dată să afişeze un rânjet crispat, care îl făcea să-l urască şi mai mult pe dr. Van Dyke. Totuşi, vestea morţii bărbatului, cu maşina şi trupul complet sfârtecate de tren, îi făcuse greaţă.

Karanja luă un şablon curat dintr-un teanc de pe masă şi începu să scrie etichete. Cărţile venite recent la Githima aparţineau Ministerului Agriculturii de la Nairobi. Curând, Karanja alungă orice alt gând, *Uhuru* sau dr. Van Dyke, concentrându-se pe eticheta din mâna lui: STUDII DE AGRONOMIE, VOL. ... Deodată, simţi prezenţa cuiva în încăpere. Scăpă şablonul şi se răsuci. Faţa i se întunecă devenind cu o nuanţă mai închisă. Cu greutate, încercă să controleze tocul care-i tremura în mână.

— De ce nu bateţi la uşă înainte să năvăliţi înăuntru? şuieră el la bărbatul care stătea în uşă.

— Am bătut de trei ori.

— Ba nu. Totdeauna intri de parcă ar fi *thingira*[1] lui taică-tu.

— Am bătut la uşa asta.

— Încetişor, ca o femeie? De ce nu baţi tare, tare, ca un bărbat circumcis?

Karanja ridică vocea şi bătu în masă în acelaşi timp, pentru a sublinia fiecare cuvânt.

— Întreab-o pe mă-ta, când i-am tras-o...

— O insulţi pe mama...

— Încă mai pot să i-o trag, ei sau soră-tii. Ele pot să-ţi spună că Mwaura e bărbat circumcis.

Karanja se ridică. Cei doi se priviră cu duşmănie. Pentru o clipă, păru că vor începe să se lovească.

— Mie îmi spui aşa ceva? Pe mine mă insulţi? zise el cu răutate.

Buza lui Mwaura se răsfrânse. Simţea un ghem în stomac. Respira repede şi adânc. Apoi păru să-şi aducă aminte de ceva. Îşi ţinu gura.

— În fine, îmi pare rău, zise el deodată, dar cu o voce în care se strecura ameninţarea.

— Aşa şi trebuie. Ce vrei?

— Nimic. Doar că Thompson vrea să te vadă, atâta tot.

Mwaura ieşi. Starea lui Karanja se preschimbă din tensiune în îngrijorare. Ce voia Thompson? Poate să-i spună ceva despre plată. Îşi scutură de praf salopeta kaki, îşi trecu pieptănul prin părul de culoarea cârtiţei şi grăbi pasul pe coridor spre biroul lui Thompson. Bătu cu îndrăzneală la uşă şi intră.

— Ce? De ce ciocăniţi cu toţii aşa de tare?

— Credeam, credeam că aţi trimis după mine, domnule, zise Karanja cu glas scăzut, stând în picioare, aşa cum făcea întotdeauna în faţa albilor, cu picioarele uşor îndepărtate, mâinile încrucişate la spate, cu atenţie slugarnică.

— A, da, da. Ştii unde-i casa mea?

— Da, domnule.

---

1. Colibă (în swahili, în original).

— Dă o fugă până acolo şi spune-i doamnei Thompson că nu ajung acasă la prânz. O să... ah... stai o clipă. O să-ţi dau o scrisoare.

De-a lungul anilor, John Thompson dezvoltase o manie pentru scrisori. Scria în grabă bilete pentru oricine. Rareori trimitea vreun mesager pe undeva, fie la director, la biroul de rechizite pentru hârtie sau la atelier pentru câteva cuie, fără un bilet însoţitor în care explica meticulos toate detaliile. Chiar şi când ar fi fost mai simplu să vorbească direct cu un funcţionar, el prefera să trimită o scrisoare.

Karanja luă biletul şi zăbovi o clipă sau două, sperând că Thompson va spune ceva despre creşterea de salariu pentru care făcuse de curând cerere. Şeful însă îşi aţinti din nou privirea goală către grămada de hârtii de pe birou.

John Thompson şi doamna Dickinson îl foloseau pe Karanja ca mesager personal. Karanja le accepta însărcinările cu un zel plin de ranchiună: n-aveau mesageri plătiţi la Githima? Doamna Dickinson era bibliotecara. Era o tânără care se despărţise de soţ şi nu ascundea faptul că trăieşte cu iubitul ei. Venea rareori la birou, dar când venea, se înghesuiau la ea bărbaţi şi femei, iar râsetele şi vocile piţigăiate răsunau cât era ziua de lungă. Pasionată de Safariul Africii de Est, participa întotdeauna, conducând împreună cu iubitul ei, dar nu terminase niciodată cursa. Sarcinile date de ea erau cele pe care Karanja le ura cel mai tare: de multe ori îl trimitea, de pildă, în cartierul african să cumpere mâncare pentru cei doi câini ai ei.

Astăzi, cum mergea pe bicicleta care scârţâia, avea din nou o grămadă de planuri: cu siguranţă o să i se plângă lui John Thompson în legătură cu aceste comisioane neînsemnate. Nu, ce îi displăcea cel mai tare lui Karanja nu erau însărcinările sau frivolitatea lor, ci felul în care îi afectau statutul printre ceilalţi muncitori africani. Dar, până la urmă, Karanja ar fi preferat mai degrabă să îndure umilinţa decât să-şi piardă reputaţia pe care şi-o clădise printre oamenii albi. Supravieţuia cu ajutorul acestei reputaţii şi se folosea de puterea pe care i-o dădea. La Githima, oamenii credeau că o plângere din partea lui era suficientă ca să

lase pe cineva fără slujbă. Karanja le ştia temerile. De multe ori, când oamenii intrau în biroul lui, le arunca pe neaşteptate o privire neprietenoasă, făcea aluzii sau pur şi simplu mormăia la ei; în felul ăsta le sporea temerile şi nesiguranţa. Dar se şi temea de ei şi alterna această purtare neînduplecată cu o bunăvoinţă servilă.

Bungalow-ul familiei Thompson era împrejmuit de un gard viu din arbuşti de eucalipt tuns cu grijă. La intrare, plante agăţătoare verzi se înfăşurau pe un suport de lemn, se adunau într-o arcadă şi apoi cădeau la capete către gardul viu. Gardul înconjura straturi de flori: crini de Malabar, zorele, floarea-soarelui, bougainvillea. Totuşi, grădina de trandafiri ieşea în evidenţă prin culoare. Doamna Thompson cultiva trandafiri roşii, trandafiri albi, trandafiri roz – trandafiri de toate nuanţele. Acum ieşi din această grădină a culorilor şi veni la uşă. Era îmbrăcată cu pantaloni albi subţiri şi o bluză care părea agăţată de sânii ei proeminenţi.

— Vino înăuntru, zise ea alene, după ce citi biletul de la soţul ei.

Se plictisise să stea singură în casă. De obicei, pălăvrăgea cu băiatul în casă sau cu argatul. Uneori se certa cu ei şi vocea ei stridentă se putea auzi din drum. Ambii băieţi plecaseră acum şi, în aceste câteva zile, îşi dăduse ea seama că fuseseră o parte importantă a gospodăriei.

Karanja era surprins, pentru că nu mai fusese niciodată invitat în casă. Stătea pe marginea scaunului, cu mâinile tremurânde aşezate pe genunchi, şi se uita aiurea pe tavan şi pe pereţi, ca să nu se holbeze la sânii ei.

Margery simţea voluptate băgând de seamă temerea şi tulburarea pe care i le provocase lui Karanja. De ce nu se uita la ea? Îl văzuse deseori, dar nu-l privise niciodată ca pe un bărbat. Acum, deodată, era curioasă să ştie ce gânduri îi treceau prin cap: ce credea despre casă? Despre *Uhuru*? Despre ea? Dădu frâu liber imaginaţiei. Se înfierbântă şi se ridică în picioare, uşor iritată de senzaţie.

— Vrei ceai, cafea sau altceva?

— Trebuie... trebuie să plec! se bâlbâi Karanja, încercând să-şi exprime gândurile.

— Sigur nu vrei nişte cafea? Nu-ţi face griji din cauza doamnei Dickinson, zise ea zâmbind, simţindu-se îngăduitoare, aproape bucuroasă la gândul unei conspiraţii.

— În regulă, zise el şi se aşeză mai bine pe scaun, privind cu jind către uşă şi gardul viu de dincolo de ea.

Nici măcar acum nu avea curaj să se rezeme şi să stea comod. În acelaşi timp, îşi dorea cu disperare ca vreunul dintre muncitori să fie de faţă şi să vadă cum e tratat cu cafea de o femeie albă, soţia secretarului administrativ.

În bucătărie, Margery îşi făcea de lucru cu cănile şi ceştile. Deşi încă mai era ruşinată de fiorul pe care îl simţise, nu-l lăsa să dispară. Îşi mai amintea o singură ocazie când simţise o asemenea înflăcărare. Se întâmplase în ziua în care dansase cu dr. Van Dyke la hanul din Githima. Era curând după dezastrul de la Rira. Fusese atrasă şi în acelaşi timp dezgustată de răsuflarea lui de beţiv. Mai târziu, când o dusese cu maşina, îi cedase. Îl lăsase să facă dragoste cu ea şi simţise, pentru prima dată, frumuseţea înfricoşătoare a răzvrătirii.

Aşteptând în cameră, Karanja băgă de seamă că stinghereala lui se preschimbă în dorinţă. Oare s-o întrebe? se gândi el. Poate că ea avea să-i ofere ceea ce-şi dorea cu adevărat: să o audă infirmând zvonurile că familia Thompson va pleca înapoi în Anglia. Karanja se îndreptase de multe ori către Thompson hotărât să-l întrebe direct. Dar când se apropia de omul alb, îi îngheţa sângele în vine, iar inima începea să-i bubuie nestăpânit. Hotărârea lui se sfârşea de fiecare dată la fel: îl saluta pe John Thompson şi apoi trecea mai departe, ca şi cum avea treabă în altă parte. Mai mult decât de zvonuri, Karanja se temea că s-ar putea adeveri. Câtă vreme nu ştia adevărul, putea interpreta povestea în singurul mod care-i dădea speranţe: instalarea puterii poporului negru nu va însemna, nu va putea însemna niciodată sfârşitul puterii albilor. Thompson, ca O.D. şi acum ca secretar administrativ, i se păruse întotdeauna lui Karanja expresia invincibilă a acelei puteri. Şi atunci, cum ar putea să plece Thompson?

Margery se întoarse cu două ceşti cu cafea.

— Vrei zahăr în cafea?

— Nu, răspunse el automat şi ştiu, în acelaşi timp, că n-avea curajul s-o întrebe despre zvonuri.

Karanja detesta cafeaua sau ceaiul fără grămezi de zahăr.

Margery se aşeză în faţa lui Karanja şi îşi încrucişă picioarele. Îşi puse ceaşca pe braţul scaunului. Karanja o ţinea pe a sa cu ambele mâini, de teamă să nu verse vreo picătură pe covor. Se crispa de câte ori apropia ceaşca de buze şi nări.

— Câte neveste ai? întrebă ea.

Era întrebarea ei favorită când vorbea cu africani; începuse din ziua în care descoperise că ultimul ei bucătar avea trei neveste. Karanja tresări ca şi cum Margery ar fi pus degetul pe o rană vindecată doar la suprafaţă. *Mumbi.*

— Nu sunt căsătorit.

— Necăsătorit? Credeam că voi... O să-ţi cumperi o nevastă?

— Nu ştiu.

— Ai vreo prietenă, vreo femeie? continuă ea, tot mai curioasă, cu o nuanţă de căldură în voce.

Ceva din timbrul vocii ei îl impresionă pe Karanja. Oare ar înţelege? Ar înţelege?

— Am avut o femeie. Am... am iubit-o, spuse el cu îndrăzneală.

Închise ochii şi, cu un efort subit, uriaş, înghiţi o gură de cafea amară.

— De ce nu te-ai căsătorit cu ea? A murit sau...

— M-a respins, spuse el.

— Îmi pare rău, zise ea compătimitor.

Karanja îşi veni în fire şi îşi aduse aminte unde se afla.

— Pot să plec acum, *Memsahib*[1]? Aveţi vreun mesaj pentru *Bwana*[2]?

---

1. Doamnă – formulă de adresare folosită în colonii, desemnând în general o femeie albă măritată, în special o soţie de funcţionar colonial.
2. Domn – în Africa de Est, şef sau stăpân, termen folosit de multe ori ca formulă de adresare.

Ea uitase de ce intrase Karanja în casă. Reciti biletul de la soţul ei.

— Nu, mulţumesc foarte mult, spuse ea la uşă.

Când Karanja plecă de la casa familiei Thompson era aproape ora 12. Rana pe care o zgândărise Margery îl ustură o vreme. Apoi se binedispuse treptat, şi-ar fi dorit ca Mwaura să-l fi văzut în casă. Îşi dorea şi să fi fost de faţă băiatul în casă, pentru că atunci vestea despre vizita lui s-ar fi răspândit. Aşa cum stăteau lucrurile, trebuia să povestească el: iar aşa totul ar fi avut mai puţină greutate şi forţă. Pentru că era aproape vremea pentru pauza de prânz, se duse direct la birtul din cartierul african, gândindu-se la vizită şi la ceaşca de cafea amară.

Birtul se numea Prietenul tău până la moarte, pe scurt, Prietenul. Zidurile de piatră erau soioase, un teren fertil pentru muşte. Bâzâiau în jurul clienţilor, săreau deasupra cănilor şi farfuriilor şi uneori chiar făceau amor pe mâncarea pusă pe masă. Fiecare masă care scârţâia era împodobită cu trandafiri de plastic în cutii de conserve. Deviza casei era pictată cu litere de tipar pe perete: VENIŢI LA MINE TOŢI CEI ÎNFOMETAŢI ŞI ÎNSETAŢI ŞI EU VĂ VOI DA ODIHNĂ[1]. Pe altă parte a peretelui, lângă masa casierului, atârna o poezie înrămată cu grijă:

> Căci om cu om a fost nedrept,
> Pe cineva în care să mă-ncred aştept.
> Pe mulţi eu i-am crezut, nu m-am putut opri,
> Prietene, pe datorie, de vrei în altă zi să vii.

Prietenul era singurul birt cu autorizaţie din Githima.

Acolo a dat peste Mwaura. Nu era bine să-şi facă duşmani, îşi spusese Karanja întotdeauna, după ce îi îndepărtase pe toţi ceilalţi muncitori.

---

1. Parafrază după Evanghelia după Matei, 11:28: „Veniţi la Mine, toţi cei trudiţi şi împovăraţi, şi Eu vă voi da odihnă".

— Îmi pare rău pentru incident, zise Karanja prompt, cu o amabilitate care nu-i prea reuşi. Sper că o s-o iei ca pe o mică *shauri*[1] între prieteni. Vezi tu, unii nu înţeleg că munca noastră, ştii, să scriem etichete pentru toate cărţile alea de ştiinţă, are nevoie de concentrare. Dacă cineva trânteşte uşa fără avertisment, te tulbură şi strici literele. Îţi spun, dacă ai cunoaşte-o pe bibliotecara aia aşa cum o ştiu eu... tu crezi că s-a despărţit de soţul ei fără motiv... Chelner, două ceşti de ceai, repede... Deci ce veşti ai de la Rung'ei?

John Thompson – înalt, uscăţiv – nu se duse la Nairobi, ci rămase la Githima în pauza de prânz, făcând toate gesturile pe care le presupunea munca lui: adică să se ridice în picioare, să se ducă până la dulapul de la perete, să scoată un dosar şi să se întoarcă la masă, cu faţa lui arsă de soare distrasă tot timpul, aproape ca şi cum mintea i-ar fi stăruit asupra unor lucruri aflate undeva departe, în trecut. Mâinile lui subţiri şi ochii deschişi la culoare trecură cu atenţie prin fiecare dosar înainte să-l pună înapoi în dulap. O dată sau de două ori, se îndreptase de spate şi îşi trecuse degetul peste cele câteva cute strânse în colţul gurii.

Pe rând, Thompson privi îndelung sugativa curată de pe masă, suportul de tocuri şi creioane, pereţii văruiţi ai biroului şi tavanul, ca şi cum căuta un tipar care ţinea laolaltă lucrurile din încăpere: dar mintea nu făcea decât să-i sară de la un gând la altul. Apoi luă numărul din ziua aceea – luni – a ziarului *East African Standard*, cel mai vechi cotidian din Kenya, şi se lăsă pe spate în scaun. Aruncând o privire peste ştirile despre pregătirile pentru *Uhuru* de joi, Thompson tresări cu o vagă senzaţie de trădare. Nu putea înţelege ce scria în ziar, care, de la instaurarea autoguvernării interne, în iunie, îi provocase această stare – fie prin ştirile despre *Uhuru*, pe care le ştia deja, fie prin ton, prea dispus să accepte lucrurile. La un moment dat, văzu

1. Problemă (în swahili, în original).

fotografia prim-ministrului pe prima pagină. Nu suportă să se uite la ea de două ori, grăbindu-se să treacă la pagina următoare; după aceea, fu rușinat de această reacție, dar nu reuși să o mai privească încă o dată. Thompson știa deja că ducele de Edinburgh va vorbi în numele reginei. Orice știre despre *Uhuru* îi aducea aminte că știe toate astea. Oricum privea lucrurile, Thompson avea o strângere de inimă știind că ducele va asista la coborârea drapelului, care nu se va mai ridica niciodată de această parte a țărmurilor Albionului. Tristețea se adâncea când își amintea de vizita din 1952 în Kenya a reginei, pe atunci prințesă. Pentru o clipă, Thompson uită de ziar și retrăi momentul acela în care tânăra femeie dăduse mâna cu el. Pe vremea aceea era ofițer de district. Simți un fior: inima începuse să-i bată mai repede, ca și cum între el și ea fusese făcut un legământ. Atunci, acolo, ar fi fost în stare să facă orice pentru ea, ar fi fost în stare să se înjunghie ca să arate că e dispus să îndeplinească misiunea aceea care, deși nespusă, părea întrupată în ființa și zâmbetul ei. Reamintindu-și acel extaz, Thompson împinse fără să vrea ziarul și se ridică în picioare. În ochii lui se vedea o sclipire, o licărire ca de apă. Se îndreptă spre fereastră, mormăind în barbă:

— Ce naiba a fost asta!

Emoția de moment se stinsese și simți un gol în stomac. Se aplecă înainte, cu ochii cercetând nehotărât peisajul: în fața lui se întindeau acoperișurile de metal ondulat ale celor trei laboratoare – unul de fitopatologie și silvicultură, unul de fizica solului și unul de chimia solului. La stânga, serele erau răspândite în grupuri de câte două sau trei. O privi pe dr. Lynd, unul dintre fitopatologii centrului, traversând aleea betonată; curând, dispăru printre sere; câteva clipe mai târziu, câinele ei, un bullmastiff cu fălcile negre, veni în fugă dinspre laboratoare și se luă după ea. La dreapta nu putea vedea decât biblioteca: un grup de africani stătea pe iarbă sub streașină. Totul era așa de liniștit, se gândi Thompson, mutându-și acum privirea de la curtea cu iarbă verde la pavilionul de chimie, cel mai apropiat dintre laboratoare. În

fereastra de sticlă erau aşezate ordonat eprubete. Oare o să mai existe toate astea şi după ziua de joi? Poate încă vreo două luni: şi apoi... eprubetele şi paharele Berzelius vor fi sparte sau vor zăcea nespălate pe ciment, serele şi răsadniţele vor fi năpădite de buruieni, iar arbuştii de afară, care fuseseră tăiaţi cu grijă, se vor întinde încetul cu încetul într-o curte plină de gunoaie.

Bullmastifful apăru din cealaltă parte a pavilionului de chimie, adulmecând prin iarbă. Apoi se ridică şi îşi îndreptă capul spre bibliotecă. Thompson se încordă: urma să se întâmple ceva. Ştia şi aştepta, incapabil să-şi înăbuşe înfrigurarea. Deodată, câinele începu să latre, în timp ce o luă la fugă prin curte spre grupul de africani. Câţiva dintre ei ţipară şi se împrăştiară în direcţii diferite. Unul dintre bărbaţi nu reuşi să fugă la timp. Câinele se repezi către el. Bărbatul încercă să fugă, dar câinele îl încolţi la zid. Dintr-odată, bărbatul se opri, luă o piatră de pe jos şi o ridică în aer. Câinele era acum la doar câţiva metri de el. Thompson aşteptă să se petreacă lucrul de care se temea. Chiar în acel moment, sosi dr. Lynd şi, când câinele se pregătea să sară la bărbat, strigă ceva. Thompson îşi recăpătă răsuflarea, mai întâi inspiră adânc, apoi scurt şi rapid, uşurat şi uşor dezamăgit că nu se întâmplase nimic.

Ieşi din birou şi o luă peste iarba din curte îndreptându-se către bibliotecă, unde se adunase un mic grup de africani. Dr. Lynd îşi ţinea câinele de zgardă cu mâna stângă şi cu cealaltă îndrepta un deget acuzator către Karanja.

— Sunt dezamăgită de tine, foarte dezamăgită, spuse ea pe un ton cât putea de dispreţuitor.

Karanja privea în pământ; în ochi i se citeau teama şi mânia; picăturile de sudoare de pe faţa lui, nu se zvântaseră încă.

— Câinele... câinele... a venit... *Memsahib*, se bâlbâi el.

— N-aş fi crezut niciodată aşa ceva despre tine... să arunci cu pietre în câinele meu.

— Nu pietre... n-am aruncat cu pietre.

— Cum mai minţiţi voi, ăştia, spuse ea, uitându-se de jur împrejur la ceilalţi.

Apoi se întoarse către Karanja:

— Nu te-am prins cu o piatră în mână? Ar fi trebuit să-l las să sară la tine. Nici acum nu m-am răzgândit cu totul...

În acest moment, sosi John Thompson. Africanii se dădură la o parte, dr. Lynd încetă să-l mai dojenească pe Karanja și îi zâmbi lui Thompson. Karanja își înălță capul cu speranță. Ceilalți africani îl priviră pe Thompson și încetară șușotelile și mormăielile. Tăcerea bruscă și privirile îndreptate către el îl neliniștiră pe Thompson. Își aduse aminte de deținuții de la Rira, în ziua în care intraseră în grevă. Acum simțea aceeași atmosferă de ostilitate. Trebuia să-și păstreze demnitatea – până la sfârșit. Dar îl cuprinse panica. Fără să se uite la nimeni în mod special, spuse primele cuvinte în swahili care îi veniră pe limbă:

— Mă ocup eu de asta.

Și simți imediat că spusese ceva nepotrivit – mirosea prea tare a scuză. Dar tăcerea fusese curmată. Bărbații strigau și arătau spre câine; unii făceau gesturi confuze cu mâinile în aer. Karanja îl privi cu recunoștință pe Thompson. Acesta își puse repede brațul pe umărul femeii și o trase deoparte.

O conduse prin coridorul îngust care lega clădirea bibliotecii de cea administrativă, fără să știe încotro merge. Totul părea o cumpănă din trecut: Rira și câinele. Dr. Lynd vorbea fără încetare.

— Sunt obraznici pentru că se apropie *Uhuru* – chiar și cei mai buni dintre ei se schimbă.

Voia să-i povestească despre câine, dar, cumva, i se părea greu. Știa că ar fi trebuit să facă ceva. Ce s-ar fi întâmplat dacă animalul l-ar fi rănit pe Karanja? Ca secretar administrativ, ar fi trebuit să se ocupe de relațiile dintre personal și muncitori; și primise de la secretarul Uniunii Funcționarilor Civili din Kenya (filiala Githima) mai multe plângeri despre câinele doamnei Lynd. Ajunseră la o pepinieră mare, înconjurată cu un gard de sârmă. Se așezară pe un petic de iarbă. Voia să-i spună adevărul – dar ar fi trebuit să-i spună și cum se simțise paralizat, cum stătuse fascinat așteptând să vadă sângele.

— De fapt, n-a fost vina băiatului... începu el. Am văzut câinele repezindu-se spre ei.

Ca mulţi alţi europeni din Kenya, şi Thompson avea o problemă cu animalele de companie, în special cu câinii. Cu un an în urmă, o dusese pe Margery la Nairobi să vadă *Annie Get Your Gun*, pusă în scenă la Teatrul Naţional de trupa City Players. Nu mai fusese niciodată la teatrul acela – pentru că acolo nu se întâmpla niciodată nimic cu adevărat –, mergea întotdeauna la Donovan Maule Theatre Club. Drumul de la Githima la Nairobi trecea prin zone rurale. Era foarte întuneric. Deodată, văzuse în lumina farurilor un câine care dădea să treacă drumul. Thompson ar fi putut să frâneze, să încetinească sau să claxoneze. Avea suficient timp şi era îndeajuns de departe. Dar mersese înainte. Nu voia să omoare câinele şi totuşi ştia că urma să intre în el. Era lipit de scaun – temându-se de inevitabil. Brusc, se auzise un urlet. Thompson îşi recăpătase forţele. Frânase, oprise maşina, deschisese uşa şi coborâse, luând o lanternă de buzunar. Mersese câţiva metri în urmă; nu se vedea nici un câine pe nicăieri. Se uitase pe ambele părţi ale drumului, dar nu văzuse nici urmă de câine – nici măcar o dâră de sânge. Totuşi auzise bufnitura şi urletul. Când se întorsese în maşină, o găsise pe Margery plângând încetişor. Şi, spre surprinderea sa, şi el tremura şi nu o putuse linişti.

— Poate că e sub maşină, zisese ea.

Coborâse din nou şi se uitase cu atenţie sub maşină. Nu era nimic. Condusese mai departe întristat; se simţea ca şi cum ar fi ucis un om.

Retrăise toată scena care-i dădea fiori în momentul în care văzuse bullmastifful fugind către Karanja; incidentul îi era încă viu în minte când încerca să-i spună doctorului Lynd ce se întâmplase; dificultatea era să separe ce se întâmplase afară, pe iarbă – să-i spună doar asta –, de ceea ce se petrecuse în mintea lui.

Spre surprinderea şi marea sa stinghereală, văzu că ea plângea şi privi în altă parte: câinele hoinărea printre puieţi; se opri în faţa unor arbori de camfor, ridică piciorul şi urină.

— Îmi pare rău, zise dr. Lynd, trăgându-şi nasul şi tamponându-şi ochii cu o batistă.

Era o femeie cu păr cărunt, cu pielea lăsată pe obraji şi sub ochi. În fiecare zi mişuna prin curte – între sere, laboratoare şi răsadniţe –, o fiinţă singuratică, semănând cu o fantomă.

— Nu-ţi face probleme pentru asta, spuse el, cu ochii urmărind neatent câinele.

— Am încercat, dar... dar... îi urăsc. Ce să fac? De câte ori îi văd îmi aduc aminte... îmi aduc aminte...

Thompson se foi în iarbă, dându-şi seama de poziţia lui ridicolă în relaţia cu femeia asta de care voia să fugă acum, când trecuse impulsul de a-i spune despre câine. Dar dr. Lynd era în starea aceea – o izbucnire bruscă de autocompătimire – când te simţi mai apropiat de altă persoană, chiar şi de un străin, şi dispus să-i încredinţezi cele mai intime temeri şi dureri. Aşa că îi povesti incidentul care-i marcase viaţa, îi pângărise fiinţa. Stătea singură, la Muguga, într-un bungalow vechi, năpădit de tufe până la acoperiş. Îi plăceau casa, solitudinea, liniştea. Era în timpul Stării de Urgenţă. Ofiţerul de district o avertizase de multe ori să plece din locul acela singuratic şi să se ducă la Githima sau Nairobi, unde ar fi avut asigurate protecţia şi siguranţa. Dar ea nici nu voia să audă aşa ceva: poveştile cu femei ucise în fermele lor izolate nu o înspăimântau. Venise în Kenya să lucreze, nu să facă jocuri politice. Îi plăcuseră ţara şi clima, aşa că se hotărâse să rămână. Nu făcuse niciodată rău nimănui. E drept că de multe ori îl ocăra pe servitor, dar îi dădea şi daruri, haine, îi construise o căsuţă de cărămidă în spatele casei şi niciodată nu-l punea să muncească prea mult. Era un omuleţ kikuyu[1] din Rung'ei, care se părea că fusese bucătar sau aşa ceva în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, dar nu avusese de lucru mult timp înainte să vină la ea. Între servitor şi câine se dezvoltase o prietenie înduioşătoare. Dar într-o seară, după lăsarea

1. Kikuyu este forma adaptată în limba engleză a denumirii „gĩkũyũ", folosită de membrii acestui grup etnic.

întunericului, băiatul i-a strigat destul de insistent să deschidă ușa. Când a deschis, doi bărbați au năvălit peste ea și au târât-o în sufragerie, iar servitorul i-a urmat. I-au legat mâinile și picioarele și i-au pus un căluș. Se aștepta să o ucidă, pentru că, după șocul inițial, se resemnase cu gândul că va muri. Dar ceea ce a urmat nu a fost mai puțin crud și barbar decât dacă ar fi ucis-o. Câinele ei îi lătrase pe cei doi bărbați. Dar văzându-l pe băiat, a început să dea din coadă și nu i-a atacat. Însă servitorul l-a căsăpit.

Sângele i-a împroșcat hainele. Și-a dorit să poată leșina sau muri acolo, pe loc. Dar asta era partea cea mai rea, văzuse totul, fusese pe deplin conștientă... Au luat banii și armele din seif. Mai târziu, cei doi bărbați au fost arestați și spânzurați; servitorul n-a fost prins niciodată. A trebuit să cumpere și să dreseze alt câine. N-a fost niciodată în stare să uite mirosul greu, ochii plini de răutate nebunească ai bărbaților... nu... nu va uita până la moarte.

Thompson se uită la ea, ferindu-se de glasul ei, de trupul ei, de prezența ei. Au plecat amândoi de pe iarbă și au apucat-o pe cărări diferite, aproape ca și cum s-ar fi rușinat de recenta lor apropiere. El simți, mai degrabă decât știu, că înlăuntru lui se trezise frica. În birou, încercă să înăbușe accesul slab de teamă, dar se gândea doar la câine. Și își aduse aminte de celălalt câine, în clipa în care lumina farurilor i se reflectase în ochi. Ce se întâmplase cu el? Ce s-ar fi întâmplat dacă bullmastifful ar fi sărit pe Karanja și i-ar fi sfâșiat trupul? Ostilitatea pe care o văzuse în ochii oamenilor când se apropiase de ei. Tăcerea. Bruscă. Așa cum fusese și la Rira. Acolo, deținuții refuzaseră să vorbească. Se așezaseră și refuzaseră să mănânce sau să bea. Aveau o îndârjire de fier. Ochii lor îl urmăreau pretutindeni. Chinul, lipsa de somn, gândurile despre cum să pună capăt tăcerii. Și în întuneric putea să le vadă ochii. La oamenii de la bibliotecă recunoscuse ochii, aceeași privire.

John Thompson fusese ofițer de district în multe zone din Kenya. Muncise din greu, iar abilitatea sa de a se descurca rapid

şi eficient cu africanii era recunoscută. Avea în faţă o carieră strălucită în administraţia colonială. În timpul Stării de Urgenţă fusese detaşat în lagărele de detenţie, pentru reabilitarea partizanilor Mau Mau, astfel încât aceştia să poată duce o viaţă normală ca supuşi britanici. La Rira se petrecuse tragedia vieţii lui. O grevă a foamei, câteva bătăi şi 11 deţinuţi muriseră. Faptele s-au aflat. Pentru că el era ofiţerul responsabil, numele lui Thompson ajunsese în Camera Comunelor şi în presa din întreaga lume. Devenise dintr-odată celebru. Fusese înfiinţată o comisie de anchetă. Iar el fusese expediat la Githima, fiind exilat din administraţia publică pe care o iubea. Dar rana nu se vindecase niciodată. Orice atingere îi reamintea umilinţa pe care o simţise atunci.

Şi când se uita acum în ochii lor, vedea în ei o semnificaţie nouă şi înspăimântătoare: ar fi trebuit să suporte încă o anchetă, de data aceasta sub guvernarea neagră, dacă s-ar fi întâmplat ceva cu Karanja?

Nu putea să lucreze şi totuşi după-amiaza trecu repede. Poate o să reuşească mâine să reia şi să termine treaba. Închise fereastra şi retrăi scena şi teama. La capătul coridorului, îl aştepta Karanja. Ce voia? Ce voia?

— Da?

— Am dus scrisoarea.

— Şi?

— Voiam să vă mulţumesc.

Thompson îşi aminti minciuna; îl privi atent pe băiat şi trecu mai departe. Gândindu-se mai bine, îl strigă pe Karanja.

— În legătură cu câinele...

— Domnule?

— Nu-ţi face probleme, bine? O să rezolv problema.

— Mulţumesc, domnule.

Iar Thompson merse mai departe, fierbând de furie. Acum trebuia să-l împace pe Karanja? La ce s-a ajuns!

Simţi lacrimi în colţurile ochilor. Se năpusti orbeşte spre maşină.

cinci

John Thompson voia să-i spună lui Margery despre dr. Lynd; era frapat de coincidență, pentru că îi povestise despre moartea câinelui ei când el se gândea la moartea unui alt câine; de două ori deschisese gura și de fiecare dată ajunsese doar să se plângă de cât de cald era. Încercă să se gândească la viitor: petrecerea de rămas-bun de mâine; zborul către casă de poimâine; noua lor viață în Marea Britanie. Dar mintea lui stăruia numai asupra trecutului și a părților banale ale acestuia: cum fusese mai devreme incidentul cu câinele.

— Ce ai făcut la Nairobi? îl întrebă ea, simțindu-i neliniștea printre propriile ei gânduri.

— De fapt n-am reușit să ajung, zise el.

— De ce?

— Prea mult de lucru la birou, mormăi el, culegând un număr vechi din *Punch*, parcă pentru a se apăra de ea.

— Sper că e totul în regulă acum... adică la serviciu.

— Da. Verificam niște dosare. Mai sunt câteva mâine și câteva scrisori urgente la care trebuie să răspund. Totul e pregătit pentru succesorul meu.

— Au găsit pe cineva?

— Da... nu... nu cred.

— Poate un african? Presupun că africanizează totul acum?

Puse ziarul pe genunchi. Se încordă, ca și cum l-ar fi înțepat un ac în fund. Viziunea pe care o avusese mai devreme reveni și mai vie: paharele sparte și eprubetele de pe podeaua laboratorului erau acum însoțite și de biroul lui plin de scrisori rămase fără răspuns, cu praf și hârtii pe jos. Îi părea rău pentru biroul lui, pentru ordinea pe care o crease; simțea ură pentru cel care avea să-i urmeze și spera să reușească să-și apere măcar funcția de vreun abuz. Thompson simți durerea aceea mută, aproape de agonie, pe care o nutresc oamenii când știu că s-ar putea să nu fie de fapt indispensabili; că școala, universitatea, clubul pe care le-au părăsit îi vor primi pe alții, oricât de nepăsători și nesăbuiți, fără regrete, ca și cum ei nici n-ar fi existat, ca și cum n-ar fi lăsat nici o urmă pe lucrurile pe care le consideraseră ca fiind ale lor. Și, fără vreun motiv aparent, Thompson simți cum mânia se întoarce împotriva soției lui; voia să-i pună o întrebare, să o provoace, să constate că și ea era împotriva lui. Ce voia de fapt să știe era asta: dacă el ar fi murit ieri, la Rira, în pădurea Kinenie, dacă ar fi murit azi, s-ar fi îndreptat ea către alt bărbat? Puse brusc jos *Punch* și se duse în cealaltă cameră, fără să răspundă întrebării pe care i-o pusese Margery. Câteva minute mai târziu, se întoarse cu un dosar cu carnețele și hârtii și începu să le răsfoiască.

Margery se ridică să strângă ceștile și farfurioarele. Șovăi asupra ceștii lui, îl privi și își aminti zilele de dinainte să intre în serviciul colonial, când își deschidea inima în fața ei, purtând-o pe valurile viziunii etice și ale optimismului său. Asta se întâmpla după ce John se întorsese la Oxford după campaniile din Africa din cel de-al Doilea Război Mondial. Înduioșată de această amintire, văzu acum încordarea de pe fața lui și, pentru o clipă, vru să o înlăture cu blândețe, pentru totdeauna. Dar apoi gândurile și amintirile stăruitoare alungară dorința: când, exact, începuseră să o ia pe drumuri diferite? Strânse în grabă lucrurile rămase și se duse la bucătărie. Poate că munca fusese cea care-l îndepărtase. Pentru că, pe măsură ce se lăsase absorbit

de îndatoririle zilnice de administrație, cu ochii pe o promovare, viziunea lui păruse să se destrame, iar ei îi fusese tot mai greu să pătrundă dincolo de figura lui enigmatică, până când, în cele din urmă, devenise dureros să mai găsească fie și un dram de emoție și tandrețe pentru el. În timpul dezastrului de la Rira, făcuse eforturi uriașe pentru a-i oferi sprijin și alinare. Dar unde era compasiunea reală pe care s-ar fi cuvenit s-o simtă ea, ca soție? Nu putuse să-i împărtășească suferința. În schimb, simțise rușinea unui copil care vede dintr-odată un adult prins asupra faptului în timp ce urmărește un fluture peste câmpii și drumuri.

Margery nu lăsa niciodată vreun gând să pună stăpânire pe ea prea mult timp. Acum, în bucătărie, spălând vasele, se trezi că redeșteaptă căldura pe care o simțise mai devreme. Ce ridicol, își spuse, să își evoce fiecare detaliu al scurtei întâlniri cu Karanja. Poate e din cauză că plec din Africa. Nu, poate că îmbătrânesc. Se spune că femeile pățesc lucruri de felul ăsta din pricina căldurii din Africa. Râse încetișor, dar se opri brusc: oare chiar folosea bucătăria asta pentru ultima dată? Oare n-o să mai vadă chiar niciodată Githima? Oare florile ei o să însemne ceva pentru oricine o să-i ia locul în această casă? Fiecare colț al casei, scaunele, masa, paturile și chiar și pereții păstrau amintiri; în rătăcirile ei dintr-un district în altul prin toată Kenya, nici o altă casă, nici un alt loc nu fusese atât de strâns legat de ea. Nici un alt loc nu-i oferise un astfel de sentiment de eliberare, de libertate, de putere.

La Githima îl cunoscuse pe dr. Van Dyke și în ea se trezise cu violență ceva ce nu știuse niciodată ca există acolo. Se simțise slabă, înviorător de slabă, în fața bărbatului. Și totuși cât de dezgustător era obiceiul lui de a bea, râsul lui excesiv de zgomotos. Era în mod clar opusul lui John, care era întotdeauna îmbrăcat cum se cuvine, știa să se poarte și nu își îngăduia niciodată să se îmbete. Cu toate acestea, Margery era copleșită de o nouă energie; secretul, îndrăzneala, fericirea tulburătoare de a încălca o lege sporeau emoția aventurii lor. Prima noapte

fusese mai cu seamă minunată, un moment încărcat de teamă şi curiozitate şi uimire. Ştiuse că avea să se întâmple ceva din clipa în care soţul ei plecase de la dans. Când Van se oferise să o ducă acasă, fusese atât de recunoscătoare, încât era cât pe ce să-l ia de mână. În maşină, parcată într-una dintre multele păduri replantate din Githima, închisese ochii, iar buzele lui le atinseseră pe ale ei.

— Haide pe bancheta din spate, îi şoptise el la ureche.

— Nu azi, Van, nu azi, răspunse ea cu glas firav.

— Astăzi. Acum, spusese el aproape smulgându-i hainele de pe ea, în timp ce se căţăra către locul din spate.

Ea îl urmase ascultătoare, abia fiind în stare să vorbească.

— Te rog, să fim atenţi.

Îşi regăsise vocea, în timp ce îl pipăia.

— Da, da.

— Fii blând... strigase, iar vorbele îi fuseseră întrerupte de zvâcnirea trupului lui; se agăţase de el, temându-se că maşina şi întreaga lume s-ar putea prăbuşi sub ea.

Tăcerea învăluită în beznă, zumzetul neîncetat din pădure sporeau farmecul clipei. După aceea, plânsese, întrebându-se cum îl va mai privi în ochi pe soţul ei.

— De ce plângi?

— Soţul meu.

— La naiba! înjurase el în barbă.

Aventura lor nu fusese niciodată una fericită. Devenise tot mai geloasă. La petreceri, detesta să-l vadă discutând sau râzând cu alte femei. Dar nu putea face o scenă în public şi nici să-l revendice pe faţă. Aşa că certurile şi scandalurile lor aveau loc între patru ochi, în momentele preţioase, pentru că erau furate, când ar fi trebuit să fie fericiţi. Într-o zi, John Thompson era plecat la o conferinţă în Uganda. Dr. Van Dyke venise la ea acasă şi, pentru prima dată, îi vorbise despre munca lui. Vorbea cumpătat, fără să înjure, cu o urmă de mândrie pentru ceea ce făcea.

— Lumea nu-şi dă seama cu ce avem de-a face în Kenya. Vezi tu, într-o ţară ca Marea Britanie, care este destul de plată,

e simplu să determini deplasările unui, să zicem, front de presiune scăzută pe deasupra ţării. Dar în Kenya, unde altitudinea mare are tendinţa să provoace schimbări bruşte şi neaşteptate în fronturile de presiune, este mult mai dificil să prognozezi vremea.

— Dar probabil că există şi compensaţii, nu?

— O, da. Cu aşa de mulţi factori care trebuie luaţi în considerare, meteorologia în locuri cum sunt Kenya sau Africa de Sud este mult mai interesantă...

Iar ea intrase într-o lume nouă, în care descoperise că există mult mai multe decât învăţase la şcoală despre pluviometre, giruete, izobare, depresiuni atmosferice sau mase de aer. Ştia că el se născuse şi făcuse şcoala în Africa de Sud, că lucrase în Rhodesia de Sud, că peste tot se simţise bântuit de lucruri pe care nu le înţelegea; fugise dintr-un loc în altul, ca să zicem aşa, până când ajunsese la Githima, unde, dedusese ea, numai băutura îl ajuta să rămână împăcat cu sine. Dar era prima dată când îi vorbea despre munca lui. Treptat, discuţia alunecase spre vieţile lor, iar ea începuse să scormonească prin aventurile lui cu alte femei.

— La naiba! Nu sunt soţul tău! strigase el şi plecase în toiul nopţii, lăsând-o pe canapea, singură, nefericită.

„Nu vreau să-l mai văd niciodată", îşi spusese ea. A doua zi, îi scrisese un bilet, cerându-i să se întoarcă degrabă.

Deseori era într-o dispoziţie de autoanaliză nemiloasă. Reevalua relaţia cu soţul ei. Nu putea nega că John avea putere asupra ei, că lui îi aparţinea cu adevărat. Oare ăsta era singurul rost al căsătoriei? În astfel de momente, croindu-şi cu greu drum prin coşmarul de vinovăţie şi dispreţ de sine, simţea duioşie pentru el. Dorinţa impulsivă de a mărturisi, de a-şi lua o piatră de pe inimă, era foarte puternică. Îl detesta pe dr. Van Dyke. Dar cu cât îl detesta mai tare, cu atât mai mult simţea puterea pe care o avea asupra ei: îi dorea trupul, scufundarea în necunoscutul întunecat, o orgie de dezgust, disperare şi atracţie. Gelozia şi teama de ceea ce făcea el pe la spatele ei îi distrugeau liniştea şi pacea.

Şi apoi, pe neaşteptate, trenul i-a răpit iubitul: spre surprinderea ei, n-a simţit nici tristeţe, nici altceva; de fapt, prima reacţie a fost închipuirea liniştii regăsite. Totuşi, curând deveni neliniştită, ca o persoană căreia îi lipseşte ceva, fără să ştie concret ce a pierdut. Începuse să se ocupe de flori (îşi neglijase acest hobby în timpul aventurii) cu o energie reînnoită.

Toate acestea îi treceau prin minte în timp ce spăla vasele. Tristeţea se topi în oboseală şi iritare faţă de soţul ei. Erau pe punctul de a face o schimbare, se gândi ea, iar el tot nu vorbea. *Uhuru* provocase o criză în vieţile lor, iar el se purta ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic. Nu că ar fi ştiut ce-şi dorea să-i spună el; dar un soţ şi o soţie ar fi cazul să-şi împărtăşească măcar neliniştile despre orice: trecutul lor, petrecerea de mâine, zborul de miercuri către casă.

Da, îl va face să vorbească, în seara asta, se decise ea, şi lăsă ştersul vaselor, ducându-se cu hotărâre înapoi în sufragerie. John cerceta hârtiile din faţa lui, mâzgălind din când în când ceva cu o mână care părea să tremure. Se aplecă în spatele lui, îşi petrecu braţul în jurul gâtului său şi îi atinse delicat cu buzele lobul urechii stângi. Fu surprinsă de ea însăşi, pentru că nu mai făcuse asta de ani de zile. Deodată, hotărârea ei fermă de a provoca o criză deschisă în relaţia lor dispăru.

— Noapte bună.

— Noapte bună.

— Şi nu sta până târziu, îi zise ea în drum spre baie şi apoi spre pat.

Thompson venise prima dată în Africa de Est în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, ca ofiţer ataşat la Regimentul puşcaşilor regali africani. Luase parte activ la campaniile din 1942 din Madagascar. În rest, cea mai mare parte a timpului şi-o petrecuse în Kenya, cu diverse misiuni de garnizoană şi instrucţie. După război, şi-a reluat studiile întrerupte la Oxford. Şi acolo, în timp ce citea istorie, s-a trezit că este interesat de dezvoltarea Imperiului Britanic. La început a fost doar un interes

de istoric, fără implicare personală. Dar afundându-se în poeziile lui Rudyard Kipling încercă un licăr iute şi se trezi o flacără. Se văzuse pe sine ca pe un om cu un destin de împlinit, un om menit să săvârşească lucruri mari în viitor. A studiat lucrările şi viaţa lordului Lugard[1]. Şi apoi o întâlnire întâmplătoare cu doi studenţi africani i-a cristalizat năzuinţele într-o convingere concretă. Discutau despre literatură, istorie şi război; erau toţi entuziasmaţi de misiunea britanică în lume. Cei doi africani, care veneau dintr-o familie de căpetenii din ceea ce era pe atunci Coasta de Aur[2], dovedeau o bună cunoaştere a istoriei şi literaturii. Iar asta l-a umplut pe Thompson de uimire şi admiraţie. Mintea lui s-a pus pe treabă. Iată doi africani care nu erau cu nimic diferiţi de britanici prin îmbrăcăminte, vorbire şi intelect. Unde erau lipsa de raţiune, inconsecvenţa şi superstiţia aşa de caracteristice raselor africane şi orientale? Fuseseră înlocuite de cele trei principii specifice minţii occidentale: adică principiile Raţiunii, Ordinii şi Măsurii. Zile şi săptămâni întregi s-a gândit la aceste lucruri, cu o impresie care tot revenea: cei doi africani păreau mândri de moştenirea şi tradiţia britanică. Thompson era entuziasmat, conştient că se află pe punctul de a face o mare descoperire: care era natura exactă a moştenirii? Se trezise într-o noapte în culmea fericirii şi îşi văzuse destinul sub forma unei idei.

„Inima îmi era plină de bucurie", a scris el mai târziu. „Într-o clipită, mi-am dat seama cu certitudine că înflorirea Imperiului Britanic însemna dezvoltarea unei mari idei morale: înseamnă că va duce fără îndoială la crearea unei naţiuni britanice care să cuprindă popoare de toate culorile şi credinţele, pe baza

---

1. Frederick John Dealtry Lugard (22 ianuarie 1858 – 11 aprilie 1945) – soldat, mercenar, explorator în Africa şi administrator colonial, guvernator în Hong Kong (1907-1912) şi guvernator general al Nigeriei (1914-1919).
2. Colonie britanică din Africa de Vest, situată în Golful Guineea, care a devenit, în 1957, Ghana.

enunţului corect că toţi oamenii au fost creaţi egali. Pentru mine, o lumină puternică a strălucit în beznă."

Transformarea Imperiului Britanic într-o singură naţiune: nu explica asta aşa de multe lucruri, de ce, de exemplu, se oferiseră atât de mulţi africani să moară în războiul împotriva lui Hitler?

Încă de la început, imediat ce puse mâna pe stilou ca să-şi aştearnă gândurile pe hârtie, îi pluti în faţa ochilor titlul manuscrisului. Îl va numi *Prospero în Africa*[1]. În text, demonstra că a fi englez este de fapt o atitudine intelectuală: era un mod de a privi viaţa, relaţiile dintre oameni, aşezarea corectă a societăţii. Nu e posibil să îndrepţi oamenii către acest mod de viaţă prin modificarea mediului lor social şi cultural? *Prospero în Africa* era rezultatul unei aprofundări asidue a istoriei engleze şi a istoriei universale a colonizării, de la Imperiul Roman până în zilele noastre. Fusese influenţat de politica franceză de asimilare, ca şi de ceea ce numea el „conceptul retrograd de guvernare indirectă al lui Lugard".

„Trebuie să evităm greşeala francezilor de a-i asimila doar pe cei puţini care sunt educaţi. Ţăranii din Asia şi Africa trebuie incluşi în acest plan moral de reabilitare. În Marea Britanie am avut şi noi ţăranul nostru, şi acum avem muncitorul nostru, iar ei nu sunt mai puţin parte integrantă a societăţii noastre."

Margery era cea căreia îi dezvăluia deseori ambiţiile sale. Ea fusese atrasă iniţial de tristeţea şi rezerva pe care le afişa el. Îi admira inteligenţa sclipitoare. Entuziasmul lui etic dădea sens vieţii. Odată ieşiseră la plimbare în Londra. Stătuseră, o vreme, în Parcul St James, cu ochii ridicaţi către Westminster Abbey, Camera Comunelor şi dincolo de ele. Margery îşi lăsase capul pe umărul lui, ca şi cum ar fi vrut să o ia cu el pe acele tărâmuri despre care vorbise. A făcut-o. Câţiva ani mai târziu, domnul şi doamna Thompson navigaseră către Africa de Est, pentru a fi în centrul dramei din administraţia colonială.

---

1. Referire la personajul Prospero din *Furtuna* de William Shakespeare.

„Sunt încântat – scrisese el la sosirea la Mombasa – să ating pământul roșu al Kenyei. Am fost aici în timpul războiului și mi-a plăcut clima. Atunci nu știam că voi reveni cu o misiune diferită."

Își amintise întotdeauna aceste cuvinte. Și chiar și astăzi, în ajunul plecării sale din Africa de Est, atingerea degetelor lui Margery îi readusese un licăr al credinței care-l însufleţea atunci. Credinţa lui în imperialismul britanic îl făcuse cândva să declare: Să conduci un popor înseamnă să conduci un suflet". Atunci discuta cu un grup de ofițeri la hotelul New Stanley. După cină, scrisese cuvintele în jurnalul său – nu, nu un jurnal propriu-zis, ci o grămadă de însemnări pe care le mâzgălea în diverse momente și locuri din carieră, sperând să le includă sub forma unor cugetări filozofice coerente în *Prospero în Africa*. Acestea erau însemnările aflate acum în fața lui Thompson; le răsfoi, zăbovind asupra celor care îi atrăgeau atenţia.

În Nyeri este plin de munți, dealuri și văi adânci, acoperite cu păduri de nepătruns. Acești copaci străvechi au copleșit dintotdeauna minţile primitive. Întunecimea și misterul pădurii l-au condus (pe omul primitiv) către magie și ritual.

Ce este ceea ce se numește Mau Mau?

Dr. Albert Schweitzer spune: „Negrul este un copil, și cu copiii nu se poate face nimic fără să recurgi la autoritate". Am lucrat până acum în Nyeri, Githima, Kisumu, Ngong. Sunt de acord.

M-am întors în Nyeri. Oamenii se mută în sate ca să rupă legătura dintre ei și teroriști. Incendierea caselor din satul vechi m-a făcut să simt că viața mea ajunge într-o fundătură.

Colonelul Robson, un ofițer de district superior în Rung'ei, Kiambu, a fost ucis cu sălbăticie. Îl înlocuiesc în Rung'ei. Trebuie să pui mâna pe băț. Nici un guvern nu poate tolera anarhia, nici

o civilizație nu poate fi clădită pe asemenea violență și sălbăticie. Mișcarea Mau Mau este primejdioasă: dacă nu va fi oprită, va însemna distrugerea totală a tuturor valorilor pe care s-a dezvoltat civilizația noastră.

„Fiecare alb se află permanent în pericol de distrugere morală treptată în această dispută de zi cu zi și ceas cu ceas cu africanii." Dr. Albert Schweitzer

Când ai de-a face cu africanii, ești deseori nevoit să faci lucruri neașteptate. Ieri a venit la mine în birou un bărbat. Mi-a spus despre un lider terorist căutat. Încă de la început, am fost convins că bărbatul mințea, juca teatru, poate ca să mă prindă în capcană sau ca să-și ascundă rolul în cadrul mișcării. Părea să râdă de mine. Să ne aducem aminte că africanul este născut actor, de aceea îi este așa de ușor să mintă. Deodată, l-am scuipat în față. Nu știu de ce, dar am făcut-o.

Thompson reveni în prezent. Privea fix manuscrisul, fără să vadă nimic. Înainte de Rira, ascensiunea sa fusese așa de clară, așa de lină. Acum, la Githima, simțea ironia cuvintelor pe care le scrisese, ironie subliniată de faptul că soțul reginei avea să fie oaspetele de onoare la ceremonia pentru *Uhuru*. Viziunea lui, readusă la viață de atingerea soției sale, își râdea de el: ce-ar fi fost dacă ar fi reușit să ajungă până în vârf, să fie C.D.[1], C.P.[2] sau guvernator? Toate acestea vor dispărea acum, ca această casă, biroul, Githima, țara. Să rămână nebunii ca dr. Lynd. Dar până la urmă vor fi toți alungați fără pompă. De aceea demisionase Thompson, ca să plece înainte de *Uhuru*. Pentru că de ce ar vrea cineva să aștepte și să treacă prin umilința de a fi dat jos din scaunul său de propriii lui servitori? Și își aduse aminte de dr. Lynd și de povestea ei. Minciuna lui în fața lui Karanja. Voia să

1. Comisar de district.
2. Comisar provincial.

discute cu Margery. Diseară, oricum, pentru că ea îşi reînnoise credinţa în el. Ochii ei blânzi şi glasul domol vor exorciza halucinaţiile care îl chinuiau. Ce am mai îmbătrânit. Îşi adună puterile pentru acest efort. Inima îi tresălta de speranţă şi teamă când se duse la baie ca să se pregătească pentru marea mărturisire.

Deschise cu grijă uşa de la dormitor şi păşi înăuntru. Nu aprinse luminile, simţind că întunericul ar putea crea atmosfera potrivită. Bărbatul se naşte pentru a muri iar şi iar, ca apoi s-o ia de la capăt. Mâinile îi tremurau uşor şi simţea cum bezna se târăşte spre el, în timp ce se îndrepta spre pat. Dar Margery adormise deja. Thompson văzu şi simţi o uriaşă uşurare şi recunoştinţă. Se vârî în pat, dar nu reuşi să adoarmă multă vreme.

şase

Dumnezeu îţi dă, dar nu-ţi şi bagă în traistă, se spune, arătând spre omul care s-a ridicat prin propriile mijloace şi a obţinut avere şi un statut, dar se uită faptul că alte câteva mii de oameni trudesc şi mor de foame, zi de zi, fără să-şi poată îmbunătăţi vreodată situaţia materială. Această morală aşa de pripit aplicată părea adevărată pentru Gikonyo. Oamenii din Thabai ziceau: „Lagărele de detenţie l-au învăţat să se disciplineze".

Gikonyo fusese în primul grup de deţinuţi care se întorsese în sat după ce trecuse prin conductă. (Conducta era eufemismul oficial pentru lanţul de lagăre de concentrare prin care trebuiau să treacă toţi deţinuţii). Când se întorsese, singurii tovarăşi îi erau un fierăstrău vechi şi un ciocan. Din fericire, venise înapoi în timpul recoltelor din august şi septembrie, când tâmplarii erau la mare căutare, pentru a construi hambare şi magazii pentru porumb, fasole şi cartofi. Oamenii din Thabai îl cunoşteau de dinainte de Starea de Urgenţă. Acum, muncea cu şi mai mult sârg şi termina la timp fiecare hambar. Primea tot mai multe comenzi. Dar din moment ce el îşi îndeplinea cu promptitudine îndatoririle, aştepta acelaşi lucru şi de la ceilalţi. Aşa că insista să primească banii în ziua şi la ora stabilite. Nu îngăduia nici o amânare. Îi trata la fel pe cei bogaţi şi pe cei săraci. Singura diferenţă era că, dacă i se cerea, accepta un termen mai lung până când făcea omul rost de bani. Dar la data stabilită, peste o lună, două sau trei, banii trebuiau să fie pregătiţi.

— Perioada de detenţie l-a schimbat, se plângeau oamenii. Dar aveau încredere în el şi ajunseseră să-i respecte corectitudinea scrupuloasă. Cel puţin el îşi îndeplinea, la timp, partea lui din înţelegere.

În loc să-şi cumpere haine pentru el sau pentru familia lui, Gikonyo făcea ceea ce făceau de obicei negustorii indieni. Cumpăra porumb şi fasole la preţ mic în perioada recoltei, le punea în saci şi îi îngrămădea în coliba afumată a maică-sii. Acolo stăteau şi el cu Mumbi. El le explica: ele (soţia şi mama lui) au trăit fără haine şi făcând foamea în ultimii şase ani. Câteva luni de aşteptare n-o să conteze prea mult. Când cererea de muncă datorată recoltei s-a încheiat, Gikonyo a acceptat sarcini de tot felul pe ici şi colo, tot aşteptând o nouă ocazie. În Thabai şi în satele din apropiere de Rung'ei, majoritatea familiilor terminaseră până în ianuarie proviziile din recoltă. Apoi urmau întotdeauna una sau două luni de secetă înainte să înceapă ploile în martie. Chiar şi atunci lumea mai avea de aşteptat până să se coacă recoltele. Acela a fost momentul în care Gikonyo a lăsat deoparte munca de salahor şi a intrat în piaţă. Se ducea la piaţă dimineaţa devreme, cumpăra unul sau doi saci de mălai la preţ cu ridicata de la negustori autorizaţi din Valea Riftului şi uneori de pe piaţa neagră. Mai târziu, în cursul zilei, veneau şi soţia şi mama lui. Alături de alte precupeţe, Mumbi şi Wangari vindeau mălaiul la preţ cu amănuntul, folosind ca măsură vase făcute din tigve micuţe. Cu banii câştigaţi, Gikonyo se tocmea pentru încă un sac, iar femeile îl vindeau cu amănuntul. Profitul obţinut era reinvestit în afacere în ziua următoare de târg. Uneori Gikonyo cumpăra un sac de porumb şi îl vindea pe loc altcuiva, cu preţ mai mare. Nu era niciodată nepoliticos cu clienţii. Vorbea cu convingere umilă şi se punea la dispoziţia lor; întotdeauna gata să-şi ceară scuze, insista să le acorde clienţilor lui atenţie imediată. În felul acesta, reuşea să-i convingă să dea banii. În special femeilor le plăcea să cumpere de la el.

— Vorbeşte aşa de frumos, şi e şi cinstit, spuneau ele.

Și așa și-a dobândit un renume în piață. Gikonyo aștepta de fiecare dată până când nu prea mai erau boabe de porumb. Aprovizionarea de la fermele europene din Valea Riftului era controlată strict. La momentul potrivit, scotea pe piață ce adunase, la preț mare.

Avusese o viață grea. La început, ceilalți îl luaseră în râs pentru că făcea treabă de femeie. Se vântura printre fustele femeilor. Dar când i-a surâs norocul, au început să-l respecte. Unii chiar au încercat să-i urmeze exemplul, cu mai mult sau mai puțin succes.

Povestea despre îmbogățirea lui Gikonyo, deși la scară redusă, avea o morală pe care toate mamele din Thabai le-o aminteau copiilor.

— Nevasta și mama lui bătrână nu mai trebuie să se înghesuie alături de femei la piață. Și asta doar pentru că fiul lor nu s-a temut să se murdărească pe mâini. N-a dormit niciodată la prânz ca un european.

E adevărat că Gikonyo se trezea întotdeauna devreme. Nu lăsa nici necazurile, nici altceva să-l abată de la scopul lui imediat. În dimineața de după vizita la Mugo, de exemplu, se trezi înaintea păsărilor și se duse la Kiriita, dincolo de Uplands, de unde cumpără legume pe care avea să le transporte mai târziu la Nairobi. Livrarea legumelor la Nairobi (Gikonyo avea multe comenzi acolo) era o afacere rentabilă, mai ales dacă mituiai poliția rutieră și poliția pieței, care le puteau face oricând probleme comercianților africani. Autoguvernarea internă nu schimbase tratamentul preferențial pentru europeni și asiatici. Pentru că Gikonyo nu putea conduce, angajase doi oameni, un șofer și un ajutor de șofer, care se ocupau de această parte a afacerii. Dar Gikonyo supraveghea vigilent totul. În orice caz, îi plăcea să stabilească ritmul pentru angajații lui. La ora prânzului, avu o întâlnire cu comitetul responsabil pentru decorarea izlazului unde urmau să se desfășoare întrecerile sportive și dansurile în ziua de *Uhuru*.

După-amiază avea o întâlnire cu deputatul din circumscripţie. Cu o lună în urmă, Gikonyo şi alţi cinci bărbaţi deciseseră să subscrie şi să cumpere împreună o mică fermă, care îi aparţinea lui Richard Burton. Burton era unul dintre primii colonişti care, încurajaţi de guvernul britanic să se stabilească în Kenya după terminarea căii ferate către Uganda, veniseră şi obţinuseră terenul pe o nimica toată. Copiii lui se născuseră în Kenya, merseseră la şcoală în Kenya – băieţii, la şcoala Prince of Wales şi fetele, la Liceul Kenya (sau, cum i se spunea, *Heifer Boma*[1]) – şi apoi plecaseră acasă, în Anglia, ca să se ducă la facultate. Cei mai mulţi dintre ei rămăseseră în Anglia, dar unul dintre fii şi o fiică se întorseseră în Kenya. Fiul lucra pentru una dintre marile companii petroliere din Nairobi. Fiind acum bătrân, Burton nu avea alt cămin în afară de Kenya şi nu îşi dorise niciodată să plece din ţară (nu se dusese în Marea Britanie nici măcar în concedii sau din motive de sănătate) până când nu se convinsese, dincolo de orice îndoială, că puterea avea să ajungă în mâna africanilor. Pentru că, asemenea multor altor colonişti, şi în pofida aluziilor făcute de liderul lor, sir Michael Blundell[2], Burton nu crezuse niciodată că guvernul britanic va renunţa. Burton voia acum să vândă pământul pe care îl iubea şi în care pusese atât de mult din viaţa lui şi să plece acasă, în Marea Britanie. Gikonyo luase deja legătura cu Burton şi făcuse aranjamentele preliminare. Deoarece cei cinci puteau strânge doar jumătate din sumă (Burton voia bani gheaţă), Gikonyo se dusese să discute cu deputatul, ca să vadă dacă le putea da o recomandare sau dacă îşi putea folosi influenţa, în culise, ca să le obţină un împrumut bancar garantat de guvern. Deputatul le ascultase solemn păsul, notându-şi pe hârtie toate datele

1. Ţarcul viţicilor (în swahili, în original).
2. Michael Blundell (7 aprilie 1907 – 1 februarie 1993) – om politic kenyan, membru al Consiliului Legislativ şi ministru al agriculturii. A fondat Grupul Kenya Nouă, care a devenit ulterior Partidul Kenya Nouă, primul partid multirasial din ţară.

exacte despre fermă. Apoi îi ceruse lui Gikonyo să se întoarcă astăzi.

— Acesta este adevăratul spirit al *Harambee*[1]. Aceasta este adevărata întrajutorare, îi spusese el lui Gikonyo, strângându-i mâna cu fermitate.

Iar Gikonyo era plin de speranţă în timp ce se întorcea de la întâlnire, grăbindu-se să prindă un autobuz către Nairobi. Autobuzul, care se numea „Un copil silitor", aparţinea unuia dintre oamenii din Rung'ei ce făcuseră avere în timpul războiului de independenţă. Erau oameni care, prin cooperare activă cu guvernul colonial, obţinuseră licenţe comerciale şi chiar împrumuturi ca să-şi dezvolte afacerile. Deşi Gikonyo avea speranţe, era puţin amărât că trebuia să bată drumul tocmai până la Nairobi. Puţini deputaţi aveau birouri în circumscripţiile lor. Imediat ce erau aleşi, fugeau la Nairobi şi doar rareori mai erau văzuţi prin zonele lor, cu excepţia cazurilor când veneau împreună cu alţi lideri naţionali să susţină discursuri la mari adunări politice. Înainte să ajungă la Nairobi, autobuzul fu oprit de doi poliţişti africani. Unul urcă şi numără pasagerii, în timp ce al doilea ceru permisul de conducere al şoferului. Autobuzul avea doi pasageri în plus. Şoferul se certa cu poliţiştii. Apoi încasatorul îi scoase afară pe cei doi poliţişti şi îi făcu semn şoferului să plece. Şoferul înţelese semnul. Merse câţiva metri şi se opri. Curând, încasatorul veni în fugă şi urcă în autobuz.

— Voiau doar câţiva şilingi, să aibă de ceai, spuse el, iar oamenii din autobuz râseră.

„Copilul silitor" îşi continuă călătoria către oraş. Autostrada *Uhuru* (fostă Prinţesa Elisabeta) era mărginită de ambele părţi de şiruri de steaguri negru-verde-roşu ale Kenyei şi steaguri ale altor ţări africane. O vreme, Gikonyo uită de misiunea lui în oraş, inima bătându-i în ritmul în care fluturau steagurile în vânt. Coborî din autobuz şi o luă pe jos pe Bulevardul Kenyatta,

1. Unitate, cooperare; mottoul oficial al Kenyei (în swahili, în original).

simţind pentru o clipă că oraşul îi fi aparţinea cu adevărat. Statuia lordului Delamere[1] care domina pe vremuri bulevardul (bulevard care îi purtase numele) fusese înlocuită cu o fântână în jurul căreia se înghesuiau bărbaţi şi femei africane, împrăştiindu-se pe terenul de la hotelul New Stanley, cu toţii admirând şi vorbind despre jeturile de apă rotative.

— Multe scule se iau la întrecere să împroaşte apa mai departe, auzi Gikonyo o femeie.

Cei aflaţi în preajma ei izbucniră în râs. Lui Gikonyo i se părea că Nairobi era pregătit pentru Independenţă. Decise să încerce să insufle un nou avânt pentru pavoazare la Rung'ei când se va întoarce în Thabai.

Traversă Calea Guvernului până în Strada Victoria, iar mintea îi zbură din nou la afaceri. Începu să se întrebe, cum făcea de câte ori traversa cele două străzi, de ce nu exista nici măcar un singur magazin african în toată zona centrală şi de afaceri din Nairobi. De fapt, Nairobi, spre deosebire de Kampala (cel puţin aşa zicea Kariuki), nu fusese niciodată un oraş african. Indienii şi europenii controlau viaţa comercială şi socială a oraşului. Africanii veneau doar să mături străzile, să conducă autobuzele, să-şi cumpere cele de trebuinţă şi apoi plecau acasă, înainte de lăsarea serii. Gikonyo îşi închipui oameni de afaceri africani, ca el, ocupând toate spaţiile!

O mulţime aştepta în faţa biroului deputatului, pentru că acesta nu ajunsese încă. Dar oamenii erau obişnuiţi cu programările şi cu promisiunile nerespectate. Uneori veneau în continuare, zi după zi, fără să reuşească să-l vadă pe reprezentantul lor.

— Parcă ai încerca să te întâlneşti cu Dumnezeu, se plânse o femeie.

---

1. Hugh Cholmondeley (28 aprilie 1870 – 13 noiembrie 1931) – unul dintre primii şi cei mai influenţi colonişti britanici din Kenya; lider informal al comunităţii europene din colonie.

— De ce, ce vrei să-i ceri?

— Băiatul meu vrea o bursă în America. Dar tu?

— Probleme acasă. Sâmbăta trecută, au venit și l-au arestat pe omul meu pentru că nu plătise impozitele. Dar cum să plătească impozitul pe cap de locuitor? N-are slujbă. Ambii copii au fost nevoiți să renunțe la școală fiindcă n-avem bani...

Unii veniseră pentru că aveau probleme cu terenurile, alții pentru sfaturi în chestiuni conjugale, iar alții făceau parte dintr-o delegație care încerca să obțină sprijinul deputatului pentru cererea de a ridica o școală gimnazială pe culmea unde locuiau.

— Copiii noștri n-au unde să se ducă după școala primară, explica unul dintre bătrâni.

După vreo oră, sosi deputatul; era îmbrăcat cu un costum negru și ducea o servietă de piele. Fuma pipă. Salută pe toată lumea ca un tată sau un director de școală care se adresează copiilor săi. Intră în birou fără să-și ceară scuze. Oamenii intrară la el unul câte unul.

Inima lui Gikonyo bătea plină de speranță. Dacă ar fi putut obține împrumutul ăsta! În fața ochilor i se desfășură imaginea unui nou viitor. Ar fi muncit terenul pe baze cooperatiste – ar fi crescut vaci din rase ameliorate, ar fi cultivat piretru, ceai, porumb, de toate. Apoi cooperativa ar fi putut fi extinsă și cu alți oameni. O nouă frăție neagră în afaceri! În cele din urmă, îi veni și lui rândul. Deputatul păru surprins să-l vadă.

— Luați loc, luați loc, domnule Gikonyo, spuse el cu generozitate, arătând cu mâna stângă spre un scaun, în timp ce cu dreapta își sprijinea pipa în gură.

Scoase un dosar din dulap, îl deschise și, câteva minute, păru cu totul absorbit. Gikonyo așteptă încordat. Deputatul își ridică privirea din dosar și se lăsă pe spate în scaun. Își scoase pipa din gură.

— Acum, despre împrumuturile astea. Sunt greu de obținut. Dar fac tot ce pot. În câteva zile s-ar putea să am vești bune pentru voi. Vezi tu, băncile astea încă mai sunt controlate de albi și indieni. Dar unele dintre ele își dau deja seama că nu se

pot descurca fără *ajutorul* nostru, al politicienilor. Gikonyo, fratele meu, *au nevoie de noi*!

— Când să vin? întrebă Gikonyo, fără să-şi poată ascunde dezamăgirea.

— Aha! Să vedem. Azi este...

Bâjbâi cu degetul prin agendă şi apoi se uită la Gikonyo.

— Să zicem aşa: ce-ar fi să vin la tine sau chiar să îţi scriu când am răspunsul? Ai o prăvălie în Rung'ei, nu-i aşa?

— Da.

— Asta te-ar scuti de o grămadă de probleme. Rămâne aşa?

— Bine, zise Gikonyo în timp ce se ridica să plece.

La uşă, se întoarse.

— Credeţi că e posibil să primim împrumutul, sau să mergem mai departe şi să căutăm alte mijloace să obţinem banii?

Gikonyo avu impresia că zăreşte o urmă de îngrijorare pe faţa celuilalt.

— O, nu, nu, spuse el şi se ridică în picioare.

Veni cu paşi măsuraţi până în locul unde stătea Gikonyo.

— Nu e nici o dificultate reală. Împrumuturile sunt disponibile. Trebuie doar să ştii căile ca să le obţii. Ţi-am spus: albii nu se pot descurca fără noi! Lasă totul în seama mea. În regulă?

— Bine! zise Gikonyo, decis să se ducă şi să se întâlnească a doua zi cu domnul Burton.

Dacă domnul Burton ar fi acceptat jumătate din bani acum, i-ar fi putut da cu siguranţă restul când venea împrumutul sau când obţineau banii prin alte mijloace. Înainte să apuce să parcurgă câţiva metri, Gikonyo îi auzi pe oameni fluierând în urma lui. Întoarse capul şi îi văzu făcându-i semn să se întoarcă. Deputatul îl chema înapoi. Aşa că urcă din nou treptele către birou.

— E vorba despre ceremoniile pentru *Uhuru* de la Rung'ei. Te rog mulţumeşte filialei şi bătrânilor că m-au invitat. Dar în ziua aceea toţi membrii parlamentului sunt invitaţi la diverse evenimente aici, în *capitală*. Vezi tu, avem aşa de mulţi oaspeţi străini de care trebuie să ne ocupăm. Aşa că prezintă scuzele mele oamenilor şi spune-le că nu pot veni.

— *Uhuru*!
— *Uhuru.*

Două zile mai târziu, lumea avea să vorbească despre Mugo pe toate cele opt culmi din jurul Thabaiului: spuneau, exagerând mai mult sau mai puţin, cum organizase el greva foamei la Rira, o acţiune care îl făcuse pe Fenner Brockway[1] să ridice problema în Camera Comunelor din Marea Britanie. Firea lui singuratică şi purtarea neobişnuită la întruniri îl arătau a fi un om ales. Să nu uităm că anii de detenţie şi suferinţă îi sporiseră, în loc să-i reducă, statura masivă. Era înalt, cu ochii mari şi negri; avea faţa colţuroasă, cu trăsături pronunţate, aproape cioplite în piatră – unul dintre oamenii care, prin înfăţişare, inspiră speranţă şi încredere.

Dar nici duminică, nici luni Mugo nu avusese vreo presimţire că va deveni subiectul adoraţiei celorlalţi. De fapt, propunerea neaşteptată a Partidului îl zdruncinase. Se trezi dimineaţă sperând că întâmplarea din seara de dinainte fusese doar un vis. Însă vederea scăunelelor pe care stătuseră delegaţii îi risipi iluziile. Cuvintele spuse îi reveniră în minte cu o încăpăţânare de coşmar. De ce voiau să conducă el ceremoniile de *Uhuru*? De ce nu Gikonyo, Warui sau vreunul dintre luptătorii din pădure? De ce Mugo? De ce? De ce?

Se gândi să se ducă la *shamba*. Nu, nu putea munci defel. În plus, nu voia nici să treacă prin sat. Nu voia să se vadă cu Warui, Wambui, Githua sau bătrâna. O plimbare până la Rung'ei ar fi fost mai potrivită. Era tot o zi călduroasă; nisipul îi ardea picioarele desculţe; praful se aduna şi i se lipea de degetele transpirate. Căldura îi sporea starea de agitaţie şi confuzie. Da... mă vor pe mine... pe mine... să ţin un discurs... să-l omagiez pe Kihika şi... şi toate astea... Dumnezeule... n-am ţinut niciodată

1. Fenner Brockway (1 noiembrie1888-28 aprilie1988) – deputat laburist, susţinător al aspiraţiilor politice în Africa de Est.

un discurs... o, da!... ba da... aşa au spus... au spus că a fost bun... Ha! ha! ha!... le-am spus minciuni peste minciuni... au crezut... Oricine... de ce eu... eu... eu... vor să-mi întindă o capcană... Gikonyo... cumnatul lui Kihika... Generalul R.... locotenentul Koina... O, da... un discurs... să vorbesc... cuvinte...

Mugo ţinuse un singur discurs adevărat în viaţa lui. Fusese la o întrunire care avusese loc în faţa prăvăliilor ţinute de kabui de lângă Thabai. Mişcarea convocase întrunirea pentru a-i prezenta public pe deţinuţii care se întorseseră. Mugo fusese de acord să participe pentru că, atunci, se gândise că s-ar putea aşeza şi duce o viaţă normală în sat: de ce să atragă atenţia refuzând să participe? La întrunire au luat parte mulţi oameni din Thabai pentru că, dacă vă aduceţi aminte, abia ni se permisese să organizăm întruniri politice; alţii au venit în speranţa că vor avea parte de poveşti despre evadări şi alte fapte eroice. Situaţia din Kenya era pe atunci aşa: Starea de Urgenţă se încheiase oficial (cu aproape un an în urmă), dar Jomo Kenyatta şi cei cinci compatrioţi ai săi judecaţi în procesul de la Kapenguria încă se mai aflau în închisoare. De asemenea, multele răni pe care le suferise poporul erau încă prea recente pentru a putea fi privite sau atinse.

Primii au vorbit liderii de partid din district. Au spus că Jomo Kenyatta trebuie să fie eliberat, pentru a conduce Kenya către *Uhuru*. Oamenii nu vor accepta pe nimeni altcineva ca şef al guvernului. Le-au cerut tuturor să voteze pentru candidaţii Partidului la alegerile ce urmau: un vot pentru un candidat însemna un vot pentru Kenyatta. Un vot pentru Kenyatta însemna un vot pentru Partid. Un vot pentru Partid însemna un vot pentru Mişcare. Un vot pentru Mişcare însemna un vot pentru Popor. Kenyatta era Poporul! Întrunirea fusese totuşi convocată pentru a-i prezenta pe oamenii ale căror sacrificii şi loialitate faţă de ţară făcuseră posibile aceste alegeri.

Tonul retoric fusese preluat de deţinuţii care se ridicaseră să ia cuvântul. Au vorbit despre suferinţele sub stăpânirea omului alb şi au dat exemplu întâmplări care demonstrau dragostea lor profundă pentru Kenya. Între discursuri, oamenii cântau: „Kenya este ţara poporului negru". Aceste cuvântări au fost rezumate de un deţinut care a spus: „Ce poate fi mai măreţ decât dragostea de ţară? Dragostea mea pentru Kenya m-a ţinut în viaţă şi m-a ajutat să îndur totul. Aşa că e adevărat, Kenya este ţara poporului negru".

În acest moment al ceremoniei, câţiva deţinuţi care auziseră de situaţia lui Mugo de la Rira îl împinseseră înainte. Printre ei era şi Nyamu (care avea să fie ales mai târziu secretar al filialei locale a Partidului), care se aflase şi el la Rira în săptămâna când fuseseră ucişi în bătaie cei 11 deţinuţi. Mugo stătuse în faţa mulţimii. Vocea lui, neutră şi răguşită, îl luă şi pe el prin surprindere. Vorbea cu o monotonie rece, obosită, aproape ca şi cum ar fi povestit despre scene de care nu voia să-şi aducă aminte.

— Ne-au dus pe drumuri şi prin cariere, chiar şi pe cei care nu făcuseră niciodată nimic. Ne-au numit criminali. Dar nu pentru că am fi furat ceva sau am fi ucis pe cineva. Nu făcuserăm decât să cerem ceea ce ne aparţinea încă din vremurile *Agu şi Agu*[1]. Ne-au pus să săpăm, zi şi noapte. Eram chinuiţi de boli, de multe ori ne culcam cu burta goală, iar hainele ne erau doar nişte zdrenţe, şi ploaia, vântul şi soarele ne cunoşteau doar goliciunea. În zilele acelea, nu supravieţuiam fiindcă am fi crezut cu tărie în cauza noastră. Nici măcar pentru că ne iubeam ţara. Dacă asta ar fi fost totul, cine n-ar fi pierit? Ne gândeam numai la casa noastră. Tânjeam după ziua când ne vom vedea femeile râzând sau chiar copiii certându-se şi plângând. Când credeam că într-o bună zi ne vom întoarce acasă şi le vom vedea feţele şi vom auzi glasul mamelor noastre şi al soţiilor noastre şi al copiilor, deveneam puternici. Da. Deveneam puternici chiar şi

1. Din vremea strămoşilor (în swahili, în original).

în zilele când cauza pentru care fusese vărsat sânge părea... părea...

La început, Mugo se bucurase de distanţa pe care o pusese între el şi propria lui voce. Dar curând glasul său îl scârbi. Voia să strige: nu e deloc aşa; n-am vrut să mă întorc; nu tânjeam să revin lângă mamă sau soţie sau copil, pentru că nu aveam aşa ceva. Spuneţi-mi, atunci, pe cine aş fi putut iubi? Se oprise în mijlocul unei propoziţii, coborâse de pe platformă şi plecase spre coliba lui.

După întrunire, Mugo îşi găsise refugiul îndepărtându-se de ceilalţi. Oamenii îşi vedeau de treburile lor de zi cu zi, reconstruind ce fusese distrus. Au venit alegerile. Oamenii au votat Partidul şi l-au adus la putere şi apoi şi-au reluat truda. Mugo credea că Thabai l-a uitat. Dar legendele înfloreau pe un teren mai puţin fertil. Oamenii de la întrunire au spus că bărbatul fusese aşa de emoţionat, că nu mai putuse vorbi. Şi de câte ori comenta despre această întâlnire, Warui nu uita să adauge: „Aceste cuvinte au venit dintr-o inimă care nu-i ca toate celelalte".

Mugo mergea hotărât, ca şi cum avea de gând să ajungă devreme la destinaţie. I se înfăţişă dintr-odată tot trecutul într-o străfulgerare – aşa cum sfâşie un fulger noaptea. Întreaga lui viaţă era cuprinsă în străfulgerarea aceea. Apoi, cântări evenimentele, încercând să treacă peste cele care îl îndurerau. Îşi amintea întrunirea – apoi gândurile îi zburară înapoi la întâlnirea de aseară. „El va face dreptate nenorociţilor poporului, va scăpa pe copiii săracului şi va zdrobi pe asupritor." Cuvintele îi dădură un fior; o licărire îi jucă din nou în faţa ochilor. Stătea ţintuit locului. Apoi, la fel de brusc, îl năpădiră alte gânduri şi alungară licărirea. Dacă nu l-ar fi bănuit, ar fi putut pune Generalul R. întrebările acelea atât de bine ţintite? Se întâlnea cu cineva peste o săptămână? Karanja? Da, chiar îi puteau cere să îşi găsească locul în societate aducându-i omagii unui om pe care îl trădase cu atâta perfidie?

Mugo era împovărat de aceste temeri, speranţe şi îndoieli când, pe seară, Gikonyo îi apăru la uşă, spuse „*hodi*"[1] şi intră. O vreme, rămaseră amândoi în picioare, fiecare stingherit de prezenţa celuilalt.

— Ia loc.

Mugo îi oferi un scăunel lângă foc.

— Sunt sigur că nu mă aşteptai, începu Gikonyo stângaci după ce se aşeză.

— Nu-i nimic. Bănuiesc că ai venit să vezi ce am hotărât.

— Nu. Nu asta m-a adus aici astă-seară.

Îi spuse lui Mugo despre vizita la Nairobi şi despre întâlnirea lui cu deputatul.

Mugo, care stătea pe pat, faţă în faţă cu Gikonyo, îl aştepta să continue. Focul, mărginit de trei pietre în vatră, scânteia între ele.

— Dar nu asta m-a adus aici. Ci necazurile mele, necazuri de suflet.

Gikonyo zâmbi şi încercă să pară degajat.

— De fapt am venit să te întreb ceva, conchise el, după o pauză teatrală.

Inima lui Mugo se zbătea între teamă şi curiozitate.

— Ştii că tu şi cu mine am fost odată în acelaşi lagăr de detenţie? întrebă Gikonyo, căutându-şi cuvintele.

— Serios? Nu-mi aduc aminte.

Deşi puţin uşurat, Mugo încă mai era bănuitor.

— Erau aşa de mulţi, adăugă el repede.

— Eram în lagărul Muhia. Ştiam că urma să fii adus acolo. Sigur că auzisem de tine, în legătură cu greva foamei de la Rira. Autorităţile nu ne-au spus. Ar fi trebuit să fie un secret, dar noi ştiam.

Mugo îşi aducea aminte prea bine de Rira şi de Thompson, care îl bătuse. De la Muhia nu-şi putea aminti decât sârma ghimpată şi ţinutul arid şi plat. Dar cele mai multe lagăre erau situate în astfel de zone.

---

1. Noroc; pot să intru? (în swahili, în original).

— De ce îmi spui toate astea? Nu-mi place să-mi aduc aminte.

— Uiţi vreodată?

— Încerc. Guvernul spune că trebuie să îngropăm trecutul.

— Eu nu pot să uit... N-o să uit niciodată, strigă Gikonyo.

— Ai suferit mult? întrebă Mugo cu compasiune.

— Nu, n-am suferit. Adică... Ştii că nu m-au bătut niciodată, nici măcar o dată. Te miră?

— Ştiu că au fost câţiva care n-au fost bătuţi.

— Tu ai luat bătaie?

— Da. De multe ori.

— Ai fost curajos că n-ai mărturisit. Ţi-am admirat curajul şi ne-am plecat capetele cu ruşine.

— Nu era nimic de mărturisit.

— Noi am mărturisit. Aş fi făcut orice ca să mă întorc acasă.

— Tu aveai o nevastă. Şi o mamă.

— Da. Tu înţelegi.

— Nu, nu înţeleg, nu înţeleg nimic, declară Mugo cu voce ridicată.

— Şi de ce ai vorbit aşa atunci?

— Când?

— La întrunire! Îţi aduci aminte? Mulţi dintre noi au vorbit aşa pentru că voiam să ne minţim pe noi. Ne mai domolea ruşinea. Am vorbit despre loialitate faţă de Mişcare şi dragoste pentru ţara noastră. Ştii că a fost o vreme când nu-mi mai păsa de *Uhuru* pentru ţară. Nu voiam decât să vin acasă. Şi i-aş fi vândut Kenya omului alb ca să-mi cumpăr libertatea. Îi admir pe oamenii cum a fost Kihika. Sunt destul de puternici ca să moară pentru adevăr. Eu nu sunt aşa de puternic. De-aia, în detenţie, eram mândri de tine, nu te plăceam şi te uram – toate în acelaşi timp. Vezi tu, oamenii ca tine, care au refuzat să-şi trădeze idealurile, ne arătau cum ar fi trebuit să fim – dar ne lipsea coloana vertebrală. Noi eram laşi.

— Nu era laşitate. Şi eu aş fi făcut la fel.

— Şi de ce n-ai făcut-o?

— Vrei să afli, nu? spuse Mugo, pierzându-şi cumpătul.

Apoi tentaţia dispăru.

— N-aveam o casă la care să mă întorc, continuă el încet, fără emoţie. Bănuiesc că n-am vrut să mă întorc.

— Nu, nu-i asta, zise Gikonyo într-o explozie de admiraţie sinceră. Tu ai o inimă mare. Oamenii ca tine sunt cei care ar fi trebuit să se înfrupte primii din roadele independenţei. Dar acum pe cine vedem că merge cu maşini mari şi le schimbă în fiecare zi, ca pe haine? Sunt cei care nu au luat parte la Mişcare, aceiaşi care fugeau la adăpostul şcolilor şi universităţilor şi administraţiei. Şi chiar şi unii care au fost pe faţă trădători şi colaboratori. Sunt unii care până mai ieri cântau cântece compuse pentru ei de familia Blundell: *Uhuru bado*![1] sau *Hai să ciopârţim Kenya în bucăţele!* La întrunirile politice, îi auzi strigând: „*Uhuru, Uhuru*, pentru asta am luptat". Unde au luptat? Erau băietani abia circumcişi. Ştiau suferinţa doar ca pe o vorbă. Ar fi trebuit să-ţi asculte discursul în ziua aia. Toţi. Când vorbeai, simţeam că îmi citeşti în suflet...

— Ţie ţi-a fost greu să aştepţi? vorbi Mugo distrat, ca şi cum ar fi vrut să schimbe subiectul discuţiei.

Gikonyo n-avea nevoie decât de o încurajare uşoară.

— Da. Pentru că am crezut că n-o să mă mai întorc niciodată. Vezi tu, cu experienţa nenorocirilor din detenţie, ştiam că, dacă pot să scap, aş putea face ceva măreţ în viaţa mea cu Mumbi.

Gikonyo vorbea despre o lume în care dragostea şi bucuria erau posibile. Mugo se întreba de ce mai era necăjit acum, în cazul ăsta? Avea tot ce-i trebuie unui bărbat ca să fie fericit: avere, statut şi rude cărora le păsa de el.

— O iubeşti pe soţia ta, remarcă Mugo.

— Am iubit-o! zise Gikonyo încet şi apăsat.

Coliba era cufundată în tăcere. Focul încă mai licărea între ei. Lampa cu ulei pâlpâia în continuare.

---

1. Independenţa încă n-a venit (în swahili, în original).

— Ea a fost viaţa mea, toată viaţa mea, afirmă Gikonyo privind neclintit în vatră. Ştii, continuă el cu acelaşi ton liniştit, ştii că, atunci când m-am întors, ei bine, pentru mine se schimbase totul; *shamba*, şi satele, şi oamenii...

— Şi Mumbi?

— Şi ea se schimbase, spuse Gikonyo aproape în şoaptă. Dumnezeule, mi-am vândut sufletul, şi pentru ce? Unde e Mumbi pe care am lăsat-o?

şapte

Atunci, ca şi acum, culmea Thabai se povârnea dinspre înălţimi spre vest, către o câmpie îngustă, unde se afla Centrul Comercial Rung'ei. Centrul era o adunătură de clădiri cu acoperiş de tablă, aşezate unele în faţa altora în două şiruri drepte. Spaţiul pe care îl îngrădeau era folosit ca piaţă, unde femeile de pe culmile din împrejurimi se adunau ca să vândă şi să cumpere mâncare şi să stea la palavre. Negustorii indieni din Nairobi descoperiseră şi ei piaţa, şi veneau adesea, se tocmeau la preţ cu femeile, lăsau să le scape vreo două vorbe deocheate care le făceau pe femei să izbucnească într-un râs neruşinat şi apoi duceau legumele şi alte mărfuri la Nairobi, unde le vindeau orăşenilor la un preţ mult mai mare. Alţi indieni se stabiliseră în preajmă; o plimbare de câteva minute de la prăvăliile africane te ducea în zona indiană, unde construcţiile, tot în două şiruri drepte, erau făcute din foi de tablă ondulată. Indienii cumpărau şi ei cartofi, mazăre, fasole şi boabe de porumb de la Piaţa Rung'ei în timpul recoltei. Dar ei le depozitau în spatele prăvăliilor, iar mai târziu le vindeau în perioadele grele.

Prăvăliile africane, deşi de multe ori acoperite cu tablă ruginită, aveau meritul incontestabil de a beneficia de ziduri de piatră sau cărămidă. Oamenii susţineau că Rung'ei era primul centru cu astfel de clădiri din toată ţara gikuyu. Rung'ei avea şi alte merite. Şarpele de fier se târa întâi de-a lungul acestei câmpii

înainte de a urca versantul abrupt în calea sa către Kisumu și Kampala; multă vreme, Thabai fusese invidiat de multe alte culmi care nu erau binecuvântate cu o linie de cale ferată. Chiar și oamenii de pe culmile care mărgineau ținutul masai veneau din când în când doar ca să vadă trenul tușind și scuipând fum, în timp ce huruia pe șine. Thabai se mândrea cu Rung'ei. Oamenii simțeau că acest centru aparținea culmii, că până și calea ferată și trenul aveau o uniune misterioasă cu Thabai; nu erau ei primii care întâmpinaseră calea ferată și trenul în inima țării? Treceau sub tăcere legenda, încă răspândită și acum pe unele culmi, care spunea că bărbați, femei și copii părăsiseră Thabai o săptămână întreagă când șarpele de foc, prevestit de profetul Gikuyu, a apărut prima dată în ținut. Au căutat adăpost pe culmile vecine, spune povestea, și s-au strecurat înapoi, cu mare băgare de seamă, după ce războinicii-iscoade, înarmați cu suliițe și *simi*[1], au adus vestea că șarpele e inofensiv, că străinii roșii înșiși îl ating.

Mai târziu, peronul căii ferate a devenit loc de adunare pentru tineri. Discutau în grupuri acasă, făceau plimbări la iarbă verde, unii mergeau chiar la biserică; dar se gândeau tot timpul la trenul de duminică. Duminică după-amiază, trenul de pasageri spre Kampala și cel spre Mombasa se întâlneau în gara Rung'ei. Oamenii nu se duceau acolo, cum s-ar putea crede, ca să-și întâmpine prietenii care veneau de la Mombasa, Kisumu sau Kampala – se duceau acolo doar ca să se întâlnească unii cu alții, să discute, să stea la palavre, să râdă.

Acolo erau puse deseori la cale povești de dragoste; multe căsătorii cu plânsetele aferente de bucurie sau durere își aveau originea pe peronul gării.

— Mergi la tren azi?

— O, da.

— Să mă iei și pe mine.

— Atunci trebuie să fii gata la timp. Ție îți trebuie o zi întreagă doar să te îmbraci.

---

1. Săbii (în swahili, în original).

— Asta e o minciună sfruntată.

De obicei, fetele se duceau la râu sâmbăta, ca să-şi spele hainele. Duminică dimineaţa era momentul când călcau hainele şi se pieptănau. Pe la ora prânzului erau gata să meargă sau să alerge la gară. Bărbaţii n-aveau astfel de ritualuri. Ei erau gata oricând şi, oricum, cei mai mulţi dintre ei îşi petreceau timpul în prăvăliile din Rung'ei, nu prea departe de gară.

Trenul devenise o obsesie: dacă îl pierdeai, te copleşea supărarea toată săptămâna; tânjeai după următorul tren. Apoi venea duminica, ajungeai acolo la timp şi erai lecuit pe loc.

De la gară, mergeau de obicei să danseze în pădurea Kinenie, care domina Valea Riftului. Chitariştii ocupau un loc de onoare în această comunitate; fete frumoase îi înconjurau şi în ochi li se citea admiraţia. Bărbaţii cumpărau dansuri. Când cineva cumpăra un dans, chitaristul cânta doar pentru el, lăudându-i numele, fiu născut de-a pururi din femeie. Bărbatul dansa pe ritm singur sau îşi invita prietenii să i se alăture, în timp ce ceilalţi se uitau. Nu i se putea alătura nimeni altcineva. Obiceiurile care guvernau dansurile în pădure erau bine ştiute.

De multe ori, dansurile se încheiau cu încăierări. Şi asta era ceva bine ştiut, iar bărbaţii veneau pregătiţi, uneori căutând primejdia cu vorbe provocatoare şi cântece insultătoare. Bărbaţii se organizau în grupuri după culmile de origine. Thabai era cunoscut deoarece bărbaţii de acolo învingeau alte grupuri şi le luau femeile. Oricum, fetele îi iubeau pe bărbaţii din Thabai, aşa că nu era o ispravă prea grea să le captureze.

Pe peron, lucrurile stăteau altfel. Nu se gândea nimeni să înceapă o bătaie. Acolo, un bărbat care te învinsese duminica trecută şi îţi luase femeia îţi era prieten. Vorbeaţi şi râdeaţi împreună. Dar el ştia că mai târziu, în pădure, o să cauţi o ocazie să-l înjunghii şi să-i iei femeia.

— Rareori pierdeam trenul, îşi amintea Gikonyo acum, după ani de zile, când toate acestea nu mai erau decât o legendă. Îmi plăcea să stau împreună cu bărbaţii şi femeile. Şi totuşi ziua în

care am pierdut trenul a fost cea mai fericită zi din viața mea, îi spuse el lui Mugo.

Pe atunci, Gikonyo lucra ca tâmplar în Thabai. Deși era imigrant pe culme, el și mama lui fuseseră integrați în comunitate și în ritualurile ei zilnice. El venise la Thabai, un copil prins în cureluşe în spatele mamei sale, din zona Elburgon în Valea Riftului, unde tatăl lui, Waruhiu, muncea la fermele europene. Fiind un bărbat harnic, nu după multă vreme Waruhiu se trezise în centrul atenției multor femei. Își luase mirese noi și se plângea de prima nevastă, ale cărei coapse nu-l mai încălzeau. O bătea, sperând că asta o va face să plece. Însă Wangari nu se dădea dusă. În cele din urmă, Waruhiu i-a poruncit să plece din casa lui și i-a blestemat, pe mamă și pe fiu, la o viață de veșnică pribegie pe pământul Domnului. Dar Wangari n-a pribegit mult; chiar nu putea găsi ospitalitate în ținutul gikuyu? „Waruhiu crede că o să mor pentru că sunt săracă și n-am ce să mănânc", își zise ea într-o zi, stând pe un bolovan lângă gara Elburgon. „Dar nu există nici o casă în care să se afle un băiat și unde să nu se gătească măcar un cap de țap", spuse ea și, ținând copilul la sân, aruncă un blestem mut asupra lui Waruhiu, urcând în trenul care o duse la Thabai.

Wangari și-a trimis băiatul la școală. Dar Gikonyo n-a rămas mult acolo, pentru că femeia n-a avut destui bani pentru taxe. Din fericire, la școală învățase un pic de tâmplărie și hotărî să se folosească de asta ca să-și câștige traiul.

Îi plăcea tâmplăria.

Când ținea rindeaua în mână, geluind o bucată de lemn, trupul tânărului era străbătut de un fior de teamă și uimire. Îl fascina mirosul lemnului. Curând, simțurile sale dezvoltară o capacitate aparte de diferențiere, astfel încât putea recunoaște orice tip de lemn doar adulmecându-l. Nu că tânărul tâmplar ar fi făcut să pară totul așa de simplu. De fapt, Gikonyo obișnuia să joace un mic ritual, a cărui punere în scenă era diferită în funcție de cine era de față. Spectacolul se desfășura așa:

O femeie aduce o bucată de lemn – vrea să ştie ce fel de lemn este. Tâmplarul o ia, îi aruncă o privire superficială, apoi o leapădă neglijent într-o grămadă cu alte bucăţi. Îşi vede de treabă în continuare. Femeia stă acolo, admirând zvâcnirea muşchilor lui. După o vreme, el ridică bucata de lemn, cu capătul sprijinit pe masă. Închide ochiul stâng şi cercetează lemnul cu ochiul drept mijit. Apoi închide ochiul drept şi repetă reprezentaţia cu celălalt ochi. Odată încheiat acest număr, bate în lemn repede, ritmic, cu încheietura degetului arătător de la mâna dreaptă, ca şi cum ar exorciza duhurile din lemn. Apoi ia ciocanul; bate, ascultă, bate, ascultă. Apoi adulmecă lemnul cu grijă (adică profesionist) şi i-l dă înapoi femeii. Revine la ce făcea înainte.

— Ce lemn e? E podo...? îndrăzneşte să întrebe femeia, intimidată de adulmecările profesioniste şi de pauzele dintre ele.

— Podo? Hmm. Dă-l încoace.

Îl adulmecă din nou, răsuceşte încet lemnul de mai multe ori, dând din cap cu un aer de cunoscător. Apoi stă câteva minute explicând de ce bucata de lemn nu este podo.

— E arbore de camfor. Ai auzit vreodată de el? Creşte mai ales la înălţime, în Munţii Aberdare şi în preajma Muntelui Kenya. E lemn foarte bun. Altfel, de ce crezi că şi-au însuşit albii terenul ăla? rosteşte tâmplarul cu înţelepciune domoală.

Atelierul era o măsuţă aşezată lângă peretele colibei lui Gikonyo. Pe la apus, Wangari venea întotdeauna la atelier şi scotocea printre surcele, sperând să strângă pentru foc una sau două bucăţi de prisos.

— Ai nevoie de asta? întreba ea zâmbind.

— Ah, las-o, mamă. Cum vezi o bucată de lemn, cum vrei s-o pui pe foc. Costă bani, să ştii. Dar asta e ceva ce o femeie nu înţelege niciodată.

— Dar asta?

Wangari nu se lăsa uşor descurajată. Îi plăcea să-i audă vocea fiului când o mustra.

— Bine. Dar să nu mai vii.

În ziua următoare, cam la aceeaşi oră, era acolo. Ridica un fierăstrău sau un ciocan şi le cerceta cu grijă, ca şi cum ar fi fost nişte obiecte misterioase. Gikonyo nu se putea abţine să râdă.

— Cred că ai fi fost un tâmplar bun, mamă.

— Orice s-ar zice, oamenii ăştia chiar sunt deştepţi. Cum de s-au gândit la aşa unelte care pot să taie orice?

Wangari le spunea întotdeauna albilor „oamenii ăştia".

— Du-te şi fă de mâncare. Astea nu-s lucruri pentru femei.

— Ai nevoie de bucata asta?

— Ah, mamă!

Ambiţia secretă a lui Gikonyo era să aibă o bucată de pământ unde să se poată stabili împreună cu maică-sa. Dar pentru asta era nevoie de bani. Ambiţia de a agonisi avere sporea de câte ori o vedea pe Mumbi sau se gândea la ea, căci era o fată cu voce şi chip care îi dădeau fiori chinuitori. Dar credea că inima îi bate în zadar pentru ea. Cu siguranţă că Mumbi, cea mai frumoasă fată de pe culme, nu l-ar fi învrednicit să-i aducă o tigvă plină cu apă rece şi să-i spună: „bea asta pentru mine". Cu toate acestea, aştepta şi îşi căuta calea. O vedea pe Mumbi mergând pe cărările de pe câmp, printre flori de mazăre şi fasole verde şi tulpini de porumb şi îşi lua avânt să-i dezvăluie dorinţele lui. Dar îşi pierdea curajul. O saluta şi trecea mai departe.

Tatăl lui Mumbi, Mbugua, era unul dintre bătrânii bine-cunoscuţi de pe culme. Locuinţa lui era formată din trei colibe şi două magazii de cereale, unde erau depozitate roadele după recoltă. Un tufăriş – o masă densă de plante târâtoare, rugi, salcâmi ţepoşi, urzici şi alte plante înţepătoare – forma un gard viu natural în jurul casei. De fapt, Vechiul Thabai fusese un sat format din astfel de colibe cu acoperişuri de paie, răspândite de-a lungul culmii. Îngrăditurile abia dacă erau tunse vreodată; animalele sălbatice îşi făceau vizuină prin ele. Mbugua îşi câştigase statutul în sat datorită isprăvilor lui de războinic şi fermier. Doar numele său, se spunea, le dădea fiori de spaimă triburilor duşmane. Asta se petrecea în zilele de dinainte ca omul alb să pună

capăt războaielor tribale, ca apoi să aducă războaiele mondiale. Dar reputaţia lui Mbugua supravieţuise păcii. Cuvântul lui avea întotdeauna greutate în disputele aduse spre rezolvare dinaintea sfatului bătrânilor. Wanjiku, singura lui soţie, îl numea întotdeauna tânărul ei războinic. Era o femeie micuţă, într-un contrast frapant cu războinicul ei cu braţe zdravene. Glasul ei era încărcat de căldură şi bunătate. Glasul ei (cu care cânta la adunările dansante la vremea ei) fusese cel care îi cucerise inima lui Mbugua. Dintre cei doi fii ai lor, Kihika şi Kariuki, Wanjiku îl plăcea pe Kariuki, mai ales pentru că era mai mic şi era ultimul născut. Mbugua îl admira în taină pe Kihika, pentru că era cel mai probabil să-i semene în privinţa curajului şi a aroganţei bine controlate.

Şi Kariuki îl admira şi îl respecta pe Kihika. Băiatul îşi dorea din toată inima să vină vremea când va intra în rândul bărbaţilor, ca să poată atinge sânii viguroşi ai fetelor iniţiate care veneau adesea la casa lor seara. Kariuki fusese la şcoală la Manguo, una dintre primele şcoli independente gikuyu din ţară. Îi plăceau cărţile, iar seara citea la lumina focului. Dar cum să se concentreze, când toţi băieţii şi fetele tinere din *rika* fratelui său se distrau şi spuneau glume şi poveşti deocheate? El n-ar fi trebuit să vadă sau să audă nimic. „O să fii dat afară din casa asta, *kihii*[1]", îl avertizau bărbaţii când îl prindeau râzând. Gikonyo îi aducea de multe ori dulciuri şi altele. De aceea, lui Kariuki îi plăcea tâmplarul. Gikonyo spunea poveşti amuzante, care chiar erau pe gustul lui Kariuki. Dar, pe măsură ce treceau lunile şi anii, Gikonyo devenea tot mai tăcut şi rareori vorbea când era de faţă Mumbi. Karanja era cel care se remarca şi le făcea pe femei să izbucnească în hohote de râs neruşinat. Karanja avea un fel de a spune poveştile şi întâmplările încât, chiar şi fără s-o zică pe de-a dreptul, apărea ca un erou. Drept urmare, Kariuki ajunsese să-l admire pentru cutezanţă, înţelepciune şi dibăcie.

---

1. Băiat încă necircumcis, imatur (în swahili, în original).

Casele cu fete frumoase, cum era cea a lui Mumbi, erau preferatele tinerilor şi tinerelor. Wanjiku trebuia să aibă tot timpul o rezervă de mâncare. „O casă plină de copii nu e niciodată părăsită", spunea ea mereu. Când veneau bărbaţi, se scuza şi părăsea discret coliba.

— Dă-le de mâncare, o îndemna ea pe Mumbi.

Mumbi mergea de multe ori duminica la gară. Trenul care huruia îi dădea fiori de fiecare dată. Uneori, îşi dorea să fie chiar ea trenul. Dar nu mergea niciodată la dansurile din pădure. Se întorcea întotdeauna acasă după tren şi împreună cu una sau două alte fete găteau sau îşi despleteau şi împleteau din nou părul. Ochii ei negri aveau o privire visătoare care tânjea după ceva ce satul nu-i putea oferi. Stătea în soare şi năzuia cu ardoare la o viaţă în care să fie posibile dragostea şi eroismul, suferinţa şi martiriul. Era tânără. Se hrănise cu poveşti despre femei gikuyu care înfruntaseră spaimele pădurii pentru a salva oameni, fete frumoase oferite ca ofrandă zeilor înaintea ploilor. În Vechiul Testament se vedea deseori ca fiind Estera: se delecta cu momentul în care Estera răspunde în cele din urmă întrebării regelui Ahaşveroş şi arată dramatic către Haman, spunând: „Apăsătorul, vrăjmaşul este Haman, răul acesta!"[1].

Îi plăcea admiraţia pe care o stârnea în ochii bărbaţilor. Când râdea, îşi dădea capul pe spate, iar gâtul îi strălucea în lumina focului. În astfel de clipe, Gikonyo n-avea încredere în el să vorbească. Se spunea că Richard, băiatul reverendului Jackson, o ceruse de nevastă pe Mumbi. Jackson era un cleric de frunte în Kihingo. Se spunea şi că Richard, care era pe atunci în ultimul an la Şcoala Secundară Siriana, avea să plece după aceea în Uganda sau în Anglia ca să-şi continue studiile. Oricum, Mumbi refuzase oferta fără să-i rănească mândria, aşa că rămăseseră prieteni buni. Richard o ştergea de multe ori de acasă seara ca să se ducă să o vadă pe Mumbi în Thabai. Iar Gikonyo se întreba: dacă ea refuzase un asemenea bărbat, ce şanse am eu?

---

1. Estera, 7:6.

Așa că s-a cufundat în muncă. Făcea scaune pentru oamenii din Thabai; repara dulapuri stricate; le făcea uși și ferestre noi pentru colibe. O femeie îi aducea un scaun rupt: voia să-i pună un picior nou. Se uita la el cu atenție, fluierând o melodie cunoscută.

— Trei șilingi, zicea el.

— Ce, trei șilingi, fiule?

— Nu-l putem face gratis, să știți.

— Fiule, sunt mama ta. Haide să-ți dau un șiling.

— Bine, încuviința el, știind că, probabil, n-o să-i dea nimic, nici măcar un șiling.

Iar femeia pleca știind că în cele din urmă el îi va repara scaunul (putea să dureze două luni sau chiar mai mult) și că probabil îi va plăti doar jumătate din suma stabilită. Dacă avea să-i plătească ceva, o s-o lungească pe mai multe luni.

— În ritmul ăsta, o să mor sărac, i se plângea el maică-sii.

— Nu-i nimic, îi spunea Wangari de multe ori. Știi că dacă ar avea bani te-ar plăti.

Simțindu-se obosit într-o zi, își scosese chitara și începuse să cânte. Își petrecuse dimineața și după-amiaza făcând mobilă pentru un cuplu căsătorit de curând. Bărbatul îi promisese să-i dea banii la sfârșitul lunii. Lui Gikonyo îi plăcea chitara. Era veche, dar îi dăduse destul de mulți bani pe ea unui negustor indian.

Cânta încet, îngânând cântecul pentru sine, încercând o melodie nouă. Curând, fu absorbit de cântec și de chitară, iar încordarea din mușchi începu să dispară. Soarele apunea, iar umbrele alungite ale copacilor și caselor se întrepătrundeau încet.

Apoi auzi un zgomot de surcele trosnind. Gikonyo tresări și fu puțin stingherit și emoționat când o văzu pe Mumbi: lucra la o împletitură pe care o ținea strâns sub braț.

— De ce te-ai oprit? zâmbi ea.

— O, n-am vrut să-mi auzi vocea de tâmplar și să vezi cum mâinile mele distrug și cântecul, și coardele.

— De asta nu vorbeşti niciodată când vii la noi?

În ochi i se zărea o sclipire răutăcioasă.

— Nu vorbesc?

— *Tu* ar trebui să ştii mai bine... Oricum, am stat aici tot timpul şi te-am auzit cântând. Mi-a plăcut.

— Vocea sau mâinile?

— Ambele!

— De unde ştii tu dacă eu cânt bine sau prost? Nu vii niciodată la dans duminica.

— A, aşa e. Dar crezi că toţi bărbaţii sunt aşa de egoişti ca tine? Karanja cântă de multe ori doar pentru mine acasă. Eu stau jos. Tricotez un pulover, iar el cântă. E un cântăreţ bun.

— Într-adevăr, este, aprobă Gikonyo tăios.

Mumbi nu băgă de seamă că Gikonyo înghiţea în sec. Pentru prima dată, starea ei se schimbase din veselie în seriozitate.

— Dar şi tu ai cântat – nu ştiam că poţi să cânţi aşa – şi a fost tulburător, poate pentru că tu cântai pentru tine, spuse ea cu o sinceritate care îl bucură pe Gikonyo.

— Poate o să cânt şi pentru tine vreodată.

— Cântă acum, te rog, cântă-mi, spuse ea nerăbdătoare.

Dacă Gikonyo o lua ca pe o provocare, se temea că-l vor lăsa puterile.

— Atunci trebuie să cânţi cu mine. Vocea ta e aşa de frumoasă, spuse el şi îşi luă instrumentul.

Dar se trezi că îi tremură mâinile. Zdrăngăni puţin coardele, încercând să se liniştească. Mumbi aştepta să cânte el melodia. Pe măsură ce-şi recăpăta încrederea, Gikonyo simţi cum întregul Thabai ajunge la mâna lui. Vocea lui Mumbi îi dădu un fior pe şira spinării. Degetele şi inima îi erau pline de bucurie. Aşa că orbecăi, încet, sigur, în întuneric, către Mumbi. Atingea coardele, cerea, ştia că inima le dădea putere degetelor. Era mulţumit, aproape vesel.

Iar vocea lui Mumbi tremura de pasiune în timp ce se împletea cu coardele care vibrau. Simţea atelierul, Thabaiul, pământul, cerul, le simţea armonia. Apoi, deodată, inima îi fu stârnită,

iar acum mâna pe culmi neobişnuite: singură, înfruntând vântul şi ploaia; singură, luptând cu foamea şi setea în deşert; singură, împotrivindu-se unor demoni stranii în pădure, aducând veşti bune poporului ei.

Cântecul se termină. Gikonyo aproape că putea pipăi liniştea grea a amurgului.

— Cum se face că ţinutul e aşa de liniştit şi paşnic acum? întrebă ea.

— Aşa e mereu înainte de lăsarea întunericului.

— Ştii, mă simt ca Rut culegând snopi pe câmp.

— Cred că tu o să ajungi în Rai. Vorbeşti tot timpul din Biblie.

— Nu-ţi bate joc, continuă ea pe un ton serios. Crezi că o să fie mereu aşa, ţara vreau să zic?

— Nu ştiu, Mumbi, răspunse el, molipsindu-se de gravitatea ei. N-ai auzit cântecul cel nou?

— Care? Cântă-l.

— Îl ştii şi tu. Cred că l-a adus Kihika. Nu-mi amintesc decât cuvintele refrenului:

Gikuyu na Mumbi,[1]
Gikuyu na Mumbi,
Gikuyu na Mumbi,
Nikihiu ngwatiro[2].

De data aceasta, Mumbi fu cea care destrămă gravitatea momentului. Râse încet.

— Ce e?

— O, tâmplarule, tâmplarule. Ştii de ce am venit?

— Nu ştiu! zise el nedumerit.

— Dar cânţi pentru *mine* şi *Gikuyu* ca să ne spui că *lemnul* arde până la capăt.

---

1. Gikuyu şi Mumbi – primii strămoşi ai neamului *agikuyu*.
2. Literal: lemnul aprins arde până la capăt (în swahili, în original).

Chiar atunci sosi Wangari, care se dusese să aducă apă de la râu. Era încântată să o vadă pe Mumbi.

— Ar fi trebuit să naşti o fată, nu un băiat leneş, o necăji Mumbi.

— Ăsta-i ghinionul meu, răspunse Wangari râzând. Dar nu-i nimic. O bătrână n-are prea multe nevoi. Iar bărbatul ăsta e aşa de leneş, că nu risipeşte apă ca să se spele sau să-şi clătească rufele.

— Eşti nedreaptă, mamă. O să faci toate fetele să fugă de mine.

— Să-ţi fac o ceaşcă de ceai?

— Nu, zise Mumbi repede. Trebuie să ajung acasă înainte să se întunece.

Se întoarse către coşuleţul pe care îl adusese cu ea şi scoase o *panga*.

— Vezi tu, *panga* asta are nevoie de o coadă de lemn. Cea veche a luat foc din greşeală. Mama o vrea repede, pentru că e singura pe care o are pentru plivit.

Gikonyo luă *panga* şi o cercetă cu mare atenţie.

— Cât face? întrebă Mumbi.

— Nu-ţi bate capul cu asta. Nu costă nimic.

— Dar nu poţi să munceşti pe degeaba!

— Nu sunt negustor indian, zise el iritat.

Atunci ajunseră Karanja, Kihika, Gitogo şi încă un bărbat. Şi atelierul lui Gikonyo era unul dintre locurile unde se întâlneau tinerii să flecărească. Karanja o chemă pe Wangari.

— Mamă de bărbaţi, am venit. Fă-ne un ceai.

— Stai puţin, se auzi vocea lui Wangari din colibă. Apa e deja pe foc.

Mumbi, care discuta acum cu Gitogo prin semne, zise că pleacă acasă. Bărbaţii protestară într-un glas. Dar ea insistă să plece.

— Bine. Te conduc, se oferi Karanja curtenitor.

— Vino, credinciosule, rosti ea.

Curând, Karanja şi Mumbi se pierdură în întunericul care se aşternea.

— Haideţi să intrăm în colibă, le zise Gikonyo celorlalţi, cu vocea neobişnuit de scăzută.

Era invidios pe uşurinţa şi încrederea în sine pe care le avea Karanja în prezenţa femeilor. Numai gândul că el îi cântase la chitară lui Mumbi îi provoca o agitaţie chinuitoare.

Când se întoarse Karanja, toată lumea observă că era tăcut şi dus pe gânduri.

— Hei, omule, zise bărbatul care stătea lângă el, te-ai îndrăgostit de fata aia?

Toată lumea, mai puţin Gikonyo, râse. Chiar şi Karanja rânji.

A doua zi devreme, Gikonyo se apucă să meşterească coada sapei. Îl năpădeau valuri de emoţie unelti în timp ce alegea o bucată de lemn pe care să o lucreze. Atingerea lemnului îl făcea întotdeauna să-şi dorească să creeze ceva. Dar acum simţea că viaţa lui depinde de cum va reuşi să dea ce-i mai bun în el. Mâinile îi erau ferme. Mişca rindeaua (o cumpărase de curând) pe suprafaţa aspră, îndepărtând rotocoale după rotocoale de talaş. Gikonyo vedea mersul lui Mumbi, chiar şi gesturile ei, în atingerea şi în mişcarea rindelei. Glasul ei plutea în aer în timp ce el se apleca şi desena în lemn forma sapei. Răsuflarea ei îi dădea putere.

Iar acum trecea acea putere asupra lemnului de podo. Dăltui şi scobi părţile de prisos pentru a face două piese de formă potrivită. Îşi dădu în mod special silinţa să sfredelească găurile. Viermi de lemn se încolăciră de-a lungul făgaşelor circulare ale burghiului şi se adunară grămadă pe masă. Găurile erau gata. Apoi tăie trei cuie, cu care fixă de *panga* cele două bucăţi de lemn. În timp ce bătea capetele ascuţite ale cuielor, simţi cum îl străbate un nou val de putere. Mâna dreaptă îi fu pătrunsă de noua energie. Coborî ciocanul, îl ridică, îl coborî. Se simţea liber. Mâna lui controla totul, Thabaiul, întreaga lume. Deodată, valul de forţă se preschimbă într-o stare de exaltare, încântare. Pacea puse stăpânire pe sufletul lui. Simţi calmul divin; era îndrăgostit de întreg pământul.

Se gândi să ducă *panga* duminică dimineaţă. Dar când veni vremea, îndoiala începu să-i sfâşie liniştea sufletească. Descoperi imperfecţiuni; lustrul şi montajul nu corespundeau viziunii din mintea lui. Mânerul părea banal, ceva ce ar fi putut face orice alt tâmplar. Şi lemnul? Cu siguranţă că ar fi făcut băşici pe mâna unei femei în doar câteva minute. Apoi un sentiment de sfidare puse stăpânire pe el. Ce importanţă avea dacă îi plăcea sau nu lui Mumbi? Dacă nu-i plăcea ofranda lui stângace, putea să facă singură munca de tâmplar sau să-i ceară ajutorul lui Karanja. Oricum, era posibil ca nici să n-o găsească acasă. Da. I-ar fi plăcut să nu fie acolo. Dar când ajunse pe poteca îngustă care ducea în curte prin îngrăditură, începu să se teamă că s-ar putea să nu fie acasă; munca lui n-avea să fie desăvârşită fără prezenţa ei.

O găsi stând pe un scăunel cu patru picioare în faţa colibei maică-sii. Gikonyo afişă un aer nepăsător.

— Mama ta e acasă? întrebă el pe un ton indiferent, arzând însă de nerăbdare să-i arate *panga* lui Mumbi.

— Ce treabă ai cu mama? Nu ştii că are bărbat?

În ochii ei lucea un surâs. Gikonyo nu răspunse zâmbetului ei. Cu mari eforturi, deveni şi mai serios.

— Stai jos, spuse ea, ridicându-se să-i ofere locul.

Apoi văzu *panga*. Se repezi spre el şi i-o luă din mâini. Preţ de o clipă, stătu acolo, admirând coada nouă. Deodată, începu să ţopăie către colibă strigând:

— Mamă! Mamă! Vino să vezi!

O dulce toropeală îl învălui pe Gikonyo. Bucuria era dureroasă. Treaba lui era încheiată. Pentru zâmbetul lui Mumbi, pentru privirea aceea de preţuire, ar fi făcut în continuare scaune, mese, dulapuri; ar fi reparat acoperişuri prin care curgea apa şi case dărăpănate; ar fi reparat uşi şi ferestre în tot satul fără să primească nici un ban în schimb. N-ar mai fi făcut niciodată bani, ar fi rămas sărac, dar ar fi avut-o pe ea.

Încă mai stătea în picioare, desfătându-se cu hotărâri nedesluşite, când Mumbi ieşi cu încă un scaun şi îl invită iar să se aşeze.

— Mă grăbesc tare, protestă el fără vlagă.

— Mergi la o nuntă?

— Nu, dacă nu-i a ta! râse el, dar, amintindu-şi de Karanja, se opri şi se aşeză fără să mai spună nimic.

— De ce aşa grabă? N-o să te mâncăm, zise ea, încercând în zadar să-şi ia o voce supărată, ceea ce-l bucură pe Gikonyo.

O privi pe Mumbi pieptănându-se: cum îşi mai dorea să-i atingă părul şi, doar gândindu-se, simţi sângele năvălindu-i în vârfurile degetelor. Mumbi ţinea o oglinjoară sprijinită între genunchi; mâinile, îndoite de la cot, se întâlneau deasupra capului, iar degetele i se jucau în păr. Din când în când, îi arunca lui Gikonyo câte o ocheadă şi un zâmbet. Gikonyo o sorbea din priviri.

Apoi veniră Kihika şi Karanja, iar Gikonyo îi urî pentru că îi furau monopolul asupra atenţiei lui Mumbi: de ce se găsiseră să apară chiar în clipa aia? Resemnându-se cu inevitabilul, Gikonyo se alătură discuţiei care se îndreptă, fără greş, spre politică şi tulburările ce se anunţau în ţară.

Interesul lui Kihika pentru politică se manifestase încă de când era băieţel şi stătea la picioarele lui Warui, ascultând poveşti despre cum fusese luat pământul poporului negru. Asta se întâmpla înainte de al Doilea Război Mondial, adică înainte ca africanii să fie chemaţi la arme ca să lupte alături de Marea Britanie împotriva lui Hitler, într-un război care n-a fost niciodată al lor. Warui n-avea nevoie decât de un ascultător: povestea faptele lui Waiyaki şi ale altor războinici care fuseseră ucişi înainte de 1900 în luptele pentru alungarea omului alb de pe pământul lor; despre Tânărul Harry şi soarta care se abătuse asupra Procesiunii din 1923; despre *Muthirigu*[1] şi şcolile de misionari care interziseseră circumcizia ca să roadă, ca nişte

1. Dans şi cântec tradiţional gikuyu, foarte răspândit în anii 1920 şi interzis de administraţia colonială în 1930. Cântecul conţinea critici la adresa trădătorilor, coloniştilor şi misionarilor şi promova valorile tradiţionale gikuyu.

insecte, rădăcinile şi tulpina societăţii gikuyu. Fără să-şi dea seama cei din jur, inima lui Kihika se îndârjise împotriva „oamenilor ăstora" cu mult înainte să întâlnească vreo faţă albă. Soldaţii se întorseseră din război şi spuseseră poveşti despre ce văzuseră în Birmania, Egipt, Palestina şi India; nu conducea Mahatma Gandhi, sfântul, poporul indian împotriva stăpânirii britanice? Kihika se hrănise cu aceste poveşti: imaginaţia şi constatările lui de zi cu zi îi spuseseră restul poveştii; încă din primii ani avusese viziuni cu el însuşi, un sfânt, conducând poporul kenyan pe calea spre libertate şi putere.

La recomandarea reverendului Jackson Kigondu, Kihika a fost trimis întâi la Mahiga, o şcoală a Bisericii Scoţiei aflată nu departe de Thabai. Jackson, cum era cunoscut reverendul, era prieten cu Mbugua şi îi plăcea să meargă în vizită în casele oamenilor şi, în timpul unei discuţii la ceas de seară, strecura câte o vorbă despre Iisus. De câte ori venea la Thabai, trecea pe la Mbugua şi îi predica despre credinţa creştină.

— *Ngai*[1], Dumnezeul gikuyu, este acelaşi Dumnezeu unic care l-a trimis pe Hristos, fiul Lui, să vină şi să ne arate calea din întuneric către lumină, argumenta Jackson, încercând să demonstreze că, în realitate, credinţa creştină avea rădăcini chiar în tradiţiile venerate de gikuyu.

Mbugua îl asculta cu atenţie, apoi se trăgea într-un colţ, scotea o tigvă cu bere şi i-o întindea lui Jackson.

— Şi acum, că am vorbit, spunea el, să trecem la apa bărbaţilor şi să ne stingem setea.

Râzând în faţa ispitei, Jackson ieşea afară, decis să se întoarcă şi să continue jocul de cuvinte şi fapte rămas neterminat. Era scund şi subţire, cu faţa trasă şi ochi adânciţi în orbite, care păreau să ascundă ani de înţelepciune. Purta întotdeauna gulerul de pastor şi o pălărie care îi acoperea capul chel şi lucios. Jackson era un înţelept respectat pe culmile care înconjurau

1. Ngai – zeul suprem în religia poporului gikuyu.

Rung'ei; sfatul bătrânilor satului îl invita de multe ori să ia parte la adunări când se discutau probleme importante care afectau culmile. Îl vedeau ca pe un bătrân printre bătrâni și el, de asemenea, se purta ca și cum ar fi fost unul.

— Reverendul, aici de față, va citi cuvântul din cartea lui și ne va împărtăși ce crede despre asta, spunea câte un bătrân.

Asta durase mulți ani înainte ca mișcarea de renaștere religioasă să ajungă în Kenya și să se întindă printre culmi ca focul răzbunării. Era o mișcare a creștinilor, indiferent de confesiune, care văzuseră lumina. Mărturisindu-și public păcatele, se izbăveau. Se spune că această mișcare evanghelică (vestigiile ei încă mai supraviețuiesc în sate și acum) a fost pornită de un misionar alb în Rwanda și s-a răspândit rapid în Uganda și Kenya. La câteva luni după instaurarea Stării de Urgență, Jackson a devenit prozelit al acestei mișcări. Stătea în fața congregației la Mahiga și, ca și cum ar fi fost posedat, tremura și se bătea cu pumnii în piept, spunând: „Mi-am spus creștin. Am pus gulerul alb la gât și am crezut că asta mă va salva de focul care vine. Deșertăciune a deșertăciunilor, zice Eclesiastul, deșertăciune a deșertăciunilor.[1] Totul a fost deșertăciune. Pentru că inima nutrea mânie, mândrie, gelozie și gânduri de hoție și adulter. Mă însoțeam cu bețivi și adulteri. Mergeam în beznă și mă scăldam în mocirla păcatelor. Nu-l văzusem pe Iisus. Nu găsisem lumina. Apoi, în noaptea de 12 ianuarie 1953, am fost lovit deodată de fulgerul Domnului și am strigat: Doamne, ce să fac să fiu izbăvit? Și m-a luat de mâini și le-a împins într-o parte și am văzut urmele cuielor din palmele lui. Și am strigat iar: Doamne, spală-mă în sângele tău. Și el a spus: Jackson, urmează-mă". Apoi a mărturisit cum slujea Diavolului: mânca, bea și râdea cu păcătoșii; era prea blând cu bătrânii satului și cu cei care nu-l acceptaseră pe Hristos; nu lăsa sângele lui Hristos să ude sămânța, ca ea să poată prinde rădăcini. Acum era un soldat creștin, mărșăluind ca la război, politica era ticăloasă, averea lumească – un păcat.

1. Eclesiastul, 1:2.

„Casa mea e-n ceruri: sunt doar un biet pribeag prin lume."

Fraţii şi surorile întru Domnul se ridicau şi începeau să cânte şi să ţopăie în biserică: alţii se duceau în faţă şi îl îmbrăţişau pe Jackson şi-i dădeau o sărutare sacră. Jackson îşi sfâşia gulerul şi pălăria – un semn de umilinţă şi inimă îndurerată în faţa lui Dumnezeu. Mişcarea de renaştere era singura organizaţie a cărei răspândire era permisă de guvern în Kenya în timpul Stării de Urgenţă. Jackson deveni liderul ei în zona Rung'ei.

El s-a aflat şi în primul grup de creştini ucişi în Rung'ei.

Într-o dimineaţă, i-au găsit trupul tăiat în bucăţi cu lovituri de *panga*: casa şi tot ce avea erau arse şi rămăseseră doar cărbuni şi cenuşă. Soţia lui şi copiii mai mici erau teferi. Dar rămăseseră fără un acoperiş deasupra capului. Richard era pe atunci în Anglia. Vestea despre moartea lui Jackson s-a răspândit în inimile oamenilor din Thabai şi de pe culmile apropiate. Oamenii se întrebau ce alţi trădători urmau să fie doborâţi de Mau Mau, amintindu-şi de profesorul Muniu (un alt adept al mişcării de renaştere, cunoscut şi ca informator al poliţiei), care fusese ucis la fel, cu numai câteva zile înainte. Adepţii mişcării îl slăveau pe Dumnezeu şi spuneau că, prin moartea lor, Jackson şi Muniu nu făcuseră decât să urmeze paşii Domnului. Ce onoare mai mare se poate pogorî asupra unui creştin? Dar oamenii spuneau o altă rugăciune: da, să fie nimiciţi toţi trădătorii!

Puţini prevăzuseră aceste tulburări în zilele când Kihika mergea la şcoală şi descoperea lumea cuvântului tipărit. Băiatul era mişcat de povestea lui Moise şi a fiilor lui Israel, pe care o învăţase la şcoala de duminică – parte a educaţiei – pe care o ţinea la biserică directorul şcolii. De cum învăţase să citească, Kihika îşi cumpărase o Biblie şi citea iar şi iar povestea lui Moise, spunându-i-o apoi lui Mumbi şi oricui altcuiva îl asculta.

Kihika a părăsit şcoala Mahiga oarecum în dizgraţie. Totul s-a petrecut cam aşa: într-o duminică dimineaţă, în timpul unei lecţii, profesorul Muniu a vorbit despre circumciderea femeilor şi a spus că este un obicei păgân.

— În calitate de creştini, nu avem voie să continuăm astfel de practici.

— Scuzaţi-mă, domnule!

— Da, Kihika.

Băiatul s-a ridicat, tremurând de spaimă. Chiar şi la vremea aceea, lui Kihika îi plăcea să atragă atenţia spunând sau făcând lucruri pe care ştia că n-ar fi îndrăznit să le facă sau să le spună ceilalţi băieţi şi fete. În acest caz, doar uriaşa lui înfumurare l-a ajutat să învingă tăcerea şi să izbucnească:

— Nu e adevărat, domnule.

— Poftim?!

Chiar şi profesorul Muniu a părut speriat de tăcerea care s-a lăsat brusc. Unii dintre băieţi îşi ascunseseră faţa, entuziasmaţi, dar temându-se de mânia profesorului.

— Doar oamenii albi spun asta. Biblia nu vorbeşte despre circumciderea femeilor.

— Stai jos, Kihika.

Kihika s-a prăbuşit pe locul lui. Se ţinea de pupitru şi îşi regreta ieşirea impulsivă. Profesorul Muniu a luat o Biblie şi, fără să se gândească, le-a cerut elevilor să caute Întâia epistolă către Corinteni, capitolul 7, versetul 18, unde Sfântul Pavel vorbea despre circumcizie. Triumfător, Muniu a început să citească cu glas tare şi abia după câteva propoziţii şi-a dat seama ce greşeală făcuse. Nu numai că nu era nici o referire la femei, dar circumcizia nici măcar nu era condamnată explicit. A închis Biblia prea târziu. Kihika ştia că a câştigat disputa şi nu putea să nu caute aprobarea în ochii celorlalţi băieţi, care se bucurau în taină să-l vadă pe profesor umilit de unul dintre ei. Muniu le-a explicat destul de stângaci versetele şi apoi le-a dat drumul. Kihika se afla în centrul atenţiei, un mic erou, în timp ce băieţii discutau aprins şi comentau, încercând să-şi dea seama ce avea să facă profesorul mai departe. Luni, profesorul Muniu n-a zis nimic. Marţi dimineaţă a adunat toată şcoala (copii şi personal) în biserică. Cu vocea tremurând de emoţie, i-a avertizat să fie cu băgare de seamă la blasfemia împotriva cuvântului sfânt.

— Căci cine suntem noi să spunem că e minciună cuvântul venit chiar din gura Domnului? tună vocea lui gravă, răsunând în toată biserica.

Cu toate acestea, după ce discutase cu bătrânii despre incidentul de duminică de la biserică, hotărâse să-i dea băiatului o șansă să-și salveze sufletul. Așa că profesorul decisese să-i dea zece lovituri la fundul gol, în fața întregii adunări – asta pentru sufletul copilului și pentru sufletele celorlalți care erau de față. După bătaie, Kihika avea să-i mulțumească profesorului și să se lepede de cuvintele rostite duminica trecută. Biserica era cu totul încremenită. Vreo doi băieți care au tușit n-au făcut decât să sporească tensiunea. Muniu s-a întors către un alt profesor și i-a cerut să-i dea cele două bețe care stăteau la vedere lângă altar.

— Kihika, ridică-te.

Până în clipa aceea, profesorul nu pomenise numele lui Kihika, vorbind despre un copil oarecare. Acum, mulți băieți, inclusiv cei care se identificaseră mândri cu Kihika în momentul lui de triumf de duminică, i-au aruncat priviri ostile, distanțându-se de vinovăția lui.

— Vino în față!

Picioarele lui Kihika erau înțepenite în pământ. Se simțea pustiit, ca și cum tot ce era înlăuntrul lui ar fi dispărut. Chiar înainte să înceapă să se miște, ceilalți îi făcuseră loc să treacă.

— Vino în față, am spus.

Dădu să se miște. A privit pe rând către acoperiș, către profesor, bețe, altar.

— O să mă loviți numai după ce îmi spuneți exact ce rău am făcut! a spus Kihika, tremurând de furie.

Muniu începu să pășească spre el. Deodată, Kihika se cățără pe pupitru, sări pe un alt pupitru și, înainte să-și dea cineva seama ce se întâmplă, ajunse la cea mai apropiată fereastră și ieși din biserică, fugind către libertate. Nu s-a oprit din fugă până n-a ajuns acasă, unde s-a prăbușit plângând de spaimă.

— Mai bine muncesc la câmp, i-a zis tatălui său, care sugerase o altă școală.

Vreme îndelungată, incidentul i-a mocnit în minte. A citit și mai mult; chiar a învățat singur să citească și să scrie în swahili

şi în engleză. Mulţi ani mai târziu, imediat după sfârşitul războiului, s-a dus să lucreze la Nairobi, a participat la adunări politice şi a descoperit Mişcarea. Îşi găsise un vis nou.

— Întrebi de ce e nevoie, zicea Kihika acum. O să-ţi spun. Poporul nostru a vorbit prea multă vreme.

— Ce putem face? întrebă Karanja, a cărui privire se tot muta când la Kihika, când la Mumbi. Ei au puştile şi bombele. Uite cum l-au învins pe Hitler. Rusia e acum singura ţară care-i mai face să tremure pe britanici.

— Este vorba de unitate, explică Kihika entuziasmat. Exemplul Indiei e chiar sub nasul nostru. Britanicii sunt acolo de sute şi sute de ani. Au mâncat avuţia Indiei. Au băut sângele Indiei. N-au ascultat niciodată vorbăria politică a câtorva oameni. Ce s-a întâmplat? A venit omul ăsta, Gandhi. Băgaţi de seamă, Gandhi îşi cunoaşte bine albii. Merge de la unul la altul şi organizează masele de indieni într-o armă mai puternică decât bomba. Spun cu toţii într-un glas: ne vrem libertatea înapoi. Britanicii au râs; se pricep să râdă. Dar au trebuit să-şi înăbuşe râsul când lucrurile au devenit serioase. Ce au făcut tiranii? L-au trimis pe Gandhi la închisoare, nu doar o dată, de mai multe ori. Zidurile de piatră ale închisorii nu l-au putut ţine înăuntru. Mii de oameni au fost întemniţaţi; alte mii de oameni au fost ucişi. Bărbaţi, femei şi copii s-au aruncat în faţa trenului şi au fost călcaţi. Sângele a curs râuri, râuri în ţara aia. Bomba nu poate ucide sângele, sângele roşu al poporului, care strigă după libertate. Dumnezeule! De câte ori trebuie să urle de durere copiii rămaşi fără tată şi să plângă femeile rămase văduve pe pământul ăsta înainte să înveţe ceva tiranii?

Vorbele şi glasul uşor spart îi impresionaseră pe cei prezenţi. Efectul se prelungise în tăcerea care urmă. Cuvintele fratelui ei o purtau întotdeauna pe Mumbi în vise despre un trecut istoric pe alte tărâmuri, însemnate de acte de martiraj şi de sacrificiu; o negură rituală înconjura locurile şi timpurile acelea îndepărtate, o strălucire nedesluşită care o emoţiona şi o fermeca. Nu

reuşea să vadă nimic eroic la bărbaţii şi femeile călcaţi de tren. Gândul la astfel de scene întunecate o revolta. Ideea ei de glorie era ceva mai apropiată de suferinţa lui Hristos în Grădina Ghetsimani.

— N-aş vrea să văd cum trece trenul peste mama sau tatăl meu sau peste fraţii mei. Ah, ce m-aş face? exclamă ea repede.

— Femeile sunt laşe, zise Karanja, pe jumătate în glumă.

— Tu ai vrea să te calce trenul? ripostă Mumbi supărată.

Karanja îi simţi mânia şi nu răspunse.

— „Luaţi crucea mea", asta a spus Hristos poporului său, reluă Kihika pe un ton mai vesel. Dacă un om va veni după Mine, să se lepede de sine şi să-şi ia crucea şi să Mă urmeze. Pentru că oricine va vrea să-şi scape viaţa o va pierde; dar oricine îşi va pierde viaţa pentru Mine o va câştiga.[1] Ştiţi de ce a reuşit Gandhi? Pentru că i-a făcut pe oamenii lui să renunţe la taţi şi la mame şi să-şi slujească singura Mamă, India. Pentru noi, Kenya e mama noastră.

Gikonyo era mişcat mai mult de glasul lui Kihika şi de strălucirea din ochii lui decât de argumentele pe care oricum nu le înţelesese.

— Aş leşina când aş vedea sângele, comentă Mumbi.

— Ne dorim în Kenya bărbaţi şi femei care să nu fugă din calea spadei, îi spuse Kihika.

— Şi cum facem poporul să se unească? spuse Gikonyo, doar ca să intervină în discuţie.

Wanjiku veni la uşă şi îi anunţă că e gata ceaiul. Îi spuseră că preferă să-l bea afară, la soare. Curând, mai veniră două fete din Thabai.

— V-aţi făcut europeni, de beţi ceaiul afară, în bătaia vântului? întrebă Wambuku.

— Da, da, europeni adevăraţi, mai puţin culoarea pielii, răspunse Karanja, imitând o pronunţie europeană tărăgănată.

Toată lumea izbucni în râs.

---

1. Evanghelia după Matei, 16:24-25.

— Îţi iese bine, zise Njeri.

Wambuku şi Njeri erau prietenele lui Mumbi şi o tachinau de multe ori din cauza iubirii lui Karanja.

Când o văzu pe Wambuku, faţa lui Kihika se lumină. Kihika făcea aproape întotdeauna pereche cu Wambuku la dans şi, în general, îi plăcea să stea de vorbă cu ea. Cele două fete se aşezară şi ele să bea ceai. Ochii lui Karanja rareori se dezlipeau de Mumbi. Gikonyo se uita să vadă dacă Mumbi îi aruncă şi lui Karanja vreun zâmbet cum fusese cel pe care i-l oferise lui. Njeri întoarse privirea către Kihika, însă acesta îi spunea o glumă lui Wambuku. Lăsată de una singură, Njeri încerca să se distreze urmărind rivalitatea dintre Karanja şi Gikonyo. Tâmplarul încerca s-o atragă într-o discuţie, dar inima lui era în altă parte. Mumbi, care îşi terminase de aranjat părul, îi lăsă şi se duse în colibă ca să se schimbe cu hainele de duminică. Njeri se îndepărtă agale şi se urcă pe un dâmb de lângă îngrăditură. Deodată, începu să strige:

— Trenul! Trenul!

Coborî în fugă dâmbul:

— Am întârziat la tren.

Acum auzeau şi ceilalţi huruitul. Wambuku se ridică în picioare şi, luându-l pe Kihika de mâna dreaptă, îl smuci în sus. Apoi îi dădu drumul şi o luă la fugă pe cărare în jos, prin gardul viu, către gară. Kihika o luă după ea. Era un bărbat scund, cu o figură destul de tristă.

— Mumbi! Mumbi! Trenul! striga Njeri în timp ce se repezea după batista pe care şi-o lăsase pe scaun şi o luă după pe cei doi.

Karanja şi Gikonyo ezitară puţin, ca şi cum fiecare se aştepta să pornească celălalt primul. Amândoi se ridicaseră când pomenise Njeri prima dată de tren, iar acum aruncau priviri, într-un unison caraghios, către colibă şi către siluetele care alergau. Mumbi ieşi strângându-şi un cordon în jurul taliei subţiri. Vocea lui Wanjiku ajunse până la ea:

— Uite, ţi-ai uitat batista.

Dispăru iar în colibă. Karanja şi Gikonyo încă mai aşteptau, prefăcându-se că sunt cât pe ce să o ia la goană.

— Să mergem, zise Mumbi, care le-o luase deja înainte cu câţiva metri.

Gikonyo o urmă, Karanja rămase în urmă. Trenul de Kisumu se auzea, grăbindu-i: fugi şi fugi, fugi şi fugi. Cărarea de la casa lui Mumbi către gară trecea printr-o pădurice. Njeri se apropia de pădure. Wambuku şi Kihika deja nu se mai vedeau.

Puţin mai înalt, Karanja se depărtă curând de Gikonyo. Tâmplarul îşi adună puterile în cursa pentru Mumbi. Karanja o depăşi pe Mumbi şi trecu înainte; îşi şi închipuia laurii victoriei pe fruntea lui. Lui Gikonyo îi stătu inima de teama umilinţei când o depăşi pe Mumbi; gâfâia, dându-şi seama cu amărăciune că nu-l poate ajunge pe Karanja, care dispăruse deja în pădure.

Mumbi se opri; îl strigă pe Gikonyo, iar acesta încetini şi o aşteptă.

— Am obosit, zise ea.

— De ce te-ai oprit? O să pierdem trenul.

— E chiar aşa de important pentru tine? O să mori dacă nu-l vezi azi?

Gikonyo fu surprins: de ce era aşa de supărată pe el?

— Nu vreau să mă duc azi, continuă ea pe un ton mai blând.

Merseră unul lângă celălalt. Gikonyo suferea din cauza înfrângerii în cursa spre gară. Dar, pe măsură se apropiau de pădure, nemulţumirea dispăru când îşi dădu seama, dintr-odată, că era singur cu Mumbi, adevărata miză a cursei. Îşi căută cuvintele, sperând în acelaşi timp că fata nu-i va auzi bătăile puternice ale inimii. Mumbi se sprijini de trunchiul unui copac, iar Gikonyo văzu cum îi revine surâsul din priviri. Pădurea era un adăpost răcoros, ferit de soare. Iarba şi frunzişul din care se iveau flori se înălţaseră, vârfurile copacilor şi crengile păreau să se fi lăsat mai aproape de pământ. Mumbi zise:

— Trebuie să fi muncit o grămadă să repari coada pentru *panga*. Era uşoară şi netedă; mama a fost aşa de încântată.

— Nu-i mare lucru.

— Nu-i mare lucru?

— Vreau să zic că a fost o treabă simplă şi mi-a făcut plăcere.

— Şi spui că nu-i mare lucru? râse ea încetişor.

Avea obrajii plini; vocea ei îi pătrundea plăcut în trup.

— Sunt sigură, continuă ea, că trebuie să fie minunat să fii tâmplar, să lucrezi în lemn. Să faci ceva din bucăţi de lemn rupte.

— Şi tu împleteşti pulovere.

— Nu-i acelaşi lucru. M-am uitat odată la tine, în atelier, şi părea... mi s-a părut că vorbeai cu uneltele.

— Haide să hoinărim prin pădure, propuse Gikonyo, cu o voce tremurătoare, plină de emoţie înăbuşită.

Au ajuns într-un luminiş în mijlocul pădurii. Iarba verde le ajungea până la genunchi. Stătea cu faţa spre Mumbi şi se lăsase în mrejele unei forţe despre care ştia că îi adusese împreună. O ţinea de mâini, iar degetele lui erau atât de viguroase şi totuşi delicate.

— Mumbi... încercă el să spună ceva, în timp ce o trăgea spre el.

Ea se sprijini de pieptul lui, iar inimile le băteau la unison. Totul era cufundat în tăcere. Mumbi tremura, ceea ce îi dădu un fior de teamă şi bucurie care-i puse sângele în mişcare. Treptat, o trase pe pământ, iar iarba înaltă îi acoperi. Mumbi răsufla greu, dar nu putea, nu îndrăznea să vorbească. Gikonyo îi dădu jos hainele, una câte una, ca şi cum ar fi îndeplinit un ritual întunecat în pădure. Trupul ei lucea acum în soare. Ochii ei erau blânzi şi sălbatici, supuşi şi sfidători. Gikonyo îşi trecu mâinile prin părul ei şi peste sâni, dezmierdând-o şi alungându-i toată încordarea din trup, până când ea rămase mlădioasă în braţele lui. Deodată, Gikonyo se trezi suspendat în gol, era aproape pe punctul de a ceda şi, când luneca în adâncurile întunecate, auzi un suspin scăpând dintre buzele întredeschise ale lui Mumbi. Îl ţinea strâns, lipit de ea. Răsuflarea lor devenise

una singură. Pământul se mişca sub unicul lor trup, până se afundă în neclintire.

La gară, mulţimea şi trenul i se părură lipsite de interes lui Karanja. Era obosit, avea un gol în stomac. Entuziasmul pe care îl simţise când era şi Mumbi de faţă se năruise. Ochii lui o căutau în zadar pe Mumbi în mulţimea agitată.

Ca de obicei, femeile erau îmbrăcate mai colorat decât bărbaţii, în chip diferit de la culme la culme. Cele din Ndeiya şi culmile aflate la câţiva kilometri de Rung'ei purtau stambe albastre, verzi sau galbene trecute pe sub braţe şi prinse cu noduri complicate în forme de flori peste umărul drept. Cordoane subţiri de lână sau bumbac le atârnau larg peste taliile îngroşate. Când mergeau de-a lungul peronului, defilând prin faţa bărbaţilor, cozile lungi ale cordoanelor fluturau şi se unduiau în urmă. Majoritatea fetelor din Thabai, Kihingo sau Ngeca aveau rochii de bumbac cu imprimeuri, cu doi-trei ani în urma modei de la Nairobi.

Nu şi bărbaţii.

Unii veniseră în pantaloni largi şi veste cumpărate la mâna a doua din magazinele indiene sau africane din Rung'ei. Genunchii, mici capete negre, ieşeau prin găurile pantalonilor în timp ce mergeau pe peron azvârlindu-şi picioarele neglijent, dar hotărât, fiecare pas fiind o subliniere fără rost a bărbăţiei lor.

Karanja se ţinea deoparte de această gloată în mişcare. Îl măcina gelozia, ceea ce era surprinzător, pentru că întotdeauna refuzase să-l considere pe Gikonyo un rival serios: cum ar fi putut tâmplarul, deloc spiritual şi curtenitor, să îndrăznească? Dar acum ştia că Gikonyo şi Mumbi erau împreună, singuri, undeva. Chiar şi simplul fapt că ştia asta îl mânia. Cum putuse Mumbi să-l facă să gâfâie şi să asude degeaba în plin soare? Cum putuse să-l facă să gonească înainte, ca un copil, ca să rămână ea în urmă cu Gikonyo? Se gândea să se ducă degrabă înapoi, s-o caute, s-o umilească, s-o silească să cadă în genunchi în public, până când avea să-l cheme s-o salveze. Impulsul era

aşa de puternic, încât începu să se îndepărteze de peron chiar în timp ce se limpezea gândul. Apoi se opri, rămase pe loc, cugetă dacă ar trebui să alerge sau nu, ca şi cum felul în care se retrăgea de pe peron ar fi determinat gradul de reuşită a misiunii pe care şi-o asumase. Şi dacă o găsea în braţele lui Gikonyo? Îşi închipui mâinile aspre ale tâmplarului pe trupul lui Mumbi, începând de la sâni şi în jos până la buric şi... Nu! Nu îndrăznea, nu trebuia să se gândească la asta; înjură, torturându-şi mintea cu alte imagini dezgustătoare. Nu, nu tâmplarul, se cutremură el, cerând ajutorul lui Dumnezeu. Altfel, să cadă cerurile, să se cutremure pământul, să se prăvălească oamenii, să-şi rupă şalele şi să geamă (o, gemete îngrozitoare) căzând, în suferinţă şi moarte, în grotele căscate.

Violenţa propriilor reacţii îl surprinse şi încercă să-şi controleze tremurul, gândindu-se că oricum nu-i spusese niciodată lui Mumbi despre dragostea lui. Şi poate că între Gikonyo şi Mumbi nu se petrecuse nimic. Acest gând îi aduse alinare. Se agăţă de el, îl detalie şi îl susţinu cu numeroase argumente. Ba chiar încercă să râdă pentru a alunga îngrijorarea care plutea la hotarul liniştii abia dobândite.

Se duse să se alăture unui grup de bărbaţi la câţiva metri mai încolo. Se hotărâse să acţioneze rapid şi să-şi deschidă inima în faţa lui Mumbi. Bărbaţii se înghesuiau în jurul lui Kihika şi îl ascultau cu chipuri însufleţite. Puţin mai departe pe peron, alţi bărbaţi şi femei se plimbau sau stăteau în grupuri mai mari sau mai mici: vederea bărbaţilor şi femeilor râzând împreună îl făcu pe Karanja să îi simtă teribil lipsa lui Mumbi.

Deodată, se auzi fluierul, trenul ieşi din gară, iar Karanja, care îl privea absorbit, avu o senzaţie bizară. Întâi desluşi fluieratul, apoi simţi în trup zăngănitul vagoanelor. (Această senzaţie îl furnică de fapt multă vreme după ce trenul dispăruse.) Apoi stătea pe marginea peronului şi se holba într-o genune albă şi pustie. O vedea limpede, putea să jure mai târziu. Şinele, oamenii de pe peron, prăvăliile din Rung'ei, toată ţara se învârtea, tot mai repede, în faţa ochilor săi, iar apoi totul se opri

brusc. Oamenii tăcură. Nimic nu se mai mişca şi nu făcea vreun zgomot. Karanja era înspăimântat de această încetare desăvârşită a tuturor mişcărilor şi sunetelor şi se uita în jur ca să-şi confirme realitatea celor ce le vedea. Dar nimic nu se oprise. Toată lumea fugea, ca şi cum toţi se temeau că li se va surpa pământul sub picioare. Fugeau în toate direcţiile; bărbaţii călcau în picioare femeile; mamele îşi uitau copiii; ologii şi bolnavii erau lăsaţi de izbelişte pe peron. Fiecare era pe cont propriu, avându-l alături doar pe Dumnezeu. Claritatea viziunii era cea care îl tulbura. Karanja se pregăti de luptă, bătălia pentru viaţă. Trebuie să mă îndepărtez de locul ăsta, îşi spuse el, fără să se mişte. Pământul se învârtea din nou. Trebuie să fug, se gândi el, nu e nimic de făcut, de ce să-mi fie teamă să calc în picioare copiii, ologii sau bolnavii, când toată lumea face asta?

Un bărbat care stătea alături îl prinse repede în braţe, împiedicându-l să cadă pe suprafaţa dură.

— Ce-i cu tine, omule? Eşti beat?

— Nu... nu ştiu, spuse Karanja, frecându-se la ochi ca un om abia trezit din somn.

Pe peron, totul era normal. Trenul abia dispăruse după colţul cel mai îndepărtat.

— E din cauza capului, îi explică el bărbatului care îl ajutase. Îmi vâjâia capul.

— E de la soare. Te ameţeşte. De ce nu te aşezi la umbră să te odihneşti?

— Mi-e bine, râse Karanja stânjenit şi se îndepărtă, alăturându-se grupului din jurul lui Kihika.

Doar câţiva asistaseră la micul incident. Karanja îl găsi pe Kihika explicând ceva despre Hristos.

— Nici o luptă pentru *Wiyathi* nu poate reuşi fără un astfel de om. Să ne uităm la India, Mahatma Gandhi a obţinut victoria pentru popor şi a plătit-o cu propriul sânge.

Karanja, uşor tulburat de viziunea pe care abia o avusese, simţi dintr-odată că-l necăjeşte Kihika.

— Acum spui ceva şi peste o oră spui altceva, zise el adresându-i-se lui Kihika. Azi-dimineaţă ziceai că Iisus a dat greş. Şi acum spui că avem nevoie de Hristos. Devii şi tu adept al mişcării de renaştere?

Tonul dispreţuitor şi râsul uşor batjocoritor al lui Karanja îl jigniră pe Kihika. Ezită puţin, neştiind cum să reacţioneze în faţa provocării publice venite din partea unui prieten. Oamenii se apropiară şi înclinară capetele, ca să vadă dacă fusese într-adevăr redus la tăcere. Kihika îşi înăbuşi cu greutate mânia şi continuă:

— Da... am spus că a dat greş pentru că moartea lui n-a schimbat nimic, n-a făcut poporul să se unească în jurul crucii. Toate popoarele oprimate au o cruce de dus. Evreii au refuzat să şi-o ducă şi au fost împrăştiaţi ca praful în toate zările. A avut moartea lui Hristos vreun înţeles pentru copiii lui Israel? În Kenya, vrem ca moartea oamenilor să schimbe lucrurile, cu alte cuvinte, vrem sacrificii reale. Dar mai întâi trebuie să fim pregătiţi să ne ducem crucea. Eu mor pentru tine, tu mori pentru mine, devenim jertfe unul pentru altul. Aşa că pot spune că tu, Karanja, eşti Hristos. Eu sunt Hristos. Toţi cei care depun Jurământul pentru Unitate, pentru a schimba lucrurile în Kenya, sunt Hristos. Şi atunci Hristos nu este o singură persoană. Toţi cei care duc crucea eliberării Kenyei sunt adevăratul Hristos pentru noi, poporul Kenyei.

Njeri şi Wambuku, împreună cu alte câteva fete, veniră şi se alăturară grupului. Discuţia politică se încheie, majoritatea tinerilor fiind impresionaţi de gândirea lui Kihika. Concentrarea de pe feţele lor se risipi când zâmbiră şi începură să râdă cu fetele.

Totuşi, Karanja şi Kihika rămaseră distraşi, din motive diferite, şi, fără să-şi propună, se ocoliră unul pe celălalt. Nu scoaseră o vorbă tot drumul până la dansul din pădure.

În pădurea Kinenie era linişte şi răcoare. Bărbaţii şi femeile se împărţiră iar în grupuri şi râdeau şi vorbeau, însufleţind pădurea. Cineva puse o chitară în mâinile lui Karanja.

— Cântă, strigară fetele.

Când cânta la chitara lui, Karanja simţea imediat coardele răspunzând la atingerea degetelor. Astăzi nu-şi adusese instrumentul, dar era entuziasmat în vreme ce încerca să stăpânească şi această chitară. Emoţia, surprinsă de coarde, ajungea la oamenii care începuseră deja să danseze. Primele câteva dansuri erau gratis.

Wambuku şi Kihika dansau împreună. Muzica o înfiora pe Wambuku şi se apropie de Kihika, lăsându-şi capul pe spate, privindu-l cu ochi strălucitori. Sânii ei proeminenţi săltau înainte şi înapoi, lovindu-se de Kihika, ceea ce-l făcu să uite incidentul de la gară. Văzându-i dansând aşa de apropiaţi, Karanja îşi aminti de Mumbi. Îi cântase o dată sau de două ori, acasă la ea. Acum voia să-i cânte din nou, iar această dorinţă trezi în el strune ale căror vibraţii delicate îi ajunseră până în degete. Coardele dădeau glas inimii lui. Chemarea dorinţei sale pătimaşe trecea cu siguranţă dincolo de pădure, de sat şi ajungea până la Mumbi.

Karanja cânta altfel decât Gikonyo. Gikonyo trata instrumentul cu un fel de furie întunecată. Uneori instrumentul îl stăpânea pe el, iar cântecul lui avea o forţă primitivă. Dar Karanja domina instrumentul; îl controla, aşa cum îşi controla tâmplarul uneltele, iar cântecul era mai sigur şi mai cizelat.

Un bărbat se îndreptă către locul unde stătea Njeri. Ea refuză să danseze, scuturând visătoare din cap. Ochii ei îi urmăreau pe Kihika şi pe Wambuku, croindu-şi drum în preajma copacilor tăcuţi, târându-şi picioarele prin frunzele căzute. Trunchiurile copacilor păreau să se mişte şi ele printre cuplurile care se unduiau. Karanja cânta cu o tristă încântare. Acum, oamenii şi pădurea erau cu totul în puterea lui. Dar nu voia decât să-l audă Mumbi; ea i-ar fi desluşit dorinţa arzătoare din voce. Ar fi alergat la el, l-ar fi urmat sigur. Cum s-ar fi putut arunca în braţele tâmplarului? Gândul îi redeşteptă durerea, iar vocea şi chitara lui Karanja tăcură brusc şi se cufundară într-o tăcere adâncă. Apoi liniştea fu sfâşiată de ovaţii.

Kihika şi Wambuku găsiseră un luminiş însorit. Copacii deşi, dansatorii din pădure şi ochii iscoditori ai lui Njeri rămăseseră în urma lor. Aici, acaciile verzi şi tufişurile se întindeau pe pantele abrupte către vale. Valea se deschidea plată, după care se ridica într-un şir de dealuri joase. Dincolo de ele şi către dreapta, Kihika putea urmări contururile garnizoanei de poliţie Mahee, un simbol al autorităţii care domina Kenya, până la uşa fiecărei colibe. „Distruge asta, şi omul alb s-a dus", se gândi Kihika. „Stăpâneşte cu puşca vieţile întregului popor negru din Kenya."

O lumină licărea în ochii lui Kihika, iar inima îi tresălta de intensitatea propriilor gânduri, încântat de ele, uitând pentru o vreme de femeia de lângă el. Dar îi simţea răsuflarea şi părea că ea venise până aici ca el să-i poată arăta asta.

O luă de mână, cu ochii încă încremeniţi pe Mahee şi Valea Riftului.

— Iar drumul ăsta e drumul pe care l-a urmat omul alb până în inima ţinutului nostru, spuse el rar, gândindu-se la calea ferată care se vedea mergând de-a lungul pantelor versantului până în Vale.

— Tu nu uiţi niciodată de politică, Kihika? întrebă nerăbdătoare Wambuku, vorbele ei şovăind între mânie şi dorinţă.

Wambuku nu era frumoasă decât când râdea sau era însufleţită de pasiune. Atunci, ochii i se măreau, buzele i se întredeschideau în aşteptare şi, cu faţa întunecată strălucind, putea fi irezistibilă. O femeie înzestrată cu o vitalitate extraordinară, trăia clipa, explorând şi absorbindu-i toate posibilităţile ispititoare. Chiar îşi dorea o viaţă alături de Kihika, dar el se oprea mereu în punctul când trebuia să-şi exprime sentimentele. Când erau singuri, ea aştepta răbdătoare, cu inima zbătându-se de teama lucrurilor ştiute şi nespuse. Kihika nu făcea pasul hotărâtor. Era un om care urma o idee. Wambuku o vedea ca pe un demon ce îl îndepărta de ea. Dacă ar fi înţeles-o, dacă ar fi ajuns faţă în faţă cu demonul, atunci ar fi ştiut cum să lupte împotriva lui, cu puterile ei de femeie. Nu întruchipa demonul femeia rivală? Dar cum se putea lupta cu un demon care nu se întrupa

niciodată în chip de femeie? Cum se putea lupta cu lucruri ascunse în beznă?

— Nu e politică, Wambuku, spuse el, este viaţa însăşi. E oare om adevărat cel care lasă alt om să-i ia pământul şi libertatea. Cel care duce o viaţă de sclav?

Acum vorbea cu glas chinuit, rostind cuvintele de parcă ar fi căutat înlăuntrul său răspunsuri la întrebări. Wambuku îşi trase nerăbdătoare mâna, ca şi cum nu voia să-şi lege soarta de a lui.

— Tu ai pământ, Kihika. Şi pământul lui Mbugua e tot al tău. Şi, oricum, pământul din Valea Riftului nu aparţine tribului nostru?

— Cei 10 acri ai tatei? Nu asta e important. Kenya aparţine poporului negru. Nu înţelegi cum a greşit Cain? Eu sunt păzitorul fratelui meu. În orice caz, fie că pământul a fost furat de la gikuyu, ukabi sau nandi, nu aparţine omului alb. Şi chiar dacă ar aparţine, n-ar trebui să aibă toată lumea o parte din *shamba* comună, Kenya noastră? Glia aparţine poporului kenyan. Nimeni n-are dreptul să-l vândă sau să-l cumpere. E mama noastră, iar noi, copiii ei, suntem egali în faţa ei. E moştenirea noastră comună. Uită-te la omul alb, oriunde în zona colonizată. Are sute şi sute de acri de pământ. Dar omul negru care lucrează acolo, care trudeşte la ferme ca să cultive cafea, ceai, sisal, grâu, şi nu primeşte decât 10 şilingi pe lună?

Kihika vorbea gesticulând, ca şi cum ar fi avut un public numeros în faţa lui. Wambuku simţi deodată că trebuie să se lupte cu demonul chiar în acea clipă. Îi prinse mâinile şi le strânse cu blândeţe, făcându-l pe Kihika să o privească. Dar nu reuşi să rostească vorbele care să-i exprime sentimentele.

— Să nu vorbim despre lucrurile astea acum, spuse ea, dându-şi seama de nereuşită.

Kihika îi răspunse la apăsarea mâinii, simţind încântarea deosebită a bărbatului care a găsit un suflet ce-i aduce alinare pe calea pe care şi-o alesese. Voia să-şi exprime recunoştinţa: nu era ea singura, dintre toţi oamenii, care credea cu toata fiinţa

în el, în ideile lui? Dacă până acum ea nu-i spusese prea multe, îi spusese acum totul, prin apăsarea aceea delicată a mâinii.

— N-ai să pleci de lângă mine. N-o să mă laşi singură, spuse ea, cu disperare în glas.

— Niciodată! strigă Kihika extaziat, văzând-o pe Wambuku alături de el pentru totdeauna.

Când va veni momentul să treacă la fapte, el va fi singurul dintre bărbaţi care va avea alături de el în luptă o femeie pe care o iubea.

Singurul cuvânt pe care-l rostise o săgetase ca un cuţit pe Wambuku, dându-i un fior şi oferindu-i o închipuire de-o clipă a fericirii, acum şi pentru totdeauna; oare Kihika o să renunţe la demon, mulţumit cu viaţa în sat, ca orice alt bărbat?

Se întoarseră la dansatorii din pădure, cu mâinile înlănţuite, cu feţele aprinse, amândoi fericiţi, pentru moment, fiecare stăpânit de propria amăgire.

Gikonyo nu uitase niciodată întâmplarea din pădure; în timp ce era închis, tânjind după lucruri şi locuri aflate dincolo de orice speranţă, trăise în detaliu fiecare clipă a acelei întâmplări, un mit ritualic al unui tărâm uitat, de demult.

— A fost ca şi când m-aş fi născut din nou, îşi aminti el, în prezenţa lui Mugo, vorbind cu o voce joasă, egală, căutând cuvântul care să cuprindă realitatea experienţei sale.

Focul din vatra mărginită de trei pietre se stingea, lăsând în urmă doar o licărire slabă; lampa cu ulei pâlpâia, aruncând umbre în colţuri, fără a lumina bine feţele lui Mugo şi Gikonyo.

— M-am simţit întreg, renăscut... Făcusem dragoste cu multe femei, dar niciodată nu mă mai simţisem aşa.

Se opri, încurcat, ca şi cum, deodată, cuvintele l-ar fi ocolit. Îşi ridică încet mâna dreaptă de pe genunchi, cu degetele uşor depărtate, apoi o lăsă să cadă la loc, în aceeaşi poziţie.

— Înainte nu eram nimic. Acum eram bărbat. În perioada scurtă cât am fost căsătoriţi, Mumbi m-a făcut să simt că totul

era important... am descoperit dintr-odată... nu, era ca și cum aș fi făcut un legământ cu Dumnezeu, să fiu fericit. Cum să spun? Am luat femeia în brațe – știi cum e tulpina de bananier? Am desfăcut strat după strat și am pus mâna, mâna mea care tremura, și am atins *Kiana*[1] ce stătea încolăcită înăuntru. Descopeream în fiecare zi altă Mumbi. Ne aventuram împreună în pădure. Și nu-mi era teamă de întuneric...

Și mama lui, Wangari, era fericită. Găsise în Mumbi o fiică și putea împărtăși cu ea, chiar și fără ajutorul cuvintelor, bucuriile și necazurile femeiești. Cele două mergeau împreună la *shamba*, aduceau cu rândul apă de la râu și găteau în același ceaun. Sufletul mamei o îndrăgea pe tânăra femeie, trecând peste abisul tăcerii unde nu ajungea nici un cuvânt, desfătându-se cu încordarea unei noi cunoașteri. Împreună se uitau dincolo de colibă, către atelier, unde bărbatul ținea în mână un fierăstrău sau o rindea. Ascultau vocea tâmplarului cântând cu uneltele lui, iar inimile li se umpleau de bucurie.

Totuși, curând, Wangari și Mumbi, ca și celelalte femei din Thabai, observară o schimbare la bărbat. Acum cânta sfidător, aruncând nepăsător o provocare deschisă celor de dincolo de Thabai, omului alb din Nairobi și din alte locuri unde sălășluiseră cândva strămoșii neamului gikuyu. Lui Gikonyo i se alăturau Karanja, Kihika și alții și îngânau cântece triste de încurajare. Râdeau și povesteau, dar râsul lor nu mai era același; zâmbeau pieziș a batjocură și speranță. Mergeau mai rar la tren, dansurile din pădure se transformaseră în întruniri unde se făceau planuri pentru ziua judecății. Se întâlneau și noaptea târziu, în colibe din locuri întunecate, și șușoteau împreună, izbucnind apoi în hohote războinice și cântece de luptă. Inimile femeilor băteau cu putere; deslușeau tristețea ce răzbătea din cântece și se temeau pentru copiii lor.

Așteptau ceva și această așteptare plutea în aer.

---

1. Lat, legătură (în swahili, în original).

Şi într-o noapte s-a întâmplat. Jomo Kenyatta şi alţi lideri ai ţării au fost ridicaţi; guvernatorul Baring[1] declarase Starea de Urgenţă în Kenya.

La câteva luni după declararea Stării de Urgenţă, Mumbi stătea în faţa colibei, privind visătoare ţinutul. Gikonyo nu era în atelier, iar Wangari se dusese la râu. Îngrăditurile de arbuşti neîngrijite care înconjurau gospodăriile răzleţe făceau culmea să pară un tufăriş nesfârşit şi sălbatic, cu excepţia fuioarelor de fum care se ridicau deasupra multor colibe şi care făceau ţinutul să arate familiar şi paşnic. Soarele stătea să apună. Gardul scund de lângă noua casă a lui Mumbi fremăta în adierea vântului, iar ea se desfăta în tăcere cu peisajul din faţa ei.

Îl văzu pe Kariuki, fratele ei mai mic, mergând pe câmp. Mumbi fu copleşită de afecţiune; se bucura că băiatul vine în vizită la ea. Îl iubea pe Kariuki şi, înainte să se căsătorească, îi spăla şi îi călca mereu hainele cu grijă. Dimineaţa se trezea întotdeauna devreme şi îi pregătea ceaiul înainte să plece la şcoală. Deşi îi plăcea Kihika, cel puternic, îl admira şi se baza pe el, fără să-l înţeleagă, asupra lui Kariuki îşi revărsa dragostea de soră. Mergea deseori împreună cu Kariuki la plimbare prin ţinut. Asculta sporovăiala băiatului despre orice, de la şcoală până la femei. Îl mai dojenea, fără să fie prea convingătoare, de câte ori făcea comentarii despre adulţi. Atunci, Kariuki se strâmba, iar zâmbetul ascuns al lui Mumbi se transforma într-un râs din toată inima.

Kariuki era îmbrăcat cu hainele de şcoală şi, când se apropie, Mumbi se sperie de expresia serioasă de pe faţa lui. Lumina din ochii ei se stinse, bucuria lăuntrică se preschimbă în îngrijorare şi îl luă imediat în primire:

— Ce ai păţit, Kariuki? S-a întâmplat ceva rău acasă?

---

1. Evelyn Baring (29 septembrie 1903 – 10 martie 1973) – guvernator al Kenyei (1952-1959) în perioada revoltei Mau Mau.

— Gikonyo e acasă? întrebă Kariuki, evitându-i ochii și întrebarea.

— Nu, nu-i acasă. Dar ce s-a întâmplat? Ce m-ai speriat, ai o față...!

— Nu-i nimic. Doar că tata m-a trimis să-i zic lui Gikonyo să vină cu mine acasă. Și tu la fel.

Băiatul se uita în pământ. Vocea i se stinsese într-o șoaptă, deși se vedea că încearcă să își ascundă supărarea. Acum Kariuki ridică privirea către Mumbi, iar în ochi îi sclipi ceva ce aducea a lacrimi.

— E vorba despre fratele nostru, Kihika... Ah, Mumbi, Kihika a fugit în pădure ca să se lupte, adăugă el și se prăbuși în brațele lui Mumbi.

Pentru o clipă, sora îl îmbrățișă pe frate; Thabai se învârti de jur împrejur sub picioarele lui Mumbi. Apoi pământul redeveni stabil și aproape pașnic.

— Ce-i de făcut? întrebă ea.

Afară era întuneric. Wambuku și Njeri plecaseră de la coliba lui Mbugua și se îndreptau spre casă. Mergeau tăcute, fiecare absorbită de gândurile ei. Wambuku își amintea de scena din colibă, care o ajutase, pentru o vreme, să uite de necazul ei. Mbugua stătuse cu capul plecat, ascultând povestea lui Wambuku fără să o întrerupă. Abia când terminase se uitase la ea.

— A spus că locul lui e în pădure?

— Da.

— Ce i-o fi trecând prin în cap? N-am destul pământ cât să-i ajungă toată viața, lui și copiilor copiilor lui?

Mumbi fu cea care trebui să găsească un argument, o justificare pentru durerea pricinuită.

— După arestarea lui Jomo, lucrurile s-au schimbat. Toți mai-marii țării au fost arestați și nu știm unde au fost duși. Credeți că, după ce a fost liderul Mișcării în regiunea lui, Kihika putea să scape de brațul greu al omului alb? A trebuit să aleagă între închisoare și pădure. A ales pădurea.

— Facă Domnul ce crede cu el, zise Mbugua.

Wanjiku încuviinţă din cap, aprobând spusele soţului ei.

Wambuku îşi reţinu cu greutate lacrimile, dar acum, în întuneric, plânse în tăcere. Durerea ei se revărsă în cuvinte.

— Este demonul.

— O să te duci la el? întrebă Njeri.

— Nu! strigă ea cu patimă în bezna nopţii. A plecat departe de mine, a fugit din braţele mele. Njeri, l-am implorat să rămână, cu lacrimi în ochi. Da. Eram singuri în faţa casei mele. A venit să-mi spună că pleacă. O să-l aştept? I-am amintit o promisiune pe care mi-a făcut-o odată în Kinenie, că n-o să mă părăsească niciodată. Dar a plecat...

— Nu-l iubeşti? întrebă Njeri cu dispreţ şi superioritate în glas.

— Ba da... l-am iubit... M-am ţinut departe de alţi bărbaţi de dragul lui. Noaptea nu mă gândeam decât la el. Îl doream. L-aş fi putut salva. Era un bărbat puternic, Njeri, sigur pe el, dar şi slab, slab ca un copilaş.

— Nu l-ai iubit. L-ai vrut doar când s-a culcat cu tine, spuse Njeri cu o răutate neaşteptată, care o luă prin surprindere pe Wambuku.

— Nu poţi să mă înveţi tu ce e în inima mea.

— Unii nu ştiu ce e în inimile lor.

— Ştiu. Eşti geloasă.

— Pe tine? Niciodată.

Se despărţiră fără nici un alt cuvânt. Deşi Njeri era o fată scundă, silueta ei subţire o făcea să pară înaltă. Dar era ceva dur în această zvelteţe. Dispreţuia slăbiciunile femeieşti, cum erau lacrimile, şi, de câte ori aveau loc lupte în Kinenie, se bătea întotdeauna, chiar şi cu bărbaţi. Bărbaţii spuneau că e ca o pisică, pentru că puţini reuşeau să o domine cu forţa fizică. Acum se simţea superioară şi mai puternică şi nu-şi putea stăpâni dispreţul pentru Wambuku. Stătea singură în întuneric, în faţa casei, scrutând pădurea Kinenie cu privirea.

— Acolo e, îşi şopti ea.

Apoi i se adresă direct lui, cu o dăruire pătimașă.

— Tu ești războinicul meu.

Ridică vocea, eliberându-și furia îndelung înăbușită.

— Nu te iubește, Kihika. Nu-i pasă de tine.

Mai făcu câțiva pași și apoi se învârti, dorindu-și ca valurile întunericului să-i poarte declarația de credință veșnică până la Kihika.

— Am să vin la tine, frumosul meu războinic, am să vin la tine, strigă ea, apoi alergă în coliba maică-sii, tremurând pentru că știa că i-a făcut lui Kihika o promisiune fără cale de întoarcere.

Gikonyo se întorcea întotdeauna seara la o taină pe care o putea împărtăși doar cu Mumbi și pe care o păstra cu grijă. Își vedea mai departe de atelier, Karanja și ceilalți se adunau acolo seara, blestemau și își arătau atitudinea provocatoare și repetau cu mândrie povestea vieții ultimilor bărbați care se alăturaseră lui Kihika. Wangari și Mumbi vedeau că mâna tâmplarului nu mai era sigură când își trecea rindeaua peste suprafața lemnului. Wangari credea că înțelege motivul și se temea. Dar cum putea explica strălucirea din ochii lui, însuflețirea din vocea lui, ca și cum focurile de armă de avertisment și goarna care îi anunța pe oameni să-și încuie ușile la ora 6 seara nu i-ar fi putut atinge bărbăția? Numai Mumbi simțea că poate pricepe, pentru că ea cunoștea mâinile și degetele care îi atingeau trupul; știa puterea bărbatului ale cărui brațe o țintuiau neajutorată la pământ. Iar trupul ei aștepta, cu aripile zbătându-se supuse. Acelea erau momentele când groaza și blândețea se amesteca; dar și ea îl dorea, acum bucurându-se de întreaga ei putere femeiască, pentru că, atunci când bărbatul se prăbușea în ea, blândețea și înțelegerea ei îl salvau și îl readuceau la viață.

Nu voia ca el să plece și se ura pentru lașitatea ei.

Mai fuseseră ridicați și alții, iar apoi trimiși în lagăre de concentrare – numite lagăre de detenție pentru lumea din afara Kenyei. Peronul gării era acum pustiu tot timpul; fetele se topeau de dorul iubiților lor la adăpostul colibelor reci și se rugau ca tinerii să se întoarcă repede din pădure sau din lagăre.

Într-o bună zi, braţul omului alb bătu la uşa lui Mumbi. Aşteptase cu spaimă ziua aceasta, se înarmase să facă faţă chinului ei ucigător. Dar când veni vremea, se văzu lipsită de puterea de a-şi salva bărbatul. Îşi adună toată voinţa şi forţa într-un strigăt care ajunse în inimile multora dintre cei de faţă: „Întoarce-te la mine, Gikonyo". Pentru că strigătul fusese ca un ţipăt de groază. Iar această groază înfrigurată cuprinse întregul Thabai când se află, mai târziu în aceeaşi seară, că Gitogo, băiatul surdomut al bătrânei, fusese împuşcat şi ucis de acei mesageri ai păcii omului alb.

Poate că nu ştiau că se cuvenea ca o campanie atât de importantă să înceapă cu sânge vărsat pe pământul din Thabai.

Gikonyo se îndrepta către detenţie cu un pas sprinten şi o încredere născută din cunoaşterea dragostei şi vieţii. Astea aveau să se termine curând, oricum. Jomo avea să câştige procesul, avocaţii lui fiind veniţi tocmai din ţara omului alb şi din India lui Gandhi. Ziua izbăvirii era aproape. Gikonyo avea să se întoarcă şi să-şi reia firul vieţii, dar de data asta într-o ţară a gloriei şi a belşugului. Asta voia să le spună maică-sii şi lui Mumbi în timp ce soldaţii îl duceau spre camionul care aştepta. Omul alb n-are decât să facă ce vrea; va veni ziua, era cu adevărat aproape, când se va întoarce în Thabai şi, împreună cu cei care fugiseră în pădure, vor cutremura pământul cu un cântec nou, la naşterea libertăţii.

După şase ani, imaginea acestui fir era cea care încă îl mai emoţiona cel mai tare când păşea de-a lungul unui drum prăfuit, îndreptându-se spre Thabai. Îşi trase în jos pălăria (o culesese de pe marginea drumului) ca să ascundă smocurile de păr care mijeau pe capul lui ras de condamnat, un gest neputincios, căci pălăria însăşi era atât de ponosită. Haina foarte peticită, cândva albă – purtată în fiecare zi, devenise acum gălbuie şi maronie –, atârna lălâie pe umerii gârboviţi. Chipul lui, care cu şase ani în urmă strălucea de tinereţe, avea acum riduri subţiri care, atunci când ţinea gura închisă, îl făceau să pară mereu

mânios, ca şi cum ar fi fost pe punctul de a deveni violent la cea mai mică provocare.

Pământul frământat şi accidentat cobora de ambele părţi; risipite pe fâşii de *shamba* aflate de o parte şi cealaltă a drumului erau recoltele sărăcăcioase, care abia îşi reveneau după seceta recentă, o nenorocire în plus care năpăstuise ţara în această perioadă, lăsând uscate şi crăpate feţele îngrijorate ale mamelor. Totuşi, Gikonyo nu băgă de seamă cât de bolnăvicios arăta totul în jur pe când îşi croia drum înainte, mânat de imaginea lui Mumbi, aşa cum o lăsase. Imaginea îl îndemna tot înainte, trezind în el emoţii aproape nimicite de privaţiunile şi durerile aşteptării. Pustiit, rămas fără speranţe pentru obţinerea prea curând a independenţei, se agăţa de Mumbi şi Wangari drept singurele realităţi neschimbate.

Avea să le întâlnească în curând. Gândul părea să dea putere mădularelor lui obosite, ceea ce se vedea după cum încerca să meargă mai repede, paşii grăbiţi lăsând o dâră îngustă de praf în urma lui. Gikonyo tânjise după momentul acesta tot mai deznădăjduit cu fiecare zi care venea şi trecea. Dorul fusese suportabil în primele câteva luni de detenţie. Atunci deţinuţii cântau sfidător noaptea şi ziua şi râdeau dispreţuitor în faţa omului alb. Unii deţinuţi erau bătuţi, toţi erau interogaţi cu duritate de agenţii guvernului, a căror putere stătea tocmai în secretul care le înconjura titulatura – Divizia Specială. Deţinuţii se puseseră de acord să nu recunoască jurământul şi să nu dea detalii despre Mau Mau: cum putea cineva să dezvăluie forţa care uneşte *agikuyu* în lupta pentru libertatea africană? Sufereau toate nenorocirile pricinuite de omul alb, crezând cumva că laurii victoriei îi vor reveni celui care va rezista până la capăt.

Pentru Gikonyo, laurii aveau să fie înmânaţi de Mumbi, ale cărei mâini tremurau în timp ce ţinea frunzele verzi pe care şi le putea închipui aşa de clar. Reîntâlnirea lui cu Mumbi avea să vadă naşterea Kenyei noi.

În pofida acestui optimism, sau poate din cauza lui, prima răsturnare de situaţie l-a zdruncinat violent pe Gikonyo. S-a

întors în celulă şi a încercat să descifreze implicaţiile celor întâmplate. Cum n-a reuşit, s-a alăturat celorlalţi deţinuţi pentru o încercare colectivă de a ajunge la dedesubturile acestei şmecherii drăceşti. Jomo pierduse procesul de la Kapenguria. Omul alb avea să-l reducă la tăcere pe tată, iar orfanii aveau să rămână fără ajutor.

La început, desigur, n-au crezut. Comandantul lagărului, un bărbat gras cu o piele ce părea pătată cu sânge în lumina soarelui, îi chemase din celulele lor neîncăpătoare în incintă şi le dăduse un radio, primul lor contact cu lumea exterioară. Comandantul, cu mâinile în buzunare (era amator de pantaloni scurţi kaki), stătea mai departe şi, cu un zâmbet satisfăcut, studia figurile şocate.

— O să vă spun ceva. Vă vine sau nu să credeţi, dar omul alb vrea doar să ne înfrângă cu minciuni, declarase Gatu, un deţinut din Nyeri, care le insufla întotdeauna putere şi speranţă.

Gatu avea un fel de a spune glume şi poveşti care îi silea pe toţi să asculte. Colţurile gurii îi erau arcuite într-un zâmbet sarcastic care-i înveselea pe deţinuţi, făcându-i să treacă de la tristeţe la râs şi entuziasm. Chiar şi felul în care mergea de obicei putea fi nespus de caraghios, fiindcă aproape imita mersul şi afectarea ofiţerilor albi şi a gardienilor din lagăr. Glumele şi poveştile lui aveau toate un tâlc. Faţa veselă şi ochii lui aveau unele trăsături de vădită înţelepciune. Dar în ziua aceea glasul îi era spart şi puţin convingător. Cu toate acestea, deţinuţii de la Yala se agăţau de vorbele lui şi răspundeau batjocurii tăcute a omului alb cu neîncredere făţişă, prost exprimată de rânjetele lor şovăitoare şi râsetele stridente.

Toţi deţinuţii se strecuraseră în culcuşurile lor de pe podea. Ziua evitau să discute despre Jomo sau să facă speculaţii în legătură cu urmările procesului de la Kapenguria. Refuzau să se privească în ochi unii pe alţii, ca să nu vadă ce credeau ceilalţi. Cu multă vreme în urmă, şi Tânărul Harry fusese arestat şi condamnat să trăiască singur, timp de şapte ani, pe o insulă din Oceanul Indian. Se întorsese un om înfrânt, care făgăduise cooperare

eternă cu asupritorii săi, denunţând partidul pe care şi el îl clădise. Ce se întâmplase ieri se putea întâmpla şi azi. Acelaşi lucru, iar şi iar, de-a lungul istoriei.

Şi, într-o noapte, dintr-odată, toţi deţinuţii, până la unul, au dat crezare veştii. Nu şi-au afirmat convingerea unul în faţa altuia, însă s-au adunat în baracamentele lor şi au cântat:

Gi-i-kuyu na Mu-u-mbii
Gi-i-kuyu na Mu-u-mbii
Gi-i-kuyu na Mu-u-mbi
Nikihiu ngwatiro.

Ziua izbăvirii fusese amânată pentru un viitor îndepărtat. Supraveghetorul lagărului venise cu un megafon şi, înconjurat de gărzi înarmate, le ordonase să se întoarcă în celule. Se împrăştiaseră fără să crâcnească (se auzea doar sunetul paşilor) şi fără să râdă.

Fuseseră abandonaţi într-un pustiu unde nu ajungea nici măcar o voce răzleaţă din lumea oamenilor. Asta îl înspăimânta pe Gikonyo, pentru că, în cazul ăsta, cine ar fi putut să-i salveze? Soarele era acum liber să-i pârjolească de tot şi ar fi fost îngropaţi în nisipul fierbinte, unde urmele mormintelor ar fi fost pierdute pe vecie. Acest gând îi pricinuia lui Gikonyo o disperare şi mai mare, aducându-i aminte de Mumbi şi Wangari: că identitatea lui, chiar şi în moarte, avea să fie ştearsă de pe faţa pământului; era un gând recurent, care îi provoca de multe ori sudori reci în nopţile friguroase. În astfel de momente, cuvintele ce alcătuiau rugăciuni nu-i ieşeau din gâtlej.

Cu toate acestea, deţinuţii de la Yala îşi respectau legămintele. Nu spuneau nimic despre jurământ. Gatu rămânea spiritul lor cel bun. Intrase în Mişcare în tinereţe şi se implicase activ în propaganda pentru şcolile independente din Nyeri. Credea cu tărie în Mişcare; nu vedea nici o altă perspectivă pentru obţinerea independenţei şi recâştigarea pământurilor pierdute. Fusese mare oficiant de jurământ în Nyeri şi mersese pe jos din

sat în sat. Gatu avea cunoştinţe despre partidele politice şi mişcările de eliberare din alte ţări. De multe ori îi încânta pe ceilalţi deţinuţi cu poveşti despre India şi procesele lui Nehru şi Gandhi. Le spunea şi despre războiul de independenţă american şi despre cum Abraham Lincoln fusese ucis de britanici pentru că îi condusese pe negri în revoltă. Napoleon fusese un războinic, de fapt unul dintre cei mai mari războinici din istorie. Britanicii făceau pe ei în propriile case numai când îi auzeau vocea. Poveştile astea îi înveseleau. Simţeau că Gandhi, Napoleon şi Lincoln vegheau asupra poporului negru din Kenya în lupta lui pentru eliberare. Chiar şi gardienii africani erau impresionaţi de poveştile lui Gatu; ascultau cu încântare amestecată cu teamă şi, cu expresii nepăsătoare pe chipuri, îl ocărau pe Gatu pentru gura lui mare. Dar nu puneau suflet în mustrări şi nu-l opreau.

Bărbaţii făceau planuri pentru perioada de după detenţie. Discutau despre educaţie, agricultură sau guvern, iar Gatu născocise istorisiri pentru toate aceste subiecte. De exemplu, le spunea o poveste minunată despre ceea ce se întâmplase odată în Rusia, unde omul de rând, chiar fără să ştie să citească, să scrie sau să vorbească o singură vorbă în engleză, conducea efectiv guvernul. Iar acum toate popoarele din lume se temeau de Rusia. Oricâtă bătaie primea, nimic nu-l putea reduce la tăcere pe Gatu. Se întorcea la ceilalţi şi reproducea scena abia petrecută în birou, maimuţărind glasurile şi trăsăturile englezilor. În cele din urmă, l-au închis în celula lui, de unul singur. Zile în şir n-a avut voie să vadă soarele sau să schimbe o vorbă cu cineva. I se dădea mâncare o dată pe zi, iar el o mânca în beznă. Mai târziu, i-au dat drumul şi s-a alăturat bărbaţilor din baracamentul lui.

— Ce s-a întâmplat? l-au întrebat deţinuţii cu nerăbdare, o mărturisire a faptului că le lipsise.

— Lăsaţi-i baltă pe oamenii ăştia! Sunt proşti, proşti ca noaptea. Dar am să vă spun în schimb povestea toată a vieţii mele. M-am născut într-o vale. Iarba din vale, frate, era înaltă

şi de un verde crud. Soarele strălucea în fiecare zi. Şi cădea şi ploaia, iar pomii fructiferi răsăreau din pământ. De multe ori, stăteam în iarbă la soare, cu un fruct în mâini, şi ascultam susurul râului şi animalele sălbatice. Nimeni nu mai ştia despre valea asta şi nu mă temeam de nimic. Apoi, într-o bună zi, am fost uimit să primesc un musafir neaşteptat. Ghiceşte cineva cine era? Oricum, vă închipuiţi ce surprins am fost când am văzut-o pe vestita regină – regina Angliei. A spus (şi i-a maimuţărit vocea): „De ce stai în locul ăsta întunecat? E ca o celulă de închisoare rece şi întunecoasă". Stăteam acolo, în iarbă. Vedeam că e destul de surprinsă, normal, pentru că nu eram impresionat de buzele ei pătate de sânge. „Îmi place unde sunt", i-am spus şi am rămas în continuare culcat pe jos. Mi-a spus (o maimuţăreşte): „Dacă îmi vinzi mie valea ta, o să te las... o dată". Femeile sunt femei, ştiţi voi. „În ţara mea, i-am spus, nu cumpărăm aşa ceva de la femei. Le luăm gratis". Dar, frate, îmi dădea bătăi de cap mădularul. Nu mai văzusem de mulţi ani o femeie. Oricum, înainte să apuc să mai zic ceva, şi-a chemat soldaţii, care mi-au legat mâinile şi picioarele şi m-au târât din vale. Tocmai m-am întors de acolo şi de aceea, domnilor, sunt iar alături de voi, în caz că vă întrebaţi. Frate, continuă el după ce se stinseră râsetele, aş vrea să fi fost de acord pe loc să-mi mulţumesc mădularul, că încă îmi dă bătăi de cap şi azi.

Ceilalţi râseră în continuare.

— Arată-ne cum mergea, strigă unul dintre bărbaţi.

Gatu se ridică în picioare şi imită întreaga scenă, printre murmure şi comentarii de apreciere.

Comandantul lagărului îl avertizase, „Te prindem noi!". Gatu devenise simbolul rezistenţei lor colective.

Gikonyo nu reuşise să înţeleagă niciodată cum se ţinea Gatu atât de tare, deşi era întotdeauna ales pentru tortură. Oare să fi fost imaginaţia? Sau era făcut din fier?

Mergeau să spargă piatră într-o carieră la opt kilometri de Yala. Piatra era pentru construcţia caselor noilor ofiţeri şi gardieni. Lagărul Yala se extindea. Veneau tot mai mulţi deţinuţi,

singurul contact cu lumea exterioară. Gikonyo și ceilalți mergeau prin nisipul fierbinte, printr-un peisaj arid, punctat cu hățișuri de cactuși și copăcei cu spini și fără frunze. Gikonyo ridica și cobora un ciocan uriaș, până intra într-un ritm mecanic. Era cald. Șiroia sudoarea pe el, iar cămașa i se lipea de trupul năclăit. Terenul neted, neîntrerupt de nimic, se așternea dinspre deal către coastă, dispărând într-o licărire cenușie. Dintr-odată, Gikonyo se trezi stăruind asupra unui subiect care îi purtă inima și mintea într-o lume diferită de cea a carierei și a ținutului Yala. Curând după ce se căsătorise cu Mumbi, voise să-i dea un dar, ceva făcut cu mâinile lui. Se gândise la multe lucruri pe care le-ar fi putut face pentru ea, dar nu se putuse hotărî la nici unul dintre ele. Apoi, într-o zi, le auzise pe Mumbi și Wangari vorbind despre scăunelele tradiționale gikuyu. „În zilele noastre, nu mai există cioplitori în lemn", zisese Wangari. „Așa că nu mai avem decât spătare și șezuturi de scaun prinse în cuie." Imediat, Gikonyo simți cum îl mănâncă degetele să sculpteze un scăunel. Voia să cioplească unul care să fie diferit de toate celelalte. Și, timp de un an întreg, dorința punea stăpânire pe el în momente și locuri ciudate. I se întâmpla să se aprindă, dar nu reușea să găsească niciodată un motiv. Iar acum, în carieră, se trezi gândindu-se la scăunel, stăruind asupra a tot felul de motive. Încă mai era în această dispoziție când veniră cele câteva minute de odihnă, iar Gikonyo se așeză lângă Gatu. Pe fața lui Gatu se citea epuizarea.

— Ce s-a întâmplat, omule? îl întrebă Gikonyo.

— Nimic.

Privirea lui era îndreptată dincolo de carieră, către un tărâm aflat departe.

— Parcă te-ai gândi la ceva, continuă Gikonyo, gândindu-se la un motiv care tocmai îi venise în minte.

— La ce ne-a mai rămas să cugetăm?

— La libertate! zise Gikonyo triumfător.

— Libertate! Da, libertate, zise Gatu încet, cu o voce stinsă, care suna ca un strigăt înăbușit.

Tonul lui ruinase subiectul discuţiei, iar Gikonyo se deprimă. Deodată, Gatu întoarse privirea către Gikonyo. Gikonyo simţi legătura extraordinară creată între ei. Se strădui să nu o facă, dar până la urmă cedă, aşa că el fu cel care-şi deschise inima în faţa lui Gatu. Îi povesti despre Thabai, despre Wangari, despre Mumbi. Îi povesti despre armonia trupească şi spirituală dintre el şi Mumbi. Şi în cele din urmă Gikonyo îi spuse lui Gatu despre marea lui dorinţă de a o mai vedea măcar o dată pe Mumbi.

— Păi, nici măcar nu i-am spus la revedere când m-au luat soldaţii.

O vreme, fu ca şi cum i se luase o greutate de pe suflet; dar imediat Gikonyo se simţi puţin ruşinat că îşi dăduse frâu liber. Tăcerea lui Gatu, după şuvoiul lui de cuvinte şi sentimente, era ca o mustrare. Gatu îşi întoarse atunci privirea de la Gikonyo şi, în timp ce privea în depărtarea care licărea, vorbi cu o voce clară, egală, aproape în şoaptă.

— Un anumit bărbat, singurul fiu al părinţilor lui, şi-a dorit odată o femeie. Şi femeia voia să se mărite cu el şi să aibă copii. Dar bărbatul tot amâna căsătoria, pentru că voia să ridice o colibă nouă, aşa încât copiii să se nască într-o altă colibă. „Putem s-o clădim împreună", îi spunea ea adesea. Până la urmă, ea s-a săturat să-l tot aştepte şi să lase sămânţa vieţii să se usuce în ea. S-a căsătorit cu alt bărbat. Primul bărbat a încercat în continuare să ridice coliba. N-a fost terminată niciodată. Poporul nostru spune că ridicarea unei colibe e ceva care durează o viaţă. Ca urmare, bărbatul n-a avut niciodată o femeie sau copii care să-i poarte mai departe focul familiei.

Apoi îşi opri privirile asupra lui Gikonyo şi continuă ca şi cum ar fi vorbit direct cu inima lui.

— Aşa că, vezi tu, cu toţii am pierdut câte ceva... pentru cauză. Trebuie, trebuie să rămânem puternici împreună!

După ce-şi termină povestea, Gatu se ridică în picioare şi se îndepărtă de Gikonyo.

„Slab, slab ca oricare dintre noi", îşi şopti Gikonyo în sinea sa, cuprins întâi de milă.

Gatu păruse aşa de sigur, aşa de rezistent, aşa de capabil să râdă de el şi de alţii. Apoi, deodată, mila lui Gikonyo se schimbă în ură, atât de intensă, că nu o putea înţelege.

„Deci de asta e el aşa de puternic. Nu are o femeie ca Mumbi. Cum îndrăzneşte să-mi vorbească mie despre forţa colectivă?"

Soldaţii veniră după Gatu la carieră. Chiar în seara aceea, ceilalţi îi găsiră trupul atârnând lângă zidul celulei sale.

— S-a spânzurat... le zise comandantul râzând. Vinovat, vedeţi! Dacă nu mărturisiţi, o să sfârşiţi ca el.

Peste Yala se lăsă întristarea. Nu reuşeau să facă front comun după uciderea lui Gatu. Întâmplarea îl zguduise pe Gikonyo. „Ar fi trebuit să-mi dau seama că o să se întâmple", îşi spunea el, înspăimântat de propria slăbiciune.

Nopţile urmau zilelor cu o monotonie neabătută. Aşa că Gikonyo începu să se plimbe prin incintă seara, înainte de apus. Zidurile fiecărui baracament în care era împărţit lagărul erau întărite cu sârmă ghimpată; zidul care înconjura întregul lagăr era acoperit cu sârmă ghimpată. Dimineaţa lăsau în urmă sârma ghimpată îndreptându-se către drumuri şi cariere; seara se întorceau la sârma ghimpată. Sârmă ghimpată, sârmă ghimpată peste tot. Aşa era azi, aşa avea să fie mâine. Sârma ghimpată îi înceţoşa vederea. Dincolo de ea nu se mai afla nimic. Vocile omeneşti amuţiseră. Afară, lumea murise. Nu, se gândi el în timp ce se îndrepta către gardul de sârmă ghimpată, poate îi surziseră urechile, îi orbiseră ochii. Zile întregi o duse fără mâncare şi trăi fără apă, dar nu se simţea înfometat sau slăbit.

Într-o seară, privea în gol la sârma ghimpată şi, cu un entuziasm brusc, vru să plângă sau să râdă, dar nu făcu nici una, nici alta. Încet şi cu sânge rece (se afla în afara propriului trup şi îşi urmărea acţiunile ca şi cum ar fi fost la distanţă), îşi împinse mâna dreaptă în sârma ghimpată şi îşi apăsă trupul în ghimpii metalici ascuţiţi. Gikonyo simţi împunsătura în carne, dar nu şi durerea. Îşi trase mâna înapoi şi privi sângele picurând; se cutremură şi simţi o veselie bizară.

Gardianul ţinea hotărât arma, aşteptând ca Gikonyo să încerce să fugă şi, văzând că nu o face, îl strigă. Gikonyo auzi vocea, un ecou îndepărtat, şi merse spre ea, exaltat de noua sa trăire. Dintr-odată, stătea în faţa gardianului, îl privea cu insolenţă şi apoi ridică mâna pentru ca gardianul să vadă sângele şi, poate, să-l invidieze. Gardianul (unul dintre puţinii blânzi) văzu licărirea din ochii lui Gikonyo.

— Du-te şi odihneşte-te, îi zise, după care se întoarse brusc şi se îndepărtă, aproape fugind, de râsul straniu al lui Gikonyo.

În celulă, lui Gikonyo i se păru că totul – sârma ghimpată, lagărul Yala, Thabai – dispăruse într-o negură străvezie. Se strădui fără succes să-şi aducă aminte de faţa lui Mumbi, dar nu era decât o succesiune de imagini, fiecare ştergând-o pe cea de dinainte. Oare murise? Îşi duse mâna la piept, simţi bătaia inimii şi ştiu că este viu. Şi atunci de ce nu putea reface în minte trăsăturile lui Mumbi? Poate că şi ea se topise în negură. Încercă să retrăiască scena din pădure şi fu surprins că nu putea simţi nimic; dorinţa, bărbăţia deplină, vocea pătrunzătoare a lui Mumbi, izbucnirea, nu avu nici un sentiment, nici măcar ca o amintire din trecut. Şi în tot acest timp, Gikonyo se văzu pe sine – fiecare gest, şirul gândurilor. Era şi înăuntrul, şi în afara sa – într-o transă, cântărind totul cu calm şi doar uşor nedumerit de pierderea memoriei. Poate că sunt extenuat, îi trecu prin minte. Dacă mă ridic, tot ceea ce mă face să fiu ceea ce sunt va reveni la viaţă. Aşa că se ridică în picioare şi, într-adevăr, lucrurile părură să reintre rapid în normal. Camera, de exemplu, se învârti de jur împrejur... încercă să meargă; îl cuprinse deodată panica, se clătină lângă perete, iar din gură îi ieşi un geamăt în timp ce se prăbuşi înapoi pe podea, într-o beznă totală.

Treptat, începu să audă un sunet slab de paşi foşnind prin frunzele uscate dintr-o pădure. Îşi încordă auzul pentru a prinde sunetul, care deveni glasul lui Mumbi. Înălţă capul şi văzu zâmbetul ei de înger şi mâinile în care ducea o torţă aprinsă ce risipea bezna în calea ei. Voia să îl ridice, ea, care părea aşa de

neprihănită, o realitate pură într-o lume de umbre schimbătoare. Neprihănirea ei îl zdrobea, îl dobora, îl copleşea. Dar ştiu că Răscumpărătorul meu este viu[1], îi strigă el, îngenunchind în faţa ei, când, deodată, îl copleşi un nou val de exaltare şi îşi dori să se stingă înlăuntrul ei, ca în ziua aceea, în pădure, astfel ca prin moarte să poată trăi. Cu siguranţă că ea l-ar fi primit, se gândi Gikonyo, în timp ce, încă stăpânit de extaz, se cufundă într-un somn adânc.

Se trezi dimineaţă şi îşi dădu seama că e lihnit de foame. Mâna dreaptă, cu încheietura umflată, îl durea. Nu-şi amintea limpede ce se întâmplase în seara de dinainte. Ştia doar că s-a trezit dintr-un vis ireal, în care pribegise fără încetare de când fusese spânzurat Gatu. Dorinţa de a o vedea pe Mumbi era prezentă. Mintea îi era limpede şi ştia, fără urmă de vinovăţie, ce avea să facă. Vestea se răspândi. Toţi deţinuţii din Yala se înghesuiră lângă zidurile baracamentelor şi îl priviră cu duşmănie rece. Gikonyo îşi îndreptă toate gândurile asupra lui Mumbi, temându-se că puterea îi va părăsi genunchii sub privirile tăcute ale celorlalţi deţinuţi. Păşi mai departe, iar zgomotul picioarelor pe caldarâmul care ducea către biroul unde aveau loc trierea, interogatoriile şi mărturisirile părea, în lipsa oricărui alt sunet, fără rost de strident. Uşa se închise în urma lui. Ceilalţi deţinuţi se întoarseră în celulele lor, aşteptând o altă călătorie spre carieră...

Când Gikonyo părăsi drumul şi o luă pe o potecă de pe câmp, încă mai putea auzi ecoul paşilor săi pe caldarâm, cu patru ani în urmă. Paşii îl urmăriseră de-a lungul conductei, pentru că, în pofida mărturisirii, Gikonyo nu fusese eliberat imediat. La interogatoriu refuzase să dea numele oricui altcuiva implicat în oficierea jurământului. Oare paşii o să-l urmărească pentru totdeauna? se întreba el, deodată înspăimântat că se va întâlni cu vreun cunoscut de pe vremuri. Nu se simţea victorios,

1. Iov, 19:25.

cu atât mai puţin erou. Laurii verzi nu erau pentru el. Dar Gikonyo nici nu îi voia. Nu voia decât s-o vadă pe Mumbi şi să reia firul vieţii de unde îl lăsase.

Pe străzi, copii dezbrăcaţi pe jumătate sau de-a binelea se jucau, aruncând cu ţărână unii într-alţii. O parte din praf îi intră lui Gikonyo în ochi şi pe gât; îşi frecă ochii cu dosul mâinii (lăcrimând) şi tuşi iritat. Opri nişte femei ale căror figuri nu le recunoştea şi le întrebă încotro e coliba lui Wangari. Unele îl priviră fix cu ostilitate vădită, iar altele scuturară din cap cu nepăsare, făcându-l să fie şi nerăbdător, şi furios. Până la urmă, un băieţel îi arătă drumul către colibă. Îndreptându-se spre ea, Gikonyo se întreba ce o să facă atunci când se va afla faţă în faţă cu Mumbi. Entuziasmul fu urmat de îndoială; şi dacă Mumbi era la râu sau la cumpărături când ajungea el? Oare ar fi fost în stare să mai aştepte încă o oră sau două până să o vadă?

De fapt, aproape că se lovi de ea în uşă. Îl privi o clipă sau două, scoase un strigăt involuntar, aproape răguşit, şi, cu gura încă întredeschisă, se dădu un pas în spate, ca şi cum ar fi vrut să-i facă loc să intre. Gikonyo văzu un copil prins în cureluşe în spatele ei. Braţele lui ridicate rămaseră încremenite în aer. Apoi căzură încet pe lângă corp. I se pusese un nod în gât.

— Chiar tu eşti? vorbi Mumbi prima.

— Da. Pe cine aşteptai? şopti el.

Din colibă ieşea fum care îi venea în faţă, aşa că fu nevoit să se dea un pas înapoi, mărind spaţiul dintre el şi Mumbi. Copilul începu să plângă. Mumbi îi aruncă o scurtă privire maternă, înainte să se uite din nou la soţul ei.

— Tu? întrebă din nou. Ştiam că ai să vii, dar nu te aşteptam aşa curând.

— Aşa curând?

Gikonyo îi repetă cuvintele, măsurând în sinea lui distanţa de şase ani. Nimic nu părea real. Nu putea pricepe înţelesul celor spuse de ea.

Trezită de glasuri, Wangari ieşi din colibă şi se repezi către Gikonyo.

— Fiul meu! strigă ea, cu braţele încolăcite în jurul mijlocului lui şi lacrimi şiroindu-i pe faţa scofâlcită.

Gikonyo îşi simţi trupul încordându-se în îmbrăţişarea maică-sii. Ştia fără să-i spună nimeni că pruncul prins în spatele lui Mumbi era rodul seminţei altui bărbat. Mumbi se culcase cu alţi bărbaţi în lipsa lui. Anii de aşteptare, de speranţe pioase, paşii pe caldarâm, toate i se adunau în suflet pentru a-şi bate joc de el. Omoar-o şi pe ea, şi pe copil... şi isprăveşte cu tot chinul, se gândi el. Şi chiar se desprinse din îmbrăţişarea lui Wangari pentru a face asta, într-un impuls de moment. Dar rămase ţintuit locului. Wangari aruncă o privire spre Mumbi, care intrase deja în colibă, de unde i se auzea vocea încercând să potolească pruncul care plângea.

— Intră în colibă, îl invită Wangari.

Gikonyo se lăsă condus în coliba plină de fum, ca şi cum propria lui voinţă era amorţită. Înăuntru, Mumbi ţinea copilul în braţe şi îl hrănea la sân. Gikonyo se aşeză pe un scaun. Când şi când, ea îi arunca o privire. Îşi bate joc de mine, se gândi el.

Ochii îi fugeau de la Wangari la Mumbi şi apoi de jur împrejurul colibei, încercând să aleagă un obiect care l-ar fi putut ajuta să se concentreze. Junghiul dureros pe care îl simţise în inimă cu câteva minute în urmă fusese acum înlocuit de o întristare adâncă. Viaţa nu avea culoare. Era doar o foaie goală fără sfârşit, foarte netedă. Nu existau văi, nici râuri, nici copaci – nimic. Şi cine s-ar fi gândit că viaţa e ca un fir pe care îl poţi ţese în continuare după modelul pe care ţi-l alegi? Era vag conştient că e obosit. Undeva, în zona aceea îndepărtată, ascunsă, a minţii sale se alcătuiau cuvinte. Gikonyo îşi mişcă mecanic buzele şi cuvintele ieşiră, clare, fără să fie încărcate de vreo emoţie, poate cu excepţia unei curiozităţi nepăsătoare:

— Al cui e copilul?

Mumbi nu făcu decât să se uite la Gikonyo şi la peretele din partea opusă. Wangari simţi durerea fiului şi chinul fiicei. Îşi

căută în suflet vorbe de alinare. Ştiuse dintotdeauna că adevărul va fi greu de dus: iar acum îşi dorea să reverse asupra lui puterea şi blândeţea unei mame când avea să spună adevărul.

— E copilul lui Karanja! spuse ea direct.

Aşteptă liniştită ce avea să se întâmple. Se pregătise pentru un geamăt, un ţipăt sau o încercare de a o ucide pe Mumbi. Dar nu pentru asta, nu pentru muţenia asta de animal.

— Karanja, prietenul meu? întrebă el cu aceeaşi voce indiferentă, mai mult nedumerit decât îndurerat.

— Da. Se întâmplă, vorbi ea din nou şi aşteptă.

Copilul dormea acum pe coapsele lui Mumbi, iar Mumbi stătea aplecată în faţă, cu mâna stângă sprijinind delicat, dar ferm spatele şi capul copilului. Braţul drept, îndoit de la cot, se odihnea pe genunchi, cu degetul mic apăsând uşor buza de jos şi scoţând la iveală dinţii ei albi ca laptele.

Gikonyo nu se mişcă. Nu făcea decât să stea, lăsat pe spate, rezemat de un stâlp din spatele lui, cu ochii când nemişcaţi, când mişcându-se, fără să priceapă nimic. Nici chiar gândul că Mumbi fusese în paturile altor bărbaţi în fiecare noapte în ultimii şase ani nu părea să-l tulbure. Ca şi cum ar fi fost amorţit, Gikonyo nu simţea rana; şi nu putea spune ce-i provocase această istovire teribilă.

— Sunt obosit, mamă. Am venit cale lungă şi vreau să dorm, spuse el.

Wangari nu înţelegea. Iar acum Mumbi începu să plângă.

Nu reuşi să adoarmă. Gikonyo stătea întins pe spate şi scruta întunericul, conştient în fiecare clipă de răsuflarea grea a celor două femei. Şase ani aşteptase ziua asta; şase ani, petrecuţi în şapte lagăre de detenţie, tânjise după ea, simţind mereu că sensul vieţii era cuprins în revenirea lui definitivă la Mumbi. Nimic altceva nu contase: lagărele, munţii, văile, totul putea fi şters de pe faţa pământului şi Gikonyo n-ar fi făcut decât să se uite, fără să stea pe gânduri, dacă ar fi ştiut că, până la urmă, avea să se întoarcă la femeia pe care o lăsase în urmă. Nu se aşteptase, nu se gândise niciodată că ar fi putut fi o întoarcere la muţenie.

Mai putea fi trecută acum valea tăcerii dintre el şi acea femeie? Şi ce rost ar avea s-o treacă, dacă de cealaltă parte ar ajunge la o femeie care abia aşteptase să dispară după colţ ca să alerge în pat cu alt bărbat? Nu, tăcerea aceasta era veşnică. Pe vremuri, în atelierul lui, discuta fără vorbe cu Wangari; o privea în ochi şi îi înţelegea temerile şi neliniştile, dar şi ambiţiile pe care le avea pentru el. Se mişca prin coliba veche cu mândria şi siguranţa unei mame, în care el avea încredere. Ştia când se ducea la râu, la prăvălii sau la *shamba*. Mumbi venise şi îşi găsise locul în acest tipar, aducând cu ea în casă conversaţie şi viaţă, o vitalitate nouă. Mumbi fusese cea care, în pat, cu capul pe pieptul lui sau răsuflând lângă el, îl învăţase, îl făcuse să înţeleagă că nu există nimic ca atingerea unei femei. Ce fusese dincolo de această atingere, de această comuniune care, pentru el, dăduse vieţii rost şi limpezime? Averea şi puterea nu erau importante dacă nu îmbogăţeau acea comuniune tăcută din care se ridică şi se deschid către soare toate vietăţile. Tăcerea la care revenise acum era moartă. Zăcea deci în pat şi privea imaginile nesfârşite care-i tulburau creierul înfierbântat. Poate că lumina zilei îi va arăta calea.

Dar soarele nu aduse mângâiere. Dimineaţă devreme, copilul ţipă cerând atenţie, Mumbi aprinse focul şi îl luă din nou la sân. Copilul se smiorcăi în continuare, călcându-l pe nervi pe Gikonyo. Trânteşte copilul de pământ, fă mizeria aia să tacă, se gândi el, fără să încerce măcar să se ridice din pat. Nu voia să vadă ochii, nasul, gura lui Mumbi – şi totuşi ce dulce chin fusese chipul ei pe când fusese închis! Acum îi era silă în sinea lui fie şi numai la gândul trecător că mâinile lui Mumbi i-ar putea atinge trupul. Copilul se opri din plâns şi scâncit în vreme ce sugea la sânul mamei. Poate că nu era bine să ucidă copilul; situaţia care dusese la apariţia copilului i-ar fi frământat pentru totdeauna mintea: Mumbi se dusese în patul altui bărbat, lăsase, de fapt ţinuse între coapse, în carnea ei, mădularul flasc al altui bărbat, întâmpinase cu frenezie în ea explozia seminţei a acelui bărbat. Şi nu doar o dată, ci în fiecare noapte din ultimii şase

ani. Trădase legătura, secretul dintre ei: sau poate că între ei nu fusese niciodată nici o legătură, poate că între doi oameni nu poate lua naştere nimic. Omul trăieşte singur şi, ca Gatu, pleacă în mormânt singur. Gikonyo sorbi cu lăcomie o plăcere amară din această cugetare pe care o considera o cumplită revelaţie. Să trăieşti şi să mori de unul singur era adevărul ultim.

Ieşi din colibă – ce duhnea a fum gros – şi rătăci prin satul Noul Thabai, unde o stradă dădea într-alta, iar în urma paşilor săi rămâneau dâre de praf. Aerul îl sufoca; Thabai nu era decât un alt lagăr de detenţie; oare o să scape vreodată din el? Dar unde să se ducă? O luă pe drumul pietruit care îl duse la Rung'ei. Prăvăliile indiene fuseseră mutate într-un centru nou; clădirile înalte erau făcute din piatră; lumina electrică şi străzile pietruite făceau locul să pară ca o bucăţică dintr-un oraş mare. Canalizarea mirosea; nu mai fusese curăţată de un an. Merse mai departe şi ajunse la prăvăliile africane din Rung'ei; erau închise toate; iarba înaltă şi tufele sălbatice se căţărau pe zidurile construcţiilor ruginite şi acopereau terenul unde fusese cândva piaţa. Cele mai multe dintre clădiri aveau pereţii dărăpănaţi, în ei se căscau crăpături, uşi sparte şi rupte ce se holbau la el – ruine care aminteau vag de o civilizaţie de odinioară. La uşa uneia dintre construcţii, Gikonyo luă o scândură ruptă; literele şterse de pe ea, majuscule, rămăseseră şchioape; dar, după ce le cercetă cu atenţie, reuşi să distingă cuvântul „HOTEL". Înăuntru era un morman de gunoi; deasupra erau împrăştiate cioburi de porţelan spart, farfurioare şi pahare. Bătu, ciocăni şi lovi peretele cu capătul ascuţit al scândurii rupte; deodată, începură să cadă ciment şi pământ, sfărâmicios, tot mai mult, şi se părea că peretele se va desprinde şi se va prăbuşi. Gikonyo fugi afară, temându-se de clădire şi de Rung'ei, care părea bântuit de stafii, şi nu se opri din goană până nu ajunse pe câmp. Prăvăliile africane, aşa cum află mai târziu, fuseseră închise ca represalii colective împotriva culmilor. Gikonyo o luă pe cărări prin câmpurile îngrijit împrejmuite – rezultatul comasării terenurilor –, dar încercă să închidă ochii la orice alte noi schimbări. Gikonyo

tresărea şi tremura de câte ori se atingea de ceva, arbust sau iarbă. Se opri pe culme şi se mai uită o dată la satul nou – colibe, iarbă, vieţi înghesuite laolaltă. Fumul albăstrui venit de la câteva colibe se pierdea în soarele strălucitor al amiezii. Aseară totul fusese diferit; atunci, fumul care se încolăcea peste acoperişurile diferitelor colibe se strângea într-o boltă nemişcată, încremenită deasupra satului. În depărtare, razele sângerii ale soarelui care apunea se desfăceau dinspre mijloc şi se risipeau în diverse nuanţe de maroniu şi galben la capete, topindu-se apoi într-un cenuşiu închis. Acum nu-l mai atrăgea nimic din satul nou; colibele nu-i mai făceau inima să tresalte ca în seara de dinainte. Mai exista vreun loc unde să se ducă, putea pleca în altă ţară? Paşii pe caldarâm, copilul care plângea şi imaginea mamei care îl alăpta l-ar fi bântuit pentru totdeauna.

Gikonyo îşi aminti deodată că ar fi trebuit să-i raporteze comandantului sosirea în sat. Starea de Urgenţă nu se încheiase încă: când omul alb cânta, toată lumea trebuia să joace după placul lui, oricât de neplăcut ar fi fost. Nu-i fu deloc greu să găsească locuinţa comandantului. Era în interiorul complexului care adăpostea postul Gărzii Civile din Thabai. De cealaltă parte a postului, dedesubt, se întindea lungul drum pietruit de la Nakuru până la oraşul cel mare.

Stătea în uşa casei comandantului, iar pământul începu să i se clatine sub picioare. Gikonyo se holba la figura severă a comandantului. Soarta îşi bătea joc de el. Nu se putea aşa ceva.

— Intră, te rog, spuse Karanja.

Gikonyo era zdruncinat şi incapabil să înţeleagă – Karanja, comandant, Karanja stând drept în spatele unei mese, coborându-şi acum sprâncenele, încruntarea sporindu-i severitatea figurii.

— Am zis să intri, repetă Karanja pe un ton inutil de ridicat.

Gikonyo intră, precaut, în timp ce prin cap îi treceau gânduri contradictorii. Se aşeză pe un scaun şi îşi muşcă buza de jos ca să-şi potolească amărăciunea din pricina căreia aproape că-i dăduseră lacrimile, în timp ce un murmur îi trecea, în acelaşi

timp, prin cap şi suflet: Dumnezeu e nemilos, altfel de ce nu-l cruţase de această umilinţă? Şi îl văzu pe Karanja, fostul lui prieten, urmărindu-i fiecare reacţie, Karanja care îi vorbea acum lui Gikonyo cu răceală, ca şi cum nu l-ar fi cunoscut, ca şi cum Gikonyo ar fi fost un ucigaş.

— Ia să vedem, zise Karanja, trăgând o foaie de hârtie tipărită care atârna pe perete. Eşti... ah... Gikonyo, fiul lui... ah... Waruhiu, continuă el, bifând ceva pe hârtie.

Gikonyo privea, cu capul plecat, ca un bătrân, şi îşi muşca tare buza de jos.

— Ascultă-mă cu atenţie. Acum te-ai întors la viaţa normală în sat. Oamenii de aici respectă legea, înţelegi? Fără întruniri seara, fără poveşti despre Gandhi, Unitate şi toate cele. Omul alb e aici şi aici rămâne.

Gikonyo se ridică pe neaşteptate în picioare şi, fără să ştie ce face, porni spre uşă. Karanja îl lăsă să ajungă până la uşă şi apoi strigă:

— Stai!

Gikonyo se opri, ca şi cum ar fi fost paralizat de voce, şi apoi se întoarse, aşteptând.

— Încotro?

— Nicăieri! şuieră el, repezindu-se spre masă, cu mâinile întinse, îndreptate spre gâtul lui Karanja.

Ajuns lângă masă, se opri brusc şi scoase un strigăt de spaimă: Karanja îndrepta un pistol spre inima lui Gikonyo.

— Stai jos, Gikonyo.

Gikonyo se aşeză înapoi pe scaun, cu trupul tremurând vizibil; totul părea un vis, dar el scuipă pe podea, exprimând cât de multă scârbă putea prin acest gest.

— Poţi să scuipi pe podea, zise Karanja, vădit triumfător, lăsându-se pe scaun şi aşezând pistolul pe masă. Dar lasă-mă să-ţi spun prieteneşte - trebuie să-ţi înveţi lecţia. Vezi foişorul de afară? E de ajuns să spun ce tocmai ai făcut şi te muţi în turn o săptămână, două.

Totul se petrecuse atât de repede, că Gikonyo nu-şi putea pune ordine în sentimentele şi gândurile care i se învârtejeau în minte: ştia doar că bărbatul alături de care depusese un jurământ să lupte împotriva omului alb îi vorbea acum despre puterea omului alb, bărbatul cu care cântase cândva la chitară, care venea deseori la atelier la palavre ţipa acum la el.

Abia după ce ajunse în faţa casei şi biroului comandantului îşi aduse aminte că tot Karanja era şi cel care se culcase cu Mumbi, bărbatul pentru care purtase ea nouă luni un copil în pântec. Dintr-un motiv oarecare, creierul lui înfierbântat nu reţinuse numele lui Karanja: toată noaptea trecută şi toată ziua se gândise doar la Mumbi culcându-se cu alţi bărbaţi. Nici măcar o singură dată, nici măcar în birou nu-l legase pe Karanja de celălalt chin al său, care se găsea, cum s-ar zice, în alt compartiment al minţii. Dar acum imaginea lui Mumbi gemând de plăcere în timp ce trupul ei gol purta greutatea lui Karanja îl consuma cu totul. Refăcu scena cu toate detaliile sordide: patul care scârţâia; degetele lui Karanja atingând-o pe Mumbi peste tot; răsuflarea lor grea contopindu-se într-una singură – şi, o, Doamne, gemetele, gemetele acelea! Îl trecu un fior lung, neîntrerupt, apoi se clătină până la un pomişor de pe marginea drumului şi se prinse de el. Dar imaginile îi chinuiau fără încetare mintea. Karanja deasupra lui Mumbi. Se trezi stăruind asupra unor detalii neînsemnate, întrebându-se, de exemplu, dacă Mumbi gemuse de plăcere când ajunsese la orgasm... Înainte să poată duce la capăt detaliile scenei, oftă adânc şi scoase un strigăt răguşit. Dădu drumul copacului. O luă la fugă pe stradă către coliba maică-sii. Femeia care suspinase sub trupul asudat al lui Karanja nu putea să mai trăiască. Trecătorii îi aruncau doar o privire şi se dădeau din calea lui. Gikonyo alergă mai departe. Avea s-o omoare. Avea s-o strângă de gât pe Mumbi. Distanţa era prea mare. Imaginaţia i-o luase înainte; Mumbi gâfâia cerând îndurare, cu saliva curgându-i din gură, cu ochii ieşiţi din orbite. Dar soarta îi era potrivnică. Uşa colibei era încuiată. Poate că

se închiseseră înăuntru. Se aruncă în uşă cu toată greutatea, strigând:

— Deschideţi uşa. Deschideţi uşa, femei care vă scoateţi trupul la mezat.

Uşa nu se deschidea. Îşi adună forţele şi se împinse în ea iar şi iar. Deodată, uşa de lemn cedă. Gikonyo căzu pe podea şi se lovi cu capul de fundul vetrei. Spuma i se ivi din colţurile gurii. Preţ de câteva clipe, tâmplarul scoase sunete incoerente printre spume, sfârşind cu un geamăt prelung: „Doamne, o, o, Doamne, Dumnezeul meu".

opt

Gikonyo n-a putut niciodată să-şi amintească în amănunt experienţa primelor zile de după ce se întorsese acasă. Totul rămăsese ca un vis înceţoşat şi îi era greu să-i ofere lui Mugo o relatare coerentă a ceea ce se petrecuse în realitate. Iar îşi căuta cuvintele şi, din când în când, îşi ridica disperat braţele în aer.

— Oricum, probabil că îmi pierdusem minţile. Bănuiesc că nu e nimic mai dureros decât să descoperi că un prieten, sau un om în care ai avut întotdeauna încredere, te-a trădat. În orice caz, când m-am trezit mai târziu, eram în pat şi învelit cu o pătură. Lampa cu ulei, exact ca asta de aici, ardea slab, ca şi cum ar fi fost suferindă, ştii ce vreau să zic. Până şi mirosul te ducea cu gândul la o scenă de spital. Mama era aşezată lângă pat. Mumbi stătea în picioare la câţiva metri mai încolo. Nu-i vedeam bine faţa, dar mi s-a părut că plângea. Pentru o clipă, un minut, ai zice, am simţit un fior în inimă. Mumbi, femeia pe care o cunoşteam, n-avea cum să-l lase pe Karanja în patul ei. Era la fel ca atunci când o lăsasem. Apoi am văzut copilul. Şi am ştiut că se întâmplase ceea ce mi se păruse imposibil. Dinţii au început să-mi clănţăne şi m-am cutremurat tot, ca şi cum aş fi răcit şi aş fi avut febră sau malarie. Doar că acum nu mai aveam nici o dorinţă să o ucid. Şi atunci m-am hotărât: n-o să vorbesc niciodată despre copil. O să trăiesc mai departe ca

şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic. Dar n-am să mă mai duc niciodată în patul lui Mumbi. Nu-mi mai rămăsese decât să mă adâncesc cu totul în muncă, să muncesc din greu.

Gikonyo cercetă faţa lui Mugo. Nu putea desluşi nimic. Tăcerea îl făcea să se simtă stânjenit. Părea că totul fusese doar o repetiţie pentru o scenă familiară.

— Da, m-am adâncit, trup şi suflet, în muncă, repetă el.

Dar Mugo tot nu spunea nimic, iar Gikonyo se simţi oarecum dezamăgit. Se eliberase de greutate. Dar în suflet începea să i se strecoare un altfel de vinovăţie. Se expusese pe de-a-ntregul, dezgolit, în faţa lui Mugo. Mugo trebuie că-l judeca. Gikonyo simţi stinghereala omului care stă în faţa unui preot puritan. Deodată, îşi dori să plece, să se îndepărteze de Mugo şi să plângă de ruşine în beznă.

— Trebuie să plec, spuse el, ridicându-se în picioare.

Ieşi în noapte. Bătăile puternice ale inimii îl înspăimântau. Îi era frică să dea ochii cu Mumbi, să nu poată adormi din cauza paşilor pe caldarâm. Întunericul îl apăsa din toate părţile în timp ce se îndrepta grăbit spre casa care nu-i era cămin. Puritatea lui Mugo, infidelitatea lui Mumbi, toate se înţeleseseră să-i ştirbească bărbăţia, credinţa în sine însuşi şi îi sporeau ruşinea de a fi primul care mărturisise despre jurământ în lagărul Yala.

Imediat ce plecase Gikonyo, Mugo se repezi la uşă, o deschise cu brutalitate şi strigă:

— Întoarce-te.

Aşteptă un răspuns, dar neprimind nici unul se întoarse şi se aşeză să se gândească. Gândurile îi săreau de la un episod la altul. Gikonyo îşi dorise ca el să spună ceva. Îşi dădea seama că ar fi trebuit să spună ceva. De două ori îşi umezise buzele cu salivă şi îşi dresese glasul, gata să vorbească. Dar avea gura uscată; gândurile şi cuvintele refuzaseră să capete formă. Ce i-ar fi putut spune? Ieşirea lui Gikonyo împotriva trădării lui Karanja şi mânia de neînduplecat faţă de Mumbi îl făcuseră pe

Mugo să dea înapoi. De câte ori vorbea Gikonyo despre Mumbi şi Karanja, Mugo simţea o furie aprigă, de parcă stomacul i-ar fi fost măcinat de un ulcer. Acum se cutremură când îşi aminti. Deveni neliniştit. Se ridică în picioare şi se plimbă prin încăpere. Să zicem că i-aş fi spus... să zicem că i-aş fi spus aşa, dintr-odată... Totul s-ar fi repetat... din nou... vestea... povara... temerile... şi speranţele... I-aş fi putut spune... şi poate... poate... Sau de-asta mi-a spus povestea lui? La acest gând, se opri brusc şi se sprijini de pat. Nimeni nu se duce la un străin să-şi deschidă inima... Înţeleg totul... totul... s-a prefăcut că nu se uită la mine... şi totuşi trăgea cu ochiul... să vadă dacă sunt înspăimântat... să vadă... dacă... Nu. Îşi aminti chinul de pe faţa lui Gikonyo. Glasul îi sunase sincer şi încrezător.

Mugo ieşi. Poate că aerul rece şi noaptea de nepătruns îi vor linişti nervii întinşi. O ceaşcă de ceai la prăvăliile kabui părea cea mai bună idee. Cum mergea prin noapte, îi fulgerară prin minte multe scene din propria viaţă; avea să fie pe rând înspăimântat, încântat, dezgustat etc. de fiecare dintre episoadele care se succedau. Şi, ciudat, totul se încheia cu rostirea din Biblie de aseară: „El va face dreptate nenorociţilor poporului, va scăpa pe copiii săracului şi va zdrobi pe asupritor". Vorbele trezeau în el ceva, tulburau o amintire.

Era amintirea unei zile din mai 1955. Kenya se afla sub Starea de Urgenţă de vreo doi ani. Mugo se dusese la *shamba* sa, doar o fâşie îngustă de pământ, lângă gara Rung'ei. Pe atunci, ordonanţele şi problemele Stării de Urgenţă nu-l ajunseseră încă. Dincolo de gară era drumul pietruit care ducea, prin zona colonizată, către Nairobi, către Mombasa şi până la mare. Mugo nu fusese niciodată mai departe de Rung'ei, în zona colonizată sau în oraşul cel mare. O dată sau de două ori, când era copil, văzuse un grup de albi fumând, discutând şi râzând, în timp ce negrii cărau saci cu porumb şi piretru de la camioanele staţionate la vagoanele deschise. După ce fuseseră descărcate toate camioanele, trenul de marfă se îndepărtase troncănind. Mugo privise

scena de la distanță sigură. În anii care au urmat, de câte ori se gândea la un alb (chiar și la John Thompson), își imagina un bărbat fumând o țigară și un tren oprit care scuipa fum. În ziua aceea își legase la brâu cămașa descheiată, așa că gulerul și mânecile i se atingeau de gambe și de spatele coapselor când se apleca la cules. Soarele îi încălzea plăcut trunchiul negru gol. Pielea îi strălucea brună în lumina care cădea pe trupul asudat. Plantele – lăstari tineri de porumb, cartofi, fasole, mazăre – se deschideau și își desfăceau frunzele în soare. Mugo folosea o *jembe* mică să răscolească pământul plin de buruieni dintre straturile de plante și degetele ca să sape la rădăcină. Pe măsură ce scutura tulpinile plantelor, picăturile de rouă de pe frunze cădeau și dispăreau. Aerul era proaspăt, curat și limpede. Câmpurile din jur, toate acoperite cu verdeață – frunze lungi și late care ascundeau pământul negru –, erau o priveliște plăcută ochiului. Soarele devenea tot mai fierbinte; umezeala de pe frunze se evapora; frunzele se aplecau, așa că la amiază verdeața își pierduse strălucirea, devenind ușor cenușie, iar câmpurile păreau istovite. Mugo se culcase pe spate la umbra unui arbust Mwariki și simțise acea mulțumire covârșitoare pe care n-o poți încerca decât atunci când te oprești din trudă la prânz. O voce, atunci auzea mereu voci de câte ori se întindea să se odihnească, îi spusese: „O să ți se întâmple ceva". Închizând ochii, simțise, aproape că atinsese, lucrul acela, a cărui formă era neclară, dar, o, atât de frumoasă. Lăsase vocea blândă să-l ademenească pe tărâmuri îndepărtate ale trecutului. Și Moise păștea singur turmele socrului său, Ietro. Și mânase turma dincolo de deșert și ajunsese la muntele lui Dumnezeu, chiar la Horeb. Și îngerul Domnului i se arătase într-o văpaie de foc care ieșea din mijlocul unui rug. Și Dumnezeu l-a chemat cu voce șoptită: „Moise, Moise". Iar Mugo a strigat „Iată-mă, Doamne".

De câte ori se gândea la ziua aceea, o considera punctul culminant al vieții lui. Pentru că, după o săptămână, O.D. Robson era împușcat mortal, iar Kihika intra în viața sa.

Mugo se afla într-o stare de agitație febrilă când năvăli în ceainăria kabui. Înainte, localul se numea Mambo Leo, dar, de când cu autoguvernarea, proprietarul îl redenumise: Hotel Uhuru: Bar și restaurant. Mai mulți bărbați strigau și cântau la tejghea. Alte grupuri erau împrăștiate pe lângă mesele care scârțâiau. Mugo se duse într-un colț și se așeză. Capul i se învârtea: era într-o reverie, pământul pe care călca, oamenii din bar, toate erau ireale. O clipă, și aveau să dispară. Deodată, o voce se auzi peste zumzetul bețivilor. Se făcu liniște – o liniște profundă, căci se lăsase atât de brusc. Githua, în cârje, se desprinse din grupul de la tejghea și șontâcăi spre Mugo. Se opri în fața lui, în poziție de drepți, salută, își scoase pălăria și strigă:

— Șefule, te salut!

Githua îi aruncă printre dinții îngălbeniți o răsuflare ce duhnea a alcool. Apoi poziția i se schimbă într-una de sclav servil.

— Să-ți aduci aminte de noi, șefule. Să-ți aduci aminte de noi. Vezi zdrențele astea? Vezi păduchii care mi se târăsc pe umăr? N-am fost așa dintotdeauna. Jur pe găoaza bătrână a maică-mii, sau a bătrânei. Întreabă pe oricine.

Ridică un deget ca pentru jurământ și se uită de jur împrejur ca și cum ar fi căutat martori. Oamenii își părăsiseră deja locurile și înaintau încet spre cei doi bărbați. Mugo era înspăimântat și, în același timp, înfiorat de irealitatea întregului spectacol.

— Eram șofer... cunoscut de la Kisumu la Mombasa. Eu.

Era din nou omul mândru, bătându-se sfidător în piept.

— Nu-mi păsa de bani. Negociam pentru o fermă în Kerarapon, lângă Ngong. Acasă, aveam păsări... o mulțime... ah, ar fi trebuit să vezi ouăle. Chelner... adu-ne ceva de băut... adu de băut pentru șef. Înainte de Starea de Urgență aș fi putut să cumpăr tot barul.

Deși lumea era obișnuită cu lăudăroșeniile lui Githua, nu râse nimeni. Îl ascultau cu seriozitate, uneori încuviințând sau scuturând din cap în semn de simpatie pentru emoția din vocea lui. Mugo spuse că nu vrea nimic de băut. Oamenii începură să vorbească despre Kenya, tărâmul contradicțiilor.

— Starea de Urgență ne-a lovit rău, spuneau unii.

— Eu! Când a venit războiul pentru *Uhuru*, am știut că trebuie să lupt. Nu m-am gândit de două ori. Generale! Generale! Unde e Generalul?

Toți ochii se întoarseră împrejur după Generalul R. Stătea liniștit și bea la tejghea, privind gânditor scena. Githua vorbea în continuare. Povestea despre faptele vitejești din timpul Stării de Urgență: cum îi aproviziona cu gloanțe pe Kihika și pe luptătorii pentru libertate. Oamenilor le plăceau poveștile bune. Și chiar și cei care erau beți uitau de berea lor, lăsându-se purtați pe tărâmuri eroice de poveștile lui Githua.

— Și într-o bună zi a lovit omul alb. He-heeei! Aici m-a lovit glonțul!

Arătă spre piciorul tăiat, iar Mugo se dădu înapoi la vederea ciotului care se bălăngănea. Și totuși, ca și ceilalți, simți compasiune pentru bărbatul acesta care era mult mai demn de laudă decât el.

— Guvernul ne-a uitat. Noi am luptat pentru libertate. Și uite acum!

Vocea îi tremură din nou, tânguitoare, înainte să devină rugătoare.

— Așa, șefule. Adu-ți aminte de mine. Adu-ți aminte de săraci. Adu-ți aminte de Githua. Chelner... Chelner... Adu aici o bere Tusker. Plătește șeful... șeful n-o să-i refuze lui Githua o băutură... bietul Githua.

Mugo se căută prin buzunare și scoase doi șilingi. Știuse în tot acest timp că Generalul era cu ochii pe el. Se ridică brusc în picioare, își făcu drum prin mulțime și ieși.

Iar vocea lui Githua îl ajunse din urmă, până în stradă.

— Mulțumesc, șefule! Mulțu...

Înainte să traverseze drumul către sat, auzi pași alergând în spatele lui. Apoi îl ajunse din urmă un bărbat, care păși alături de el. Era Generalul R.

— Ce om ciudat, nu-i așa?

— Cine?

— Githua.

Mungo tremura: gândurile i se îngrămădeau în cap.

— Nu vin cu tine, spuse Generalul R. Ne vedem mâine.

Apoi dispăru la fel de repede cum apăruse. Mugo era acum singur în întuneric. Simţi că putea strânge la piept întreaga noapte, că putea cuprinde lumea în palme. Pentru că se afla pe punctul de a avea o revelaţie: Gikonyo şi Githua îl aduseseră aici. Îşi amintea cuvintele: va scăpa pe copiii săracului. Trebuia să fie el. El, Mugo, fusese cruţat pentru a salva oameni ca Githua, bătrâna, oricine care suferise. De ce să nu primească misiunea? Da. Va vorbi la ceremoniile pentru *Uhuru*. Îi va conduce pe oameni şi îşi va îngropa trecutul în recunoştinţa lor. Nimeni n-o să ştie vreodată despre Kihika. Pentru cei puţini, aleşi de Dumnezeu, trecutul era iertat, era purificat de fapte măreţe care îi salvau pe cei mulţi. Aşa fusese în vremea lui Iacov şi Esau; aşa fusese în vremea lui Moise.

În seara aceea, pe când se afla în pat, visă că era din nou la Rira. Mai mulţi deţinuţi fuseseră aliniaţi la zid, dezbrăcaţi până la brâu. Printre ei erau şi Githua, şi Gikonyo. Din alt colţ, venea John Thompson, îndreptând o mitralieră spre nefericiţii puşi la zid. Avea să-i împuşte – dacă nu spuneau ce ştiu despre Kihika. Deodată, Githua strigă: „Mugo, salvează-ne!". Strigătul fu preluat de ceilalţi: „Mugo, salvează-ne!". Vocile rugătoare se contopiră într-o scandare ca un tunet: „Mugo, salvează-ne!". Iar John Thompson li se alătură condamnaţilor şi striga mai tare decât toţi ceilalţi: „Mugo, salvează-ne!". Cum putea refuza în faţa acelui strigăt chinuit? Iată-mă, Doamne. Vin, vin, vin, călare pe un nor de furtună. Iar bărbaţii, într-un singur glas, plânseră şi strigară: „Amin!".

Domnul a zis: „Am văzut asuprirea poporului Meu, care este în Egipt, şi am auzit strigătele pe care le scoate din pricina asupritorilor lui; căci îi cunosc durerile".

Exodul, 3:7

(verset subliniat cu roşu în Biblia lui Kihika)

nouă

Fără îndoială, oameni învăţaţi vor cerceta amănunţit, vremurile tulburi pe care le-am trăit noi în Kenya şi poate vor rezuma această lecţie de istorie într-o frază. De ce – am putea să-i întrebăm – a atras incidentul din lagărul Rira atenţia lumii? Doar mai erau şi alte lagăre, mai mari, răspândite în toată Kenya, de la Insulele Manda din Oceanul Indian până la Insula Mageta din Lacul Victoria.

Când a fost arestat, Mugo a fost dus la secţia de poliţie Tigoni şi apoi în lagărul Thika, unde ajungeau luptătorii din pădure care erau prinşi. Mulţi dintre luptători veneau din Embu, Meru şi Mwariga. Aici a fost ţinut şase luni şi, la un moment dat, a crezut că aici îşi va găsi şi odihna veşnică. Apoi, într-o dimineaţă rece, au fost mânaţi toţi, fără avertisment, în camioanele care aşteptau şi duşi la gară. Vagoanele care i-au dus la Manyani aveau geamurile acoperite cu sârmă ghimpată, ca să împiedice orice tentativă de evadare. La Manyani îi aşteptau soldaţii. Imediat ce au coborât din tren, au fost puşi să stea ghemuiţi, în cozi lungi, cu mâinile deasupra capului. Soldaţii îi băteau cu bastoane, încurajându-se cinic unii pe alţii: „dă mai tare, omul alb i-a adus aici, nu noi". Manyani era împărţit în trei lagăre mari: A, B şi C. Incinta C, unde îl duseseră cu forţa pe Mugo, era pentru cei mai duri. Fiecare incintă era apoi împărţită în baracamente

mai mici, fiecare format din zece celule. O celulă mare adăpostea cam 600 de bărbați.

După o serie de trieri, Mugo și alți câțiva fură puși cu mâinile și picioarele în lanțuri și duși la Rira.

Lagărul Rira se afla într-o zonă izolată a Kenyei, aproape de coasta unde nu cădea ploaia și nu creștea nimic, în afară de nisip, nisip și pietre. Deținuții duși acolo erau cei câțiva care juraseră să nu coopereze cu guvernul câtă vreme era închis Kenyatta. Refuzau să răspundă la întrebări și deseori nu mergeau la muncă.

Aici, Mugo găsi condiții mai proaste decât cele de la Manyani. Rațiile de mâncare erau mici.

Carne: 227 de grame pe săptămână
Făină: 200 de grame pe zi

Acolo îi fu dat lui Mugo să se întâlnească din nou cu John Thompson.

Succesul neașteptat al lui Thompson la Yala impresionase așa de tare, că fusese transferat imediat la Rira. Thompson adusese un aer proaspăt la Rira. Drept distracție la Rira obișnuiau să îngroape un om, dezbrăcat, în nisipul fierbinte, uneori lăsându-l acolo până dimineață. Thompson pusese capăt acestui mod de smulgere a mărturisirilor. În schimb, le ținea deținuților împărțiți în grupuri prelegeri despre bucuriile vieții de acasă; se puteau întoarce la nevestele și copiii lor imediat ce mărturiseau că au depus jurământul. Această metodă slăbise rezistența în alte lagăre. Thompson spera că o să aibă același efect miraculos. În prima lună de stăpânire, situația sanitară la Rira se îmbunătățise. Înainte deținuții care sufereau de febră tifoidă erau lăsați să moară. Acum erau duși de urgență la spital.

Când consideră că a venit momentul, Thompson începu să-i cheme, unul câte unul, în biroul lui. Teoria lui, care devenise convingere de-a lungul anilor în care se ocupase de africani,

era: fă ceva neaşteptat. Dar aici dăduse peste altfel de oameni; oameni care nici măcar nu deschideau gura, oameni care nu făceau decât să-l privească ţintă. După două săptămâni, duritatea acestor bărbaţi îl adusese la limita răbdării. Se duse acasă şi strigă la Margery: „Oamenii ăştia sunt nebuni".

Spera că a treia săptămână se va dovedi altfel. Se lăsă pe spate în scaun şi aşteptă ca gardienii africani să aducă primul om. Lângă Thompson stăteau alţi doi ofiţeri.

— Cum te cheamă?

— Mugo.

— De unde eşti?

— Thabai.

Thompson fu uşurat să dea peste un om care măcar accepta să răspundă la întrebări. Era un început bun. Dacă unul dintre ei trăda jurământul, aveau să urmeze şi alţii. Ştia cum era Thabai. Fusese ofiţer de district de două ori în regiunea Rung'ei; ultima dată – când se dusese să-l înlocuiască pe Robson, care fusese ucis. Aşa că timp de câteva clipe încercă o discuţie prietenească despre Thabai: ce verde era priveliştea, ce drăguţi şi prietenoşi erau locuitorii. Apoi reluă interogatoriul.

— Câte jurăminte ai strâns?

— Nici unul.

Asta îl făcu pe Thompson să sară în picioare. Măsură încăperea cu pasul. Deodată, se întoarse cu faţa la Mugo. Figura bărbatului i se părea oarecum familiară. Dar îi era greu să deosebească un chip negru de altul: semănau aşa de mult, ca nişte măşti.

— Câte jurăminte ai strâns?

— Nici unul.

— Mincinosule! strigă el, asudat.

Cât despre Mugo, nu-i păsa de soarta lui. Era în starea aceea de disperare în care îţi dai seama că orice strădanie e în zadar. Eşti sortit să mori. Măcar să cadă mai repede sabia.

Unul dintre ofiţeri îi şopti ceva lui Thompson. Cercetă o vreme figura bărbatului. Se lumină. Îl trimise pe Mugo afară din încăpere şi se cufundă concentrat în dosarul lui.

Apoi lucrurile merseseră din rău în mai rău. Mulți deținuți nu vorbiră niciodată. De fapt, Mugo era singurul care acceptase să răspundă la întrebări. Dar nu făcea decât să repete ce spusese în toate lagărele. Ca o căpușă, Thompson se agăța de Mugo. Îl interoga în fiecare zi, poate pentru că părea cel mai predispus să cedeze. Îl alegea pentru pedepse. Uneori, îi punea pe gardieni să-l biciuiască pe Mugo în fața celorlalți deținuți. Uneori, într-un acces de furie, înșfăca biciul de la gardieni și lovea chiar el. Dacă Mugo ar fi țipat sau ar fi cerut îndurare, poate că Thompson s-ar fi domolit. Dar acum i se părea că toți deținuții își băteau joc de el și îl disprețuiau pentru că nu reușea să stoarcă măcar un țipăt de la Mugo.

Și așa dobândise Mugo prestigiu printre ceilalți deținuți. Dincolo de disperare, nu mai există geamăt; sentimentul că merita să i se întâmple toate astea îl amorțea în fața durerii. Dar ceilalți deținuți vedeau altfel resemnarea cu care înfrunta durerea; le dădea curaj; s-au strâns și au scris o scrisoare comună în care își expuneau plângerile. Printre altele, voiau să fie tratați ca deținuți politici, și nu ca infractori, rațiile de mâncare să fie mărite. Dacă nu se rezolvau aceste cereri, aveau să intre în greva foamei. Și, într-adevăr, în cea de-a treia zi, toți deținuții, până la unul, intrară în grevă.

Thompson era în pragul nebuniei. Să lichideze scursurile, scrâșnea el din dinți noaptea. Îi asmuțise pe gardieni asupra oamenilor. Da – să lichideze scursurile.

Dar ceea ce a declanșat deja bine-cunoscutele morți a fost un act aproape de revoltă care a avut loc în cea de-a treia zi a grevei. Când câțiva gardieni au adus mâncarea pentru deținuți, o piatră aruncată l-a lovit în cap pe unul dintre ei. Au lăsat mâncarea și au fugit, urlând: „Crimă! Revoltă!". Deținuții au râs și au mai aruncat și alte pietre.

Se știe ce s-a întâmplat mai departe. Oamenii au fost adunați și încuiați în celule. Bătăile care nu mai erau un secret pentru nimeni au continuat zi și noapte. Unsprezece oameni au murit.

Asta îl preocupa cel mai mult pe Mugo când, a doua zi după ce avusese viziunea, se îndrepta către casa lui Gikonyo. Vedea acum mâna călăuzitoare a sorții în felul miraculos în care scăpase cu viață. Cu siguranță trebuie să fi fost cruțat pentru a putea salva de sărăcie și necazuri oameni ca Githua. El, ca unic fiu, era născut să mântuiască. Posibilitățile incitante pe care i le oferea noul său statut îl tulburau și îl ispiteau. Avea să-i spună lui Gikonyo despre hotărârea lui de a-i conduce pe oamenii din Thabai la ceremoniile pentru *Uhuru*. Iar apoi, ca lider, își va conduce poporul prin deșert, spre noul Ierusalim.

Un cântec venit de la un radio ajunse până la Mugo. Vocea unei femei, plină de viață, puternică, aproape că-l acoperea pe solistul de la radio. Cântecul era lent, trist, un contrast bizar cu dimineața atât de strălucitoare. O vreme stătu, șovăitor, lângă îngrăditura bine tunsă care înconjura casa. Casa în formă de L era acoperită cu foi de tablă ondulată noi și strălucitoare, iar pereții exteriori erau făcuți din scânduri groase de cedru. Stătea acolo, lăsând vocea lui Mumbi să-l tulbure în mod plăcut, refuzând să creadă că dincolo de gard s-ar putea ascunde neînțelegerea. Wangari ieși din casă, cu o *sufuria* în mână, și se îndreptă către o casă mai mică, tot nouă, din colțul îndepărtat al curții. Un băiețel, despre care Mugo bănui că este motivul disputei, țopăia în fața lui Wangari, și, fără nici un motiv vizibil, această imagine îl îndureră.

Mumbi îl întâmpină cu un zâmbet, iar fața i se lumină ca și cum l-ar fi așteptat. Privi în urmă, peste anii mulți care trecuseră, și o văzu pe tânăra cu care se întâlnise odată și care își exprimase compasiunea pentru moartea mătușii lui. Acum, fața ei părea obosită și înăsprită. Poate este o istoveală lăuntrică, se gândi el. Băgă de seamă trupul ei bine-făcut; ochii întunecați, nesfârșit de adânci, îl înghițiră și îl neliniștiră și i se făcu frică de ea.

— Nu voiam decât să-l văd pe Gikonyo, spuse el refuzând să se așeze unde îl poftise. Nu-i acasă?

— Pleacă la muncă devreme.

Vocea ei era foarte bine stăpânită și limpede, deși Mugo observă o ușoară nuanță de lamentație dincolo de cuvintele ei.

— Nu vrei să te așezi? continuă ea. Trebuie. Îți fac repede o ceașcă de ceai, e gata într-o clipă.

Glasul ei se animă, se învioră, iar el se așeză, într-un semn de respect instinctiv în fața prezenței ei impunătoare. Cercetându-i fața, i se păru ciudat că rareori se gândea că Mumbi și Kihika erau soră și frate. Sprâncenele aveau aceeași formă ca ale lui Kihika, iar nasul, deși mai mic, era asemănător.

— Ce mai face fratele tău... adică... adică fratele tău mai mic, parcă aveai un frate, nu?

Amestecă în ceașca de ceai, ca să-și ascundă stânjeneala.

— Kariuki?

Ea se așeză pe un scaun în fața lui.

— Așa îl cheamă, nu?

— Știi, a terminat liceul acum doi ani. După aia a lucrat la Nairobi la o bancă, înainte să se ducă la Colegiul Makerere.

— Asta-i în Uganda, regatul lui Obote[1]?

— Da, se duce cu trenul. Zice că durează o noapte și o zi până ajungi acolo. Cât îl invidiez... să mergi cu trenul toată noaptea și toată ziua... N-am făcut niciodată o călătorie așa de lungă cu trenul.

Râse încetișor; ochii i se aprinseră ca și cum, gândindu-se la călătorie, tot trupul îi fremăta de poftă de viață, în pofida suferinței.

— Dar n-a venit acasă în vacanță de data asta, ceea ce e rău, pentru că o să piardă ceremoniile de joi.

Mugo nu intră în discuția despre ceremonii, iar conversația se opri brusc. Căută alt subiect, dar, nereușind să găsească vreunul, spuse că pleacă. Se ridică în picioare.

Însă Mumbi rămase așezată, cu chipul încremenit, ca și cum nu l-ar fi auzit.

---

1. Milton Apollo Obote (1924-1996) – prim-ministru (1962-1966) și președinte (1966-1971, 1980-1985) al Republicii Uganda.

— Voiam să vorbim şi aş fi venit eu la tine, spuse ea.

Deşi doar o şoaptă, vorbele ei avură efectul unei porunci. Mugo se aşeză şi aşteptă.

— Tu visezi vreodată? întrebă ea pe neaşteptate, cu un zâmbet trist jucându-i pe buze.

Întrebarea îl făcu pe Mugo să tresară, deşteptând din nou teama tulburătoare care dură câteva clipe înainte să dispară.

— Da, uneori, asta e, toată lumea visează.

— Nu vorbesc de visele obişnuite, noaptea, când dormi. Ci atunci când eşti tânăr şi, într-o zi senină, priveşti spre viitor şi vezi lucruri măreţe. Inima îţi bate în piept pentru că vrei să vină mai repede zilele acelea. Atunci, necazurile vieţii nu te pot ajunge.

Vocea ei sporea tremurul lui Mugo. Ea recrea visul lui, îmbrăcându-l în cuvinte vii, cărora le dădea viaţă.

— Tu visezi vreodată aşa?

— Poate, uneori, începu el nehotărât, dar ea se agăţă de răspunsul lui.

— Şi se împlineşte. Ai visat – da, ştiu că pentru unii se poate împlini. Aveam aşa de multe visuri dintr-astea, şi toate erau aşa de reale, spuse ea, cu vocea, ochii şi chipul adâncindu-i-se în trecut.

— Se întâmplă... se întâmplă cu... ah, oamenii... când sunt tineri, riscă el un comentariu.

— Se întâmpla când vorbea fratele meu, continuă ea. Inima mea călătorea odată cu cuvintele lui. Visam sacrificii pentru salvarea multor oameni. Şi chiar dacă uneori îmi era teamă, voiam să vină zilele acelea. Nici chiar când m-am măritat n-a pierit visul. Îmi doream din inimă să-l fac fericit pe soţul meu, da, dar mă pregăteam şi să-i fiu alături când va veni vremea. I-aş fi putut duce tolba şi, imediat ce trăgea în duşman, i-aş fi dat alte săgeţi. Dacă ar fi întâlnit pericolul şi ar fi căzut, ar fi căzut în braţele mele şi l-aş fi adus chiar eu acasă în siguranţă.

Mugo văzu lumina de pe fundul iazului jucând în ochii ei. Simţi puterea ei întunecată asupra lui.

— Şi totuşi, când l-au luat, n-am făcut nimic, iar când s-a întors până la urmă acasă, obosit, nu l-am mai putut face fericit.

Era încă tânără, vulnerabilă; dar el era cel care se zbătea cu mâinile şi picioarele pe fundul iazului tăcut. Zbaterea aceasta era îngrozitoare pentru el: nu voia să se înece.

— Mă întreb uneori, continuă ea după o pauză, dacă Wambuku visa. Şi totuşi, ea... ea... îţi aduci aminte de ea?

— Wambuku?

— Da.

— Nu, nu cred.

— Dar trebuie să-ţi aduci aminte. Nu-ţi aminteşti de femeia pe care ai încercat să o salvezi, femeia care era bătută la canal?

— Ba da... ba da.

Nu-şi putea aminti figura ei, doar rochia sfâşiată de bici şi senzaţia de agonie.

— A murit.

— A murit?

— Da. După aceea. Lumea spune că era însărcinată, ştii, în trei sau patru luni. Fusese femeia lui Kihika înainte să fugă în pădure. Nu l-a iertat niciodată. Dar spera, într-un fel, că o să se întoarcă la ea şi rareori ieşea cu altcineva. Însă când Kihika a fost arestat şi spânzurat de un copac, i s-a întâmplat ceva ciudat. Câteva zile n-a ieşit din casă şi, când a ieşit în cele din urmă, s-a culcat cu soldaţi şi băieţi din Garda Civilă, cu oricare bărbat. Dar se zice că ar fi respins avansurile unuia anume, din Garda Civilă, care a profitat de ocazie la canal să se răzbune. Nu şi-a revenit niciodată după bătaia aia şi a murit după trei luni, gravidă.

Luă o batistă, ca să-şi scoată ceva din ochi. Chiar atunci intră în încăpere băiatul. Se uită scurt la bărbat şi apoi fugi pe genunchii maică-sii.

— De ce plângi? trânti el şi se uită la Mugo cu duşmănie vădită.

Mumbi îl lipi pe băiat de ea, ca şi cum ar fi vrut să-l ferească de orice rău sau cunoaştere nimicitoare. Încercă să zâmbească şi îi şopti ceva.

— Fugi la bunica, repede. Doar nu vrei s-o laşi singură, nu-i aşa? Poate o fură un *Irimu*[1] şi atunci ce te faci?

Băiatul îi aruncă o privire lui Mugo şi apoi se uită iar la Mumbi, după care fugi din casă.

— S-ar putea spune că a murit pentru fratele meu, reluă Mumbi, ca şi cum nu s-ar fi întrerupt, dar vocea îi era mai puţin hotărâtă, devenise mai şovăitoare. Un sacrificiu. Şi apoi mai era şi Njeri.

— Ea cine era?

— Era tot o prietenă, prietena mea. Wambuku, Njeri şi cu mine mergeam de multe ori împreună la tren. Dar de unde era să ştim că inima lui Njeri tânjea după fratele meu? Se certa şi se bătea de multe ori şi cu bărbaţi, şi cu alte fete. Totuşi, nici una dintre noi nu ştia că are visuri tainice. Cel puţin, nu până a fugit în pădure să lupte alături de Kihika. A fost împuşcată şi omorâtă într-o luptă, la scurt timp după moartea lui Kihika.

Faţa lui Mugo era puţin mai întunecată, buza de jos uşor lăsată. Nu voia să se gândească la lucrurile astea.

Era deja la uşă când vocea înfiorată a lui Mumbi îl strigă, readucându-l brutal în prezent. Stătea în picioare lângă uşă, venindu-şi cu greu în fire. În timp ce se întorcea încet, se simţi ruşinat că încă mai putea fi neputincios în faţa impulsurilor sale. Şi Mumbi se ridicase în picioare şi abia reuşea să-şi ascundă propria surpriză şi fâstâceala.

— N-am mai vorbit niciodată cu cineva despre asta, spuse ea, aşezându-se din nou. Mă faci să pot povesti şi cumpăni toate astea... ciudat, acum că îmi aduc aminte... Ştii că fratele meu a zis o dată, nu, de fapt spunea de multe ori, când se supăra pe prietenii lui, m-ai făcut să-mi aduc aminte aşa de clar, spunea că, dacă ar avea un secret important, l-ar împărtăşi doar cuiva ca tine.

Mugo stătea nemişcat, holbându-se la ea cu ochii absenţi. Lasă-mă în pace, ar fi vrut să-i spună, dar nu reuşi decât să şoptească, abia auzit:

---

1. Spirit rău, căpcăun (în swahili, în original).

— Lucrurile astea... dureros...

Mugo se așeză, cedând puterii ei de seducție, neputincios în fața ochilor și glasului ei. Așteptă în timp ce ea își căuta cuvintele.

— Voiam să vorbesc cu tine despre soțul meu, spuse ea pe șleau, uitându-se drept la el.

Treptat, sfidarea provocatoare din privirile ei se preschimbă într-o implorare tăcută, aproape umilă. Buzele ei întredeschise tremurau ușor.

— Îl vreau pentru că, pentru că îl vreau mai mult decât orice, spuse ea.

După o pauză, păru să se liniștească. Îl întrebă:

— Știi despre copil?

Deodată, Mugo își dori să o chinuie rău. Savură această dorință nebunească de a o umili, de a o face să se târască în țărână: de ce încerca să-l bage în viața ei, în viața tuturor?

— Mi-a spus soțul tău.

— Ți-a spus?

— Da.

— Când?

— Aseară.

— Totul?

— Totul... copilul... Karanja.

Vorbea direct, râzând îndurerat în sinea lui când o văzu tresărind o dată sau de două ori. În casă domnea tăcerea. Ochii lui Mugo erau dușmănoși. Chiar dacă Mumbi ar fi izbucnit în plâns, el n-ar fi plecat, nu s-ar fi mișcat și n-ar fi spus o vorbă de alinare. Dar în clipa următoare Mumbi răbufni agitată în atmosfera aceea apăsătoare, ca și cum tocmai și-ar fi adus aminte ceva mare și important.

— Ți-a spus despre casă, adică despre cele două colibe ale noastre? Ți-a spus?

— Casa... care casă? întrebă el, sincer nedumerit.

— Unde stăteam înainte să-l ia... aaa, văd că nu ți-a zis, continuă ea cu un soi de triumf trist în glas. Cine altcineva în afară de mine i-ar fi putut spune? Dar el nu vrea să afle...

Mugo își aminti că toți cei care nu se mutaseră la timp în satul nou fuseseră evacuați din vechile lor case; colibele le fuseseră arse.

— Chiar și acum, noaptea, în pat, îmi aduc aminte de flăcările roșii, începu ea. Erau două colibe. Una era a mamei, cealaltă era a mea. Ne-au zis să ne scoatem așternuturile, hainele și vasele. Au aruncat niște benzină pe acoperișul de ierburi al colibei mamei. Atunci m-am gândit aiurea că nici nu era nevoie, pentru că ierburile erau uscate. Oricum, au turnat benzină pe acoperișul uscat. Soarele ardea. Mama stătea pe un scăunel lângă o grămadă cu lucruri adunate din colibele noastre, iar eu stăteam în picioare lângă ea. Aveam un *Gikoi*[1] pe cap. Șeful gărzilor a aprins un chibrit și l-a aruncat pe acoperiș. Nu s-a aprins, și ceilalți au râs de el. Strigau și-l încurajau. Unul dintre ei a încercat să-i ia chibriturile ca să-i arate cum se face. Devenise un joc între ei. Acoperișul a luat foc la a patra sau a cincea încercare. Din acoperiș s-a ridicat un fum negru-albăstrui, iar flăcările s-au înălțat către cer. S-au dus la coliba mea. Nu puteam suporta să văd jocul repetându-se, așa că am închis ochii. Voiam să țip, dar probabil că nu mai aveam voce, pentru că din gât n-a ieșit nici un sunet. Brusc, mi-am adus aminte de mama, care stătea lângă mine, și am vrut s-o iau de-acolo, să n-o las să vadă totul până la capăt. Deoarece colibele alea însemnau mult pentru ea, fiindcă le construise după ce Waruhiu, soțul ei din Valea Riftului, se despărțise de ea. Oricum, mi-a dat mâinile deoparte, a scuturat ușor din cap și s-a uitat în continuare la flăcări. Acoperișurile trosneau. Îmi aduc aminte durerea pe care am simțit-o când trosnetul s-a repetat în inima mea. Curând, acoperișurile colibelor au căzut, unul după altul, cu un vuiet. Am auzit-o pe mama gâfâind la primul vuiet. Dar nu și-a întors nici o clipă ochii de la priveliște... M-a durut sufletul, s-a rupt ceva în mine când am văzut cum ne cade casa.

Distrugerea satului vechi Thabai avusese loc după ce postul de poliție Mahee căzuse în mâinile lui Kihika și ale grupului lui

1. Șal (în swahili, în original).

de luptători din pădure. Lovitura de la Mahee înfuriase guvernul. Se spune că un om negru, Mwangi Matemo, din Nyeri, care, într-un moment de neatenţie în plin entuziasm, auzise la radio ştirea despre capturare, fusese dus pe loc la Manyani, cel mai cunoscut şi cel mai mare lagăr de concentrare din ţară. Ştirea fusese cenzurată; dar radioul nu făcea decât să confirme ceea ce ştiau deja toţi oamenii din ţara gikuyu. Guvernul a trecut la represalii. Toate centrele comerciale, cum era şi Rung'ei, aveau să fie închise „în numele păcii şi securităţii". Oamenii aveau să se mute în mai puţine sate, nu atât de împrăştiate. La început, fusese doar un zvon; oamenii au ridicat din umeri cu neîncredere şi au deplâns în continuare soarta celor care ajunseseră în detenţie sau în pădure: oare aveau să se mai întoarcă? Thomas Robson, pe atunci ofiţer de district, ţinea adunări *baraza*[1] pe fiecare culme, dându-le oamenilor două luni să dărâme casele vechi şi să ridice altele noi.

Mumbi era abătută pentru că în casă nu era nici un bărbat. Până la urmă, şi-a pus o centură în jurul mijlocului şi s-a apucat să facă ea munca ce i s-ar fi cuvenit bărbatului. Împreună cu Wangari, a curăţat locul. Karanja a venit şi le-a ajutat să deseneze pe pământ planul colibei. Era tăcut şi distant, dar Mumbi era prea ocupată ca să bage de seamă reţinerea unui bărbat care trecea printr-o criză. În câteva zile, locul era pregătit. Apoi s-a dus în păduricea tatălui ei şi a tăiat acacii pentru piloni şi stâlpi. Erau zile când deasupra nici uneia dintre colibele din Thabai nu se ridica fum, pentru că bărbaţii şi femeile se întorceau acasă abia pe înserat. Iar în ziua următoare se duceau înapoi pe şantier: peste noapte, copiii deveneau bărbaţi, femeile îşi puneau pantaloni; dar bebeluşii prinşi în curele de spatele mamelor tot ţipau după mâncare şi atenţie. Kariuki ieşea de la şcoală în fiecare zi la ora patru şi dădea fuga acasă, să-şi ajute sora la construcţie.

---

1. Adunări oficiale în sate, în general convocate de liderii locali (în swahili, în original).

Când vedeau femei ca Mumbi bătând cuie pe acoperişuri, bărbaţii se opreau să le necăjească: totul se petrecea din cauză că o femeie – o *wangu* nouă – a fost încoronată în Anglia: când a ieşit vreodată ceva bun din stăpânirea unei femei?

— Ah, dar nu-i adevărat, răspundeau uneori femeile, bucuroase să ia o pauză. Nu cumva guvernatorul Baring, care conduce Kenya, are mădular?

— Ah, tot *shauri* de femei e. Nu vedeţi cum au fost trimişi toţi bărbaţii în detenţie, să le putrezească mădularele acolo, soţi fără voie pentru regina Elisabeta?

— Şi în păduri, izbucneau femeile, gluma schimbându-se în amărăciune.

Şi, fără nici un alt cuvânt, bărbaţii porneau degrabă înapoi la locurile unde-şi ridicau casele, să continue cu scrâşnetele metalice ale ciocanelor şi cuielor.

Ajutorul oferit din când în când de Karanja, deşi se adăuga celui dat de Kariuki, nu era suficient, iar coliba lui Mumbi încă mai trebuia tencuită cu lut când se încheiară cele două luni de graţie. Mumbi şi Wangari încă mai stăteau în vechile colibe, pregătindu-se să muruiască zidurile colibei noi într-o zi sau două. Dar a doua zi a venit Garda Civilă. Mumbi a deschis uşa, le-a văzut figurile nerăbdătoare şi s-a întors repede înăuntru, să o pregătească pe Wangari pentru primirea veştii.

— Ştiam că o să vină, copilă, spusese Wangari cu un ton obosit şi începuse să strângă vasele şi alte lucruri din locul sortit pieirii.

Gărzile civile plecaseră cu solemnitate, ca şi cum tocmai ar fi împlinit un act ritual; ochii lor căutau aprobare pe faţa lui Robson. Robson se îndepărta cu maşina. Mai erau şi alte colibe de ars, iar ziua era scurtă.

Înainte de căderea nopţii, ultimele ziduri din satul vechi Thabai se prăbuşiseră: noroiul, funinginea şi cenuşa marcau locurile unde se aflaseră cândva colibe.

— În noaptea aia, am dormit cu mama în coliba noastră neterminată. Tata a încălcat interdicţia de circulaţie şi a venit

pe întuneric să ne ia la el. Dar soacră-mea a refuzat să meargă și n-o puteam lăsa singură. Tavanul era acoperit cu paie, dar pereții nu erau lipiți cu lut. Toată noaptea a bătut vântul rece prin pereții neacoperiți și ne-a biciuit din toate părțile. M-am învelit cu o pătură veche și un sac de sisal și tot tremuram. Nu cred că am închis ochii nici măcar o dată. Știam că nici mama nu dormea, dar nu vorbeam. Chiar a fost o noapte lungă.

Din ziua aia, Karanja a venit des pe la noi și ne întreba cum o mai ducem și uneori ne aducea și mâncare. Era tăcut, totuși, și părea tulburat de ceva. La început n-am băgat de seamă; n-am băgat de seamă nici măcar că vizitele lui erau tot mai dese. Eram prea ocupată s-o îngrijesc pe mama, pentru că, după ce fusese arsă casa noastră veche, se tot plângea că o doare stomacul, sau capul, sau încheieturile. Într-o zi m-a găsit tăind lemne afară. Stătea acolo, fără să vorbească, și nu făcea decât să se uite la mine. Nu-mi place să se uite cineva la mine când muncesc, pentru că mă simt prost și nu-mi pot controla mâinile cum trebuie. Așa că i-am spus: „Vino și ajută o femeie să spargă lemnele". Mi-a luat toporul din mână și a făcut treaba. Și tot n-a vorbit. „Vino înăuntru să bei ceașca de ceai cuvenită truditorului", i-am spus. Când m-am aplecat să adun surcelele, a întins mâna, m-a atins pe cap și a șoptit: „Mumbi". Oricum, am ridicat repede privirea și am văzut că voia să-mi spună ceva. Îmi era frică. Vezi tu, Karanja mă ceruse cândva de nevastă, la vreo săptămână după ce acceptasem deja să mă mărit cu Gikonyo. Atunci n-am luat în serios pasiunea aceea și i-am adus aminte că Gikonyo era prietenul lui bun. Nu m-a mai cerut niciodată de nevastă și a venit în continuare în vizită la soțul meu. Acum văzuse probabil teama din ochii mei, pentru că a plecat imediat, fără să spună nimic. Nici măcar n-a privit în urmă. Presupun că, dacă s-ar fi uitat, l-aș fi chemat înapoi, pentru că eram copleșită de remușcări: poate că avea ceva pe suflet. În plus, fusese bun cu mine și cu mama, așa cum se cuvine să facă un prieten.

Nu s-a mai întors. Curând după asta, Kihika a fost prins la marginea pădurii Kinenie și apoi spânzurat de un copac. Știi că

tata, cândva un luptător al cărui nume era cunoscut din Nyeri până la Kabete, a făcut pe el? A plâns toată noaptea, ca un copil, în vreme ce Wanjiku, mama mea adevărată, îl consola. Din ziua aia, au fost niște părinți distruși. Cred că, dacă n-ar fi fost credința și speranța în Kariuki, ar fi murit. Și eu m-am îmbolnăvit și două nopți am vărsat orice mâncam sau beam. Și apoi, cum știi, a venit pedeapsa. Thabai avea să plătească pentru faptele fratelui meu. Știi despre canal. Cel puțin începutul. Curând după ce ai fost arestat pentru că ai încercat să o salvezi pe Wambuku, am auzit prima oară despre Karanja că ar fi intrat în Garda Civilă. Nu-mi venea să cred. Fusese prieten cu Kihika și cu Gikonyo; făcuseră jurământul împreună; cum putuse să-i trădeze? Gândurile astea au pălit în fața muncii ce trebuia făcută. Canalul avea să înconjoare tot satul. După ce te-au luat pe tine, bătăile n-au mai fost ceva izolat, la câte o persoană ici și colo. Soldații și Garda Civilă intrau în canal și băteau pe oricine se îndrepta de spate sau încetinea ritmul în orice fel. Ne duceau până acolo, pentru că, știi, era o limită de timp. Femeile aveau voie să iasă cu două ore înainte de apus, să se ducă și să facă de mâncare. Nimeni altcineva nu avea voie să iasă: chiar și copiii de școală erau obligați să rămână în sat. În doar câteva zile, cele două ore de libertate au fost reduse la una singură. Și, când se apropia termenul, chiar și ora aia de libertate ne-a fost luată. Eram prizonieri în sat, iar soldații își ridicaseră tabere de jur împrejur ca să împiedice orice evadare. O duceam așa, fără mâncare. Era îngrozitor să auzi plânsul copiilor. Noului O.D. nu-i păsa de plânsete. Ba chiar îi lăsa pe soldați să aleagă femei și să le ducă în corturile lor. Dumnezeule! Nu știu cum am scăpat de dezonoarea asta. În fiecare noapte mă rugam să nu mi se întâmple așa ceva. Wambuku a murit în canal. I-au luat trupul și l-au aruncat într-un mormânt săpat la câțiva metri de canal.

Știi că am crezut cu toții că a venit sfârșitul lumii?

Și apoi, într-o zi, am început să cântăm. Au fost aduși la canal și mai mulți soldați și membri ai Gărzii Civile. Au venit cu bice și bastoane, dar, cumva, asta nu ne-a înăbușit vocile. O

femeie sau un bărbat de la un capăt al canalului începea și noi toți ne alăturam, inventând versuri din nimic.

Copiii lui Israel
Când erau în Misri
La muncă grea ei erau puși
Mai rău ca dobitoacele

Dar cel care ne emoționa cel mai tare era cântecul despre Wambuku în mormânt.

Când mi-aduc aminte de Wambuku,
O femeie ce era frumoasă,
Și când s-a ridicat la Ceruri,
Sufletul meu să lăcrimeze a-nceput.
Rugați-vă din inimă,
Preamăriți-L din inimă,
El e veșnic același Dumnezeu.
Cine uită soarele și praful azi
Și canalul ce cu sânge am săpat!
Când în canal m-au împins,
Sufletul meu să lăcrimeze a-nceput.

Mumbi își întrerupsese povestirea ca să îngâne melodiile pentru Mugo, încercând să potrivească două cuvinte pe care le uitase. Melodia era lentă, sfidătoare, dar tristă, iar în colțul ochilor i se iviseră lacrimi. Pieptul îi tresălta și cobora în ritmul cântecelor, iar Mugo era țintuit pe scaunul lui, retrăind cu durere în suflet o scenă pe care nu o văzuse, pentru că la vremea aceea el era arestat.

— Invalizii și bătrânii, ca tata, și copiii nu erau obligați să sape. Dar trebuiau să stea în jurul canalului, să-și vadă soțiile și fiii și mamele trudind și îndurând loviturile de bici. În fiecare zi, O.D.-ul venea cu un megafon, să ne aducă aminte iar și iar că suntem pedepsiți. Thabai era un avertisment pentru

alte sate, să nu le dea niciodată mâncare sau ajutor celor care luptau în pădure.

Au mai murit încă două femei. Iar lângă canal a mai fost săpată încă o groapă.

În tot timpul ăsta nu l-am văzut pe Karanja. Oamenii ziceau că l-au văzut ba într-un capăt, ba într-altul, dar nu venise niciodată unde lucram eu. Proviziile noastre de mâncare se terminaseră deja. Nu puteam să mă duc la vecini, pentru că mulți dintre ei erau în aceeași situație. La vremea aceea, urai pe oricine venea în vizită în timpul mesei; nu, noi nu ne făceam vizite niciodată. Și a venit o zi când am simțit că nu mai pot suporta. Trebuie să spun că soacră-mea și părinții mei păreau să îndure mai bine decât mine. Dar eu simțeam că nu mai pot supraviețui încă o zi. Și în ziua aia a venit la noi Karanja. N-a intrat, așa că am ieșit eu. La adăpostul întunericului, ne adusese niște pâine. Mi s-a umplut gura de salivă. (Ai văzut vreodată cum arată gura unui câine flămând când vede mâncare?) Dar la vederea armei pe care o purta, m-au părăsit și puterile, și pofta de mâncare și n-am putut lua pâinea pe care mi-o oferea. M-am întors în colibă. (Atunci începuseră deja să circule zvonurile că el a fost cel care l-a trădat pe fratele meu.) Nu i-am spus lui Wangari ce se întâmplase și nici ea nu mi-a pus întrebări, dar, când i-am văzut trupul descărnat, m-am simțit vinovată că refuzasem pâinea. M-am gândit că o să moară, că o să murim cu toții, și am plâns în tăcere. Știam că părinții mei și Kariuki erau la fel de chinuiți de foame.

Au murit doi oameni.

Cântecul nostru s-a oprit brusc. Nu se mai auzea nici un glas omenesc și parcă nici copiii mici nu mai plângeau după mâncare. Se auzea în continuare sunetul de *jembe*, de cazma, de *panga* și de bice. O zi ciudată: nu simțeam nimic. Karanja a venit din nou în noaptea aceea. Nu-l puteam vedea bine în întuneric, dar mi-am adunat puterile tot mai slăbite și am mișcat buzele ca să las să-mi scape cuvântul „Iuda". Când a vorbit, glasul lui părea să vină de undeva, de la kilometri distanță de locul unde stăteam.

— Ia mălaiul ăsta şi pâinea, sau o să mori. Nu l-am trădat pe Kihika, nu l-am trădat. Cât despre faptul că port o armă pentru omul alb, ei bine, o să vină vremea când o să înţelegi şi tu că orice om de pe lume trăieşte, şi luptă, de unul singur.

A plecat. Într-un fel, îl credeam, credeam ce spusese despre fratele meu. Dar şi dacă nu l-aş fi crezut, tot aş fi luat mâncarea. Sunt sigură că aş fi luat-o – deşi cuvintele lui mă ajutaseră şi îmi fusese mai uşor. Când am intrat, îmi era ruşine, chiar şi pe foametea aia, şi n-am putut să-i spun lui Wangari de unde am mâncarea. Nu m-a întrebat nimic. Nici părinţii sau fratele meu mai mic nu m-au întrebat nimic când le-am dat mâncarea a doua zi. Multe zile am mers cu capul plecat. Ştii, atunci unele femei se ofereau în taină şi de bunăvoie soldaţilor, pentru un pic de mâncare, iar eu nu mă simţeam deloc altfel decât ele. Nici până astăzi n-am spus nimănui despre mâncarea care ne-a salvat. Ca să-ţi zic drept, încă îmi mai e ruşine.

Cu totul, au murit 21 de bărbaţi şi femei. Au fost îngropaţi lângă canal. E ciudat că n-a murit nici un copil în toată perioada aia.

După canal, am început să muncesc în zona colonizată. Cei care munceau pentru oamenii albi, la ferme sau prin case, primeau cartele care îi scuteau de munca obştească forţată, ceea ce însemna mult pentru cei care rămăseseră în sat. În plus, le era mai uşor să primească permise de trecere. Permisul de trecere trebuia ştampilat de O.D. înainte să te poţi deplasa din Rezervaţie la fermele europene sau dintr-un loc într-altul. Una peste alta, am avut noroc, pentru că eram plătită cu nouă şilingi pe săptămână, în vreme ce alţii, la alte ferme, primeau doar şase sau patru şilingi pe săptămână. Munceam pe plantaţiile lor uriaşe de ceai, uneori plivind iarbă Muthangari şi alteori culegând frunzele de ceai. Cu banii pe care îi câştigam, am cumpărat făina care ne-a ţinut în viaţă pe toţi cinci. Eram hotărâtă să nu mai accept ajutor de la Karanja, care între timp avansase şi ajunsese comandantul Gărzii Civile. Kariuki se descurca bine la şcoală – plăteam eu taxele. În el vedeam cu toţii speranţa pentru viitor. Nimic nu se compară cu educaţia.

Şi în tot timpul ăsta, n-am încetat să mă gândesc la bărbatul meu. Credeam că dacă ar fi fost prezent, totul ar fi fost cum trebuie. Au trecut lunile şi anii. N-am auzit niciodată nimic despre cei care se aflau în detenţie. Radioul spunea că n-o să se mai întoarcă niciodată. Dacă vreuna dintre noi avea altă părere, ne uitam urât la ea şi îi ziceam să-şi ţină gura: de unde ştia ea? Dar în sufletele noastre devoram înfometate aceste cuvinte dătătoare de speranţă şi voiam ca ea să insiste în continuare că bărbaţii plecaţi în detenţie se vor întoarce într-o bună zi.

Cam pe atunci i s-a întâmplat comandantului Muruithia ceva care ne-a făcut să ne temem de un nou canal. Comandantul Muruithia, responsabil pentru zona asta, era cunoscut peste tot pentru cruzimea lui. Era aspru mai ales cu muncitorii fără pământ repatriaţi în Rezervaţiile de gikuyu din Provincia Văii Riftului, din Uganda şi din Tanganyika. Într-o zi, am auzit că a fost împuşcat, ziua în amiaza mare, când mergea spre Ndeiya. Bărbatul care îl împuşcase purta haină militară şi pălărie şi îi urmărise de la distanţă pe comandant şi pe garda lui de corp. Când se oprea comandantul, se oprea şi bărbatul şi se apleca să-şi lege şireturile sau să urineze. Apoi a intrat în pădure, a alergat înainte şi l-a împuşcat pe comandant. Se zice că a râs când garda de corp, gărzile civile şi poliţiştii au fugit să se ascundă. Dar înainte să poată trage în el, bărbatul dispăruse în pădure. Comandantul n-a murit şi a fost dus la spitalul din Timoro. După o săptămână, doi bărbaţi s-au dus cu un coş de mâncare să-l viziteze pe comandantul rănit. Aveau hârtiile în ordine şi li s-a permis să se ducă la patul lui. Acolo, l-au împuşcat şi au sărit pe fereastră, întorcându-se în pădure.

Atunci a ajuns Karanja comandant. Curând, s-a dovedit mai rău decât cel de dinaintea lui. Mergea în fruntea altor gărzi în pădure, ca să-i vâneze pe luptătorii pentru libertate. Tot în timpul conducerii lui, chiar şi puţinii bărbaţi apţi au fost duşi din sat în lagărele de detenţie. A devenit foarte strict în privinţa legilor de restricţionare a circulaţiei şi de muncă forţată în folosul obştii. M-am întâlnit cu el într-o zi, când veneam de la

muncă. S-a oprit şi m-a strigat. Eu am trecut mai departe. Două gărzi au venit în fugă după mine şi m-au ameninţat cu bătaia. Dar Karanja le-a zis să mă lase în pace şi să o ia înainte, că o să vină şi el.

— De ce nu i-ai lăsat să mă omoare? am răbufnit eu.

— Te rog, Mumbi.

— Nu-mi spune Mumbi, Mumbi.

Eram supărată şi nu voiam să-mi aducă aminte de mâncarea pe care mi-o dăruise. Îmi doream din inimă ceva care să taie nodul de vinovăţie care mă lega de el.

— Mumbi, de ce mă urăşti aşa de tare? a continuat el, izbucnind apoi într-o tiradă de vorbe pasionale.

Mă iubea, mi-a spus el, şi nu mă voia decât pe mine, şi se ferise de detenţie şi de păduri numai pentru mine.

Ciudat, nu-i aşa, cum găsim multe justificări pentru acţiunile noastre ca să se potrivească unei ocazii. Oricum, nu mai eram supărată. Acum îl dispreţuiam. Chiar părea demn de dispreţ în uniforma lui kaki şi cu o puşcă mare atârnată pe umăr, vorbind despre dragoste în mijlocul drumului. Ba chiar am reuşit să şi râd un pic. A părut să-l doară, dar n-a oprit potopul de cuvinte ce-i ieşea din gură. Vorbele nu mă atingeau. Voiam să-i fac rău, să-i dau o lovitură pentru Kihika şi Gikonyo şi pentru toţi ceilalţi.

— De ce nu porţi fusta şi *Mwengu*[1] ale maică-tii? Când ceilalţi s-au dus să lupte, ai rămas în urmă să lingi picioarele bărbaţilor tăi albi, am spus răspicat şi am crezut că o să mă lovească.

Asta l-a durut tare. Buzele i se mişcau şi se străduia să spună ceva. Faţa i s-a întunecat şi apoi a spus şi el încet şi clar:

— Nu înţelegi. Voiai să murim toţi în pădure şi în detenţie, iar omul alb să poată trăi aici, pe pământul ăsta, singur? Omul alb e puternic. Să nu uiţi niciodată. Ştiu, pentru că i-am simţit puterea. Să nu-ţi faci iluzii că Jomo Kenyatta o să fie eliberat vreodată de la Ladwar. Iar bombele o să cadă în continuare

1. Şorţ purtat de femei (în swahili, în original).

peste pădure, așa cum au făcut britanicii în Japonia și Malacca. Iar cei care sunt arestați n-o să mai vadă niciodată, niciodată ținutul ăsta. Nu, Mumbi. Lașul trăiește să-și vadă mama, în vreme ce viteazul rămâne mort pe câmpul de luptă. Și să te aperi de o lovitură nu este lașitate.

Asta m-a speriat.

— Lasă-mă în pace, de ce nu mă lași în pace? am strigat, simțindu-mă slăbită.

A plecat. Aveam un ghem în stomac, inima îmi era amărâtă. Fusese o cruzime să-mi spună că Gikonyo n-o să se mai întoarcă niciodată.

Și totuși, spre sfârșitul anului, m-am dus să-l caut pe Karanja acasă la el, la garnizoana Gărzii Civile. Eram cu Kariuki, pentru că absolvise KAPE[1] și era singurul băiat din partea asta a culmilor care obținuse un loc la Școala Secundară Siriana. Asta mâniase multă lume: de ce, se întrebau, să i se permită unui băiat al cărui frate era în pădure să meargă la o școală guvernamentală, în timp ce fiii loialiștilor nu puteau? Dar n-aveau cum să-l împiedice decât dacă dovedeau că a făcut jurământul. De aceea ne-am dus acasă la comandant. Karanja n-a pus nici o întrebare. Ne-a dat o scrisoare în care preciza că băiatul a fost verificat și s-a ajuns la concluzia că nu a depus jurământul. Mi-a fost rușine de cuvintele usturătoare pe care i le spusesem lui Karanja.

Când Kariuki s-a dus la Siriana, părinții mei au revenit la viață. Mbugua a început chiar să vorbească despre viitor, iar Wanjiku plângea pentru că era fericită. Și eu eram fericită, dar nu puteam uita, nici o clipă, vorbele lui Karanja, că bărbații care erau în detenție nu se vor mai întoarce niciodată. Poate că Gikonyo și ceilalți au fost deja împușcați. Gândul îmi dădea fiori noaptea și nu puteam nici să mă rog, nici să dorm. Wangari a băgat de seamă aerul meu neliniștit, și acum ea a fost cea care a devenit căldura și alinarea mea. În toți anii ăștia de așteptare

1. Kenya African Primary Education – școala primară.

deveniserăm mai apropiate, nu doar mamă și noră, ci altceva, ce nu pot descrie.

Karanja îmi arăta mereu că toată credința mea este zadarnică. Forțele guvernului îi învingeau pe luptătorii pentru libertate. N-am primit niciodată vreo scrisoare și n-am auzit o vorbă de la cei aflați în detenție. Radioul nu mai vorbea despre ei. Și, pe măsură ce treceau anii, Karanja devenise arogant cu mine. Nu se mai umilea în fața mea ca altădată. În schimb, râdea ca să mă rănească, iar eu mă agățam de Gikonyo din tot sufletul. Aveam să-l aștept pe el, soțul meu, chiar dacă eram sortită să fiu din nou cu el doar în mormânt. Îmi pierdusem cu totul speranța să-l mai văd pe lumea asta și trăiam cu amintirea zilelor fericite de dinainte de Starea de Urgență.

Dar n-o să te plictisesc cu o poveste lungă, deși aș vrea să-ți spun că deja mi-a făcut bine să-mi deschid inima în fața ta. Într-o zi, Karanja a trimis după mine să mă cheme la el acasă. Era într-o joi, îmi aduc aminte. Eram obosită și sătulă de viață. Pentru că ce-i viața dacă nu o trăiești alături de omul pe care îl iubești, un om care respiră, pe care poți să-l vezi și să-l atingi? Gikonyo era mort. Iar Starea de Urgență n-avea să se termine niciodată. În sfârșit. M-am dus acolo și mi-am jurat că, dacă încearcă orice, chiar și o vorbă, iau o scândură și îl lovesc tare în cap sau la gât. L-am găsit singur. Am stat în ușă o vreme. Nu s-a uitat direct la mine. Părea să se fi schimbat. Părea îngrijorat și puțin îmbătrânit. Asta m-a surprins – am crezut că e bolnav sau are ceva. Așa că am intrat și l-am întrebat ce vrea de la mine. O vreme, nu mi-a răspuns. Apoi a spus:

— Se întoarce soțul tău.

— Ce?

— Se întoarce soțul tău, a repetat el și a încercat să zâmbească.

Am simțit ceva dureros care mi-a străbătut corpul, ca și cum, ca și cum înainte aș fi fost paralizată cu totul, iar acum curgeau iar prin mine sângele și viața.

— Te rog, Karanja, nu te juca așa cu mine, am bâiguit eu.

Vocea îmi suna spart. Inima îmi era plină de teamă și speranță. Aș fi făcut orice ca să aflu adevărul.

A venit până în locul unde stăteam și mi-a arătat o bucată de hârtie lungă, cu ștampile guvernamentale. Era o listă cu numele celor care erau pe drum înapoi către sate. Era și numele lui Gikonyo acolo.

Ce să-ți mai spun? Că îmi aduc aminte că eram plină de recunoștință smerită? Că am râs – chiar m-am bucurat de buzele reci ale lui Karanja pe fața mea? Eram într-o lume stranie și parcă eram nebună. Mai e nevoie să-ți mai spun ceva?

L-am lăsat pe Karanja să facă dragoste cu mine.

Mumbi făcu o pauză. Lumina încă îi juca în ochii întunecați și senzuali. Era tânără. Era frumoasă. Lui Mugo i se puse un nod uriaș în gât. Ceva îl trăgea înainte; tremura; era pe fundul iazului, dar la suprafață, deasupra, era pământul; viață, luptă, chiar în mijlocul durerii și sângelui și sărăciei, părea frumos; doar pentru o clipă; cum îndrăznea să creadă într-o astfel de viziune, o iluzie?

— Când m-am trezit și mi-am dat seama pe deplin ce se întâmplase, mi-a înghețat tot trupul. Karanja încerca să-mi spună lucruri frumoase, dar vedeam că râde triumfător. I-am luat unul din bocanci și l-am aruncat după el. Am fugit, și nu puteam plânge. Deși cu câteva clipe înainte fusesem așa de fericită, acum mă simțeam rău. M-am dus la Wangari și de data asta am plâns și nu i-am putut spune clar ce se întâmplase. Dar ea a părut să înțeleagă și m-a îmbrățișat și a încercat să-mi alunge tremurul cu vorbe.

Povestea lui Mumbi îl storsese de puteri pe Mugo. Acum căuta cuvintele potrivite ca să spargă tăcerea.

— Ce vrei să fac eu? strigă el, cu durere și dorință mistuitoare.

Mumbi era cât pe ce să spună ceva, când la ușă se auzi o bătaie grăbită și un „*hodi*". Generalul R. intră, urmat îndeaproape de locotenentul Koina. Fața Generalului radia de satisfacție, pe care Mugo n-o văzuse duminică seara sau în seara de dinainte. Koina însă părea gânditor, îmbătrânit.

— Nu stăm mult, zise Generalul R. după ce se așeză.

Se întoarse apoi către Mugo. Părea mult mai prietenos și mai volubil decât de obicei.

— Am fost la tine acasă. Când am văzut că nu ești acolo, ei bine, m-am gândit să vin încoace. Ți-am zis că o să vin în vizită? Îți aduci aminte de seara trecută? Păreai îngrijorat, sau foarte agitat. N-am văzut pe nimeni. Am vorbit cu tine afară și mi-ai răspuns cu vocea altcuiva. Ciudat om, Githua ăsta. Ai auzit ce ți-am zis despre gloanțe?

— Nu pot... nu-mi aduc aminte.

— Vezi! Ți-am zis că erai cu mintea în altă parte. Githua povestește mereu cum ne aproviziona cu gloanțe. Știi că nu ne-a adus niciodată gloanțe (boabe de porumb, cum le ziceam noi în pădure)?

— Nu? întrebă Mumbi.

— Niciodată. Am aflat și că nici nu l-a împușcat nimeni vreodată.

— Și atunci cum și-a pierdut piciorul? întrebă Mumbi.

— Piciorul? Camionul pe care îl conducea s-a răsturnat în Nakuru. I-a zdrobit piciorul stâng.

— Și atunci, de ce...

— I se pare mai interesantă viața așa. Vezi tu, își inventează un rost pentru propria lui viață. Nu așa facem cu toții? Și să mori luptând pentru libertate sună mai eroic decât să mori într-un accident.

Mugo se simți trădat de Githua. Era iar singur, iar viziunea îi fusese sfâșiată de Mumbi și Generalul R. Tresări sub privirea fixă a Generalului. Unde era căldura care îl învăluise aseară, azi-dimineață, înainte să intre în casa lui Mumbi?

— Dar să-l lăsăm pe Githua. Am venit să te vedem pe tine, îi zise Generalul R. lui Mugo.

— Să ies din cameră? întrebă Mumbi, pregătindu-se să se ridice.

— Doar dacă așa vrei tu. E vorba despre fratele tău.

— Kariuki? S-a întâmplat ceva?

— Nu, Kihika!

— Oh!

— Cum am zis duminică seară, credem că a intrat într-o capcană. Urma să aibă o întâlnire cu un om de legătură important. Acum, nu există decât trei oameni cu care ar fi putut să se întâlnească. Unul dintre ei este Wambui. Dar Kihika îl trimisese deja pe Wambui la Nakuru cu mesaje pentru agenții noștri. Celălalt ești tu! zise el fixându-l pe Mugo cu privirea.

Lui Mugo i se strânse stomacul.

— Dar până și copiii știu ce ai făcut tu pentru Kihika și ce ți-a făcut ție omul alb.

— Cine e bărbatul? întrebă Mumbi uşurată.

— Un prieten și nu tocmai. Cum spunea Kihika? *Kikulacho kiko nguoni mwako.*

— Cine e? insistă ea nerăbdătoare.

— Vezi tu, Kihika spusese o dată sau de două ori că voia să se vadă cu Karanja.

— *Ngai*! strigă ea și se uită la Mugo.

— Și Karanja a intrat în Garda Civilă curând după arestarea lui Kihika. Purtarea lui la Githima îi arată vinovăția. Koina, aici de față, a fost acolo ieri.

Koina tresări și se uită la General. Figura lui părea epuizată, puțin îndurerată.

— Și nu mă mai întorc niciodată acolo. Niciodată, niciodată, spuse el cu o voce cu totul nepotrivită cu firea lui veselă.

Mumbi și Generalul se uitară la el.

— Ce te supără? întrebă Generalul.

— Nimic. Nimic, zise Koina. Doar că sunt nedumerit în legătură cu ce am văzut acolo. Dar nu mă luați în seamă. Nu mă simt bine.

— Trebuie să te duci la culcare, zise Mumbi îngrijorată. Vrei un Aspro[1]?

— A, e doar o durere de cap!

---

1. Aspirină.

— Ce ai văzut la Githima de te-ai îmbolnăvit? întrebă Mumbi. Stafii?

— Da... Un fel de stafii. Dar erau stafii care m-au făcut să mă întreb ce sărbătorim noi de fapt!

Generalul R. se gândi să-i ceară să fie mai puţin misterios, dar Mugo vorbi primul.

— Ce... ce vreţi... ce voiaţi de la mine?

Mugo, care îşi urmase gândurile proprii, expiră încet.

— E vorba de ceremoniile de joi. Întâi şi întâi vreau să-ţi spun că nu m-am rugat niciodată la Dumnezeu. N-am crezut niciodată în El. Cred în Gikuyu şi Mumbi şi în poporul negru al ţării noastre. Dar într-o zi m-am rugat. Într-o zi, când eram singur în pădure, am îngenuncheat şi am plâns din suflet. Dumnezeule, dacă eşti acolo, sus, cruţă-mă şi am să-l găsesc pe adevăratul asasin al lui Kihika. A venit vremea. E anotimpul recoltei. Oamenii se vor aduna joi în piaţa Rung'ei să-l comemoreze pe Kihika. La Githima, l-am pus pe Mwaura să-l convingă pe Karanja să participe la întrunire. Aşa că tu ce ai de făcut? La sfârşitul discursului, o să anunţi că omul care l-a trădat pe Kihika trebuie să iasă în faţă – şi să fie osândit sub ochii oamenilor. Pentru că, trădându-l pe Kihika omului alb, Karanja a trădat de fapt poporul negru de pe toată faţa pământului.

Discursul plin de pasiune al Generalului a fost urmat de o tăcere stânjenitoare. Fiecare dintre cei aflaţi în casă părea absorbit în propria sa viaţă – în propriile temeri şi speranţe. Atmosfera era încordată ca o funie întinsă. Deodată, Mugo se ridică în picioare, tremurând de încordarea unei noi decizii.

— Nu se poate, spuse el. Am venit aici să-i spun lui Gikonyo şi Partidului că nu sunt omul potrivit să-i conducă. Partidul trebuie să caute un lider în altă parte.

Avea vocea sugrumată. Se strădui să mai scoată un cuvânt, apoi se repezi pe neaşteptate afară.

zece

Decizia de a-l convinge sau, dacă nu, de a-l sili pe Karanja să participe la marea ceremonie de la Rung'ei fusese luată în seara de dinainte, după ce locotenentul Koina se întâlnise cu Mwaura.

Informațiile lui Mwaura nu făcuseră decât să confirme ceea ce Generalul R. bănuise tot timpul: Karanja era cel care-l trădase pe Kihika. Și părea echitabil să moară de Ziua Independenței: ar fi fost doar o pregătire necesară pentru ritual să fie umilit în fața unei mulțimi uriașe dacă se preda, sau, dacă nu, să fie făcut de râs.

De obicei, Generalul R. nu vorbea mult, cu excepția situațiilor când era agitat. „Nu știu să-mi folosesc limba", spunea el cu o notă de mândrie, „dar știu să-mi folosesc mâinile". Când avea de rezolvat vreo problemă, Kihika se ruga și se zvârcolea; Generalul R. acționa. Kihika vorbea despre oprimare și nedreptate și libertate; Generalul R. vedea oameni oprimați sau un om crud sau bun. Era un fel de aventurier. Înainte de războiul de independență, stătea în centrul Rung'ei, unde era croitor. Nimeni nu știa de unde vine: unii ziceau că venise din Nyeri, alții ziceau că era din Embu. Deși stătuse mulți ani în Rung'ei, oamenii din Thabai îl considerau un străin printre ei. „Ăștia de prin partea aia, din Nyeri sau Embu, spuneau ei, sunt oameni de care trebuie să te temi; nu știi niciodată ce pot ascunde sub unghii sau

la subraţ." Nu ştiau nici care-i e numele adevărat: îi spuneau Ka-40, pentru că, o dată sau de două ori, într-unul dintre momentele neaşteptate, dar rare, de destăinuire, se lăudase: „Uită-te la mine, un tânăr din '40. M-am născut în 1940, am fost circumcis în 1940, am plecat să lupt cu Hitler în 1940 şi m-am căsătorit în 1940. Aşa că sunt un tânăr din '40". (Ca să ştie toată lumea, nu avea nevastă, dar luptase alături de britanici în al Doilea Război Mondial.)

Altfel, era tăcut, rareori vorbea despre el sau despre credinţele lui politice şi, mai ales, evita scenele violente şi încăierările care izbucneau adesea în birturi şi localurile cu băutură. Ka-40 era un croitor bun şi de succes, specializat în haine pentru femei şi copii; prosperitatea lui era pusă pe seama unei chestii pe care o avea „la subraţ".

Şi totuşi bărbatul acesta, care ocolea vădit certurile şi violenţa şi se ţinea de obicei deoparte, devenise unul dintre cei mai aprigi din grupul de luptători din pădure al lui Kihika, temut în sat şi chiar şi printre adepţii săi. Generalul R. nu uita niciodată un prieten sau un duşman. R. venea de la Rusia.

Pe când Generalul R. vorbea entuziasmat despre mica scenetă care urma să fie jucată de Ziua Independenţei, Karanja, actorul principal, era preocupat de o problemă care păruse nesemnificativă cu trei luni în urmă – văzută, desigur, ca o posibilitate îndepărtată –, dar care acum, când mai erau doar două zile până la Ziua Independenţei, căpătase proporţii monstruoase: oare Thompson chiar o să plece? Acum, Karanja era hotărât să afle adevărul, să lămurească o suspiciune pe care o mai cunoscuse o dată, când, comandant fiind, i se spusese că Gikonyo şi ceilalţi deţinuţi se întorc în sat. Acum avea să se ducă la Thompson şi să-i spună: Domnule, chiar părăsiţi Kenya? Nu că între Karanja şi John Thompson s-ar fi dezvoltat o relaţie care să poată fi numită personală; nici conştiinţa dependenţei nu era reciprocă; atâta doar că, pentru Karanja, John Thompson întruchipase întotdeauna simbolul puterii omului alb, de neclintit ca o stâncă, o putere care construise bomba şi

transformase un ţinut al tufărişurilor şi pădurilor sălbatice într-o ţară cu oraşe moderne, cu autostrăzi asfaltate, autovehicule şi şosele cu două sau patru benzi, căi ferate, trenuri, aeroplane şi clădiri ale căror turnuri atingeau cerul – şi toate astea în decurs de 60 de ani. Nu simţise el însuşi această putere, care stăpânea şi peste sufletele oamenilor, când el, comandant fiind, îi putea face pe bărbaţii circumcişi să se umilească în faţa lui, putea face femeile să ţipe doar dacă ridica un deget?

Aşa că acum aştepta vestea îngrozitoare. De două ori pornise de-a lungul coridoarelor trecând pe lângă biroul lui Thompson, trăgând cu urechea să audă vreo mişcare înăuntru. Întors în camera lui de lucru, Karanja îşi aminti că îşi poate da seama dacă John Thompson era la birou sau nu uitându-se dacă avea maşina, „Alt Morris", în parcarea pentru personal. Se ridică de pe scaun ca un om care s-a aşezat pe neaşteptate pe o piuneză, atâta doar că, în loc să-şi cerceteze scaunul, întinse gâtul şi se uită atent la... la un loc gol pe care se afla de obicei Morrisul. Oare omul nu venea azi la lucru? Îi fu greu să scrie etichete pentru cărţile de pe masă. Avea noroc că domnişoara Dickinson nu era aici azi. Se duse la legătorie ca să-şi omoare vremea cu oamenii de acolo. Karanja se ducea acolo cu vreun pretext oarecare de câte ori era obosit. Majoritatea legătorilor erau din districtul Nyanza centrală, iar Karanja se simţea întotdeauna mai liber în prezenţa lor. Nu avea impresia, cum se întâmpla când era cu alţi gikuyu, că îi răscolesc trecutul. Îi şi dispreţuia şi spunea asta când vorbea cu Mwaura sau cu alţii din tribul lui.

— *Jaluo* ăştia! spunea el, stau tot timpul împreună: dacă pui unul să se ocupe de ceva, îşi aduce tot tribul de câte ori apare un loc liber.

Şi ei îl priveau bănuitor.

— *Wakikuyu* ăştia! spuneau ei, să n-ai niciodată încredere în ei. Un kikuyu te tratează de prieten azi şi mâine te înjunghie în spinare.

În prezenţa lui erau prietenoşi.

Îi găsi discutând despre dr. Van Dyke. Oare moartea lui fusese un accident? Ce văzuse oare femeiuşca aia, Thompson, (Dumnezeule, e drăguţă... cu funduleţul ăla, frate... n-aş zice nu să mă ocup eu de ea) la burul ăla burtos? Oare Thompson ştia că e înşelat? Trebuie să fi ştiut. De-aia era tot timpul aşa de supărat. Oare se înfrupta şi el din alte femei, de exemplu dr. Lynd? Ha! Ha! Ha! Trecură la incidentul cu câinele. Deveniră nervoşi. Erau de partea lui Karanja. Frate! Thompson te-a salvat. Dar n-o s-o pedepsească. Lui Karanja i se păru că mirosul cleiului fiert, vorbăria şi râsetele oamenilor nu-i alungau starea de nelinişte. Ieşi şi se plimbă între laboratorul pentru fizica solului şi complexul administrativ, ceea ce afecta finalitatea demersului, dar chiar spera să-l zărească pe John Thompson în birou prin fereastră. Oare plecase? se întreba Karanja. Ar fi trebuit să-l întrebe ieri. Ieri, după incidentul cu câinele. Karanja îşi amintea groaza care-l cuprinsese când se apropia câinele de el. Se cutremură. Thompson îl salvase de ruşine. Thompson. Şi pleca. O luă uşor spre biroul lui, împovărat de sentimentul unei trădări iminente.

Mai trăise o dată un sentiment asemănător. Era în ziua aceea, curând după ridicarea oficială a Stării de Urgenţă, când O.D.-ul aflat în funcţie îl sfătuise să demisioneze din funcţia de comandant. Atunci, noii lideri politici ai partidului, cum era Oginga Odinga[1], făceau propagandă pentru independenţă şi eliberarea lui Jomo Kenyatta. Karanja arestase un bărbat care nu-şi plătise de doi ani taxa pe cap de locuitor. Omul nu-şi găsise de lucru după ce scăpase din detenţie. Era aşa de supărat, încât, în loc să răspundă la întrebări, scuipase în ţărână. Comandantul făcuse exact ceea ce era învăţat să facă: îşi pusese garda de corp să-l bată pe bărbat şi îl închisese până dimineaţa la postul Gărzii Civile. Cazul fusese preluat de oamenii care aveau legături cu

1. Jaramogi Ajuma Oginga Odinga (octombrie 1911 – 20 ianuarie 1994) – căpetenie luo, personalitate importantă în lupta pentru independenţă a Kenyei.

Odinga şi ajunsese astfel la tribunal. Karanja a fost obligat să plătească o amendă şi să-şi ceară scuze public. Asta îl făcuse praf. De ce să fie pedepsit pentru că făcuse exact acelaşi lucru pentru care fusese lăudat acum vreo lună? Mai târziu, Karanja a fost retrogradat. Totuşi, O.D.-ul îi dăduse o scrisoare de recomandare în care înşira calităţi cum erau loialitatea, integritatea şi curajul. „Se poate conta întru totul pe el." Înarmat cu scrisoarea (purta o ştampilă guvernamentală), Karanja se îndreptase către Githima, unde se întâlnise din nou cu John Thompson. Karanja mărturisise că făcuse jurământul şi se înrolase în Garda Civilă când O.D. era Thompson (la scurt timp după ce murise Robson) şi, deşi Thompson nu părea să-şi aducă aminte de zilele de demult, Karanja credea că scrisoarea „guvernului" era în sine o legătură vie. Obţinuse o slujbă la Githima. Şi curând calităţile sale – loialitate, integritate şi curaj – ieşiră la lumină şi deveni peste puţină vreme slujitorul de încredere al oamenilor albi de la Githima.

Oare ameninţarea câinelui era un preludiu al dezastrului? se gândi Karanja. Conştient de iminenţa unei nenorociri, Karanja nu ştiu dacă să fie mulţumit sau supărat când intră în cameră Mwaura.

— Hei, frate. E adevărat? începu Mwaura şoptind pe un ton slugarnic şi conspirativ, care spunea: tu ştii toate secretele forţelor care ne conduc; aruncă-mi şi mie câteva firimituri din cunoştinţele tale preaputernice.

— Ce? întrebă Karanja, întârziind să reacţioneze la linguşeală.

— Păi, că şeful, ştii tu, Ka-Thompson, a plecat?

De câte ori voia să pună la cale ceva împotriva vreunei persoane cu autoritate, Mwaura punea diminutivul Ka în faţa numelui acestuia.

— Cine ţi-a spus?

Karanja era surprins, dar încerca să pară calm.

— A, doar zvonuri. Şi mi-am zis că singura persoană care ar putea să ştie e Karanja. El ştie secretele oamenilor ăstora. În

special ale șefului. Omul te iubea, să știi... totdeauna trimitea după tine... o, da, și se vedea că îi era teamă de tine. E adevărat?

Karanja știa că e flatat și asta îl făcea să se simtă bine.

— Voi, ăștia, și zvonurile voastre. Nu l-ai văzut ieri la serviciu?

— Ba da, dar... Nu putea să fie ultima zi? De-aia te-a chemat, nu-i așa? Să-ți spună la revedere. Ți-a dat și niște bani? Și zice lumea... ei bine, știi că sunt de acord cu tine de multe ori când zici că oamenii au gura mare?

— Ce zice lumea?

Karanja era bănuitor și curios.

— Că o să vină să-l înlocuiască un african, un om cu pielea neagră, ca tine și ca mine.

— Nu! zise Karanja cu hotărâre, arătând mai mult ce n-ar fi vrut să se întâmple decât ce știa că avea să se întâmple. Poți să crezi ce vrei, dar Thompson nu pleacă nicăieri. Doar ieri ce am stat de vorbă cu nevastă-sa. Mi-a oferit cafea.

— Serios! Hmm, zise Mwaura, dând din cap de câteva ori. Pricep, înțeleg. Știi, nu m-aș mira să aud că ai încercat-o pe femeia aia. Știi cum îmi lasă gura apă când mă uit la bucile alea grozave și la pieptul care țipă: atinge-mă, atinge-mă. Și vocea ei e ca un cântec, te face să te gândești la aia a ei. Norocosule. Cum ai început cu ea?

— Ce vrei să zici?

Karanja era mai entuziasmat de discuție, dar se simțea stingherit, nefiind în stare să dezmintă sau să confirme ce sugera Mwaura.

— Haide, frate. Trebuie să o fi încercat. Ce gust au bunătățile ei?

— Voi, ăștia. De ce crezi că europenii au ceva special? Sunt ca oricine altcineva, ca tine sau ca mine.

— O mărturisire! Oricum, știu că ai făcut-o. Apropo, ce faci joi, în ziua de *Uhuru*?

— Nu știu. Nimic... adăugă el, simțind cum căldura dinăuntru se risipește.

— Nimic? Nu te duci la chestia aia?

— Ce chestie?

— Ceremonia de la Rung'ei. Nu știi că organizează jocuri și dansuri ca să serbeze *Uhuru*?

— Nu știu, zise el nehotărât.

— Dar nu poți să stai aici singur! Toată lumea din baza de-aici merge să-l asculte pe Mugo.

— Cine e Mugo? întrebă el, și mai multă nesiguranță strecurându-i-se în voce.

Mwaura profită de ocazie.

— Se zice că omul vorbește cu Dumnezeu și primește mesaje de la spiritele celor morți. Altfel, cum îți explici că a scăpat cu viață la Rira, când zece dintre greviști au murit? Și, ții minte, el a fost liderul.

— Prostii. Prea mulți au gura mare, zise el fără convingere.

Nu se gândise ce o să facă în ziua aia. Dar putea să se întoarcă la Thabai și să dea ochii cu oameni care și-ar bate joc de el? Dar ce-ar fi să se ducă să o mai vadă pe Mumbi măcar o dată? N-ar putea face o ultimă încercare să i-o smulgă lui Gikonyo?

— N-ai decât să spui că-s prostii. Oricum, mai bine mă duc să văd cu ochii mei. Omul ăsta, Mugo, e un adevărat pustnic, a stat singur, n-a vorbit niciodată cu nimeni de când a plecat din lagărul de detenție. Și o să fie acolo și o grămadă de femei. Știi cum se dezlănțuie (chiar și alea măritate) la ocazii de-astea.

— Tu te duci? întrebă el, ispitit de dorința de a o vedea pe Mumbi.

— Eu să stau deoparte?

— Zi-mi când te hotărăști să mergi, zise Karanja privind pe fereastră.

John Thompson tocmai își parca Morrisul afară.

— Uite-l pe Thompson *al tău*, îi zise lui Mwaura, abia reușind să-și ascundă triumful.

Se ridică în picioare, își scutură repede salopeta kaki, își trecu mâinile prin păr și ieși în grabă, sperând să dea peste Thompson pe coridor. Apoi avea să-i pună întrebarea cea înspăimântătoare. Un nod de salivă îi urcă în gât imediat ce

văzu figura adâncită în gânduri a lui Thompson: să-l întreb sau nu?

— Scuzați-mă, domnule! strigă el, și îi venea să plângă.

John Thompson trecu pe lângă Karanja ca și cum nu l-ar fi văzut.

— Scuzați-mă, domnule, ridică el vocea, adunându-și curajul, mânat de disperare.

Thompson se întoarse către Karanja.

— Poftim?

Vocea era limpede, rece, distantă.

— Dumneavoastră, înghiți Karanja niște salivă cu cocoloașe. Dumneavoastră plecați! afirmă el, în locul întrebării calme pe care avusese de gând să o pună.

— Ce?

— Dumneavoastră... dumneavoastră... mai înghiți niște salivă cu noduri; făcu zgomot când îi coborî pe gât. Dar se menținu pe poziții: ... vă duceți înapoi... în țara dumneavoastră?

— Da, da, răspunse repezit omul alb, ca și cum ar fi fost nedumerit de întrebare.

Karanja fu cuprins de panică. Începu să se joace cu degetele la spate. Și-ar fi dorit mai degrabă să dispară brusc de pe fața pământului decât să suporte frigul din jur. Thompson era pe punctul de a pleca, dar apoi se opri.

— Ai nevoie de ceva? întrebă el răstit.

— Nimic. Nimic, domnule. Ați fost foarte amabil.

Thompson plecă grăbit.

Karanja rămase pe coridor o vreme și scoase o batistă murdară ca să-și șteargă sudoarea de pe față. Apoi se întoarse, mersul lui evocând, pentru cineva care l-ar fi privit, imaginea unui câine care a fost mustrat de stăpânul în care are încredere. Karanja nu păru să-l vadă pe Mwaura, care încă îl mai aștepta în încăpere. Se așeză pe scaun, cu mâinile lipsite de vlagă pe masă, și se uită la lumea de dincolo de fereastră fără să poată pricepe nimic.

— Deci se întoarce acasă? întrebă Mwaura șovăielnic.

— Nu ştiu, răspunse Karanja cu voce scăzută, inexpresivă.

Apoi, brusc, păru să-l vadă pe Mwaura.

— Ce cauţi în birou? ţipă el la Mwaura, care se întoarse repede la uşă.

Dar dintele era îmbătrânit şi rupt; nu putea muşca. Ca şi cum ar fi fost extenuat de gest, Karanja îşi reluă poziţia mormântală la masă. Era rândul lui Mwaura să se simtă triumfător şi, pentru o vreme, uită că misiunea lui era să se arate prietenos cu Karanja şi să îl ademenească la ceremonia pentru *Uhuru*.

— Supărat că te părăseşte stăpânul, ei? îl tachină el, stând în siguranţă în uşa deschisă. N-a fost nici măcar atât de amabil să-şi ia rămas-bun? Am lucrat odată pentru un alb la Nairobi. Când a plecat din Kenya, măcar şi-a împuşcat animalele de casă... pisici şi câini. N-a suportat să le lase în viaţă fără un ajutor binevoitor.

Karanja păru să nu-l audă. Nu făcu nici măcar cea mai mică mişcare din poziţia în care stătea la masă.

unsprezece

Petrecerea de rămas-bun ţinută la hanul din Githima urma să înceapă la ora opt.

John şi Margery Thompson ajunseră mai devreme, dar descoperiră că unii dintre oaspeţi sosiseră deja. Dr. Brian O'Donoghue, directorul Staţiunii de Cercetare Agricolă şi Forestieră Githima, nu putea veni la petrecere pentru că se dusese la Comisia Forestieră Internaţională de la Salisbury. Era un bărbat înalt şi slab, cu ochelari cu rame mari, care nu era niciodată văzut mergând prin grădinile de la Githima fără o carte sub braţ. Delegaţia oficială primi forţe proaspete mai târziu, când sosiră directorul adjunct, soţia lui şi şefii diverselor departamente. Cam într-o oră, camera comună a hanului era plină de bărbaţi şi femei, îmbrăcaţi în diferite feluri, ciocnind, glumind, râzând.

La început, domnul şi doamna Thompson fură acaparaţi de grupul oficial. Soţiile celor doi directori atraseră priviri invidioase şi dezaprobatoare; ieşeau în evidenţă tot timpul, nu puteau să-i lase şi pe alţii să stea de vorbă cu domnul Thompson (bietul John, un scump, mi-a plăcut aşa de mult, ce maniere, ce devotament: cum putea guvernul să se poarte aşa de urât cu cineva?). Căutară până în străfundul inimilor lor şi descoperiră dintr-odată că îl admiraseră dintotdeauna pe John, că Margery

fusese prietena lor bună și ce n-ar face să-i ajute să se instaleze în viitoarea lor casă!

Plecarea iminentă a lui Thompson și Ziua Independenței de a doua zi li-l readuseseră în suflete pe omul care se aflase în centrul scandalului de la Rira. Thompson era așadar un martir, fusese primit ca atare la Githima, așa era privit și acum, în ajunul plecării sale dintr-o țară pe care o slujise atât de bine.

Imediat ce delegația oficială plecă, petrecerea se înteți, devenind mai animată și mai gălăgioasă. Femeile se agitau în jurul lui Thompson: Ce urma să facă? Își găsise slujbă? Nu era rușinos felul în care guvernul britanic abandona oamenii pe care îi încurajase și-i trimisese peste hotare? Totul era din cauza felului în care cedase în fața violenței africane și a comunismului internațional. N-ați văzut ce se întâmpla în Uganda și Tanganyika? Chinezii și rușii s-au grăbit să deschidă ambasade. Doamna Dickinson, bibliotecara, a fost mereu mai realistă în politică și a prevăzut un măcel după *Uhuru*. Ea și Roger Mason, iubitul ei, și-au luat deja bilete de avion pentru Uganda, unde o să stea ca să scape de violența care se va dezlănțui asupra tuturor albilor în Kenya. Apoi zise: „Vă spun eu, întrevăd totul, în zece ani țările astea vor fi sateliți ruseşti sau chiar mai rău, o să fie parte din Imperiul Chinez..." O altă femeie se băgă în discuție: „Ai demisionat, nu? Acum, închipuie-ți, și eu..." Unii voiau să știe de ce luase o asemenea decizie. Alții se retrăgeau, temându-se să nu-l stânjenească pe John (bietul John, îl căinau ei din nou, aruncând priviri disprețuitoare către Margery, înconjurată de bărbați; după cum se dăduse în spectacol cu alcoolicul ăla, n-ar fi fost de mirare dacă John chiar voia să părăsească locul rușinii).

Dr. Lynd vorbea cu Roger Mason despre munca ei, dar arunca în continuare câte o ocheadă neliniștită spre John Thompson. Vorbea neîncetat, iar Roger Mason, un bărbat înalt cu mustață roșcată, părea plictisit, deși nu făcea nici un efort să plece.

— Zona Githima? O, e în regulă, pentru că, deși majoritatea cartofilor de aici suferă de mană, pot fi tratați cu piatră vânătă. Dar cartofii care suferă de bacterioze, nu. Și astea sunt bolile

care afectează cele mai mari părţi din Kenya, în special zonele africane. O, da, facem tot felul de experimente, cum ar fi, de exemplu, unul de care mă ocup acum – injectăm o anumită tulpină bacteriană pentru a identifica evoluţia infecţiei în plantă. Dar... o, scuză-mă...

Se grăbi spre locul unde stătea Thompson şi abia reuşi să-l reţină. Pas cu pas, îl conduse către un colţ şi îl făcu să se aşeze. Privea agitată, iar el se aştepta să-i povestească despre câine.

— Ţii minte incidentul despre care ţi-am spus ieri?

— Câinele?

— Da... uciderea câinelui meu!

— Da.

— Ţii minte că ţi-am povestit despre servitor.

— Da.

— N-a fost prins niciodată.

— Da, cred că mi-ai spus.

— Mi-e frică. Nu ştiu ce să fac.

— De ce? Ce s-a întâmplat?

— Pentru că... pentru că l-am văzut din nou...

— Când?

— Ieri. Ieri... Crezi că o să fim în siguranţă dacă rămânem? îl întrebă ea.

Dar înainte să apuce să răspundă, adăugă sfidătoare:

— Nu! Sigur sau nu, n-o să plec de aici. N-o să le las lor pământul.

— Atunci trebuie să-ţi iei paznici mai buni! zise el mai curând furios.

Dar dr. Lynd nu prinse ironia. Se agăţă de idee.

— Da... mai mulţi *mbwa kalis*[1] să ne apere viaţa şi pământul, zise ea şi se apucă să vorbească despre calităţile celor mai credincioşi şi feroce câini de pază.

Pe la ora 11, lumea începuse să se îmbete. Câteva perechi dansau. Chelnerii africani stăteau în picioare într-o parte, ca

1. Câini de pază feroce (în swahili, în original).

niște stâlpi, îmbrăcați în *Kanzu*[1] albe, cu o centură roșie în jurul mijlocului și fes roșu pe cap.

Bărbații erau adunați ciorchine în jurul lui Margery, dezmierdându-i din ochi silueta. Unul câte unul, erau luați la dans de soțiile lor, până când nu mai rămase să stea de vorbă cu ea decât un bărbat gras, cu o barbă zbârlită și sprâncene stufoase. Margery tot arunca priviri care transmiteau SOS-uri către soțul ei, care nu vedea, pentru acum era prins într-un grup care discuta despre politică, Ziua Independenței și soarta albilor sub un guvern negru.

— E logic, nu? spunea bărbosul în timp ce o trăgea la dans.

— Ce-i logic în asta? căscă ea, incapabilă să-și ascundă plictiseala.

Bărbatul îi amintea de cele mai nefericite trăsături ale amantului ei.

— Că suntem toți beți, ei? Nu știu de ce mă port așa azi... hâc!... rezultă că...hâc!... tu...

Deodată, auzi sunetul unui pahar spart pe jos.

Toată lumea se opri din dans și din discuții. Margery privi la grupul din spatele soțului ei. Mâna lui goală era în aer, ca și cum ar fi ținut un pahar la gură. Ochii tuturor erau întorși acum spre el. Margery traversă repede încăperea, îl luă de braț și zâmbi curajoasă, fără țintă. Un chelner african veni în grabă cu un făraș și o perie și strânse cioburile. Momentul de tăcere luase sfârșit. Conversațiile se reluară, ca și cum nu se întâmplase nimic.

John și Margery merseră încet cu mașina prin întuneric. Conștiința faptului că vedea Githima pentru ultima dată o apropia de soțul ei.

— Înainte de petrecere nu mi-am dat seama că plecăm cu adevărat. Acum, mi se pare că totul aparține trecutului nostru.

El conduse mai departe, ocolind casa. Chiar la marginea pădurii, opri mașina și aprinse două țigări. Deodată, Margery

---

1. Veșmânt lung, până la glezne sau până la podea, purtat de bărbați în zona Marilor Lacuri (în swahili, în original).

realiză că era chiar locul unde Van făcuse dragoste cu ea. Începu să tragă nervos din țigară, așteptându-se ca el s-o acuze.

— Poate că nu e sfârșitul călătoriei, spuse el în cele din urmă.

— Ce?

— Încă nu suntem învinși, remarcă el cu glas răgușit. Africa nu poate, nu se poate descurca fără Europa.

Margery se uită la el, dar nu zise nimic.

doisprezece

Când Gikonyo se întoarse acasă seara, Mumbi își dădu seama că e prost dispus. La început, nu-i vorbi. Nu era ceva neobișnuit. Apoi, când îi dădu să mănânce, el îi aruncă doar o privire și apoi continuă să se uite țintă la perete. Dar nici asta nu era ceva neobișnuit. Însă felul cum răsufla, ca și cum și-ar fi înăbușit un oftat, o convinse că se întâmplase ceva. Deși îi era frică de el și de toanele lui, nu se putu abține să se amestece.

— Ce s-a întâmplat? îl întrebă, cu preocupare smerită.

— De când am început eu să discut cu tine necazurile mele? răspunse el.

Ea se retrase, rușinată. Ce i se întâmplase oare în ultimele zile? Nici nu știa ce era mai rău: tonul formal, politicos, de dinainte sau atitudinea mai nouă, când încerca să o chinuie cu vorbe.

— A fost Mugo pe aici azi, spuse ea cu răceală, după o vreme. A zis că n-o să ia parte la ceremonie.

— Ce? țipă el, ca și cum ea ar fi fost responsabilă pentru ce făcea Mugo.

Ea nu răspunse.

— N-ai urechi? Cu tine vorbesc. Ce a zis?

— Pari pus pe ceartă astă-seară. N-ai auzit ce-am spus? Mugo a zis că n-o să oficieze ceremoniile pentru *Uhuru*.

— Trebuie să deschizi bine gura, nu să vorbeşti printre dinţi. Nu vrea nimeni să-ţi vadă dinţii, adăugă el, reluându-şi poziţia de dinainte.

Lucrurile ar fi putut reveni la normal (politeţe şi aşa mai departe), dar atunci băiatul, mărul discordiei, veni în fugă în cameră, întorcându-se de la Wangari. Înainte, Gikonyo îl trata şi pe băiat politicos, fără să arate nici ranchiună, nici afecţiune. Pentru că, îşi spunea el în sinea lui, un copil e un copil şi nu era răspunzător pentru naşterea lui. Băiatul îi simţea răceala şi păstra instinctiv distanţa. Totuşi, astăzi se sprijini între genunchii lui Gikonyo şi începu să pălăvrăgească, încercând să fie prietenos.

— Bunica mi-a spus o poveste grozavă... una bună... despre... despre... O ştii pe aia despre *Irimu*?

Gikonyo îl împinse cu asprime de pe genunchi, cu o expresie de dezgust pe faţă. Băiatul se împiedică şi căzu pe spate, izbucnind în lacrimi şi uitându-se la mama lui, în căutarea unei explicaţii. Mumbi se ridică în picioare şi pentru o clipă simţi că se sufocă de furie.

— Ce fel de bărbat te crezi tu? N-ai curaj de bărbat să mă loveşti pe mine? De ce îţi verşi furia ca un laş pe un copil, un copilaş...

Spumega ca un râu care a rupt digul. Vorbele se revărsau; veneau în şuvoi, umplându-i gura, aşa că doar cu greu reuşea să le articuleze.

— Taci din gură, femeie! ţipă el, ridicându-se în picioare.

— Crezi că sunt orfană, nu? Crezi că părinţii mei o să-mi închidă uşa dacă plec din mormântul ăsta?

— Te fac eu să închizi gura asta de curvă, strigă el, lovind-o peste obrazul stâng şi apoi peste celălalt.

Iar şuvoiul de cuvinte încetă. Ea se uită ţintă la el, înăbuşindu-şi lacrimile. Băiatul fugi din casă, strigând-o pe bunică-sa.

— Trebuia să-mi spui mai de mult, spuse ea încet şi încă reţinându-şi lacrimile.

Wangari veni în grabă din coliba ei, cu faţa schimonosită de durere şi cu băiatul urmând-o de la distanţă sigură. Wangari se opri între Gikonyo şi Mumbi.

— Ce s-a întâmplat, copii? întrebă ea, cu faţa spre fiul ei.

— Zice că sunt curvă, mă ţine în casa asta ca pe o curvă, mamă, zise Mumbi, cu vocea înăbuşită, şi acum plânse cu sughiţuri, fără să se mai abţină.

— Gikonyo, despre ce e vorba? îl întrebă Wangari pe fiul ei.

— Nu te priveşte, mamă! spuse el.

— Nu mă priveşte? ridică ea vocea, lovindu-se peste şolduri cu ambele mâini. Să vină toată lumea şi să audă ce îmi răspunde un fiu, fiul meu. Nu mă priveşte cine te-a scos printre coapsele astea? Că o să vină ziua... ha! Atinge-o din nou dacă te crezi bărbat!

Wangari se dezlănţuise într-o furie necontrolată. Gikonyo voia să spună ceva; apoi, brusc, se întoarse şi ieşi din casă.

— Şi tu acum nu mai plânge şi zi-mi ce s-a întâmplat, îi spuse cu blândeţe lui Mumbi, care se aşezase deja şi plângea în hohote.

Râul urmează linia minimei rezistenţe. Ranchiuna lui Gikonyo era îndreptată în altă direcţie; atâta doar că Mumbi se nimerise prin preajmă. Iar chipul şi vocea ei îl găsiră într-un moment în care zidurile care îi străjuiau cu grijă viaţa plină de neîmpliniri erau cel mai slăbite.

După discuţia de ieri cu deputatul, Gikonyo trecuse pe la ceilalţi cinci oameni implicaţi în plan. Îşi analizaseră poziţia şi hotărâseră să extindă compania funciară, să crească preţul pe acţiune şi să le ceară oamenilor să cumpere acţiuni. În felul ăsta puteau să strângă suficient de mulţi bani pentru ferma lui Burton. După-amiază, se duseră la Burton, să vadă dacă accepta un acont însemnat. Apoi urma să plătească restul sumei până la sfârşitul lunii. Dacă venea împrumutul promis de deputat, îl puteau folosi pentru dezvoltarea fermei. Primul lucru pe care

îl văzură la intrarea principală la Ferma Green Hill (cum se numea ferma lui Burton) fu un indicator nou. Gikonyo nu-și putu crede ochilor când citi numele. Merseră până la casă fără să scoată nici măcar o șoaptă, dar stăruind cu toții asupra aceluiași gând. Burton plecase din Kenya și se dusese în Anglia. Noul proprietar era chiar deputatul lor.

În timp ce mergea către coliba lui Warui, Gikonyo încercă să nu se gândească la întâmplările de peste zi sau la cearta cu Mumbi. Cea mai importantă îndatorire a lui era față de Partid. În plus, voia ca sărbătoarea să fie o reușită, pentru că asta i-ar fi sporit influența și prestigiul. Warui era singur în colibă, prizând tutun lângă foc. Cum reușea oare Warui să fie mulțumit de viață, în pofida vârstei și a pierderii soției, se minuna Gikonyo, așezându-se și ascultând cuvintele călduroase de bun venit ale lui Warui. Era oare pentru că își trăise viața din plin ca bărbat, soț și tată, sau pentru că își trăise viața pentru popor? „Mi-am împlinit prima dorință din suflet: mama are o casă bună în care să stea. Am o bucățică de pământ și destui bani ca să-mi cumpăr mâncare și băutură. Dar acum banii nu-mi oferă nici o plăcere, averea are gust de apă amară în gura mea. Și totuși trebuie să merg mai departe și să încerc mai mult."

Warui nu era chiar așa de mulțumit de sine cum îi sugerau lui Gikonyo aparențele. Atâta doar că se bucura de viața activă și refuza să se plece în fața dezamăgirilor. Soția lui murise cu un an în urmă. Mukami fusese o soție care-și admira soțul și căreia îi plăcea să-l ridice în slăvi în fața celorlalte femei. La rândul lui, Warui îi aducea în fiecare seară bunătăți. Mukami era o bună ascultătoare și, în fiecare seară, retrăia în fața ei faptele de peste zi. Dacă nu i se întâmplase nimic interesant, îi spunea povești vechi despre nașterea Mișcării, ruptura dintre gikuyu și misiuni și despre procesiunea lui Harry. Mukami îl mustra de multe ori pentru trufia lui, dar se bucura de fiecare poveste care vorbea despre puterea și curajul bărbatului ei.

Cea mai mare dezamăgire a lui Warui erau cei trei fii ai lor. Fuseseră recrutaţi să lupte pentru Marea Britanie în al Doilea Război Mondial. Cel mai mare dintre băieţi murise pe front; ceilalţi doi se întorseseră, copleşiţi nu atât de nenorocirile şi de violenţele reale ale războiului, cât de tărâmurile şi femeile ciudate pe care le văzuseră. Amândoi trecuseră nevătămaţi prin Starea de Urgenţă, scăpând de păduri şi lagăre de concentrare, plecându-se şi înjosindu-se în faţa oricărei părţi părea mai puternică într-un moment şi un loc anume. După Starea de Urgenţă, s-au întors în Valea Riftului, unde trăiau ca muncitori fără pământ pe terenurile deţinute de albi. Kamau, cel mai mare dintre ei, credea orbeşte în puterea britanicilor.

— Îţi spun eu, dacă vezi un englez, teme-te de el, zicea Kamau pe un ton care sugera că ar vrea cunoştinţe mai bogate decât putea dezvălui despre secretele omului alb. Am văzut cu ochii mei ce i-au făcut lui Hitler. Şi îţi spun eu că nici nemţii nu erau nişte copilaşi. Ce crezi că pot face Kihika şi oamenii lui cu puştile lor artizanale fără ţintă, cu *panga* putrezite şi suliţe tocite?

Warui însă îşi punea credinţa în Dumnezeul naţiunii şi în ceea ce numea el în chip misterios „spiritul poporului negru". Credea, în schimb, că oamenii ca Harry şi Jomo au puteri mistice; discursurile lor îl emoţionau întotdeauna până la lacrimi; în astfel de momente, spunea povestea procesiunii din 1923 şi încheia cu acelaşi refren: „Poate că dacă am fi avut arme..." Avea o credinţă asemănătoare şi în Mugo şi-ar fi dorit ca fiii lui să fi ajuns să semene cu el, şi aplica aceeaşi formulă care, de-a lungul anilor, îl ajutase să prevadă, cu o acurateţe a viziunii ce-l uimise, eroii naţionali: se vede în ochii lui, îi spunea el adesea nevestei sale. Dar acum Mukami murise, iar fiii lui îl dezamăgiseră.

După câteva cuvinte fără importanţă, Gikonyo trecu la subiectul vizitei sale.

— Mugo spune că n-o să oficieze ceremonia.

— Cum aşa? Dar am vorbit cu el azi, azi după-masă, şi n-a zis nimic.

— Şi totuşi zice că n-o să oficieze; e un om ciudat, greu de înţeles.

— Dacă stau să mă gândesc, chiar părea tulburat când am vorbit cu el.

— Am venit aici ca să mergem împreună să vorbim iar cu el. Altfel, trebuie să găsim pe altcineva şi nu prea avem timp.

Pe drum spre coliba lui Mugo, Gikonyo îi spuse lui Warui despre necazul lui cu ferma Green Hill.

— Şi când v-aţi văzut ieri, nu ţi-a spus că a cumpărat-o el? întrebă Warui.

— Nu, nu mi-a zis. Totuşi, înţeleg de ce nu voia să se uite în ochii mei.

— Zeii care ne conduc, zise Warui cu compasiune.

Voia să-i povestească lui Gikonyo cum s-au răzvrătit odată oamenii împotriva femeilor care îi cârmuiau, care se îmbogăţiseră şi îşi uitaseră îndatoririle, dar se mulţumi să mormăie:

— Nu fac decât să nutrească mânie împotriva inimilor celor care îi venerează.

Gikonyo nu răspunse şi nu mai spuseră nimic despre asta până ajunseră aproape de coliba lui Mugo.

— E o zicală veche care se adevereşte: *Kamwene Kabagio ira*[1], zise Warui.

În copilărie, Mugo se dusese o dată la gara din Rung'ei să se uite la trenuri. Mersese de-a lungul peronului, uimit de trenurile de marfă cu multe vagoane. Într-unele dintre vagoane erau cai, nişte animale mari şi puternice. Unul dintre cai îl ţintuise cu privirea şi apoi căscase, deschizându-şi larg fălcile puternice. Mugo se speriase de moarte şi o vreme nu se putuse urni din loc. Îi era frică să nu fie călcat în picioare de copitele cailor.

1. Literal: „De lucrurile care ne privesc personal ne apucăm ieri"; aproximativ echivalent cu zicala românească „Cămaşa e mai aproape de piele decât haina" (în swahili, în original).

Mugo simţise aceeaşi groază iraţională când îi părăsise pe Mumbi şi pe Generalul R. Se simţea urmărit şi nu putea să scape. Voia să se întoarcă la coliba lui şi chiar grăbi pasul. Dar era atras fără putinţă de scăpare în vieţile sătenilor. Încercă să se gândească la altceva – la el, la mătuşa lui –, dar nu reuşi să scape de ceea ce ştia despre vieţile lui Gikonyo şi Mumbi.

Soarele era insuportabil de fierbinte. Copiii – întotdeauna erau copii – se jucau în stradă. Iar ieri, duminică, văzuse aceste colibe ca pe nişte lucruri care n-aveau nimic de-a face cu el. Ieri, azi-dimineaţă, înainte să-i spună Mumbi povestea ei, colibele treceau pe lângă el şi nu-i aminteau niciodată nimic despre trecut. Acum erau diferite: colibele, praful, canalul, Wambuku, Kihika, Karanja, lagărele de detenţie, faţa albă, sârma ghimpată, moartea. Era conştient de mormintele de lângă canal. Îl trecu un fior rece, iar teama de copitele care vin în galop se preschimbă în spaima de o descoperire nedorită. Cu doi ani în urmă, în lagăre, nu i-ar fi păsat cum zace şi cum arată Wambuku în mormânt. Cum se face că povestea lui Mumbi reuşise să pătrundă în sufletul lui devenit nesimţitor şi să elibereze gânduri şi sentimente întemniţate? Greutatea cuvintelor ei şi figura Generalului R. se pierdură în fapte din trecut. Înainte, prefera să vadă evenimentele din viaţa lui ca evenimente izolate. Ca lucruri ce fuseseră sortite să se întâmple în diferite momente. N-aveai de ales niciodată, aşa cum n-aveai de ales atunci când te năşteai. Aşadar, nu-şi ostenea mintea încercând să lege ce se întâmplase înainte cu ce urma. Amorţit, alerga fără să se gândească la drum, la obârşia sau la capătul lui.

Mugo se opri brusc în mijlocul străzii principale, uimit că mersese tot spre mijlocul satului. Întâmplările se prăvăleau asupra lui. Se clinti cu greutate, ca să-şi facă drum prin mulţime. Era atras din nou către canal şi părea să nu fie în stare să reziste acestei întoarceri în trecut. Pereţii canalului erau acum surpaţi: pământul căzuse şi umplea fundul şanţului. Pe deasupra şi pe malurile canalului, care ajunsese acum o rigolă nu prea adâncă,

erau împrăştiate coji de cartofi, pănuşi de porumb putrezite, fâşii de hârtie albă, oase şi resturi de carne stricată.

Trei femei, cocoşate sub poveri de lemne, trecură peste canal către sat.

Mugo merse de-a lungul şanţului, sperând, cu o curiozitate vinovată, să ajungă la partea unde săpase şi el. În sinea sa se dezlănţuiau teama şi speranţa neliniştită. Avea să-şi fixeze privirea asupra scenei şi nu va tresări.

Întreaga scenă prinse viaţă şi se însufleţi. Muncea la câţiva metri de femeie. Muncea de trei zile în acelaşi loc. Acum, un bărbat din Garda Civilă sărise în canal şi o lovea pe femeie cu un bici. Mugo simţea biciul muşcându-i carnea, iar gemetele ei de durere erau ca un strigăt venit din inima lui. Nu o cunoştea, refuzase, timp de trei zile, să-i privească pe cei din jurul lui drept tovarăşi de suferinţă. Acum vedea doar femeia, biciul şi gardianul. Majoritatea oamenilor săpau în continuare, prefăcându-se că nu aud ţipetele femeii şi temându-se să nu aibă parte de o soartă asemănătoare. Alţii aruncau priviri furişe spre femeie când îşi ridicau lopata sau *jembe*. Îngrozit, Mugo se aruncă în faţă şi prinse biciul înainte ca gardianul să o lovească a cincea oară pe femeie. La locul faptei sosiră în fugă şi alţi gardieni şi doi sau trei soldaţi. Se opriră din săpat şi alţii şi priveau lupta şi bicele care se izbeau acum de trupul lui Mugo.

— E nebun, au spus mai târziu unii, după ce Mugo fusese luat într-o furgonetă de poliţie.

Pentru Mugo, scena rămăsese un coşmar, ale cărui hotare destrămate şi încetoşate nu le putuse reface sau reconstitui în timpul investigaţiei secrete care a urmat. De cealaltă parte a mesei nu vedea decât figura impenetrabilă a omului alb, a cărui privire glacială îl examina din cap până în picioare. Când se auzi în cele din urmă şi o voce, parcă venea dintr-un cadavru şi era încărcată de venin.

— Ai depus jurământul.

— Nu, nu, efendi.

— Duceţi-l înapoi în celulă.

Doi poliţişti îl trăseseră de acolo; turnaseră apă rece peste el şi îl încuiaseră în celulă. Era ciudat cât de des uita bocancii cu ţinte care îi intrau în carne, dar îşi aducea aminte întotdeauna de apa de pe podeaua de ciment.

Mugo privi către bărbaţii şi femeile care lucrau fâşiile înguste de *shamba*, înconjurate de garduri vii dese şi neîngrijite care se întindeau dinspre şanţul care fusese odată canal. I se părea că vede toate lucrurile ca şi cum ar fi fost noi. Oare oamenii făceau asta întotdeauna, zi după zi, smulgând hrana din pământul tare?

Deodată, curiozitatea care-l dusese la canal dispăru, iar el îşi dori să scape de canal şi de amintirile care-i bubuiau în minte. Trecu în sat. Coliba i se părea acum singurul loc sigur. Voia să revină la starea aceea, un purgatoriu, în care se afla înainte să audă povestea lui Mumbi şi să o privească în ochi. Praful pe care îl ridica în vreme ce se îndrepta către colibă se învolbura în urma lui.

Atunci dădu Warui peste el pe stradă. Warui venea dinspre mulţimea care se adunase la coliba bătrânei. Pentru Mugo, Warui era o apariţie deosebit de agasantă în acest moment. Îl dispreţuia pe Warui fără să poată spune de ce. Chipul lui Warui era chinuit de gânduri, dar Mugo nu observă.

— Pe vremuri se mai întâmplau lucruri de-astea, începu el deodată, ca şi cum Mugo ştia la ce se gândeşte Warui.

— Ce lucruri?

Mergeau încet în aceeaşi direcţie.

— N-ai auzit?

— Nimic neobişnuit.

— Asta chiar e neobişnuit. Adevărul e că se mai întâmpla, nu foarte des, o dată sau de două ori, dar s-a mai întâmplat. Când murea un bărbat sau un copil, era aruncat în pădure. În tinereţe, ochii ăştia ai mei au văzut un bărbat care a înviat din morţi.

— Ce s-a întâmplat? întrebă Mugo nerăbdător.

— O ştii pe bătrână. Ştii că avea un băiat care nu vorbea şi nu auzea din naştere.

Când auzi de bătrână, Mugo deveni agitat. Greaţa pe care o simţise când îl văzuse pe Warui dispăru. Acum abia avea răbdare să asculte povestea aşa cum o spunea Warui. Mugo îşi aduse aminte că duminica trecută aproape că intrase în coliba ei. Oare bătrâna murise?

— Şi ce păţeşte fi-su? E ucis. Îl nimereşte un glonţ în inimă, în timpul Stării de Urgenţă. Îţi închipui, ea a suferit mult. Toţi anii ăştia n-a ieşit din colibă şi n-a vorbit un cuvânt cu nimeni. Şi acum începe să vorbească. Uite-aşa. Ce spune? S-a întors fi-su; zice că l-a văzut de două ori.

— E ciudat, comentă Mugo.

— O dată a intrat în colibă. Şi apoi a ieşit iar, fără să vorbească. Aşa că ea a lăsat uşa deschisă multe zile, ca să poată să se întoarcă Gitogo. Zice că s-a întors de curând, a stat în uşă şi apoi a plecat tot fără să spună nimic. Iar ea vorbeşte, vorbeşte fără oprire.

— E ciudat, spuse din nou Mugo, temându-se.

— Da, aşa zic şi eu. E ciudat în satul nostru şi îmi tot spun asta când văd lucruri care s-au întâmplat cu unul, doi, trei – cu mulţi ani în urmă, care vin să tulbure liniştea şi pacea unei femei. Cei îngropaţi în pământ trebuie să rămână în pământ. Lucrurile din trecut trebuie să rămână în trecut.

Când, în cele din urmă, scăpă de Warui, Mugo îşi dădu seama că întâmplarea îl tulburase într-un fel pe care nu şi-l putea explica. Hoinări pe străzi gândindu-se la bătrână şi la legătura tulburătoare pe care o simţea între ei. Apoi încercă să-şi scoată din minte incidentul cu pricina. Dar pe măsură ce mergea mai departe, se trezi că tresare la gândul că ar putea întâlni o nălucă. Viaţa însăşi părea o rătăcire fără rost. Cu siguranţă nu exista nici o legătură între răsărit şi apus, între azi şi mâine. Şi atunci de ce era tulburat de ceea ce era fără viaţă? se întrebă el, aducându-şi aminte de bătrână. Şi imediat auzi în suflet vocea lui Mumbi şi văzu chipul Generalului R. uitându-se la el. Se opri pe un teren viran din sat. Buza de jos îi căzu: simţea cum

îl părăsesc puterile. Cu trupul slăbit, se sprijini de un copăcel și, treptat, alunecă în iarbă. Își ținea capul cu ambele mâini. Nu-i vina mea, șopti el, pentru a se convinge singur. Nu-i vina mea, s-ar fi întâmplat... uciderea femeilor și bărbaților la canal... chiar dacă... chiar dacă... Gemea. Glasul lui Mumbi era ca un cuțit care îi sfârtecase inima și i-o lăsase deschisă. Drumul de la coliba lui ducea la șanț. Dar nu s-ar fi întâmplat oricum? Hristos ar fi murit oricum pe cruce. De ce l-au acuzat pe Iuda, o piatră aruncată de mâinile unei puteri mai mari decât omul? Kihika... crucificat... gândul îi trecu prin minte și se întâmplă ceva neobișnuit. Mugo văzu sânge vâscos picurând din pereții de lut ai colibei. De ce nu-l văzuse înainte, se întreba el acum, aproape calm, fără teamă. Dar tremura în vreme ce se îndrepta spre colibă, decis să afle dacă acolo chiar era sânge.

Nu văzu nimic pe perete. Se așeză pe pat și își sprijini din nou capul în mâini. Oare își pierdea mințile? Tresări la acest gând și privi din nou pereții.

Când Gikonyo și Warui veniră la Mugo era seară și se întunecase.

— Mă tem că am probleme cu capul, le spuse el. Nu pot, nu pot să înfrunt atâția ochi.

— Ia un Aspro, o să-ți ia durerea cu mâna, zise Warui, fără să fie în stare să pătrundă penumbra tainică din colibă. Cum cântă camionul?[1] *Aspro ni dawa ya Kweli.*[2]

Râse încetișor de unul singur și apoi tăcu brusc, aducându-și aminte de discuția pe care o avusese mai devreme cu Mugo despre bătrână.

— Te rog, mai gândește-te, îi spuse Gikonyo.

---

1. Referire la turneele de la sfârșitul anilor 1950 ale chitaristului congolez Edouard Masengo, care străbătea Kenya într-un vehicul promoțional, cântând, alături de un trombonist, sloganul Aspro.
2. Aspro e adevăratul medicament (în swahili, în original).

Warui şi Gikonyo plecară din colibă. Gikonyo era nedumerit de expresia îngrozită de pe faţa lui Mugo. Warui îşi aminti că nu-i spusese încă lui Gikonyo despre bătrână.

— Nu-s decât închipuiri.

Gikonyo îşi alungă povestea din minte, gândindu-se acum la Mumbi. Deodată, simţi nevoia să o bată, să o bată rău şi să o pună la locul ei. De data asta, n-o s-o mai lase pe maică-sa să se bage.

Warui se întoarse acasă la Wambui şi îi povesti despre refuzul lui Mugo. Wambui şi Warui se mai duseră la câteva colibe şi spuseră aceeaşi poveste. Şi aşa, vestea trecu de la o colibă la alta. Bărbatul care avusese atât de mult de suferit arătase prin modestia lui şi mai multă măreţie. Refuzând să oficieze, Mugo devenise un erou de legendă.

Pe cine să te mai bazezi, medita Gikonyo în timp ce se grăbea spre casă ca să-şi verse mânia pe Mumbi. Era supărat pe toată lumea: pe deputat (de ce să-i alegi pe oamenii ăştia doar ca să se îmbogăţească ei?), pe Mugo (cine se crede?) şi pe Mumbi (am crezut că această căsătorie o să ne aducă fericire). Tremura agitat în faţa casei. Nu-l mai putea opri nimeni. O s-o burduşească pe Mumbi până o să ceară îndurare.

Împinse uşa cu putere şi se pomeni privind în ochii lui Wangari.

— S-a întors la părinţi. Uite cum ţi-ai stricat casa. Ai făcut o femeie bună să sufere degeaba. Haide să vedem acum cu ce te-ai ales dacă ţi-ai otrăvit mintea cu toate astea, când ar fi trebuit să accepţi şi să vezi cum să-ţi clădeşti viaţa mai bine. Dar tu, ca un copil prost, n-ai vrut niciodată să ştii ce s-a întâmplat. Sau ce fel de femeie este Mumbi cu adevărat.

În mod normal, Gikonyo ştia că, atunci când Wangari avea vocea aceea calmă şi stăpânită, era furioasă sau profund jignită. Acum însă era prea mânios şi incapabil să pună în cuvinte multele gânduri care-i treceau prin cap.

— Să nu se mai întoarcă niciodată, strigă el uitându-se urât la maică-sa și considerând-o parte din întreaga conspirație împotriva vieții lui.

Wangari se ridică și îl amenință cu degetul.

— Tu. Tu. Dacă ai fi un copilaș care se târăște în patru labe și înghite noroi și țărână, te-aș ciupi așa de tare de coapse, că te-ai învăța minte. Dar acum ești bărbat. Vezi ce-ți spune inima și află cine ești.

Ieși și îl lăsă pe Gikonyo singur în casa lui nouă.

treisprezece

Cei mai mulţi dintre noi, cei din Thabai, l-am văzut prima dată în piaţa din Noul Rung'ei, în ziua în care a căzut ploaia cea mare. Ţineţi minte miercurea de dinainte de Independenţă? Bătea vântul, iar ploaia cădea pieziş. Femeile îşi lăsau mărfurile afară şi alergau să-şi găsească adăpost în prăvălii, curând înghesuindu-se toate în cerdacele înguste. Apa picura pe sacii şi cârpele cu care îşi acoperiseră capetele; pe podeaua de ciment se strânseseră bălţi micuţe. Lumea spunea că apa care cădea era o binecuvântare pentru libertatea noastră câştigată cu greu. *Murungu*[1] de sus nu doarme niciodată: lăsa, ca întotdeauna, să-i picure lacrimile aici, pe pământul nostru, din *Agu* şi *Agu*. Iar noi, copiii, cântam:

> Ngai *a dat poporului gikuyu o ţară minunată,*
> *Nicicând fără bucate, apă ori imaşuri.*
> *E bine şi gikuyu îl preamăresc pe* Ngai *mereu,*
> *Căci a fost veşnic generos cu ei.*

Plouase în ziua în care se întorsese Kenyatta din Anglia; plouase şi în ziua când Kenyatta se întorsese la Gatundu din Maralal.

---

1. Mulungu (Murungu, Mlungu) – numele comun al zeităţii care a creat lumea, în mai multe limbi şi culturi bantu din Africa de Est şi Centrală.

L-am văzut cu toţii pe bărbatul care mergea prin ploaie. În spinare avea prins un coş murdar şi vechi plin cu legume şi cartofi. Era înalt, cu umerii laţi şi mergea uşor aplecat, dând impresia că e un om puternic. Faptul că era singurul om care mergea prin ploaie atrase curând atenţia tuturor celor aflaţi pe caldarâm sau în cerdace. Unii chiar îşi croiră drum mai în faţă ca să-l vadă.

— Ce face acolo, se prosteşte în ploaie?

— E mut şi surd, asta e.

— Eu zic că face pe grozavul.

— Poate are mult de mers şi-i e teamă să nu-l prindă noaptea.

— Chiar şi aşa, tot ar trebui să aştepte să mai stea ploaia, pentru că, spune-mi şi mie, la ce îi foloseşte dacă ajunge acasă cu pneumonia în oase?

— Sau poate are o greutate pe suflet.

— Ăsta nu-i un motiv să se ude până la piele şi să se îmbolnăvească. Cine n-are o greutate pe suflet?

Bărbatul se apropie de colţul din cealaltă parte a prăvăliilor din Rung'ei. Femeile discutau despre toate pericolele care îi pândeau pe oamenii care se expun la apă. Curând, bărbatul dispăru, pierdut în spatele prăvăliilor.

— Ce-l împiedică să se adăpostească?

— Mugo e un om neobişnuit, zise Wambui meditativ.

Mugo se dusese la piaţă să cumpere ceva de mâncare. În timp ce îşi făcea drum printre oameni, printre şiruri de femei aşezate, se simţi urmărit şi regreta că venise. Apoi, dintr-odată, soarele păru să piară înainte de vreme; pământul şi cerul deveniră posomorâte şi cenuşii. Se porni un vânt rece, aducând fâşii de hârtie albă, bucăţi de pânză, iarbă şi pene care se învârtejeau prin aer. Norii se adunau repede pe cer. Câteva licăriri de fulger fură urmate de un tunet în depărtare. Şi apoi, brusc, începu să cadă ploaia. Mugo simţi din nou senzaţia înspăimântătoare a unor scene demult apuse care prindeau viaţă. Îşi aduse aminte

de demonii femeilor de la prăvălia indiană de odinioară și o rupse la fugă.

Undeva, o femeie începu să fredoneze cântecul de la canal, odată imnul satului. Alții i se alăturară.

Și a sărit în canal,
Și vorbele ce soldatului i le-a zis ca sulița în inimă s-au înfipt;
N-ai s-o lovești pe femeie, a spus el,
N-ai să lovești femeia cea gravidă, soldatului i-a spus.
Munca se oprise în tot canalul
Și pământul tăcut rămase,
Când l-au luat de-acolo,
Lacrimi, ca sângele de roșii, pe față mi-au șiroit.

Numele lui Mugo era șoptit din om în om. Printre precupețe se răspândeau povești misterioase despre el. Așa ceva nu s-ar fi întâmplat într-o zi de târg obișnuită. Dar asta nu era o zi obișnuită. Diseară, Kenya avea să obțină *Uhuru*. Iar Mugo, eroul satului nostru, nu era un om obișnuit.

Wambui se exprimase așa: Ziua Independenței fără el avea să fie searbădă; el era Kihika renăscut. Se duse la piață hotărâtă să-și pună în practică decizia secretă. Femeile trebuiau să acționeze. Femeile trebuiau să facă ceva să rezolve situația.

— Și, până la urmă, e fiul nostru, le spuse ea femeilor de la piață, la o adunare spontană, după ce se oprise ploaia.

Spiritul războinic al lui Wambui nu se stinsese niciodată.

Credea în puterea femeilor de a influența evenimentele, în special când bărbații nu reușeau să treacă la fapte sau păreau să șovăie. Mulți din Vechiul Thabai își aduceau aminte de acum bine-cunoscuta ei reprezentație de la greva muncitorilor din 1950. Greva trebuia să paralizeze întreaga țară și să pună probleme guvernării omului alb. Câțiva oameni care lucrau la o

mare fabrică de încălțăminte de lângă Thabai și în zona colonizată bombăniseră și, se zice, chiar spuseseră că n-o să intre în grevă. Partidul convocase o întrunire generală la Rung'ei. În toiul lucrărilor, Wambui pătrunsese deodată prin mulțime și venise în fruntea unui grup de femei până la podium. Smulsese microfonul de la vorbitori. Oamenii erau interesați. Era vreun bărbat circumcis care să simtă un ghem în stomac la vederea unui alb? Femeile, spusese ea, veniseră pe podium cu *Mithuru*[1] și *Miengu*[2]. Atunci să vină bărbații, îi mustrase ea, și să poarte fustele și șorțurile și să le dea femeilor pantalonii. Bărbații stăteau țepeni pe scaune și încercau să râdă cu mulțimea ca să-și ascundă încurcătura. A doua zi, bărbații nu s-au dus la muncă.

Acum, femeile deciseră să o trimită pe Mumbi la Mugo. Mumbi, sora lui Kihika. Aveau să-l pună pe Mugo față în față cu tinerețea dulce și vădită – o tinerețe care nu poate fi trecută cu vederea sau negată.

Așa că Wambui se duse acasă, să-i transmită mesajul lui Mumbi. Iar acolo descoperi că Mumbi își părăsise soțul. Dar Wambui se duse după ea.

— Problema privește întregul Thabai, încercă ea să o convingă pe tânăra femeie. Lasă deoparte necazurile de acasă și din suflet. Du-te la Mugo. Spune-i așa: femeile și copiii au nevoie de el.

Lui Mumbi îi era greu să le zică părinților de ce își părăsise bărbatul. Nu le povestise niciodată mamei sau tatălui ei despre încordarea în care trăia: cum să te duci și să le spui oamenilor că soțul tău a refuzat să se culce cu tine? N-ar putea să creadă că e impotent și să răspândească zvonuri necinstite? Oricum, pentru că nu știau toată povestea, părinții ei nu o primiră cu brațele deschise. Un părinte nu-și încurajează fiica să nu-și asculte bărbatul. Wanjiku chiar luă în râs explicația ei neconvingătoare.

---

1. Fuste lungi (în swahili, în original).
2. Șorț de piele (în swahili, în original).

— Femeile din ziua de azi mă miră. Nu suportă nici o palmă, uşoară ca o pană, sau cea mai uşoară boare de la un bărbat. Pe vremea mea, o femeie putea să ducă lovitură după lovitură de la bărbat fără să-i treacă măcar prin cap să fugă acasă la părinţi.

— Nu-ţi mai pasă de mine? Nu mai pot sta în casa lui. Nu după ce a spus... nu pot, nu pot.

— Şşşt! Nu mai vorbi ca o neghioabă.

— Nu, mamă, dacă nu mă vreţi în coliba asta, zi-mi chiar acum şi plec cu copilul la Nairobi sau în altă parte. Da, nu mă întorc în casa aia. Poate că sunt doar o femeie, dar până şi o căţea laşă se apără când e încolţită.

Wanjiku îi împărtăşi sentimentele lui Mumbi. Dar ei îi revenea misiunea delicată să îndrepte ceea ce fusese distrus.

— Trebuie să discutăm despre asta, copila mea, spuse ea cu vocea înduioşată.

Pe Mumbi o necăjea şi altceva. Chiar şi în durerea ei, nu putea uita ce spusese Generalul R. Karanja avea să fie ucis pentru rolul jucat în moartea lui Kihika. Oare trebuia să se întâmple aşa ceva în numele fratelui ei? Cu siguranţă cursese deja destul sânge: de ce să mai sporească şi ei vinovăţia în ţară? Se trezi dimineaţă cu problema tot nerezolvată. Dar, din fericire pentru ea, miercurea era zi de târg în Rung'ei, unde veneau oameni de pe cele opt culmi din jurul satului Thabai. Se întâlni întâmplător cu un bărbat care se ducea la Githima şi se hotărî imediat. Luă o bucată de hârtie (o învăţaseră fraţii ei să citească şi să scrie) şi mâzgăli: „Nu veni la întrunire mâine". Îi adresă mesajul lui Karanja şi i-l dădu omului. Se simţi uşurată.

Iar acum Wambui şi femeile veniseră la ea să le ajute. La început, Mumbi ezită să se amestece în lucruri în care era amestecat şi soţul pe care-l părăsise. Dar, în timp ce vorbea Wambui, sentimentul de sfidare deveni tot mai puternic: n-o să-l lase pe Gikonyo să creadă că se simte singură şi nenorocită. Dacă reuşea ea unde nu reuşise el? Ideea îi dădu un fior; se gândi cu satisfacţie la misiune.

Fiorul deveni mai puternic când, pe seară, se îndreptă spre coliba lui Mugo. Ziua fusese posomorâtă şi ceţoasă; noaptea

părea mai întunecată decât de obicei; Mumbi se simţea iar ca o fetiţă, înfruntând întunericul şi vântul şi furtuna ca să se vadă cu iubitul ei. Şi dacă Mugo ar fi... lăsă în suspensie întrebarea şi răspunsul. O sâcâia posibilitatea ca Gikonyo s-o prindă vorbind cu alt bărbat. Dar era liberă, îşi spuse ea, căutând cuvinte de încurajare care să-i alunge teama. S-o prindă, atunci, îşi repetă ea sfidătoare. Cu toate acestea, paşii îi şovăiră, iar inima îi bătea sălbatic când se opri în faţa colibei lui Mugo.

Întâi, sângele i se înfierbântă în vine, iar teama îi era amestecată cu plăcere când îl văzu pe Mugo în uşă. Dar Mugo bloca stângaci uşa, ca şi cum ar fi aşteptat o explicaţie. Mumbi deveni un pic neliniştită.

— Nu mă inviţi înăuntru? spuse ea pe un ton prefăcut vesel.

— O, iartă-mă... intră.

Nu-i putea vedea faţa, dar în vocea lui se distingea un tremur clar. În lumină, băgă de seamă tulburarea lui Mugo. Purtarea lui reţinută, mândră pălise, iar ochii întunecaţi aveau privirea aceea vicioasă pe care o vezi la beţivi. Se aşeză mai departe de ea, cu grijă, ca şi cum i-ar fi fost teamă de ea. Era frumos şi singuratic, îşi muşcă ea din nou buza de jos ca să se calmeze. Se uită de jur împrejur la coliba goală, ai cărei pereţi erau abia luminaţi de lampa cu ulei.

— E cam gol, spuse el abrupt, întrerupându-i şirul gândurilor.

— E bine pentru un bărbat. Cineva necăsătorit are puţine nevoi.

Ea râse stânjenită. Era nedumerită de ostilitatea şi teama lui, în contrast puternic cu însufleţirea pe care o avea în ochi ieri. Şi totuşi, lăsă gânduri lipsite de importanţă să-i capteze imaginaţia; dacă m-ar dori.. Dacă ar...

— Ştii de ce am venit, îl chestionă ea cu glas nesigur, sperând să-i înfrângă îndărătnicia care îi tăia curajul.

— Nu ştiu... doar dacă... doar dacă este vorba despre ce îmi spuneai ieri... vreau să zic... nu ştiu ce voiai...

— O, voiam să vorbești cu bărbatul meu. Pe tine te-ar fi ascultat. Știi, de când s-a întors din detenție n-a mai venit niciodată în patul meu. Și n-a spus niciodată nici un cuvânt despre copil. Până ieri mi-a fost ascuns ce era în sufletul lui. A fost greu, greu, greu...

Începuse pe un ton reținut și sfârșise tulburată. Își amintea ziua în care se întorsese acasă Gikonyo. Voise să discute cu el, să-l facă să înțeleagă printr-un cuvânt, printr-o privire, dar nu-i venise în minte nici o vorbă. Apariția lui părea să o fi zdrobit, să o fi adus într-o stare de tăcere nesimțitoare și tâmpă. Și cum își mai dorea să-l atingă, atunci, acolo, în timp ce privea peretele din față, întrebându-se ce i-ar face el. Se controlă și urmă o pauză tristă înainte să-și vină în fire și să revină în prezent.

— Oricum, nu mai are importanță. M-am certat cu el aseară... și m-am întors la părinți.

— Nu! zise Mugo cu patimă, luat pe neașteptate.

— Ba da. Dar nu de-asta am venit. Femeile din Thabai și Rung'ei m-au trimis la tine. Vor să vii la întrunire mâine.

— Nu pot, zise el hotărât.

— Trebuie, răspunse ea, înflăcărându-se în fața provocării.

— Nu, nu.

— Trebuie... toată lumea te așteaptă. Oamenii te vor.

— Dar... dar... nu pot.

— Plâng după tine.

— Mumbi, Mumbi, strigă el cu voce chinuită.

— O să vii, Mugo, o să vii.

— Nu.

— Atunci te implor, zise ea hotărât, cu o forță și autoritate noi.

Îl privi în ochi, încercând acum să comunice cu el, dorindu-și să-l facă să-și deschidă inima, pentru o clipă măcar, să descătușeze secretele puterii lui asupra oamenilor și a sorții. Și îl ținea în cumpănă în vârful degetelor și deodată își dădu seama care era puterea ei asupra lui. N-o să-l lase să scape.

— Înţelegi ce îmi ceri?

— E vorba despre lagăre? întrebă ea, domolindu-se un pic.

— Nu... da... totul.

— Ce?

— Eu.

— A fost greu. Te-au bătut în lagăre. Am auzit.

— Ai auzit?

— Da. Ce s-a întâmplat?

— Nimic, numai că am văzut oameni târându-se pe jos, ştii, ca nişte schilozi, pentru că mâinile şi picioarele le erau înlănţuite în fiare.

Vorbea cu o voce înăbuşită, ca un copil.

— Odată, au înfipt gâturi de sticlă în fundurile oamenilor, iar bărbaţii gemeau ca nişte animale închise în cuşcă. Asta a fost la Rira.

Făcu o pauză, ca şi cum ar fi privit împietrit la o scenă îndepărtată şi totuşi apropiată. Apoi se aplecă puţin în faţă, conspirativ, şi şopti taina unui copil.

— Când eram tânăr, l-am văzut pe omul alb, nu ştiu cine era sau de unde venea. Acum ştiu că un *Mzungu*[1] nu e om... să-ţi aduci mereu aminte că... e un diavol... diavol.

Se opri din nou ca să-şi tragă sufletul şi apoi continuă cu vocea lui înăbuşită.

— Am văzut un bărbat căruia i-au strivit bărbăţia cu cleştele. A ieşit din biroul de interogatoriu şi s-a prăbuşit plângând: când ştiu că n-o să-mi mai ating niciodată nevasta, Dumnezeule, cum o s-o mai pot privi în ochi după asta? Eu am privit doar într-un hău şi, în adâncuri, n-am văzut decât o beznă pe care nu o pot pătrunde.

Pe faţa lui Mumbi se iviră lacrimi. Îşi dorea să ajute, să îndrepte lucrurile, să-i tămăduiască pe răniţi.

— Atunci, Mugo, îi ceru printre lacrimi, trebuie să vorbeşti mâine. Nu despre fratele meu, el e mort şi îngropat. Lucrarea

1. European, alb (în swahili, în original).

lui pe pământ e încheiată. Vorbeşte-le celor vii. Spune-le despre cei pe care războiul i-a schilodit, i-a lăsat dezbrăcaţi şi plini de cicatrici: orfanii, văduvele. Spune-le oamenilor ce ai văzut.

— N-am văzut nimic.

— Chiar şi asta, Mugo, orice, spuse ea, simţindu-l că dă înapoi.

Se strădui să-l ţină în frâu şi văzu că tremura.

— Despre mine?

— Totul.

— Chiar vrei să fac asta? întrebă el ridicând vocea.

Schimbarea tonului, ca un geamăt de animal pe punctul de a fi sacrificat, o făcu să tresară.

— Da, se învoi ea, cu teamă.

— Voiam să-mi trăiesc viaţa. N-am vrut niciodată să fiu băgat în nimic. Apoi a apărut el în viaţa mea, aici, într-o seară ca asta, şi m-a târât în vâltoare. Aşa că l-am omorât.

— Pe cine? Ce vrei să spui?

— Ha! ha! ha! râse el nefiresc. Cine l-a ucis pe fratele tău?

— Kihika?

— Da.

— Omul alb.

— Nu! Eu l-am strâns de gât... l-am strâns de gât...

— Nu-i adevărat!... Trezeşte-te, Mugo... Kihika a fost spânzurat... ascultă şi nu mai tremura aşa... i-am văzut trupul spânzurat de un copac.

— Eu am făcut-o! Eu am făcut-o! Ha! ha! ha! Asta voiai să ştii. Şi o s-o fac din nou... cu tine... astă-seară.

Ea încercă să strige după ajutor, dar din gură nu-i ieşi nici un sunet. Veni spre ea, scoţând sunete şi râsete demente. Mumbi se îndreptă spre uşă; dar el ajunsese acolo înaintea ei.

— Nu poţi... să fugi. Stai jos... Ha! O să ţi-o fac şi ţie...

Mugo tremura, iar cuvintele îi ieşeau din gură convulsiv.

— Închipuie-ţi că nu poţi dormi toată viaţa... atâtea degete care-ţi ating trupul... ochi care te privesc tot timpul... în locuri întunecate... în colţuri... pe stradă... pe câmp... dormi, te trezeşti,

n-ai odihnă... ah! Ochii ăia... nu puteţi să lăsaţi omul în pace măcar un minut, un minut... adică... să lăsaţi omul să mănânce, să bea, să muncească... voi toţi... Kihika... Gikonyo... bătrâna... generalul ăla... cine te-a trimis aici astă-seară? Cine? Aaah! Iar ochii ăia... o să vedem cine e mai puternic... acum...

Mumbi încercă să ţipe; şi din nou nu se auzi nimic. El se apropie, cu o mână pe gura ei, cu cealaltă pipăindu-i gâtul. Mumbi icni şi se tângui îngrozitor. Îl privi în ochi. Chiar şi după aceea, nu-şi putuse explica teroarea pe care o văzuse acolo. Apoi, deodată, încetă să se mai împotrivească şi i se supuse.

— Ce e, Mugo? Ce s-a întâmplat? suspină ea.

Cei care au fost la Thabai sau pe oricare dintre cele opt culmi de pe lângă Rung'ei (adică de la Kerarapon la Kihingo) vor fi auzit de Thomas Robson sau, cum era cunoscut, *Tom*, Teroarea. Era chintesenţa acelor zile negre din istoria noastră care au văzut începuturile lui ca ofiţer de district la Rung'ei – adică atunci când Starea de Urgenţă se dezlănţuia cu furie neabătută. Lumea spunea că e nebun. Vorbeau despre el cu groază, spunându-i Tom sau doar „el", ca şi cum dacă i-ar fi spus tot numele i-ar fi conjurat prezenţa. Mergând cu un jeep, cu unul sau doi *Askari*[1] în spate, o mitralieră Bren pe genunchi şi un revolver în pantalonii kaki, ascuns în parte de sahariană, apărea brusc în cele mai neaşteptate momente şi locuri, ca să surprindă victimele care nu bănuiau nimic. Le spunea Mau Mau. Îi urca în jeep, îi ducea la marginea pădurii şi îi punea să-şi sape groapa. Le cerea să îngenuncheze. Uneori întrerupea rugăciunile cu mitraliera. De cele mai multe ori, cu un revolver. Dar uneori ierta câte un om, chiar dacă era îngenuncheat pe buza mormântului. Aşa că, până în ultimul moment, victima nu ştia ce să facă; dacă să fugă şi să rişte să fie lovită de un glonţ sau să aştepte şi să vadă dacă Tom nu se răzgândeşte. Se spunea că e pretutindeni. Zvonurile circulau. Cineva îl văzuse pe Tom aici;

1. Poliţist sau militar, în Africa de Est.

altcineva îl văzuse dincolo. Unii săteni îi vedeau jeepul în vise şi ţipau. Era un mâncător de oameni, care se mişca zi şi noapte. Era moartea. Era brutal mai ales cu muncitorii fără pământ care fuseseră repatriaţi din Valea Riftului în Gikuyu-Ini.

Era în 1954.

Acţiunile lui au atins apogeul în mai 1955. Într-o seară, când conducea de la Rung'ei către Biroul districtual, a văzut un bărbat singur care mergea pe drumul pietruit. Bărbatul se ferise, apropiindu-se de un gard viu de lângă drum. Tom strigase după el. Bărbatul venise spre jeep clătinându-se, cu genunchii părând să se lovească unul de celălalt. Lângă jeep, i se auzeau dinţii clănţănind şi clămpănind, aşa că Tom izbucnise în râs.

— *Usiogope Mzee*[1], îi strigase el vesel, ca pentru a-l linişti. Tom n-o să te mănânce.

Deodată, bătrânul s-a îndreptat, a scos fulgerător ceva din buzunar şi trupul lui Tom a fost lovit de două focuri de armă. Înainte ca poliţiştii înspăimântaţi să poată face ceva, bărbatul sărise gardul, către prăvăliile indiene. Poliţiştii au tras în aer. Tom n-a murit pe loc. Se spune (este o legendă în sat) că a condus singur până la spital, unde a murit după trei ore, fără să mai rostească nimic coerent, în afară de un singur cuvânt: bestii.

În câteva ore, satele erau asediate de soldaţi; versiunea oficială s-a răspândit, ajungând mai târziu subiect de titluri în ziare; un ofiţer de district a fost ucis fără rost de criminalii Mau Mau.

În ziua aceea – sătenii încă mai vorbesc şi astăzi despre asta – Mugo fusese, ca de obicei, la fâşia lui de pământ de lângă gara Rung'ei, delectându-se cu visuri care îi plăceau, visuri care îl duceau adesea din prezent în viitor. Ajunsese să vadă în ele un mesaj personal, o profeţie. Nu scăpase el deja nevătămat din primele operaţiuni ale Stării de Urgenţă? Kenya se afla sub Starea de Urgenţă din 1952. Unii fuseseră duşi în lagăre de

1. Nu te teme, stimate (în swahili, în original).

detenţie; alţii fugiseră în pădure: dar asta era drama unei lumi care nu era a lui. Se ţinea deoparte, presimţind că va veni o zi când cornurile, tobele şi trâmbiţele vor răsuna în cor pentru a-i vesti intrarea în lumea cealaltă. Auzea de multe ori bărbaţi discutând în timp ce ridicau colibele în Noul Thabai; dar vorbele lor nu-l ajungeau: ce importanţă avea pentru el că femeile fac muncă de bărbaţi, iar copiii se maturizează prea devreme? El nu începuse să-şi poarte singur de grijă când era încă mic? Mugo fusese printre primii care îşi terminaseră colibele în termenul prevăzut. Îşi făcuse treaba, ridicând coliba, făcând acoperişul, muruind pereţii, fără ajutor din partea nimănui. Coliba fusese prima lui mare realizare. După ce se mutase, îşi reluase viaţa de zi cu zi: avea grijă de recoltă, cu ochii aţintiţi spre viitor.

În această zi, această seară de vineri, se întorsese obosit de la *shamba*. Îşi aşezase cu grijă *jembe* şi *panga* lângă perete înainte să deschidă uşa şi se bucurase la atingerea lacătului. De multe ori se codea când împingea cheia în încuietoare, amânând actul final; asta îi făcea plăcere; coliba era o extensie a sa, a speranţelor şi visurilor sale. Intră, se aşeză pe pat şi admiră pereţii (lutul nu se uscase încă) şi acoperişul în formă de con, din care ieşeau vârfuri de iarbă şi ferigă. Curând, în colibă se strecură întunericul. Aprinse lampa cu ulei, fluierând pentru sine în acest timp. Apoi făcu focul şi găti un amestec de boabe de porumb şi fasole deasupra celor trei pietre de vatră. Era singura masă a zilei. Fierbea întotdeauna o cantitate mare de boabe de porumb şi fasole uscată şi apoi, în zilele următoare, încălzea câte un pic, suficient pentru o masă. După ce mâncă, se duse până la uşă, să se asigure că e bine zăvorâtă. Şi din nou zăbovi cu admiraţie asupra zăvorului. N-avea decât 25 de ani. Nu avea nimic, dar viitorul se afla în mâinile lui. Se întinse în pat: întotdeauna era bine să te întinzi după o zi grea la *shamba*. Îşi frecă stomacul şi râgâi, uşor satisfăcut. Afară erau restricţii de circulaţie. Dar aceste legi nu-l afectau pe Mugo, pentru că, şi înainte de 1952, rareori ieşea. Se învăţase să intre într-o stare

de calm crepuscular de câte ori se întindea pe spate, în pat sau la *shamba*. În astfel de momente, inima lui vorbea cu voci ciudate. Iar vocile se topeau într-un singur glas de la Dumnezeu, care striga „Moise, Moise!". Iar Mugo era gata să răspundă: „Iată-mă, Doamne".

În acest moment al visului auzi fluierături, strigăte şi un tropăit de picioare. Fluieratul sfâşie brutal liniştea nopţii şi gândurile lui Mugo. Întotdeauna se auzea fluieratul când luptătorii din pădure atacau un sat sau ucideau o persoană importantă. Dar în Thabai domnise o acalmie îndelungată; ultima dată când se auzise un asemenea vacarm fusese în săptămâna când fuseseră ucişi reverendul Jackson Kigondu şi profesorul Muniu. Fluieratul se auzea mai tare, apoi se stingea, ca şi cum ar fi venit şi ar fi plecat dus de vânt. Apoi se oprise. Satul se cufundase într-o tăcere adâncă. Deodată, liniştea fu tulburată din nou, de focuri de armă. Se auzeau strigăte, iar Mugo auzi ţipetele îndepărtate ale femeilor. Împuşcăturile erau acum mai aproape de colibă, iar fluieratul devenise stăruitor, insistent. Un bărbat strigă: Robson. Mugo rămăsese în pat, sprinijindu-se în cotul drept, iar inima îi bătea agitată din pricina împuşcăturilor şi a strigătelor care se apropiau tot mai mult. Şi din nou zgomotul se stinse. Mugo auzi un bărbat gemând şi protestând; „mă duceam acasă". „Sincer, mă duceam acasă." Când liniştea se înstăpâni din nou, Mugo se lăsă pe spate în pat şi se cufundă într-o stare de somnolenţă. Mugo era printre puţinii norocoşi care nu cunoscuseră groaza unei percheziţii de noapte a poliţiei în colibă.

Nu putea spune cât timp rămăsese în această stare; dar cu siguranţă a fost trezit de un ciocănit la uşă. Deschise ochii, tresări şi se ridică din pat. Cine ar putea fi? Ciocănitul se repetă. Mugo porni, precaut, se opri, porni şi se opri din nou. Se lovi de lampă. Se stinse. Bezna subită îl nelinişti chiar mai mult decât bătaia în uşă. Bâjbâi după chibrituri pe lângă pietre. Iar întrebarea îi stăruia în minte: să deschidă uşa? Al treilea ciocănit, mai prelung, mai insistent, îl făcu să sară la uşă. Se dădu la o parte să le facă loc gărzilor; în acelaşi timp îşi reluă căutarea înspăimântată după chibrituri.

— Stai să aprind lampa, bâigui el, aruncând o privire la silueta bărbatului din ușă.

— N-ai nevoie de ea, spuse bărbatul cu glas scăzut. Flacăra focului e de-ajuns.

— Cine ești?

— Ș-ș-ș-t! Nu striga și... și nu te teme.

— Cine ești? repetă Mugo disperat, recunoscând vag vocea.

Bărbatul râse ușor nervos, iar Mugo simți cum se face brusc frig în încăpere. Se împiedică de o cutie de chibrituri și era cât pe ce să aprindă un chibrit când bărbatul șopti tainic:

— Nu... Garda Civilă și poliția sunt peste tot. E mort!

— Cine?

— Ofițerul de district.

— Robson?

— Da, l-am împușcat. Voiam să-l termin... de luni de zile.

Iar în acea șoaptă se ghiceau lacrimi. Lui Mugo îi căzu din mâini cutia cu chibrituri. Trebuia s-o ridice; dar mintea îi era în altă parte. Îi înghețaseră măruntaiele când auzise cuvintele bărbatului; nenumărate ace îi împungeau carnea.

— Lasă-mă să aprind lampa, zise el cu un glas care nu era al lui.

— Dacă vrei... poate e mai bine așa... ține minte că eu sunt obișnuit cu întunericul... crezi că o să percheziționeze toate colibele în seara asta?

În cele din urmă, Mugo aprinse lampa. Se uită la musafirul său.

— Kihika! icni el involuntar.

Kihika purta o haină zdrențuită și murdară, din cele kaki pe care le purtaseră soldații în ultimul mare război (acum doar bătrânii mai purtau astfel de haine), și niște tenisi care fuseseră cândva albi, dar acum erau plini de noroi. Părul scurt și zbârlit îi făcea trăsăturile să pară mai aspre. Mugo se strecură înapoi și se sprijini de un stâlp de lângă pat.

— Nu...nu... n-am știut că tu ai fost.

— Trebuie să mă ierți, zise Kihika, rotindu-și privirea împrejurul colibei. Nu voiam să mă urmărească în pădure. În plus, voiam să vin la tine... totdeauna am vrut să vorbesc cu tine.

— Uite... uite un scaun.

— O, sunt învăţat să stau în picioare. Zile şi nopţi în şir eşti pe picioare. În picioare. Sau ghemuit.

— De ce?

— Nu îndrăzneşti să adormi.

— Vrei să mă omori? N-am făcut nimic, stărui Mugo.

Dar înainte să apuce Kihika să răspundă, se auzi o nouă explozie de fluierături. Kihika scoase un pistol şi se strecură sub pat. Mugo se prăbuşi pe un scăunel şi simţi că-i vine să plângă. Avea să fie prins asupra faptului, adăpostind un terorist. Apoi îşi aduse aminte brusc de lampă şi o stinse. Coliba era din nou cufundată în beznă. Fluieratul se potoli. Kihika se târî afară din ascunzătoare şi se opri în picioare lângă vatră. Mugo era conştient de silueta omului de deasupra lui.

— Nu omorâm pe nimeni, începu el să vorbească, de parcă nu s-ar fi întrerupt. Nu suntem ucigaşi. Nu suntem călăi – cum era Robson – să ucidem bărbaţi şi femei fără motiv sau scop.

Vorbea repezit, nervos, şi se plimba pe lângă vatră. Oare putea fi acesta omul care incendiase Mahee? Putea fi omul care vorbise odată la o întrunire publică şi le făcuse pe femei să-şi smulgă părul din cap şi hainele de pe ele?

— Noi nu facem decât să ripostăm. Te loveşte cineva peste obrazul stâng. Întorci obrazul drept. Unul, doi, trei – 60 de ani. Şi apoi, deodată, întotdeauna se întâmplă brusc, spui: Nu mai întorc şi celălalt obraz. Eşti cu spatele la zid, ripostezi. Crezi în bărbăţia ta şi speri că o să te ţină. Tu crezi că ne place să ne încăierăm pentru mâncare cu hienele şi cu maimuţele în pădure? Am ştiut şi eu ce înseamnă tihna unui foc cald şi dragostea unei femei într-un cămin. Înţelegi? Trebuie să omorâm. Să-l ucidem pe duşmanul libertăţii omului negru. Se zice că suntem slabi. Se zice că nu putem câştiga lupta împotriva bombei. Dacă suntem slabi, nu putem câştiga. Îi dispreţuiesc pe cei slabi. De ce? Pentru că nu trebuie să rămână slabi. Ascultă! Taţii noştri au luptat vitejeşte. Dar ştii care a fost cea mai puternică armă dezlănţuită de duşman împotriva lor? N-a fost mitraliera

Maxim. A fost dezbinarea dintre ei. De ce? Pentru că un popor unit în credinţă este mai puternic decât bomba. Nu trebuie să tremure sau să fugă din faţa spadei. Şi atunci, în schimb, o să fugă duşmanul. Astea nu-s vorbele unui nebun. Nici cuvintele şi nici măcar minunile nu l-au putut face pe Faraon să-i lase pe copiii lui Israel să plece. Dar la miezul nopţii, Domnul a lovit pe toţi întâii născuţi din ţara Egiptului, de la întâiul născut al lui Faraon, care şedea pe scaunul lui de domnie, până la întâiul născut al celui închis în temniţă. Şi toţi întâii născuţi ai dobitoacelor.[1] Şi a doua zi i-a lăsat să plece. Ăsta e scopul nostru. Să sădim groaza printre ei. Să-i ajungem în casele lor noaptea şi ziua. Vor simţi săgeata otrăvită în vine. N-o să ştie de unde o să vină următoarea. Să sădim groaza în inima asupritorului.

Vorbea fără să ridice vocea, aproape fără să-şi dea seama de prezenţa lui Mugo sau de pericol, ca un om posedat. Şuvoiul învolburat de cuvinte îi trădau amărăciunea şi iritarea. Fiecare cuvânt confirma bănuiala lui Mugo că omul era nebun.

— Crezi că nouă nu ne e teamă de moarte? Ne e. Picioarele aproape că n-au vrut să se mişte când m-a strigat Robson. Aşteptam un glonţ în inimă în orice clipă. Am văzut oameni care făceau pe ei şi pe alţii râzând în delir la apropierea unei lupte. Iar geamătul de animal al muribundului este un sunet îngrozitor. Dar trebuie să moară puţini ca să poată trăi cei mulţi. Asta înseamnă astăzi crucificarea. Altminteri, merităm să fim sclavi, blestemaţi să cărăm apă şi să tăiem lemne veşnic pentru omul alb. Alege între libertate şi sclavie, şi se cuvine ca bărbatul să se repeadă la libertate şi să moară pentru ea. Avem nevoie...

Tăcu brusc şi se opri din mersul de colo-colo şi, pentru prima dată, păru să-şi dea seama de prezenţa lui Mugo. Acesta stătea înţepenit pe scaun, privind în pământ, sigur că Garda Civilă îl va lua în seara aceea. Kihika era nebun, nebun, medita el, iar gândul nu făcea decât să-i sporească groaza.

— Ce vrei?

---

1. Exodul, 12:29.

Fă-l să vorbească în continuare. Un nebun nu e periculos câtă vreme vorbeşte.

— Vrem o organizaţie puternică. Omul alb ştie asta şi se teme. Altfel, de ce ne-a obligat poporul să se mute în satele astea? Vrea să ne izoleze de oameni, singura noastră forţă. Dar nu va reuşi. Trebuie să menţinem drumul dintre noi şi oameni liber, fără obstacole. Te-am urmărit de multe ori în Vechiul Thabai. Eşti un om care s-a ridicat de unul singur. Eşti bărbat, ai suferit. Avem nevoie de cineva ca tine care să organizeze o mişcare clandestină în satul nou.

Mugo tresărea la fiecare cuvânt al lui Kihika.

— N-am... n-am depus niciodată jurământul, protestă el fără elan.

— Ştiu, zise Kihika. Dar ce este un jurământ? Pentru unii e nevoie de jurământ ca să-i lege de Mişcare. Însă sunt şi alţii care vor păstra secretul doar dacă nu sunt legaţi de un jurământ. Îi cunosc. Recunosc oamenii după chip. Oricum, câţi n-au jurat şi acum ling picioarele omului alb? Nu, depui jurământul ca să confirmi o alegere pe care ai făcut-o deja. Decizia să-ţi sacrifici sau nu viaţa pentru popor e în inima ta. Jurământul e ca apa cu care stropeşti capul omului la botez.

Lui Mugo îi treceau altele prin minte. Îşi aminti că uşa nu era zăvorâtă. Se ridică, trecu pe lângă Kihika şi ascultă prin gaura cheii. Se gândi să fugă sau să strige după gărzile civile, dar apoi îşi aduse aminte de pistolul lui Kihika. Iar arma aceea tocmai ucisese un om. Zăvorî uşa şi se întoarse la locul lui. Păşea într-un coşmar. Nu era adevărat că omul care incendiase Mahee, omul care tocmai îl ucisese pe Robson era chiar în colibă. Simţea o dorinţă vlăguită de a vorbi, dar nu se putea gândi la nimic ce ar fi putut spune sau face. Satul era acum amuţit, de parcă ar fi fost lipsit de viaţă: fluierăturile şi focurile de armă parcă se întâmplaseră cu ani în urmă. Dar Kihika era acolo, aparent calm, nu mai vorbea într-un suflet şi nici nu mai măsura cu pasul coliba. Era real.

— Ne vedem într-o săptămână, spunea Kihika victorios.

Mugo încuviinţă din cap. Kihika stabili cu grijă locul următoarei lor întâlniri în pădurea Kinenie.

Imediat ce terminase de vorbit Kihika, tăcerea fu tulburată pentru a treia oară de ţipete şi împuşcături îndepărtate. Strigătele şi focurile de armă se auzeau cu întreruperi şi de data asta nu se opriră. (A doua zi, Mugo află că mai mulţi bărbaţi, suspecţi Mau Mau, fuseseră luaţi de acasă pentru moartea lui Robson. Doi bărbaţi din sat împuşcaţi în cursul nopţii au fost descrişi mai târziu de ziare ca fiind membri ai bandei care atacase un ofiţer de district aproape neînarmat, a cărui activitate pentru district era bine-cunoscută.) Kihika se duse la uşă şi ascultă. Din nou, Mugo se gândi să-l înhaţe pe Kihika şi să strige după ajutor.

— Trebuie să plec... poate vor căuta prin case, zise Kihika în şoaptă.

Agitaţia îi revenise; era din nou omul hăituit. Deschise uşa şi apoi o închise fără zgomot.

— Nu uita de întâlnire, spuse el înainte să se strecoare în beznă şi să dispară la fel de brusc şi tăcut precum venise.

Mugo rămase câteva minute, tăcut, în coliba sa cea nouă. Pământul de sub picioare părea să se mişte. Apoi fugi la uşă, o smuci, aproape dorindu-şi să strige după ajutor. Privi lung în noapte. Pentru a treia oară zăvorî uşa. Dar de ce să zăvorască uşa? De ce? Era mai bine să n-aibă deloc uşă decât să o aibă şi totuşi să lase să intre frigul şi pericolul. Trase zăvorul şi se îndreptă încet spre pat, unde se aşeză şi îşi cuprinse faţa cu mâinile. Scoase o batistă murdară ca să-şi şteargă faţa şi gâtul; dar, la jumătatea gestului, uită de sudoarea rece; batista îi alunecă pe genunchi. Odată auzise sunete duse de vânt, cu multă vreme în urmă, şi nu fusese în stare să distingă o notă clară; acum, sunetele erau în mintea lui.

Cu câteva minute în urmă, când stătea în pat, în încăperea asta, viitorul era promiţător. Toate lucrurile din colibă erau în acelaşi loc ca înainte, dar viitorul era pustiu. Se aştepta să vină poliţia sau Garda Civilă, să-l aresteze sau să-l împuşte. Nu vedea

decât închisoare şi moarte. Kihika era un om căutat cu disperare de guvern, mai ales după distrugerea garnizoanei de la Mahee. Să fii prins adăpostind un terorist însemna moartea. De ce trebuia Kihika să mă târască într-o luptă şi în nişte probleme pe care nu eu le-am provocat? De ce? Nu se mulţumea să măcelărească bărbaţi şi femei şi copii. Trebuia să mă cheme pe mine să mă scald în sânge. Nu sunt fratele lui. Nu sunt sora lui. N-am făcut rău nimănui. N-am făcut decât să am grijă de *shamba* mea mică şi de recolte. Şi acum trebuie să-mi petrec viaţa în închisoare din cauza nebuniei unui om!

Mugo se trezi a doua zi mirat că nu era încă la închisoare. Încercă să nu se gândească la întâlnirea din noapte. Fusese doar un vis. Am mai avut coşmaruri din astea şi înainte. Noaptea amplifică totul – temerile, suferinţa şi disperarea. Tufişurile şi copacii arată ca oamenii. Ha! Ha! Ha! Dar încercările lui anemice de a se linişti nu puteau anula realitatea; chipul lui Kihika îi era adânc întipărit în memorie; părul neîngrijit şi ochiul fără astâmpăr îi alungau iluziile liniştitoare şi îl făceau pe Mugo să dârdâie în pofida luminii zilei. Închipuiţi-vă un om care se plimba la vremea amurgului şi se simţea în siguranţă în singurătatea lui. Şi apoi, dintr-odată, se lasă bezna; şi se trezeşte că e în pericol să-şi rupă piciorul pentru că merge pe un drum care va ajunge, în orice moment, într-un hău adânc. În zilele următoare, Mugo rătăci între coliba lui şi *shamba*, aşteptându-se în orice clipă să-l bată pe umăr un poliţist sau o gardă civilă. De câte ori vedea un soldat sau o gardă civilă, pe chip i se ivea brusc sudoarea şi i se înmuiau picioarele. Şi nu uitase nici o clipă umbra lui Kihika în spatele lui, aşteptând un răspuns. Ce să fac? se întreba el. Dacă nu-l slujesc pe Kihika, o să mă omoare. I-au omorât pe reverendul Jackson şi pe profesorul Muniu. Dacă lucrez pentru el, o să mă prindă guvernul. Omul alb are braţe lungi. Şi o să mă spânzure. Dumnezeule, nu vreau să mor, nu sunt pregătit să mor, nici n-am apucat să trăiesc. Mugo era teribil de chinuit şi tulburat, pentru că toată viaţa evitase conflictele: acasă sau la şcoală rareori stătea în compania altor băieţi,

de teamă să nu fie implicat în încăierări care să-i năruie şansa la un viitor mai bun. Raţionamentul lui era aşa: dacă n-ai de-a face cu răul, atunci răul n-ar trebui să te atingă; dacă laşi lumea în pace, atunci şi lumea ar trebui să te lase în pace. Şi de aceea, acum, noaptea, încă incapabil să-şi rezolve dilema, Mugo suspina în sinea sa, nedumerit: am furat ceva de la cineva? Nu! Am făcut vreodată în curtea vecinului? Nu. Am ucis pe cineva? Nu. Şi atunci cum poate Kihika, un om căruia nu i-am greşit cu nimic, să-mi facă aşa ceva?

Invidie, hotărî el, neputând să găsească alt răspuns la întrebare. Reflecţia îi redeşteptă vechea ură faţă de Kihika, acum atât de puternică, încât aproape că îl sufoca. Kihika avea o mamă şi un tată, şi un frate, şi o soră şi putea să se joace cu moartea. Avea oameni care-i vor plânge sfârşitul, care îşi vor numi copiii după el, aşa că numele lui Kihika nu va pieri niciodată de pe buzele oamenilor. Kihika avea totul; Mugo n-avea nimic.

Acest gând îl frământa; îl umplea de furie rece, o mânie fără lacrimi care alunga orice alt gând şi nu-l lăsa să doarmă. Aşa că ziua fatală, vineri, îl găsi nehotărât în legătură cu ce avea să facă. Cum îi era obiceiul, luă o *jembe* şi o *panga* şi plecă spre *shamba* lui. Ca să evite vreo întâlnire cu cineva, Mugo alese o cărare neumblată peste câmpuri către Rung'ei. Era devreme şi câmpurile erau pustii. Ici şi colo, dădea peste locuri distruse unde, cu nici o săptămână în urmă, se ridicau gospodăriile care formaseră Vechiul Thabai. Ochii lui obosiţi nu distingeau nimic. Iar mintea îi era o pată albă care orbea ochiul ca razele soarelui la amiază. Ajunsese în starea aceea de extenuare care vine în urma multor nopţi nedormite, gânduri înfierbântate, neîncetate şi fără sens – starea aceea în care omul e irascibil, gata să izbucnească la cea mai mică provocare, fără să-şi dea seama de pericolul în care se află. Picioarele i se frecau uşor de gardurile vii încărcate de rouă şi, curând, pe picioare i se scurgea apa, în firicele şerpuitoare. Buza de jos îi era căzută; când era tulburat, buza i se lăsa în jos. Tremura din cap până în picioare. Tremuratul şi mâhnirea erau mai puternice pe măsură ce înainta. Până a

ajuns la prăvăliile indiene era foarte slăbit și nu mai putea merge. Așa că lăsă jos *jembe* și *panga* lângă un morman de gunoi din spatele unei prăvălii și se așeză ca să-și recapete forțele. În spatele fiecărei prăvălii se găsea câte un astfel de morman care duhnea a gunoi în putrefacție. Copiii indieni și uneori chiar și bărbații își făceau nevoile acolo. Copiii africani scotoceau de multe ori prin mormane, răscolind cu picioarele gunoiul aruncat de curând și căutând pâine sau monede. Scormoneau cu picioarele prin „grămezile mici". Băieții înjurau uneori îngrozitor și, din când în când, aruncau cu pietre în indieni ca să se răzbune. Odată, trei băieți africani au fost prinși țintuind la pământ o fetiță indiană, chiar în spatele mormanului lângă care se așezase acum Mugo să se odihnească. Au fost acuzați că au violat-o pe fată. Luând în considerare vârsta lor, magistratul a decis doar să-i trimită la școala de corecție de la Wamumu. Mugo nu se gândea la aceste detalii sordide din istoria prăvăliei. Își ținea doar capul în mâini și gemea iar și iar: de ce mi-a făcut așa ceva?

Deodată, o pală de vânt ridică în aer praf și fărâme de gunoi. Mugo își acoperi fața cu ambele palme ca să-și ferească ochii de nisip. Bucățelele de hârtie pluteau în spirale tot mai sus, într-un con care se învârtea. Se spunea că furtunile care ridicau praful și gunoiul așa, într-un stâlp mișcător cu forma unui con, erau posedate de demonii femeilor. De obicei, durau doar câteva clipe și dispăreau la fel de brusc și de misterios cum apăruseră. Dar acum tot nu se oprea, devenind tot mai puternică, și azvârlea lucrurile foarte sus spre cer. În cele din urmă, vântul se opri. Mugo privea cum cad încet spre pământ praful și gunoaiele. Cumva, asta îl scăpă de tremurat și depresie. Își luă *panga* și *jembe* și își continuă drumul spre *shamba*. Era aproape liniștit.

Dar numai pentru o vreme.

După ce făcu doar câțiva pași din locul unde stătuse, Mugo văzu un spectacol ciudat. Se holba la peretele de tablă ondulată. I se ridică părul în cap. Simți în măruntaie o satisfacție care-l dezgustă. Pentru că acolo era chipul lui Kihika, lipit de prăvălie,

mai mare şi mai schimonosit pe măsură ce se uita mai mult la el. Chipul, bine conturat pe o suprafaţă albă, îi trezi aceeaşi emoţie şi groază pe care le simţise odată, când era copil, în noaptea în care voise s-o sugrume pe mătuşă-sa. Pe capul lui Kihika fusese pusă o recompensă – un preţ... pe... capul... lui Kihika.

Mugo o luă către ofiţerul de district, într-o negură de uimire şi emoţie înăbuşită. Dumnezeu îi ceruse lui Avraam să i-l dea pe singurul său fiu, Isaac, pentru sacrificiu prin ardere pe muntele din ţara Moria. Şi Avraam a zidit acolo un altar şi a aşezat lemnele pe el şi l-a legat pe fiul său, Isaac, şi l-a pus pe altar deasupra lemnelor. Şi Avraam a întins mâna şi a luat cuţitul ca să înjunghie pe fiul său. Iar Isaac, stând acolo, aştepta ca sabia să-i taie capul de pe trup. Ştia că sabia va cădea sigur – pentru o clipă, a fost convins că va muri de o *panga* rece. Şi deodată Isaac a auzit glasul Domnului. A plâns. Salvat de la moarte. Salvat de la moarte, îşi repeta Mugo. Mergea în viziunea lui. Iar în mintea lui năucită era un tumult de gânduri care căpătau logica materială a visului. Raţionamentul era aşa de limpede, aşa de înviorător, explica lucruri pe care nu reuşise să le rezolve niciodată în viaţa lui. Sunt important. Nu trebuie să mor. Am o datorie faţă de mine, faţă de bărbaţii şi femeile de mâine, să rămân în viaţă, sănătos, puternic... ca să aştept misiunea vieţii mele. Dacă Moise ar fi murit printre trestii, cine ar fi ştiut că era sortit să fie un om mare?

Aceste trăiri măreţe erau amestecate cu gânduri despre recompensa în bani şi diversele posibilităţi care i se iveau în cale. Ar mai fi cumpărat pământ. Ar fi clădit o casă mare. Apoi ar fi găsit o femeie pe care s-o ia de nevastă şi cu care să aibă copii. Noutatea şi iminenţa planului îi sporeau emoţia pe care o simţea deja. Nu se gândise niciodată până atunci la o femeie în legătură cu trupul lui de bărbat. Acum îi treceau prin minte imagini ale diferitelor fete pe care le văzuse în sat. Şi-ar fi fluturat victoria prin faţa ochilor stafiei mătuşă-sii. Locul lui în societate ar fi fost consolidat. Ar fi fost deja pornit pe calea către putere. Şi ce e măreţia dacă nu putere? Ce e puterea? Un judecător este

puternic: poate trimite pe cineva la moarte fără să-i pună nimeni la îndoială autoritatea şi judecata sau să-i aducă vreo vătămare. Da, ca să fii mare trebuie să fii undeva unde să poţi împărţi celorlalţi durere şi moarte fără să pună nimeni întrebări. Ca un director de şcoală, un judecător, un guvernator.

Ajunse, aproape prea repede, la post. Postul fusese construit de curând, cât mai aproape de satele din jur. Doi poliţişti înarmaţi cu puşti, în pulovere negre pe gât, stăteau de pază la intrare. În starea în care se afla, Mugo simţea că nu are răbdare cu lucrurile astea nefireşti care i se puneau în cale.

— Pot să-l văd pe O.D.? întrebă el, încercând să treacă de ei în timp ce stăruia asupra viziunii lui.

— Ce vrei?

Unul din poliţişti îl trase de umăr.

— Vreau... vreau să-l văd între patru ochi, spuse el surprins.

— Cu *jembe* şi *panga* la tine? Ha! ha! ha!

— Te întreb ce cauţi aici.

— Nu pot... nu vouă.

Cei doi poliţişti râseră şi îşi bătură joc de răspunsurile lui Mugo. Îi luară *panga* şi *jembe* şi îl trântiră la pământ.

— Nu poate! Nu poate! Ai auzit? Hei, fermierule, ce vrei?

— Trebuie... e... e important.

Teama începea să i se strecoare în suflet. Îl percheziţionară peste tot, împingându-l brutal de colo-colo.

— Trebuie să-şi scoată hainele.

— Un bărbat aşa înalt... chestia lui e probabil cât o sculă de măgar.

— Cum te descurci cu femeile, ei?

— Femei? Glumeşti. Până şi o prostituată grasă ar fugi dacă ar vedea aşa ceva.

— Poate că o face cu oi... sau cu vaci. Unii aşa fac, ştii tu. Noaptea. Ha! Ha!

— Ha! Ha! Sau cu bătrâne – le mituiesc sau le obligă. Ha! ha! ha!

— Ha! ha! ha!

John Thompson, ofițerul de district, ieși și strigă la ei să înceteze cu râsul. Îi spuseră despre Mugo, iar el le zise să-l lase să intre. Mugo rămăsese aproape fără suflare când se îndreptă către birou, recunoscător omului alb care îl salvase de rușine și umilință. Iar acum, când era înăuntru, nu știa cum să înceapă. Era prima dată când se afla în fața unui om alb, așa de aproape. Își aținti ochii pe peretele din față, decis, dacă era posibil, să nu se uite la fața omului alb.

— Ce vrei?

Vocea îl făcu pe Mugo să tresară.

— Kihika... Am venit să vă vorbesc despre el.

Thompson se îndreptă în scaun când auzi numele.

Apoi se ridică în picioare, cu mâinile întinse spre marginea mesei, ca și cum ar fi căutat sprijin. Îl cercetă pe Mugo. Cei doi bărbați erau aproape la fel de înalți. Mugo refuza cu fermitate să îl privească în ochi pe celălalt. Omul alb se așeză la loc.

— Da?

— Știu... își înghiți saliva.

Îl cuprinse panica. Se temea că îl va lăsa vocea.

— Știu, zise el încet, știu unde poate fi găsit Kihika diseară.

Iar acum ura pe care o simțea împotriva lui Kihika reînvie în el. Tremura de furie triumfătoare în timp ce scotea pe gură povestea care îl chinuise o săptămână. O vreme, simțise o bucurie pură, încântătoare, pentru propria lui îndrăzneală, în care văzu deodată un mare act de curaj moral. Într-adevăr, pentru el, în momentul acela, era un fel de puritate în această faptă; stătea dincolo de bine și de rău; se bucura de puterea și autoritatea propriei cunoașteri: nu ținea el în minte soarta unui om? Inima – potirul lui – era plină până la refuz. În colțul ochilor avea lacrimi de ușurare. O săptămână întreagă se luptase cu demonii, de unul singur, într-un coșmar fără sfârșit. Această mărturisire era primul său contact cu alt om. Simțea o recunoștință profundă față de omul alb, un ascultător răbdător, care îi despovărase sufletul, care îl scăpase din coșmar. Ba chiar

îndrăzni să-l privească pe omul alb, prietenul abia găsit. Pe chipul lui Mugo se întinse un zâmbet. Totuşi, zâmbetul îi îngheţă într-un rânjet care părea dispreţuitor când întâlni chipul de nepătruns şi ochii cercetători ai omului alb.

O.D.-ul se ridică din nou în picioare. Înconjură masa până în locul unde stătea Mugo. Îl prinse de bărbie şi îi dădu capul pe spate. Apoi, cu totul pe neaşteptate, îi trase un scuipat în faţa întunecată. Mugo se dădu un pas în spate şi ridică mâna stângă să şteargă saliva. Dar omul alb ajunse primul la faţa lui Mugo şi îl lovi tare, o singură dată.

— Mulţi ne-au dat deja informaţii false despre teroristul ăsta. Auzi? Pentru că vor recompensa. O să te ţinem aici şi, dacă nu spui adevărul, o să te spânzurăm aici, afară. Auzi?

Mugo revenise în coşmarul său. Masa, chipul alb, tavanul, pereţii se învârteau. Apoi totul se opri brusc. Încercă să se liniştească. Dintr-odată, pământul pe care stătea cedă. Cădea. Îşi împinse braţele în aer. Fundul era aşa de departe, că nu vedea decât întunericul. Dar ştia că pe podea sunt pietre ieşite în afară, ascuţite. El nu era nimic. Lacrimile nu-l puteau ajuta. Cu un strigăt sugrumat, trupul lui se lovi cu putere de pietrele sparte şi de stânca ascuţită, la picioarele omului alb. Şocul descoperirii fu atât de profund, că îl năuci. Nu simţea durere şi nu vedea sânge.

— Ai auzit?

— Da.

— Spune efendi.

— Da...

Cuvântul se înţepeni, blocat în gâtlejul său. Din gura deschisă îi ieşeau sunete nearticulate. În colţurile gurii i se adunase spumă. Se holba la omul alb, cu o licărire apoasă în ochi, fără să-l vadă. Apoi masa, scaunul, O.D.-ul, pereţii văruiţi – pământul – începură să se învârtă, tot mai repede şi mai repede. Se ţinu de masă ca să se liniştească. Nu voia banii. Nu voia să ştie ce făcuse.

Adevărat, adevărat vă spun că dacă grăuntele de grâu care a căzut pe pământ nu moare, rămâne singur; dar dacă moare, aduce mult rod.

Evanghelia după Ioan, 12:24

(verset subliniat cu negru în Biblia lui Kihika)

Apoi am văzut un cer nou şi un pământ nou: pentru că cerul dintâi şi pământul dintâi pieriseră.

Apocalipsa lui Ioan, 21:1

paisprezece

Kenya şi-a recâştigat *Uhuru* de sub britanici la 12 decembrie 1963. Cu un minut înainte de miezul nopţii, pe stadionul din Nairobi au fost stinse luminile, astfel ca oamenii din toată ţara şi din toată lumea care se adunaseră acolo pentru ceremonia de la miezul nopţii să fie înghiţiţi de întuneric. În beznă, *Union Jack* a fost coborât repede. Când s-au aprins din nou luminile, noul steag al Kenyei flutura, fremăta şi se legăna în aer. Orchestra poliţiei cânta noul imn naţional, iar mulţimea aclama fără încetare văzând că steagul era negru, roşu şi verde. Ovaţiile sunau ca trosnetul puternic al unor copaci, prăbuşindu-se în noroiul gros de pe stadion.

În satul nostru, în ciuda ploii mărunte, bărbaţii, femeile şi copiii se împrăştiaseră pe străzi, unde cântau şi dansau în noroi. Pentru că era întuneric, puseseră lămpi cu ulei pe pragul uşilor, ca să lumineze străzile. Ca de obicei în astfel de situaţii, unii tineri umblau în grupuri, ducând torţe, se furişau şi şuşoteau în colţuri întunecate şi prin zone mărginaşe, căutându-şi de fapt perechea prin mulţime. Mamele îşi avertizau fiicele să aibă grijă să nu fie violate în întuneric. Fetele dansau în mijloc, mişcându-şi provocator fundul şi ştiind că bărbaţii din colţuri le privesc. Toată lumea aştepta să se întâmple ceva. Această „aşteptare" şi nesiguranţa care o însoţea – ca o femeie sfâşiată între spaimă şi bucurie în timpul travaliului – erau ca o strună întinsă

printre ţipete, strigăte şi râsete. Oamenii treceau cântând de pe o stradă pe alta. Îi elogiau pe Jomo, pe Kaggia şi pe Oginga. Îşi aduceau aminte de Waiyaki, care, chiar înainte de 1900, îi sfidase pe albii care veniseră la Dagoreti pe urmele lui Lugard. Îşi aminteau şi de eroii din satul nostru. Inventau cuvinte care să descrie faptele lui Kihika din pădure, fapte egalate doar de cele ale lui Mugo la canal şi în lagărele de detenţie. Amestecau imnuri de Crăciun cu cântecele şi dansurile specifice ritualurilor de iniţiere pentru băieţii şi fetele care erau circumcişi şi îşi asumau responsabilităţile de bărbaţi şi femei. Iar pe lângă toate astea era struna care ne urma de pe o stradă pe alta. Undeva, o femeie propusese să mergem şi să-i cântăm lui Mugo, sihastrul, chiar la coliba lui. Îndemnul a fost preluat de mulţime, care, chiar înainte să fie luată o decizie, începuse deja să-şi croiască drum prin ploaie şi întuneric către coliba lui Mugo. Timp de mai bine de o oră, coliba lui Mugo fu ţinută captivă. Numele lui era pe buzele tuturor. Ţeseam legende noi în jurul numelui lui şi a faptelor lui închipuite. Speram că Mugo va veni şi ni se va alătura, dar n-a deschis uşa când am bătut. Când a venit ceasul de la miezul nopţii, oamenii au izbucnit într-un vaier prelung. Atunci femeile au strigat cele cinci *Ngemi*[1] cu care erau primiţi fiii la naştere sau la circumcizie. Le cântau pentru Kihika şi Mugo, cei doi eroi ai izbăvirii din satul nostru. Curând după aceea, ne-am risipit cu toţii spre colibele noastre să aşteptăm dimineaţa, când aveau să înceapă cu adevărat celebrările pentru *Uhuru*.

Mai târziu în cursul nopţii, burniţa s-a transformat într-o ploaie torenţială. Fulgerele, urmate de tunete, ne luminau pentru o clipă colibele în roşu şi alb, chiar dacă lumina pătrundea doar prin crăpăturile din pereţi. Vântul se înteţea odată cu ploaia. Un sunet tânguitor, împreună cu un bubuit neîntrerupt care a durat toată noaptea, venea dinspre copacii care se clătinau şi trosneau şi dinspre garduri, în timp ce vântul şi ploaia

1. Vaier (în swahili, în original).

biciuiau frunzele şi ramurile. Unele acoperişuri de paie putrezite lăsau să treacă ploaia, iar pe podea se strângeau bălţi. Ca să se ferească de apă, oamenii îşi tot mutau paturile de colo-colo, şi de fiecare dată erau urmăriţi de un nou şir de picături.

Vântul şi ploaia erau atât de puternice, încât unii copaci au fost smulşi cu totul din rădăcini, iar altora li s-au rupt trunchiurile sau ramurile.

Toate astea le-am văzut în dimineaţa următoare, când ne-am dus pe izlazul de lângă Rung'ei unde urmau să aibă loc jocurile şi dansurile pentru celebrarea *Uhuru*. Recoltele de pe pantele văii fuseseră stricate rău. Apa care se scurgea săpase şanţuri, care şerpuiau acum de-a lungul câmpurilor în pantă. Pe fundul văii, zăceau pretutindeni cartofi smulşi din rădăcină şi tulpini de fasole. Frunzele de pe tulpinile de porumb care încă mai stăteau în picioare erau sfâşiate şi arătau ca o grămadă de zdrenţe.

Dimineaţa însăşi era aşa de mohorâtă, că ne-a fost teamă că ziua nici n-o să mai vină. Dar ploaia se oprise. Aerul era plăcut şi curat, iar din pământul rodnic ne pătrundea în inimi o căldură familiară.

Izlazul fusese ales de Comitetul pentru *Uhuru* al Partidului pentru că era situat în mijlocul tuturor culmilor dimprejur. Câmpul se înclina periculos către prăvăliile din Rung'ei; pistele de atletism marcate cu cretă albă urcau peste hopuri abrupte şi coborau în gropi şi râpe joase.

Întâi au avut loc cursele şi întrecerile sportive şcolare. Copiii au apărut în uniformele lor cochete, verzi, albastre sau maro. Fiecare şcoală avea propriul grup de suporteri şi era gălăgie şi se auzeau aclamaţii în timp ce copiii alergau, cădeau şi se ridicau să continue cursa. Erau şi două formaţii de copii care, înarmate cu goarne şi tobe, întreţineau publicul între curse, cu cântece de victorie şi militare. Formaţiile aparţineau filialei de tineret a Partidului. Cursele şi întrecerile şcolare au fost urmate de dansuri tradiţionale. Băieţii şi fetele încă necircumcişi au

încântat mulţimea cu un *Muthuo*[1] energic; aveau feţele vopsite cu cretă şi ocru roşu şi clopoţei legaţi de genunchi; bărbaţi şi femei tinere au dansat *Mucung'wa*[2]; femei mai în vârstă, purtând *Mithuru*, *Miengu* şi şiraguri de mărgele, au dansat *Ndumo*[3]. Toată dimineaţa, Gikonyo alergase dintr-un loc într-altul, de la un grup la altul, având grijă ca totul să meargă fără probleme. Asta era ziua lui, se mândrea cu ea şi voia să o transforme într-un succes răsunător.

Mulţimea spectatorilor nu era pe cât de mare se aşteptase Gikonyo. Şi, spre deosebire de ce ar fi fost de aşteptat într-o zi de *Uhuru*, deasupra adunării de dimineaţă, adică peste sport şi dansuri, plutea o înnegurare.

Dar, deodată, spre sfârşitul adunării de dimineaţă, se întâmplă ceva care păru să alunge înnegurarea. Fusese anunţată o cursă de cinci kilometri – 12 tururi în jurul câmpului. Puteau lua parte bătrâni şi tineri, femei şi copii. Aranjamentul spontan (cursa nu fusese în program) învioră şi încinse adunarea. Oamenii strigau şi discutau, îndemnându-se unii pe alţii să intre în cursă. De câte ori venea în faţă câte o femeie, era întâmpinată cu râsete de apreciere şi aplauze. Cele mai puternice aplauze fură prilejuite de Warui, când bătrânul, cu ţoluri cu tot, veni în faţă ca să intre în cursă. Mumbi, care stătea lângă Wambui, râse cu lacrimi când Warui zornăi peste câmp către linia de start. Copiii se plimbau ţanţoşi încolo şi încoace, în jurul participanţilor în vârstă.

— Haide să mergem şi noi, îi zise Mwaura lui Karanja.

— Am oasele înţepenite, protestă Karanja, mutându-şi privirea de la Mumbi la mulţimea pestriţă a concurenţilor.

— Haide, frate. Cândva erai un alergător de cursă lungă bun. Îţi aduci aminte cum era la Manguo?

— Tu alergi?

---

1. Dans tradiţional al băieţilor (în swahili, în original).
2. Dans tradiţional de curtare (în swahili, în original).
3. Dans tradiţional al bătrânilor (în swahili, în original).

— Da, împotriva ta, zise Mwaura, și îl trase de mână pe Karanja.

Apariția neașteptată a lui Karanja îl făcu să tresară pe Gikonyo, care, ferindu-se să-l privească, se duse către Warui și vorbi însuflețit cu el. Și Karanja era șovăitor; nu-i trecuse prin cap că și Gikonyo ar putea lua parte la cursă. Dar apoi inima îi fu copleșită de dispreț față de tâmplar; nu avea să renunțe la cursă, hotărî el, aducându-și aminte cursa lor de demult spre tren. Drama neîncheiată avea să fie reluată în fața lui Mumbi, și încă la doar câțiva metri de aceeași gară. Poate că de data asta va câștiga și cursa, și pe Mumbi. Altfel, de ce i-ar fi scris biletul ăla, reflectă el cu optimism plin de dorință, aplecându-se să-și lege ghetele. Mwaura discuta cu Generalul R. și cu locotenentul Koina și părea să sublinieze ceea ce spunea cu arătătorul de la mâna dreaptă. Concurenții, o mulțime destul de mică formată din femei, bărbați și copii de școală, erau acum pregătiți de start. Întregul izlaz se cufundă deodată în tăcere, cu o clipă înainte să se audă fluierul. Apoi, un tumult de strigăte venite dinspre spectatori însoți tărăboiul de la linia de start. Concurenții se călcau unii pe alții. Un băiat căzuse la pământ și scăpă ca prin minune nevătămat de picioarele celorlalți.

Warui renunță aproape imediat. Se duse și se așeză lângă Wambui și Mumbi.

— Tu? N-o să mai cred niciodată în forțele tale, îl necăji Mumbi. Le-ai făcut de rușine pe toate femeile tale credincioase.

— Lasă-i pe copii să se joace, zise el și scutură încet din cap. Pe vremea noastră, alergai kilometri întregi după vitele pe care le furau masaii. Și nu era de joacă, să știți.

Înainte să se încheie primul tur, mulți concurenți urmaseră exemplul lui Warui și părăsiseră cursa. Doar o singură femeie încheie al treilea tur. La finalul celui de-al patrulea, când mulți deja abandonaseră, Mumbi băgă de seamă dintr-odată prezența lui Karanja. Aplauzele ei se opriră brusc; entuziasmul îi pieri la amintirea zilei de ieri. Vederea lui Karanja și Gikonyo pe același câmp o stânjenea așa de tare, încât își dorea să fi rămas

acasă cu părinții. Însă de ce venise Karanja, în ciuda biletului ei de avertizare? Sau nu primise mesajul? Prezența Generalului R. în cursă îi reaminti ce spusese acesta cu două zile în urmă. Își dădu seama de ironia cuvintelor lui acum, când știa mai multe despre întreaga situație. Lucrurile se schimbaseră de când scrisese biletul. Atunci nu știa că omul care îl trădase de fapt pe Kihika era acum eroul satului. Cum să spună asta altcuiva? Putea suporta să-i aducă și mai multe necazuri lui Mugo, ai cărui ochi și chip păruseră așa de schimonosite de durere? Își aminti degetele lui peste gura ei, celelalte pipăindu-i cu stângăcie gâtul. Și pustiul îngrozitor din ochii lui. Deodată, la întrebarea ei, își luase mâinile de pe trupul fetei. Îngenunchease, un penitent distrus, umil.

— Mumbi!

Se înecase. Își întinsese mâinile pe jumătate, fără vlagă, și apoi, pe neașteptate, își ascunsese fața în ele. Toate aceste schimbări bruște în starea și gesturile lui o lăsaseră fără cuvinte. Deși se temea, pusese o mână tremurătoare pe umerii lui.

— Ascultă, Mugo! L-am văzut pe fratele meu murind. Ofițerul de district era acolo, și polițiștii.

— Ai și tu ochi și urechi. Nu știi cine l-a trădat pe fratele tău?

— Karanja! Erai și tu acolo. Ne-a spus Generalul R.

— Nu!

Mumbi se trăsese de lângă el. În strigătul lui mut, în expresia lui, știu.

— Tu!

— Eu... da... eu.

Nu se uitase la ea. Vocea lui o mișcase, o implorase. Dar nu-și putuse stăpâni sila și tremuratul. Se îndreptase către ușă, îndepărtându-se de silueta încremenită a eroului satului. Nu avea cuvinte. Nici sentimente. Nimic. Deschisese ușa mecanic, dar repede. O noapte întunecoasă. I se părea că merge și fuge în același timp. Bezna. Nici măcar siluete ale caselor și ale altor obiecte. Ploaia care picura. Iar vocile bărbaților și femeilor care

cântau cântece de *Uhuru* ce răzbăteau până la ea prin burniță păreau să vină din alt sat, de undeva de departe.

Dimineață, îi spusese lui Wambui:

— Mugo nu vrea să ia parte la ceremoniile astea; nu-l putem lăsa în pace?

Ceea ce știa în sinea ei o băgase într-o altă dilemă; sau Karanja, sau Mugo. Dar nu voia ca cineva să moară sau să pățească ceva din cauza fratelui ei. Își dorea să poată vorbi cu Gikonyo, care ar fi putut găsi o soluție. De ce nu luase Karanja în seamă biletul ei? se întrebă din nou. Deodată, se enervă: de ce-i păsa de el, cel care-i distrusese viața?

— Ce s-a întâmplat? întrebă Wambui.

— Nimic, răspunse repezit Mumbi și începu să aplaude frenetic.

În timp ce alerga, Gikonyo încerca să se agațe de alte lucruri; chipurile pe jumătate familiare din mulțime; mai departe, prăvăliile noi din Rung'ei; zona colonizată de dincolo. Oare *Uhuru* o să aducă pământurile în mâini africane? Și o să fie vreo diferență pentru omul obișnuit din sat? Auzi un tren huruind în gara din Rung'ei. Se gândi la tatăl său din provinciile Văii Riftului. Oare mai trăia? Cum arăta? Străbătu întinderea vastă a copilăriei sale, a tinereții, povestea de dragoste cu Mumbi; îi trecură prin minte într-o înșiruire rapidă Kihika, Starea de Urgență, lagărele de detenție, pietrele din caldarâm, întoarcerea acasă la trădare. Cum îi stăpânea Mumbi viața. Simpla ei absență aproape că îl dezarmase și îl făcuse să cedeze. Își scutură nervos capul, forțându-se să se concentreze asupra cursei. El și Karanja erau din nou rivali. Dar pentru ce se luptau? Pentru cine se luau la întrecere? Karanja nu face decât să-și bată joc de mine, se gândi el. Clocotea de ură în timp ce gâfâia și își ștergea sudoarea de pe frunte. Alerga mai departe, dorința de a câștiga îl întărâta. Își păstra locul în urma lui Karanja, aproape de el. Scopul lui era să păstreze un anumit ritm, păstrându-și energia pentru ultimul tur, când avea să țâșnească înainte, convins că mușchii se vor supune voinței.

În al şaptelea tur, Mwaura se afla pe primul loc. La câţiva metri în urma lui erau, în ordine, Karanja, apoi Generalul R., Gikonyo, locotenentul Koina şi alţi trei bărbaţi. Majoritatea celorlalţi concurenţi renunţaseră. În jurul câmpului, spectatorii stăteau în picioare şi aclamau ba pe unul, ba pe altul. Haide, haide, strigau ei. Cursele pe distanţe mari fuseseră întotdeauna populare în Thabai. Oamenilor nu le plăceau distanţele scurte, pe care le considerau curse de copii. Chiar şi cei care aveau dispute personale cu Karanja, fostul şef al administraţiei şi comandant al Gărzii Civile, îşi uitaseră acum înverşunarea în înflăcărarea momentului. Îl încurajau să continue.

Iar Karanja îşi amintea o întâmplare petrecută cu mult timp în urmă, la gară, când el stătea şi se lupta cu ideea că Gikonyo şi Mumbi rămăseseră în urmă, singuri. Cum mai tânjise după femeia aia! Doamne, cum mai suspinase chitara în pădure pentru ea! Dacă n-ar fi şovăit, aşteptând ziua de mâine, ar fi putut s-o câştige. Mai târziu, când o ceruse, ea îl refuzase – cu un zâmbet. Iar refuzul acela îl legase definitiv de ea. Îşi aştepta şansa. Când Gikonyo fusese dus în detenţie, Karanja ştiuse deodată că el nu se va lăsa niciodată dus de lângă Mumbi. Vânduse secretele Mişcării şi ale jurământului, preţul pentru a rămâne lângă ea. Pe urmă, roata vieţii îl adusese în situaţia să se bazeze tot mai mult pe omul alb. Această încredere îi dăduse putere – puterea să salveze, să închidă, să ucidă. Bărbaţii se făceau mici în faţa lui; îi dispreţuia şi se temea de ei. Femeile îi ofereau trupurile lor goale; chiar şi unele dintre cele mai respectabile veneau la el noaptea. Dar Mumbi, Mumbi a lui, nu ceda, iar el nu se putea convinge să o oblige. Ca o ironie, cum se gândea el mai târziu, cum se gândea acum, ea nu îi cedase decât atunci când el era deja pe punctul de a fi învins. Simţise un junghi vremelnic de triumf care, după doar câteva clipe, după act, se topise într-o izolare şi umilinţă cumplite. Profitase de ea. Pentru asta, se gândise el, ea îl dispreţuia. Nu putea da ochii cu fata – nu după gheata care îl lovise în faţă şi îi provocase lacrimi care îl înlănţuiau. Întotdeauna îşi dorise ca Mumbi să vină la el, de

bunăvoie, pentru că era important, era irezistibil. Iar acum alerga pentru ea. Nu-i dăduse chiar ea o a doua şansă? Biletul ei îl salvase dintr-o disperare cruntă. Familia Thompson plecase, omul alb avea să plece. Cât fusese aici familia Thompson, Karanja crezuse că puterea albă n-o să plece niciodată cu adevărat. Era poate din cauză că Thompson fusese primul om alb pe care îl văzuse şi cunoscuse Karanja? Pentru că Thompson, O.D.-ul, părea pentru cei din Thabai, înainte de Starea de Urgenţă, simbolul administraţiei şi al supremaţiei omului alb. Puterea albă îi dăduse lui Karanja un sentiment de siguranţă teribilă – iar acum această siguranţă, deja zgâlţâită din temelii, se făcuse praf. Păşea prin coridoare întunecate. Nu putea vedea soarele. Şi apoi venise scrisoarea. Îl avertiza să nu participe la ceremoniile de azi. De ce? Mwaura îi ceruse deja şi, în disperarea lui, refuzase să vină. Scrisoarea ei îl făcuse să se gândească din nou, peste noapte. Şi fiecare clipă îl făcuse tot mai curios să o vadă pe Mumbi. La urma urmelor, Thabai era satul lui: cine ar fi îndrăznit să spună că nu se putea duce acasă? Undeva, în străfundul inimii, Karanja se încredea în forţa lui fizică asupra lui Mumbi. În definitiv, nu-i născuse ea copilul? Nu-i luase în serios avertismentul. Era doar felul femeilor de a face lucrurile. Şi acest punct de vedere fusese confirmat când el şi Mwaura ajunseseră la Rung'ei, unde aflase că Mumbi îşi părăsise bărbatul. Mesajul ei îi merse direct la inimă. Toată viaţa am alergat după ea, se gândi el amărât. Dar numai pentru o clipă. Nu trebuie să lase astfel de gânduri să-l abată de la victoria de acum. Era ultima lui cursă. Dacă o căpăta pe Mumbi, viaţa lui avea să fie împlinită. *Uhuru* şi ameninţările n-aveau să-l mai atingă, nimic n-avea să-i mai facă rău. Aşa că înteţi ritmul. Trebuia să-l prindă pe Mwaura în al zecelea tur. Trebuia să se descotorosească de Gikonyo, care se ţinea ca o căpuşă de el.

Deocamdată Gikonyo îl depăşise pe Generalul R. şi era pe locul al treilea. Îşi încleştă dinţii cu hotărâre. Ştia că Mumbi se uită; nu voia să fie umilit de iubitul ei, în faţa ei. Venise să-şi bată joc de el, se gândi. A venit să arate că acum e independentă.

De două ori se dusese până la locul unde stătea ea, ca să discute cu Wambui, și o ignorase cu desăvârșire. Asta îl făcuse să pară caraghios și îl mâniase și mai tare. Îl văzu pe Karanja mărind ritmul și făcu și el la fel. Până acum, nimeni nu rupsese formația stabilită după al optulea tur, dar mulțimea își dăduse seama de efort și încordare.

Până și Mumbi, luată de val, uitase acum de povara de pe suflet. Voia să câștige Gikonyo, dar se ruga și să piardă. Îi critica stilul de alergare, dar îi urmărea îngrijorată evoluția. Îi încuraja pe Generalul R. și pe locotenentul Koina, care veneau în urma lui Gikonyo. Haide, haide, inima îi zvâcnea, în timp ce flutura o batistă albă. De câte ori trecea prin dreptul ei Karanja, se simțea stânjenită și nu-și putea controla acest simțământ.

Generalul R. alerga cu ușurință. Înainte de Starea de Urgență, alerga în curse pe distanțe lungi. Ba chiar dezvoltase și o teorie despre astfel de curse. „Sunt un test pentru cât de mult poți îndura greutățile", spunea el. „Îți spui: nu o să renunț; o să merg până la capăt." Trupul lui avea un ritm frumos. În timp ce alerga, își repeta rolul în scena ce avea să aibă loc după-amiază. I se ceruse să vorbească în locul lui Mugo. Era decis să nu-l trădeze pe Kihika, al cărui suflet va stăpâni peste adunare, triumfător.

Nu va sta pe gânduri. Dintr-odată, se regăsi în Nyeri. Acolo se născuse. Școala și educația: acesta fusese visul lui de copil, și speranța lui. Își aminti cum făcea tot felul de munci de ocazie, chiar se angajase ca muncitor ca să cultive pământurile altora. Tatăl lui avansase de la mesager colonial obișnuit la asistent adjunct. Singura lui contribuție în casă era violența. Ba chiar storsese bani și de la nevastă, și de la băiat. Era și gornist și venea acasă beat ca să bată toba cu pumnii în mama băiatului. Ea scâncea și plângea, ca un animal în cușcă. Muhoya – pentru că acesta era de fapt numele Generalului – se făcea mic sau fugea. Se ura pentru că era mic și pentru lipsa lui de curaj. Dar nu plângea ca alți copii – nici chiar când taică-su punea mâna pe el. Într-o zi, o să-l prind, își jura în sinea lui. Nu spusese nimănui despre planurile sale, nici măcar maică-sii. Într-o

:i, o să-l ucidă pe tiran – maică-sa avea să verse lacrimi de ·ecunoştinţă, deşi nu se plânsese niciodată de corvezile din jur ;au de pumnii care o loveau. Pe măsură ce creştea, dorinţa de răzbunare slăbea. Amânase ziua socotelilor pentru un viitor neclar. Dar ziua sosi pe neaşteptate. Muhoya, acum un tânăr de curând circumcis, venise acasă şi îşi găsise tatăl ocupându-se cu distracţia lui favorită. Deodată, tânărul simţi că a venit momentul.

— Dacă ţii la viaţa ta, strigase el, nu o mai atinge.

La început, taică-su fusese aşa de surprins, că îi încremenise mâna în aer. Auzise bine? O furie de leu puse stăpânire pe el. Ridicase mâna să-l lovească pe băiat, dar Muhoya îşi prinsese tatăl de braţ. Anii de ură şi spaimă îl umpleau acum de o bucurie nebunească şi teribilă. Tată şi fiu erau încleştaţi într-o luptă pe viaţă şi pe moarte. Fiul nu vedea un tată, ci pe făptuitorul unor violenţe nejustificate, un tiran colonial mărunt care storcea bani şi de la cele mai apropiate rude. Iar tatăl lui nu vedea un fiu, ci un supus care refuzase să fie supus. Dar Muhoya nu se răfuia cu perfidia unui sclav. Femeia luase un băţ şi se bătea de partea bărbatului. Văzând asta, Muhoya încremenise, nevenindu-i să creadă.

— E tatăl tău şi soţul meu, strigase ea, trăgându-i o lovitură pe umăr.

Muhoya fugise din casă. Pentru prima dată, plânsese. Nu înţeleg, nu pot să înţeleg. Se bucurase când britanicii îl recrutaseră în războiul lor. Dar nu uitase niciodată întâmplarea aceea. Niciodată. Doar mai târziu, când văzuse cât de mulţi kenyeni îşi apărau cu mândrie sclavia, înţelese reacţia mamei.

O auzi pe Mumbi încurajându-l. Asta îl dezmetici şi-l readuse în prezent. Îi răsplăti încurajările crescând ritmul. Curând, se depărtă de locotenentul Koina. Alerga cu furie. Nu voia să se gândească la trecut. Nu voia să mai retrăiască vreodată o astfel de copilărie.

Şi aşa, drama prinse avânt. Koina făcu o încercare să recupereze distanţa dintre ei şi General. Dar cumva nu reuşi să-şi

adune puterile. Se simţea deprimat. Aşa era de două zile. Nu putea înţelege. Văzuse multe în al Doilea Război Mondial şi în războiul de independenţă. Toate astea ar fi trebuit să-l înveţe să se aştepte ca viaţa să-l poarte în situaţii de neaşteptat. De exemplu, fusese destul de mândru să fie bucătar în al Doilea Război Mondial. După război, povestea cu mândrie despre asta, până când lipsa permanentă de lucru îl scosese din sărite şi-i deschisese pe jumătate ochii. Koina avea să devină unul dintre oamenii care aveau întotdeauna probleme cu patronii, pentru că îşi cerea întotdeauna drepturile. Amintea de serviciile făcute omului alb în timpul războiului şi susţinea că acestea îl îndreptăţesc la un tratament mai bun. Într-o fabrică de încălţăminte de lângă casă, îi spusese odată şefului în faţa altor muncitori: „Vreau mai mulţi bani. Vreau o casă cumsecade şi destulă mâncare, aşa ca tine. Vreau o maşină ca a ta". Fusese dat afară din fabrică. Asta îl dezmeticise puţin. Abia după aceea se dusese să muncească pentru femeie. Îi plăcuse câinele ei. Când era copil, avusese o haită de câini, pe care-i folosea la vânătoare de antilope. Ce i-ar mai fi plăcut să ia şi câinele ei îmbuibat la o vânătoare adevărată de antilope în pădure! Iar ei părea să-i facă plăcere că se înţelegea aşa de bine cu câinele. Îi făcea daruri. De fiecare Crăciun. Apoi, a început să se gândească. Toată carnea pe care o primea câinele într-o săptămână ar fi putut hrăni o familie întreagă. Cheltuia pe câine mai mulţi bani decât salariile adunate a zece kenyeni. Câinele avea camera lui în casă, cu pat şi cearşafuri şi pături! Iar femeia? N-avea bărbat, n-avea copii, n-avea rude. Şi totuşi casa ei mare putea adăposti fără probleme multe familii. Cum se făcea? De ce trebuia să stea el într-o cocioabă, în vreme ce femeia asta şi câinele ei trăiau într-un asemenea belşug şi lux? Deveni neliniştit. Ce bucuros fusese când făcuse jurământul să se alăture Armatei pentru pământul şi libertatea Kenyei! Văzuse calea. Independenţa, când va fi câştigată în cele din urmă, va îndrepta toate relele, îi va alunga din ţară pe cei ca dr. Lynd şi câinii ei. Kenya era, până la urmă, ţara omului negru.

Ziua pe care o aştepta a venit: acum putea să intre în pădure şi să se alăture Armatei pentru libertate. Dar avea să intre în pădure cu un triumf împotriva doctorului Lynd. Îi dusese pe oameni în casa ei şi îi luaseră cele două puşti şi pistolul.

— Să nu te mai văd vreodată în ţara asta, îi spusese el în timp ce-i căsăpea câinele cu lovituri de *panga*, auzi? Să nu-ţi mai văd faţa în Kenya vreodată!

În anii de greutăţi şi moarte de pe câmpurile de luptă ce au urmat aproape că uitase incidentul, până zilele trecute, când se dusese la Githima să discute cu Mwaura despre planurile de a-l atrage pe Karanja să participe la celebrările de *Uhuru*. Şi chiar în faţa lui erau dr. Lynd şi câinele ei. Stătea acolo ca şi cum şi-ar fi bătut joc de el: Uită-te la mine, încă mai am casa mare, iar proprietatea mea chiar a crescut. De fapt, Githima nu se schimbase prea mult. Ba chiar aşezarea doar pentru albi părea să se fi întins. De ce mai era dr. Lynd în Kenya? De ce mai erau în Kenya toţi albii ăştia, deşi sunau clopotele pentru *Uhuru*? Oare *Uhuru* o să schimbe cu adevărat lucrurile pentru cei ca el şi Generalul R.? Îndoiala îl sfâşia. Prezenţa neclintită a doctorului Lynd devenise o obsesie. Îl umplea de teamă, un fel de premoniţie. Încercase să-i împărtăşească aceste gânduri Generalului R., dar nu-şi găsea cuvintele... Chiar şi acum, în timp ce alerga, gândul la întâlnirea neaşteptată îl făcea să se cutremure. Stafia venise să-i macine viaţa; băutura rece de *Uhuru* îşi pierduse gustul în gura lui. Generalul R. era acum cu mulţi paşi înaintea lui Koina. Koina se mişca cu mare greutate. Din mulţime se auzea un vuiet: asta îi dădu putere, mădularele lui Koina prinseră un nou elan. Doar lupta, doar lupta, gâfâi el.

La începutul celui de-al 11-lea tur, Gikonyo ţâşni înaintea lui Karanja. Un nou val de strigăte şi ţipete răsplăti această schimbare a ordinii. Acest val îi dădu noi forţe lui Karanja în timp ce făcea şi el o tentativă disperată de a-şi recâştiga avansul asupra rivalului. Curând, Gikonyo îl ajunse pe Mwaura, care se luptă din greu, în zadar. Veni şi Karanja şi îl depăşi. Mwaura îşi pierdu suflul şi fu curând depăşit de toată lumea. Lupta se

dădea acum între Gikonyo și Karanja. Puțini știau că existau motive și pasiuni ascunse în spatele acestei înfruntări; mulțimea simțea doar aparența și încordarea neobișnuite. În ultimul tur, cei doi alergau umăr lângă umăr. La un moment dat, se părea că Gikonyo va fi depășit de Karanja. Dar Gikonyo părea posedat de un diavol. Chiar era ceva temerar în felul cum alegau cei doi. Oamenii se ridicară pe vârfuri.

Și atunci se întâmplă ceva neașteptat. Când cobora dealul, piciorul lui Gikonyo se agăță într-un smoc de iarbă, ceea ce îl trânti la pământ, prinzându-l și pe Karanja în cădere. Câmpul se cufundă în tăcere. Generalul R., urmat de ceilalți, îi ajunse, îi depăși și alergă spre sosire. Atunci, tot câmpul fu cuprins de un haos febril. Lumea se grăbea către locul unde căzuseră grămadă cei doi bărbați. Când căzuse Gikonyo, Mumbi scăpase batista pe care o flutura.

— *Ngai*, strigă ea și o luă la fugă pe câmp către el.

Îngenunche și îi cercetă cu atenție capul. Gikonyo era așa de extenuat și mânios, că nici nu-și dădea seama ce se întâmpla. Karanja își reveni primul și se ridică într-un cot. La vederea capului lui Gikonyo în mâinile lui Mumbi, ce delicate păreau mâinile, din ochii lui pieri orice urmă de viață și se lăsă din nou la pământ. Oamenii sporovăiau în jur. Văzând că Gikonyo nu era rănit, Mumbi își aminti de înstrăinarea lor. Stânjenită, își făcu loc prin mulțime și se duse acasă înainte să apuce să-i spună cineva ceva. Mulțimea se risipi și ea, oamenii discutând și făcând speculații: care dintre cei doi ar fi câștigat cursa? Unii se declarau de partea lui Karanja; alții erau de partea lui Gikonyo. Cum plecau, puțini băgaseră de seamă că Gikonyo nu se ridicase încă. Era leoarcă de sudoare; chipul îi era schimonosit de durere. Încercă să se ridice, gemu puțin și se lăsă din nou jos. Abia după ce a fost dus de urgență la spital a aflat lumea că Gikonyo își rupsese brațul stâng.

Și cu asta s-a încheiat adunarea de dimineață.

După-amiază, ieși soarele și însenină cerul. Ceața care zăbovise în aer dimineață se destrămase. Din pământ ieșeau aburi

cenuşii, ca din bălegarul proaspăt. Aburul cald se împrăştia şi se risipea pe măsură ce se înălţa spre cerul senin. Ceremonia principală de comemorare a fiilor morţi şi de binecuvântare a temeliilor unui nou viitor urma să aibă loc după-amiază. Se părea că toată lumea aşteptase şi se pregătise pentru eveniment. Cu excepţia bătrânelor şi a câtorva oameni care erau bolnavi sau schilozi, majoritatea celor din satul nostru a venit la întrunire. Era ziua lui Kihika; era ziua lui Mugo; era ziua noastră.

Alţii, din Ndeiya, Lari, Limuru, Ngeca, Kabete, Kerarapon veniseră cu camioane şi autobuze şi se încolonaseră în piaţa din Rung'ei. Erau elevi în uniforme din pânză militară verde, roşie, galbenă – în toate culorile curcubeului; copiii din sat în haine ponosite, cu muşte adunate în jurul ochilor şi gurilor triste; femei, îmbrăcate cu *miengu* şi *mithuru*, cu mărgele la gât; femei îmbrăcate în stambe înflorate care le lăsau la vedere umărul stâng; femei în rochii moderne; femei cântând imnuri creştine amestecate cu cântece tradiţionale şi de *Uhuru*. Bărbaţii stăteau sau discutau în grupuri despre perspectivele deschise de *Uhuru*. Erau cei fără slujbe, care purtau haine ce nu văzuseră niciodată apa sau săpunul; oare guvernul o să devină acum mai puţin sever cu cei care nu puteau plăti impozitul? O să fie mai multe locuri de muncă? O să fie mai mult pământ? Proprietarii înstăriţi ai prăvăliilor, negustorii şi proprietarii de terenuri discutau perspectivele de afaceri acum, că aveam puterea politică; o să facă oare ceva în privinţa indienilor?

Ne-am aşezat. Githua, pe care îl numeam în glumă „campionul nostru cu un picior", plângea fără nici o reţinere de prea mare bucurie.

Mulţimea era într-o înţelegere deplină: era ceva frumos şi emoţionant în spectacolul unei mase mari de oameni aşezaţi într-o ordine dezordonată.

În locul unde spânzurase cândva Kihika fu plantat un copac. Lângă el, legaţi de o piatră, erau doi berbeci negri, fără cusur, pentru marele sacrificiu. Warui şi doi bătrâni zbârciţi din satul Kihingo fuseseră aleşi să oficieze sacrificiul, după ce se încheia

omagiul pentru cei căzuţi în luptă. Mbugua şi Wanjiku ocupau două scaune de vază lângă scenă. În jurul microfonului aflat pe scena înălţată fuseseră aranjate scaune pentru principalii vorbitori şi lideri. Mumbi, care auzise în sat de mâna ruptă a lui Gikonyo, se dusese la spital.

Aşteptam cu toţii.

Şi din nou se simţea încordarea care stăruise deasupra satului încă de noaptea trecută. Părea că cei mai mulţi oameni încă se mai aşteptau să vorbească Mugo. Voiau să-l vadă în carne şi oase şi să-i audă glasul. Poveştile despre puterea lui Mugo se răspândiseră din om în om şi erau motivul principal pentru prezenţa aşa de mare. Ar fi fost imposibil să negi numeroasele poveşti contradictorii care se transformaseră peste noapte în legende încurajatoare. În orice caz, nimeni, mai ales din satul nostru, n-ar fi luat în serios vreo dezminţire. Unii spuneau că, în detenţie, se trăsese asupra lui Mugo, dar nu-l atinsese nici un glonţ. Prin aceste puteri, Mugo fusese responsabil pentru evadarea din detenţie a multor oameni care se duseseră apoi să lupte în pădure. Şi cine altcineva, dacă nu Mugo, ar fi putut scoate în secret din lagăre scrisori către membrii Parlamentului din Anglia? Erau unii care insinuau că ar fi fost chiar şi la bătălia de la Mahee şi ar fi luptat alături de Kihika. Toate poveştile circulau acum fără oprelişti la întrunire. Cântam cântec după cântec despre Kihika şi Mugo. O evlavie liniştită ne unea inimile. Ca şi cei veniţi de departe să-l vadă pe Mugo făcând minuni sau chiar vorbindu-i lui Dumnezeu, aşteptam cu toţii, nedesluşit, să se întâmple ceva extraordinar. Nu era un sentiment tocmai fericit; era mai degrabă senzaţia tulburătoare a unei osânde inevitabile.

În locul lui Gikonyo stătea secretarul Partidului. Nyamu era un bărbat scund, solid, care în timpul Stării de Urgenţă fusese prins cu gloanţe în buzunare. Se spune că unchii lui bogaţi (erau loialişti) mituiseră poliţia şi asta, împreună cu vârsta lui, pentru că avea doar 17 ani, îl salvase de condamnarea la moarte,

soarta celor prinşi cu arme sau muniţie. În schimb, fusese închis pentru şapte ani. Nyamu îi ceru acum reverendului Morris Kingori să deschidă întrunirea cu o rugăciune. Înainte de 1952, Kingori fusese un predicator renumit în Biserica Ortodoxă Kikuyu, una dintre multele biserici independente care se desprinseseră de Biserica Misionară. Când aceste biserici fuseseră interzise, Kingori rămăsese fără slujbă multă vreme, înainte să intre în Departamentul Agriculturii în timpul consolidării funciare din Provincia Centrală şi să devină inspector, funcţie pe care o deţinea şi acum. Ca predicator, cânta şi dramatiza rugăciunile; ridica vocea şi privirile către cer, apoi le cobora brusc. De multe ori, se bătea în piept şi îşi smulgea părul din cap şi hainele de pe el. Protestul alterna cu umilinţa, resemnarea cu suferinţa, avertismentele cu făgăduinţele. Acum stătea pe scenă, cu o Biblie în mână.

Kingori: Să ne rugăm. Doamne, deschide-ne sufletele.

Mulţimea: Şi gura noastră va cânta slava Ta.

Kingori: Dumnezeu al lui Isaac şi Iacob şi Avraam, care i-ai făcut şi pe Gikuyu şi Mumbi şi ne-ai dat nouă, copiii tăi, acest pământ al Kenyei, noi, cu această ocazie ce va fi veşnic amintită de toate naţiile pământului ca ziua în care ţi-ai izbăvit copiii din Misri, acum îţi cerem să laşi lacrimile tale să cadă peste noi, pentru că lacrimile tale, o, Doamne, sunt binecuvântări veşnice. Sânge a fost vărsat pentru această zi. Fiece stâlp din colibele noastre este pătat nu cu sângele berbecului, ci cu sânge din vinele şi pielea fiilor şi fiicelor noastre, care au murit ca noi să putem trăi. Şi pretutindeni în satele noastre, în piaţă, la *shamba*, nu, chiar în aer, auzim plângând văduve şi orfani şi trecem mai departe şi vorbim tare să înăbuşim gemetele lor, pentru că nu putem face nimic, Doamne, nu putem face nimic. Dar plânsul Rahelei din mijlocul nostru nu poate fi înăbuşit, nu poate fi nicicând înăbuşit. O, Doamne al lui Isaac şi Avraam, drumul prin pustiu e lung. Suntem fără apă, suntem fără hrană, iar duşmanii vin în urma noastră, în care de război şi călări, să ne ducă înapoi la Faraon. Căci sunt potrivnici să lase poporul tău să

plece, sunt mâniaţi să vadă poporul tău plecând. Dar cu ajutorul tău şi îndrumarea ta, Doamne, sigur vom ajunge şi vom merge pe ţărmul Canaanului. Tu ce-ai spus că acolo unde doi sau trei se-adună la un loc le vei împlini orice îţi cer, acum la tine într-un glas ne rugăm să binecuvântezi munca mâinilor noastre când arăm pământul şi ne apărăm libertatea. Căci este scris: cere şi ţi se va da; bate şi ţi se va deschide; caută şi vei găsi. Toate acestea le cerem noi în numele Domnului nostru Iisus Hristos, Amin.

Mulţimea: Amin.

Oamenii începură să cânte, conduşi de grupul de tineri cu tobe, chitare, flaute şi fluiere. Şi din nou refăceau istoria, dându-i viaţă prin vorbe şi glasuri: înstrăinarea pământurilor, Waiyaki, Harry Thuku, impozitarea, recrutarea pentru muncă forţată pe pământurile omului alb, ruperea de misiuni şi, ah, setea şi foamea formidabile de educaţie. Cântau despre Jomo (a venit printre noi, ca o suliţă în flăcări), şederea lui în Anglia (Moise stătuse în tărâmul Faraonului) şi întoarcerea lui (a venit călare pe un nor de foc şi fum) pentru a-şi salva copiii. A fost arestat, trimis la Lodwar şi în a treia zi a venit acasă de la Maralal. A venit acasă într-un car de luptă. Porţile Iadului nu l-au putut ţine. Acum, îngerii tremurau în faţa lui.

Nyamu citi scuzele din partea deputatului din circumscripţie şi a membrilor Adunării Regionale, care se duseseră cu toţii la Nairobi pentru a reprezenta regiunea Rung'ei la celebrările naţionale. Nu făcu nici o referire la absenţa lui Mugo.

Apoi urmară discursurile. Majoritatea vorbitorilor reamintiră suferinţele din timpul Stării de Urgenţă sau, altfel spus, din timpul dezvoltării Partidului. Erau mândri de Kihika, un fiu al satului, a cărui luptă pentru libertate nu va fi nicicând dată uitării. Povestiră despre calităţile lui, curajul, modestia şi dragostea de ţară. Moartea lui fusese un sacrificiu pentru ţară.

După fiecare vorbitor, mulţimea ovaţiona sau cânta, chiar dacă bărbaţii sau femeile nu făcuseră decât să repete lucruri deja spuse. Glasul lui Githua, când plângea, ovaţiona sau striga,

era înăbuşit de glasurile celor care stăteau lângă el. Tot timpul, oamenii aşteptau să vorbească Mugo. De câte ori se aşeza un vorbitor, credeau că următorul pe listă va fi cu siguranţă însuşi Mugo. Dar aşteptau răbdători, pentru că felul cel mai bun e păstrat pentru final.

În cele din urmă, Nyamu anunţă că Generalul R., omul care luptase alături de Kihika, va vorbi în locul lui Mugo. Împrejurări dincolo de putinţa oricui de a le gestiona îl împiedicaseră pe Mugo să vină la întrunire. Anunţul fu întâmpinat de tăcere. Apoi, dintr-un colţ, un bărbat strigă după Mugo. Strigătul fu imediat repetat în cor din diverse părţi ale izlazului, până când întreaga adunare ajunse să scandeze numele lui Mugo, într-un cor ameninţător. Corul se destrămă apoi în strigăte şi mişcări dezordonate; oamenii se ridicau în picioare, se formau grupuri şi toţi discutau, gesticulau, protestau, ca şi cum ar fi fost păcăliţi să vină la întrunire. Nyamu se sfătui cu bătrânii. Deciseră să facă un ultim apel la Mugo. Dură ceva până ce Nyamu şi bătrânii reuşiră să readucă la ordine adunarea, cu promisiunea că o delegaţie din două persoane va fi trimisă pe loc să-l aducă pe Mugo. Celor doi bătrâni li se ceru să nu se întoarcă fără el. Între timp, n-ar vrea oamenii să se aşeze şi să asculte vorbele Generalului R.? Se liniştiră din nou, cu cântecul de la canal:

Şi a sărit în canal,
Şi vorbele soldatului ca suliţa în inimă mi s-au înfipt;
N-ai s-o loveşti pe femeie, a spus el,
N-ai să loveşti femeia gravidă, soldatului i-a spus.

Pe lângă cuvinte se auzea un sunet întretăiat, ca zbârnâitul unei strune. Apoi se lăsă o tăcere de moarte.

Generalul R. stătea la microfon, iar ochii lui roşii încercau să pătrundă prin mulţimea anonimă. Îşi drese vocea, de două ori. Ştia ce voia să spună. Repetase rolul, cuvânt cu cuvânt, de multe ori. Dar acum, stând pe marginea prăpastiei, îi era greu să sară sau să-şi aţintească privirea asupra imaginii de jos.

Comprimată într-o singură scenă, îi trecu prin faţa ochilor viaţa lui în pădure. Văzu peşterile întunecate din Kinenie, fuga permanentă de bombe în pădurea Nyandarwa, setea, foamea, carnea crudă şi apoi victoria de la Mahee. Spune-le despre astea, stăruia o voce în capul lui. Spune-le cum aţi plănuit-o tu şi Kihika. Imaginea şi vocea dispărură. Acum în faţa lui stătea chipul reverendului Jackson Kigondu: Jackson predicase tot timpul împotriva Mau Mau în biserici şi în întrunirile publice convocate de Tom Robson. Îi chemase pe creştini să lupte alături de omul alb, fratele lor întru Hristos, să restabilească ordinea şi domnia spiritului. De trei ori fusese avertizat să înceteze activităţile împotriva poporului. „În numele lui Iisus, care a stat împotriva colonialiştilor romani şi a fariseilor lor aliaţi, îţi cerem să nu mai iei partea colonialismului britanic!" Dar Jackson devenise şi mai sfidător. Trebuia redus la tăcere. Acelaşi Jackson stătea acum în faţa lui, bătându-şi joc de el: „Suntem tot aici. Noi, cei pe care i-ai numit trădători şi colaboratori, nu vom muri niciodată!" Şi, brusc, Generalul R. îşi aminti temerile din ultima vreme ale locotenentului Koina. Koina vorbise despre fantome ale trecutului colonial care încă bântuiau Kenya independentă. Şi era adevărat că pe străzile din Nairobi mărşăluiau acum nu soldaţi din Armata pentru pământ şi libertate din Kenya, ci din Regimentul puşcaşilor regali africani, chiar forţele coloniale care făcuseră pe câmpul de luptă ceea ce făcuse Jackson în biserici. Chipul lui Kigondu se transformase acum în cel al lui Karanja şi al celorlalţi trădători din toate comunităţile din Kenya. Senzaţia trădării iminente era atât de puternică, încât Generalul R. tremura în momentul său de triumf. Apucă strâns microfonul ca să se calmeze. Îşi dădu seama deodată că mulţimea nu mai cânta şi se uita la el. Asta îl făcu să intre în panică. Oare toată lumea vedea chipul sau era doar în mintea lui? se întrebă Generalul R. în accesul acela de panică. Privi drept înainte şi se adresă chipului care-şi bătea joc de el.

— Întrebaţi de ce am luptat, de ce am trăit în pădure cu fiarele sălbatice. Întrebaţi de ce am ucis şi am vărsat sânge. Omul

alb mergea cu maşina. Trăia într-o casă mare. Copiii lui mergeau la şcoală. Dar cine ara pământul pe care creşteau cafea, ceai, piretru şi sisal? Cine săpa drumurile şi plătea impozitele? Omul alb trăia pe pământul nostru. Mânca din ce cultivam şi găteam noi. Şi până şi firimiturile de la masă le dădea câinilor lui. De aceea ne-am dus în pădure. Cine nu era cu noi era împotriva noastră. De aceea i-am ucis pe fraţii noştri negri. Pentru că, pe dinăuntru, erau oameni albi. Şi ştiu chiar şi acum că războiul nu s-a încheiat. Astăzi primim *Uhuru*. Dar care e înţelesul „*Uhuru*"? Este cuprins în numele Mişcării noastre: Pământ şi Libertate. Să lăsăm Partidul care conduce acum ţara să se consacre din nou tuturor idealurilor pentru care şi-au dat viaţa oamenii noştri. Partidul trebuie să nu trădeze niciodată *Uhuru*. Nu trebuie să mai vindem niciodată Kenya duşmanului. Mâine vom întreba: unde este pământul? Unde este hrana? Unde sunt şcolile? Să fie făcute acum toate acestea, pentru că nu vrem un alt război... nu mai vreau sânge pe... nu mai vrem sânge pe mâinile noastre...

Generalului R. îi era greu să continue. Privindu-i pe aceşti oameni, îndoielile lui dispăruseră, ştia că le lăsase în urmă, că vorbind despre schimbare spusese ce gândeau şi ei. Chipul batjocoritor al reverendului Jackson dispăruse. Îşi reluă discursul cu glas calm, sigur:

— Vrem o ţară clădită pe tradiţia eroică a rezistenţei poporului nostru. Trebuie să ne onorăm eroii şi să-i pedepsim pe trădători şi pe cei care au colaborat cu duşmanul colonial. Astăzi ne aflăm aici pentru a cinsti un astfel de erou! Nu cu mulţi ani în urmă, Kihika a fost sugrumat cu o funie de un copac. Am venit să ne amintim de el, omul care a murit pentru adevăr şi dreptate. Noi, prietenii lui, vrem să dezvăluim în faţa voastră întreg adevărul despre moartea lui, ca să se poată face dreptate. Se spune, sunt sigur că este o poveste pe care o ştiţi cu toţii, că forţele de securitate l-au capturat pe Kihika. Dar aţi stat vreodată să vă puneţi nişte întrebări? A fost capturat în luptă? De ce

era singur? De ce nu era înarmat? Să vă spun eu? În noaptea aceea, Kihika se ducea să se vadă cu cineva care l-a trădat.

Făcu o pauză pentru a lăsa cuvintele să-şi facă efectul. Oamenii se uitau unul la altul şi începuseră să şuşotească. Drama era chiar mai incitantă decât îşi închipuiseră.

— Spune! strigă cineva.

— Te ascultăm! se auziră mai multe glasuri.

Generalul R. continuă.

— Poate cel care l-a trădat pe Kihika e aici, acum, în această mulţime. Îi cerem să vină pe acest podium, să mărturisească şi să se căiască în faţa noastră.

Oamenii priviră încoace şi încolo să vadă dacă se ridică cineva. Generalul R. aşteptă, bucurându-se de încordare, pentru că spectacolul se desfăşura acum aşa cum plănuise. Deşi nu-l putea vedea, ştia unde stătea Karanja. Le spusese lui Mwaura şi locotenentului Koina să stea cu ochii pe el.

— Să nu-l lăsăm să creadă că se poate ascunde, continuă Generalul R. Pentru că îl cunoaştem. A fost prietenul lui Kihika. Mâncau şi beau împreună.

— Spune-i numele, se ridică şi strigă Githua.

— *Toboa! Toboa!*[1] strigară mai mulţi oameni, răzleţi, aproape însetaţi de răzbunare.

— Îi dau o ultimă şansă. Să iasă în faţă, în semn de pocăinţă.

Zarva şi strigătele se opriră brusc. Oamenii stăteau încordaţi, cu privirile întoarse în aceeaşi direcţie, să-l vadă pe cel care se ridicase în picioare. Era înalt, impunător, dar cei de lângă el vedeau că are chipul tulburat. Nimeni nu-l văzuse venind pe Mugo. Purta o haină murdară şi sandale făcute dintr-un cauciuc vechi de camion. „E Mugo", şopti cineva. Şoapta se răspândi şi deveni mai puternică. Oamenii aplaudau. Oamenii strigau. Până la urmă, pustnicul avea să vorbească. Cealaltă dramă fusese dată uitării. Femeile strigară cele cinci *Ngemi* ale fiului victorios. Generalul R. era mânios pe Mugo pentru că-i

1. Spune, spune! (în swahili, în original).

distrusese punctul culminant al celeilalte drame. Oare o să scape Karanja? Nu-şi arătă mânia, ba chiar îi dădu imediat microfonul lui Mugo. Oamenii aşteptau să vorbească Mugo.

— L-aţi vrut pe Iuda, începu el. L-aţi vrut pe omul care l-a dus pe Kihika la copacul acesta, aici. Acest om stă în faţa voastră, acum. Kihika a venit la mine noaptea. Şi-a pus viaţa în mâinile mele, iar eu i-am vândut-o omului alb. Şi asta mi-a distrus viaţa în toţi anii ăştia.

Vorbise tot timpul cu un glas limpede, oprindu-se la sfârşitul fiecărei propoziţii. Când termină, totuşi, vocea i se frânse şi deveni doar o şoaptă.

— Acum ştiţi.

Însă nimeni nu spunea nimic. Nici chiar când se îndepărtă de podium. Parcă fără să facă vreo mişcare, oamenii îi făcură loc să treacă printre ei. Îşi plecau capetele şi îi evitau privirea. Wanjiku plânse („Chipul lui, nu amintirea fiului meu mi-a adus lacrimi în ochi", îi spusese ea lui Mumbi mai târziu). Deodată, Githua se ridică din colţul lui şi se luă după Mugo. Râse şi ridică una din cârje, îndreptând-o spre Mugo şi strigă:

— Un mincinos... o hienă cu blană de oaie.

Îl acuză că este impostor şi îl provocă la bătaie.

— Uitaţi-vă la el! Uitaţi-vă la el... omul care a crezut că poate fi şeful nostru. Ha! ha! ha!

Râsul şi glasul lui Githua nu făcură decât să adâncească tăcerea profundă din piaţă. Oamenii rămaseră cu capetele plecate cam un minut după ce plecaseră Mugo şi Githua. Apoi se ridicară şi începură să vorbească, împrăştiindu-se în toate direcţiile, ca şi cum întrunirea se încheiase cu confesiunea lui Mugo.

Soarele dispăruse; pe cer se adunau norii. Nyamu, Warui, Generalul R. şi alţi câţiva bătrâni rămaseră în urmă să isprăvească sacrificiul înainte de furtună.

Karanja

Dar mai târziu, când a început, ploaia n-a venit năvalnic. Picura necontenit, egal, fără să se-nteţească, fără să potopească. Ţara părea că se va cufunda într-una dintre burniţele acelea înţepătoare care durau la nesfârşit. În zile dintr-acestea, soarele nu spunea niciodată bună dimineaţa sau noapte bună. Fără ceas, nu puteai spune niciodată ce oră e.

În coliba din Thabai a maică-sii, Karanja îndesa nişte haine într-o traistă.

— Nu mă laşi să-ţi fac o ceaşcă de ceai? întrebă iar maică-sa.

Stătea pe un scăunel lângă vatră; piciorul drept era îndoit de la genunchi, odihnindu-se pe o piatră. Stătea cocârjată, aplecată înainte, cu bărbia şi mâinile sprijinite pe genunchiul îndoit. Wairimu era zbârcită, cu ochii înfundaţi în orbite şi fălci proeminente. Urmărea cu privirea mişcările tăcute ale fiului ei lângă uşă.

— Nu, zise Karanja după o pauză, ca şi cum cuvintele şi vorbitul l-ar fi durut.

— Plouă afară. O ceaşcă de ceai fierbinte te încălzeşte pe dinăuntru... dacă zici că nu poţi să rămâi aici la noapte.

— Am spus deja că nu vreau ceai... sau altceva, spuse el, ridicând glasul supărat.

Iritarea lui era mai puţin îndreptată către Wairimu, cât către traista de care se ocupa, coliba afumată, ploaia de afară, viaţă şi lucruri în general.

— Ei, ziceam şi eu, spuse Wairimu cu voce timidă.

Niciodată nu fusese uşor să descrii relaţia dintre Karanja şi maică-sa. Era a treia dintre cele patru neveste pe care le agonisise tatăl lui Karanja, plătind preţul lor în capre şi vite. Le agonisise, da, şi apoi le lăsase să se descurce singure. Îşi construise coliba la mai mult de un kilometru de neveste, păstrând echidistanţa emoţională şi oferindu-le ajutor în mod egal nevestelor şi copiilor lor. Venea pe rând la fiecare femeie, o lăsa grea şi apoi se retrăgea în coliba lui. Copiii lui Wairimu muriseră la naştere; Karanja era singurul supravieţuitor, singura dovadă vie a vizitelor-surpriză ale bărbatului în patul ei. Wairimu avusese aşteptări mari de la fiul ei. Îl admira şi îl privea ca pe omul care o să aibă grijă de ea la bătrâneţe. Încă de mic, Karanja dovedise porniri care nu arătau însuşirile fireşti ale unui fiu muncitor. Cânta, din gură şi la chitară, şi alerga după femei.

— Trebuie să încetezi să mai cânţi la chestia aia, se plângea Wairimu. Trebuie să faci ceva folositor, spunea ea de multe ori, ameninţând să-i spargă chitara sau să-i dea foc.

Se certau des. Dar în rarele momente când fiul şi mama se înţelegeau, ea îi spunea cu blândeţe o poveste care să scoată în evidenţă soarta tuturor leneşilor. Povestea îi amintea adesea lui Karanja de maică-sa, iar în momentele de suferinţă îl făcea să-i fie dor de ea.

— Odată, acum multă vreme, începea ea, era o femeie amărâtă care avea un singur băiat. Njoki, pentru că aşa o chema, voia ca fiul ei să înţeleagă că erau săraci şi că nu pot face rost de suficientă mâncare decât dacă muncesc din greu. În fiecare dimineaţă, băiatul se trezea, îşi lustruia pantofii şi îşi călca hainele cu grijă, iar apoi mergea cu tovarăşii lui de joacă la prăvălii şi pe străzi. Seara, se întorcea acasă cu o grămadă de băieţi şi fete şi îi cerea mamei de mâncare. Njoki era o femeie darnică şi îi plăcea să aibă tineri în casă. Aşa că le dădea de mâncare şi le spunea poveşti. Dar era tot mai tristă pe zi ce trecea, pentru că fiul ei nu lua niciodată o *jembe* sau o *panga* să se ducă la *shamba*. Pentru că nu voia să-l tulbure pe fiul ei, îşi ascundea

tristețea de câte ori era lume în casă. Njoki avea o inimă bună și lumea îi lăuda întotdeauna generozitatea și hărnicia. Asta îi plăcea băiatului ei, fiindcă era foarte mândru de mama lui și oamenii îi spuneau fiul lui Njoki.

Într-o zi, a adus acasă trei prieteni buni dintr-un sat îndepărtat. Le trecuse pragul de multe ori și întotdeauna fusese răsfățat cu mâncare și băuturi. În schimb, el le povestise despre casa lui și le promisese de multe ori o cinstire pe măsură dacă aveau să vină vreodată la el. De aceea, îi ceru acum mamei să-i trateze cu un ospăț. Njoki a aprins un foc mare. A pus o față de masă curată. A adus farfurii și linguri și le-a șters bine. Apoi s-a întors în bucătărie. Băiatul ei era foarte bucuros și povestea despre mama lui și cum gătea ea. Njoki s-a întors din bucătărie cu trei farfurii și pe fiecare era câte o pereche de pantofi lustruiți. A pus farfuriile și pantofii pe masă.

— Mă tem că azi n-am fost la *shamba*, spuse ea. Am stat toată ziua să lustruiesc pantofii ăștia, așa că asta e tot ce avem de mâncare.

Fiul ei abia mai putea vorbi de rușine. A doua zi dimineață, a luat o *panga* și o *jembe* și n-a mai plecat de la câmp până la apus.

— Aha, asta e pentru mine, spunea Karanja. Bine, mâine o să vin cu tine la *shamba*.

În timpul Stării de Urgență, Wairimu nu fusese de acord când fiul ei intrase în Garda Civilă și devenise comandant și i-o și spusese.

— Nu te pune împotriva oamenilor. Un om care nu ia seama la glasul poporului lui n-o sfârșește bine.

Deși era rușinată de faptele lui, îl susținea, pentru că, spunea ea, nu poți să dai încolo copilul pe care l-ai purtat în pântec. Karanja termină de îndesat lucrurile în traistă. Apoi, ca și cum i-ar fi venit o idee în ultimul moment, se întoarse către maică-sa.

— Chitara mea mai e aici?

— Vezi în grămada aia din colț.

Karanja uitase de chitară până acum. În timpul Stării de Urgenţă nu mai cântase deloc. Cotrobăi prin grămada de oale şi tigve sparte până pescui instrumentul, de undeva de la fund. Lemnul era crăpat, era acoperit de praf şi funingine şi mirosea a fum. Coardele erau slăbite şi două dintre ele erau rupte. Încercă să cureţe stratul de praf şi funingine, apoi renunţă. Strânse una sau două dintre coardele slăbite. Zdrăngăni puţin la chitară; instrumentul produse un zgomot hodorogit când căzu praful în gaură. O luă către uşă. Afară încă mai burniţa.

— Unde te duci în ploaie? întrebă Wairimu.

Karanja se opri în uşă, de parcă ar fi fost uimit de întrebare. Se întoarse încet; ochii lui posomorâţi luciră uşor, pieptul i se umflă. Era pe punctul să spună ceva când îi intră în ochi un fir de fum, tuşi puţin şi păşi afară. Ochii îi scânteiară înlăcrimaţi. Momentul trecuse.

— Nu ştiu, spuse el. Mă întorc la Githima, continuă el hotărât.

Ieşi, cu traista şi chitara în spate. Wairimu nu se ridică din poziţia ei ghemuită de lângă vatră.

Ploaia bătea şi lovea în chitară şi traistă. Curând, praful şi funinginea se udară şi începură să se scurgă. Merse către staţia de autobuz de la Centrul Comercial Thabai, prin ceaţa întunecoasă, fără să privească nici în stânga, nici în dreapta. În staţie veni un autobuz, lăsă pasagerii şi apoi plecă mai departe. Karanja mergea în ritmul egal al omului care nu se grăbeşte să ajungă la destinaţie. O văzu pe Mumbi (probabil coborâse din autobuz) trecând drumul către sat, ferindu-şi capul de ploaie cu un *Gikoi*. Inima lui îşi reveni aproape din amorţeala paralizantă şi se însufleţi la vederea lui Mumbi. Învăluită în ceaţă şi ploaie, părea mai frumoasă ca oricând.

Dar cum putea să uite îngrijorarea adâncă de pe chipul ei când se aplecase deasupra lui Gikonyo, după ce căzuse? Asta îl împinsese pe Karanja înapoi în durerea şi disperarea lui. Dacă i-ar fi aruncat o privire, fie şi cea mai fugară, ar fi putut spera. Dar ea păruse nici să nu ştie de existenţa lui.

Şi totuşi inima lui Karanja bătea. Mumbi nu-l văzu până nu ajunse foarte aproape de el. Scoase un strigăt de uimire.

— Ce face Gikonyo? întrebă el, fără să se gândească prea mult la întrebare.

Bănuia că ea fusese la spital, pentru că nu o văzuse la întrunire.

— E bine. Asistentele mi-au spus că o să iasă curând.

— Te-am căutat la întrunire. Voiam să te văd. Voiam să-ţi mulţumesc pentru bilet.

— Pentru nimic. N-am făcut nici un efort. Oricum, nu l-ai luat în seamă.

— Atunci nu ştiam despre ce e vorba. Am crezut că voiai să mă vezi.

— Nu.

— Niciodată?

— Niciodată.

Vorbeau repezit din cauza ploii.

— Oricum, mulţumesc, spuse el după o pauză scurtă. Voiau să mă omoare?

— Nu ştiu.

— Eu ştiu. Mi-a spus Mwaura.

— Cine-i Mwaura?

— Lucrează cu mine. Când a venit Mugo la întrunire...

— Mugo, la întrunire?

— Da. Şi a mărturisit.

— A mărturisit?

— N-ai auzit? A venit la întrunire şi a spus în faţa noastră. Pare să fie un om curajos.

— Da! aprobă ea, revenindu-şi din uimire şi începând să se îndepărteze de Karanja. Plouă. Trebuie să mă duc acasă, spuse ea.

— N-aş putea... n-aş putea să văd copilul... pentru ultima dată?

— Nu poţi să fii bărbat şi să mă laşi în pace, Karanja? spuse ea cu patimă şi se întoarse imediat.

Karanja o privi îndepărtându-se până se pierdu în ceaţă şi printre colibele din sat.

— Da. E un om curajos, repetă el în direcţia ei. Ba chiar mi-a salvat viaţa: pentru ce?

Karanja porni mai departe. Capul şi hainele îi erau îmbibate de apă. Sosiră două autobuze, unul după altul. Primul era „Evadare la limită", urmat îndeaproape de „Norocosul".

— Nairobi? întrebă ajutorul şoferului, apucând deja bagajul.

— Githima! spuse el, strângând mai tare bagajul.

— Atunci ia-le cu tine, repede.

Chiar înainte să îşi găsească loc, ajutorul fluieră, iar „Evadare la limită" se puse în mişcare. Apoi, „Norocosul" din spatele lui îl ajunse şi îl depăşi. Cele două autobuze se băteau pentru pasageri la staţia următoare.

— Dă-i bice şi arde-o! îl îndemnă ajutorul pe şofer.

Fiecare din autobuze voia să ajungă primul la Nairobi, pentru că lumea se întorcea acasă de la celebrările de *Uhuru* din oraş.

În scurt timp, autobuzul ajunse la staţia din Githima. Karanja coborî şi autobuzul îşi continuă drumul, deja cu mai mult de jumătate de kilometru în spatele rivalului. Karanja intră într-un birt de lângă drum. Locul era ticsit cu oameni care se adăposteau de ploaie. Îşi puse traista şi chitara lângă perete, într-un colţ, şi se aşeză la o măsuţă liberă. Când veni ospătarul, Karanja comandă ceai şi o chapati[1] cu tocană de vită. Îşi sprijini capul în mâini, cu coatele pe masă, şi privi în gol. În crăpăturile mesei, pline cu o mâzgă groasă de zahăr înnegrit, ulei, bucăţele de carne şi de cartofi putreziţi, se adunau muştele. Veni mâncarea, iar mirosul tocanei aburinde îl făcu să-şi dorească să vomite. O împinse deoparte. Apoi sorbi din ceai. Se uită din nou la masă, fără să bage de seamă muştele sau stratul de mizerie din crăpături. La uşă, oamenii pălăvrăgeau despre *Uhuru*, Jomo şi ploaie. Karanja întorcea pe toate părţile în gând încurcătura evenimentelor zilei,

1. Lipie indiană fără drojdie.

pricepând acum ceva, acum altceva, dar nimic care să-i ofere vreun fel de logică.

Își amintea vag coșmarul prin care trecuse la întrunire, când Generalul R. îi ceruse trădătorului să vină pe podium. Mwaura stătea lângă Karanja. Locotenentul Koina era la câțiva metri. Cei doi aruncaseră căutături furișe între ei și apoi către Karanja. Atunci își dăduse seama că vorbele Generalului R. îi erau adresate lui și făcu pe loc legătura cu avertismentul lui Mumbi. Dacă se ducea pe podium, lumea l-ar fi sfâșiat și l-ar fi ucis pe loc. Zărise pentru o clipă toate mâinile acelea sfâșiindu-i trupul. Nu asta se temuse că se va întâmpla când plecase din țară Thompson? Îi era teamă de puterea neagră: se temea de oamenii ăștia care alungaseră familia Thompson și îl amenințaseră pe el. Se gândea să se ridice în picioare și să nege orice vină pentru capturarea lui Kihika. Dar teama îl țintuise locului. Și apoi bărbatul ăla, Mugo, apăruse cu o mărturisire care-l salvase pe Karanja. Mwaura îi aruncase lui Karanja o privire plină de răutate.

— Te-a salvat, îi spusese Mwaura și plecase repede.

Gândindu-se la asta, Karanja tresări fără să vrea închipuindu-și ce i s-ar fi întâmplat dacă Mugo n-ar fi venit la timp. În copilărie, văzuse odată niște câini care sfâșiau un iepure. Îi sfâșiaseră membrele și fiecare câine fugise cu bucăți pline de sânge. Karanja se vedea acum pe sine în locul iepurelui. Dar de ce îmi e teamă să mor, se întrebă el, amintindu-și câți oameni, teroriști, împușcaseră el și alte gărzi civile conduse de ofițerii lor albi? Și apoi, oricum, nu se simțise vinovat. Când îi împușca, păreau mai puțin ființe umane și mai mult animale. La început, asta pur și simplu îi dădea fiori lui Karanja și-l făcea să se simtă un om nou, o parte a unei puteri invizibile al cărei simbol era omul alb. Mai târziu, conștiința puterii, această posibilitate de a dispune de viața omenească doar apăsând pe trăgaci îl obsedase într-atât, încât devenise o nevoie. Acum, această putere dispăruse. Și îl mai respinsese și Mumbi. Și atunci, pentru ce îl salvase Mugo pe Karanja? Sorbi încă o gură de ceai. Se răcise și îl împinse deoparte. Viața era pustie ca întunericul și ceața

care cuprinseseră pământul. Plăti mâncarea pe care n-o mâncase, îşi luă traista şi chitara şi se îndreptă spre uşă.

— Uite, îl strigă ospătarul, uite, ţi-ai uitat restul.

Karanja se întoarse, luă banii şi, fără să-i numere, ieşi. Şi nici măcar nu mă lasă să văd copilul, se gândi el cu tristeţe, luând-o către Githima. De ce am vrut azi să văd copilul? Nu mai simţise niciodată o astfel de dorinţă. O maşină trecu în viteză pe lângă el şi aproape că-l lovi. Se trase într-o parte, şi mai aproape de taluz, aproape frecându-se de arbuştii din gardul viu, fără să-şi dea seama ce face. Thompson a plecat, pe Mumbi am pierdut-o. Mintea îi zbura de la o imagine la alta, fără să urmeze vreo ordine coerentă. Întâmplări din viaţă apăreau şi apoi dispăreau. Şi dacă Kihika era viu şi i se arăta acum, pe drum? Karanja tresări, speriat de gardul viu şi de întuneric. Ploaia mai stătuse, redusă la averse slabe şi izolate. Hainele i se lipeau de trup. Fusese să-l vadă pe Kihika spânzurat de copac. Căutase în străfundul inimii, pentru că oricine simte milă sau durere pentru pierderea unui prieten. În schimb, nu găsise decât silă; trupul era hidos; buzele uscate peste care se jucau muştele erau urâte. Ce e libertatea? se întrebă Karanja. Oare moartea e ca libertatea? Să mergi în detenţie e libertate? Despărţirea de Mumbi e libertate? Curând după aceea, mărturisise jurământul şi se alăturase Gărzii Civile ca să-şi salveze propria viaţă. Prima misiune a fost cu glugă. Gluga – o robă albă – îi acoperea tot trupul, mai puţin ochii. În timpul operaţiunilor de triere, oamenii stăteau la coadă şi treceau prin faţa omului mascat. Cu un semn din cap, omul mascat îi alegea pe cei implicaţi în Mau Mau.

Iar acum, în întuneric, Karanja îl vedea în culori vii pe Karanja cel mascat. Aproape că putea simţi despicăturile prin care vedea lumea omul dinăuntrul măştii. E doar în mintea ta, se linişti el. Era acum aproape de trecerea peste calea ferată. Auzi un tren huruind în depărtare. Îşi aminti cursa spre tren. Huruitul era tot mai aproape şi se auzea tot mai tare. Într-o zi, fuseseră adunaţi oameni din sate pentru triere în gara Rung'ei.

Trecuseră pe lângă el unul câte unul, iar Karanja, sub masca lui, recunoscuse mulţi oameni şi îşi dădea seama cu plăcere că nici unul dintre ei nu-l putea recunoaşte. Scena se transformă în întrunirea de după-amiază. „Pare să fie un om curajos", se gândi el. Iar ea fusese de acord. Imaginea lui Mugo pe podium, ca o stafie, se ridică în faţa lui, amestecându-se cu cea a omului mascat. Karanja stătea lângă trecere, contemplând ochii mulţi care îl priviseră pe Mugo la întrunire. Trenul era acum atât de aproape, că îi auzea roţile scrâşnind pe şine. Simţi scrâşnetul în carne, ca şi data trecută, în gara Rung'ei. Era conştient şi de numeroasele priviri mânioase care îl ţintuiau în întuneric. Trenul era la doar câţiva metri de trecere. Făcu un pas înainte. Apoi şuieră pe lângă el, cu luminile, locomotiva şi vagoanele atât de aproape, încât curentul îl aruncă în spate. Pământul pe care stătea se cutremură. Când trenul dispăru, tăcerea din jurul său se adânci; noaptea părea să fi devenit mai întunecată.

Mugo

Mumbi voia să fugă, să meargă și să-și lase trupul în voia ploii, toate în același timp. Mergea repede, cu pași mărunți, gâfâind sub apăsarea unei poveri pe care n-o putea lăsa jos. Vestea despre confesiunea lui Mugo venise după ceea ce fusese o după-amiază grea pentru ea. La spitalul din Timoro, Gikonyo nu-i spusese nici o vorbă și nu arătase că și-ar fi dat seama de prezența ei. „Crede că-l mituiesc să mă primească înapoi", se gândise ea cu durere când îl văzuse cum închide ochii și întoarce capul, prefăcându-se că doarme atunci când se apropiase ea. „Dar n-o să mă întorc în casa lui nici dacă îngenunchează în fața mea", se hotărî ea. Ajungând acasă udă până la piele, Mumbi îi găsi pe Mbugua și Wanjiku moțăind lângă foc, fără să spună nimic; copilul dormea pe podea. Căldura din colibă era un contrast binevenit față de noroiul, ceața și ploaia de afară. Fără un cuvânt, Mumbi se schimbă cu haine uscate, brațele ei făcând un efort pe care ea cu greu și-l impunea.

— Cum se simte? începu Wanjiku, prudentă, după ce Mumbi se așeză.

— N-o să mă mai duc la el, izbucni ea pe un ton care îi includea pe mama și pe tatăl ei printre lucrurile care o împiedicau în încercarea ei de a-și găsi liniștea printre oale sparte și ruine. Nici măcar dacă aud că e pe moarte.

— Vino-ţi în fire, ripostă Wanjiku cu un glas aproape sarcastic. În casa asta nu trebuie spuse astfel de cuvinte. Să-ţi aminteşti că el va fi mereu bărbatul tău, dacă nu-şi cere înapoi preţul.

— Bărbatul meu? Niciodată.

— Şşşt!

Uşor-uşor, Wanjiku o calmă, iar Mumbi fu de acord să aibă grijă de Gikonyo cât era în spital.

— Nu părăseşti niciodată un bolnav în spital. Chiar şi un duşman este adesea salvat din pericol. În plus, nu trebuie să te duci singură la Timoro. Mai e şi Wangari, o femeie cum nu e alta în meşteşugul ei şi inima ei bună.

Mumbi se simţi din nou dorită. O asculta pe Wanjiku, care-i povestea amănunţit despre Mugo şi despre întrunire. Mbugua dădea din cap lângă foc, un bătrân care, în ultima vreme, vorbea rareori, mai puţin când venea Kariuki acasă în vacanţe. Mumbi auzise povestea şi simţea că trebuie să facă ceva. Ce pot să fac? se opuse ea sentimentului, cu o întrebare la care ştia că nu poate răspunde nimeni în locul ei. Focul o moleşise. O dobora osteneala; oboseala i se lăsa în braţe, peste umeri, în cap şi în inimă, cuibărindu-se în toate încheieturile. Îşi dorea să se ghemuiască lângă bătrâna ei mamă şi să se lase alintată. Ce pot face? se întrebă ea din nou. Ascultând zgomotul înăbuşit al ploii care cădea pe acoperişul de ierburi, se lăsă furată de oboseala care pusese stăpânire pe ea, ca şi cum ar fi vrut să se elibereze de nevoia de a face ceva. Mumbi rămase pe locul ei, cu trupul şi spiritul inerte în faţa unui dezastru pe care îl simţea cu ochii şi cu urechile. „O să mă văd mâine cu Mugo. În plus, el a fost acolo, aşa că ştie", se convinse ea în pat, pe podea, lângă copil. „Noaptea e întunecoasă şi plouă."

Ea şi Wangari se treziră devreme şi se duseră împreună la spital. Gikonyo stătea în capul oaselor în pat. Braţul îi fusese pus în ghips.

Îi povestiră despre întrunire şi marea confesiune a lui Mugo. El ascultă povestea cu capul uşor plecat.

Wangari şi Mumbi îl văzură tremurând, cu păturile cu care era învelit scuturându-se.

— Ce s-a întâmplat? întrebă maică-sa, crezând că îl doare braţul.

Gikonyo nu păru să fi auzit. Se holba la peretele din faţa lui, la ceva aflat dincolo de spital. După o tăcere care lor li se păru îndelungată, Gikonyo le privi pe cele două femei. Era mai liniştit. Chipul lui sever se schimbase, aproape se îmblânzise. Încruntătura dispăruse. Când vorbi, glasul era scăzut, copleşit, aproape ruşinat.

— A fost un om curajos, în sufletul lui, spuse el. Avea în faţă multe onoruri, laudele îl împovărau. Ar fi devenit şef. Spuneţi-mi cine altcineva şi-ar fi arătat sufletul, să-l ciugulească toţi ochii.

Făcu o pauză şi îşi lăsă privirea să zăbovească asupra lui Mumbi. Apoi se uită în altă parte şi spuse:

— Ţineţi minte că puţini oameni din adunarea aia sunt îndreptăţiţi să ridice piatra asupra acestui om. Nu şi dacă eu... noi... ne deschidem inimile ca să le privească lumea.

Auzindu-l vorbind aşa, Mumbi se simţi ridicată la cer şi apoi trasă înapoi pe pământ de o spaimă îngrozitoare. „Ar fi trebuit să mă duc la el înainte să vin aici", se gândi ea.

Imediat ce ajunse înapoi în Thabai, Mumbi se grăbi la coliba lui Mugo şi împinse uşa. Totul rămăsese aşezat cum era când plecase aseară. Se vedea că focul nu fusese făcut de o zi sau două. Patul nu era strâns. O pătură veche cu scame ţepoase care ieşeau din ea atârna din pat pe podea. Mumbi închise uşa în urma ei şi se duse degrabă să-l caute pe Generalul R. în coliba lui. Era încuiată. „Bine, o să mă întorc diseară."

Seara se întoarse şi văzu că în coliba lui Mugo nu e lumină. Bâjbâi prin întuneric şi apoi, speriată, strigă: „Mugo!". Nu primi nici un răspuns. „Unde s-a dus? Unde s-a dus toată lumea?" Se uită în jur, trăgându-se către uşă. Voia un martor, orice martor, să contrazică răspunsurile care se învălmăşeau în mintea ei – ca nenumărate ecouri care-i întorceau în întuneric propriile

cuvinte şi temeri. Deschise uşa şi mai speriată şi fugi prin ploaie, pe cărări alunecoase, până acasă la părinţi.

Deşi nu-şi dăduse seama, Mumbi repetase aceeaşi deplasare ca în noaptea când plecase de la Mugo. Numai că atunci era lumină în colibă şi Mugo putuse vedea ceea ce tălmăcise ca dispreţ şi groază. Rămăsese în picioare, privind lung la scaunul de pe care se ridicase ea. Mai târziu, închisese uşa, stinsese lumina şi se dusese la culcare. Stătea în pat, dându-şi seama că tocmai pierduse ceva. De multe ori, dispreţul de pe chipul lui Mumbi brăzda ca un fulger întunericul şi atunci îl cutremura un fior pe care nu-l putea controla. De ce era important pentru el, acum, în seara asta, ce credea Mumbi despre el? Fusese aşa de aproape de el. Îi putea vedea chipul şi îi simţea răsuflarea caldă. Stătuse acolo şi vorbise cu el şi îi oferise o imagine fugară a unui nou pământ. Avusese încredere în el şi se bizuise pe el. Această simplă încredere îl obligase să-i spună adevărul. Iar ea se dăduse înapoi. Pierduse încrederea ei pentru totdeauna. Se gândi, văzu şi simţi că, pentru ea, el era acum mârşav şi ticălos.

Şi apoi, deodată, îi auzi pe săteni în jurul colibei sale cântând cântece de *Uhuru*. Fiecare cuvânt de laudă purta pentru el o ironie usturătoare. Ce făcuse el pentru sat? Ce făcuse el pentru oricine altcineva? Şi totuşi acum vedea această încredere nemeritată într-o lumină nouă, părând cel mai dulce lucru din lume. Mumbi o să le spună, se gândi el. Văzu dispreţul şi groaza, nu doar pe chipul lui Mumbi, ci pe chipul fiecărui om din sat. Imaginea, vie în mintea sa, îl făcu să se dea înapoi de spaimă.

În noaptea aceea, abia închisese ochii. Imaginea lui Mumbi se împletea cu cea a satului şi a lagărelor de detenţie. Se uita la Mumbi şi ea se schimba pe loc în mătuşă-sa sau în bătrână.

Se trezise devreme şi, ciudat, se simţise calm. Rămăsese calm. Rămăsese calm toată dimineaţa. Imaginile chinuitoare ale nopţii de dinainte dispăruseră. Asta îl surprinsese; cum de se putea simţi calm când ştia ce avea să facă?

Cu toate acestea, când venise momentul şi văzuse mulţimea numeroasă, îndoielile îi năruiseră calmul. Îl găsise vorbind pe

Generalul R., iar asta îi adusese aminte de Karanja. De ce să nu-l las pe Karanja să poarte vina? Înlăturase ispita şi se ridicase în picioare. Cum altfel ar mai fi putut s-o privească în ochi pe Mumbi? Inima îi bătea să-i spargă pieptul şi simţea sudoare în palme în timp ce mergea prin mulţimea uriaşă. Mâinile îi tremurau, picioarele nu-i erau sigure pe pământ. În mintea lui, totul era clar şi definitiv. Avea să stea acolo şi să-şi recunoască public crima. Se agăţase de această viziune. Nimic, nici chiar strigătele, cântecele şi elogiile nu-l vor abate de la scopul lui. Limpezimea viziunii îi dădu curaj când stătea în faţa microfonului şi apoi urmă tăcerea bruscă. După ce ieşiseră primele cuvinte, Mugo se simţise uşurat. I se ridicase de pe umeri povara multor ani. Era liber, sigur, încrezător.

Doar pentru un minut.

Abia ce terminase de vorbit, când tăcerea din jur, seninătatea dinăuntru şi libertatea neaşteptată îl apăsară greu. Vederea i se tulburase. Îl cuprinsese panica în vreme ce cobora de pe podium, se mişca printre oameni, care erau acum tăcuţi. Era conştient de privirile celorlalţi, de fiecare pas pe care-l făcea, de imaginile care goneau şi i se învârtejeau în minte, cu un singur fir călăuzitor: era responsabil pentru tot ce făcuse în trecut, pentru orice avea să facă în viitor. Înţelegerea acestui fapt îl înspăimânta. Acum, în clipa asta, nimic nu l-ar putea face să se întoarcă în locul acela. Şi dacă toţi oamenii ăştia s-ar ridica şi şi-ar înfige unghiile şi dinţii în trupul lui?

În mintea lui, acest gând se prefăcu în faptă. Nu intră în colibă. Auzi râsul lui Githua şi se simţi urmărit. Nu voia să moară, voia să trăiască. Mumbi îl făcuse să-şi dea seama de o pierdere care era totodată şi o posibilitate. Zăbovi în faţa colibei şi se uită în jur, în sat, la Centrul Comercial Kabui şi la drumul de dincolo de el. Oare oamenii se vor ridica şi vor veni după el? Văzu norii adunându-se pe cer. Poate ar trebui să fugă din sat înainte să înceapă ploaia. O luă către drum. Merse câţiva metri şi apoi se gândi că s-ar putea întâlni cu oameni care veneau de la Rung'ei. O să meargă pe dincolo, prin sat, şi o să

ajungă la celălalt drum către Nairobi. Acolo, va începe o nouă viață.

Ferm hotărât, mergea cu repeziciune pe străzile din satul principal, pe unde trecea întotdeauna în drum spre *shamba*. Dar oamenii de la întrunire începuseră deja să se îndrepte către sat. Străzile și colibele se vor însufleți curând cu oameni, iar el nu va mai putea scăpa. Grăbi pasul. Acum era în fața colibei care îi aparținea bătrânei. Îl trecu un fior. Simți o dorință pe care n-o putea controla de a intra în colibă, s-o vadă pe bătrână, de data asta pentru ultima dată. Dar hotărî să plece înainte să cadă ploaia și să se lase întunericul.

Totuși, primele picături de ploaie îl prinseră înainte să apuce să facă mai mult de câțiva pași. Mai bine se adăpostește de ploaie, se gândi. Dacă bătrâna era înăuntru, n-ar putea ea, în orice caz, să-l ascundă până se întunecă, iar el să plece în taină? Se întoarse, trecu drumul și, înăbușind o voce ascuțită care-l îndemna să plece imediat, intră în colibă. Bătrâna stătea lângă vatra goală, cu picioarele îngropate în cenușă. Când intră el, ridică încet capul. Ochii ei aveau o licărire ciudată în coliba întunecoasă.

— Tu... te-ai întors! spuse ea, cu chipul schimonosit de un zâmbet pe jumătate înghețat, ca de pe altă lume.

— Da, spuse el, cu trupul arzând de dorința de a fugi, pe care o înăbuși.

— Știam că o să vii, știam că o să vii să mă duci acasă, spuse ea, părând grotescă în fericirea ei.

Încercă să se ridice și se clătină înapoi pe locul ei. Încetișor, se ridică din nou.

— Te-am așteptat toți anii ăștia... știam că nu te-au omorât cu adevărat... Oamenii ăștia, știi că nu m-au crezut când le-am spus, când le-am spus că te-am văzut?

Se îndreptă către el. Dar Mugo nu-i asculta bâiguielile smintite. Pentru că, dintr-odată, chipul ei se schimbase. Mugo privea direct în ochii mătușă-sii. Îl cuprinse o furie nouă. Viața era doar o repetare neschimbată a lucrurilor care se întâmplaseră

ieri şi alaltăieri. Numai că de data asta ea n-o să mai scape. O să pună capăt acelui zâmbet pieziş, lucirii dispreţuitoare din ochi. Dar înainte să se poată mişca, femeia se clătină şi căzu din nou pe locul ei. Zâmbetul încă îi stăruia pe chip. Nu se mişca şi nu făcea nici cel mai neînsemnat gest. Şi, deodată, ştiu: singura persoană căreia îi aparţinuse el vreodată era moartă. Îşi îngropă faţa în mâini şi rămase aşa câteva clipe.

Mai târziu, închise uşa în urma lui şi plecă prin ploaia măruntă. Nu-şi duse mai departe planurile de dinainte. În schimb, se întoarse la coliba lui. În colibă, aprinse lampa cu ulei şi se aşeză pe pat. Nu-şi scoase hainele ude. Se uita fix la perete, în faţă. Pe pereţi nu era nimic: nici viziuni cu sânge, nici paşi fugind în urma lui, nici lagăre de detenţie, iar Mumbi părea ceva neclar într-un trecut îndepărtat. Din când în când, bătea în cadrul patului, aproape enervant. Din păr i se scurgea apa, pe faţă şi pe gât, în pârâiaşe şerpuite; din haină apa i se scurgea, tot în pârâiaşe şerpuite, pe picioare şi pe pământ. O picătură i se prinse în genele de la ochiul drept, iar lumina lămpii se sparse în multe fâşii subţiri. Apoi picătura îi intră în ochi, se topi înăuntru şi îi coborî pe faţă ca o lacrimă.

Nu se frecă la ochi şi nici nu făcu alt gest.

Se auzi o bătaie în uşă. Mugo nu răspunse.

Uşa se deschise şi Generalul R. intră urmat de locotenentul Koina.

— Sunt gata, zise Mugo şi se ridică, fără să se uite la vizitatori.

— Procesul se va ţine în seara asta, declară Generalul R. grav. Wambui va fi judecătorul. Koina şi cu mine vom fi singurii bătrâni prezenţi la audiere.

Mugo nu spuse nimic.

— Doar faptele tale te vor condamna, continuă Generalul R. fără mânie sau amărăciune vizibilă. Tu... Nimeni nu scapă vreodată de propriile fapte.

Generalul R. şi locotenentul Koina îl duseră afară din colibă.

Warui, Wambui

Warui privea lung afară, ocolind pustiul fără viaţă din ochii lui Wambui.

— Burniţa asta ţine de două zile, zise el, îndemnat să vorbească de stinghereala pe care o simţea în coliba lui Wambui.

Stătea ghemuit lângă uşă, cu mâinile şi picioarele îngropate sub pătură; gâtul, cu riduri de jur împrejur, şi capul cărunt erau singurele părţi descoperite. Wambui se ghemui în faţa lui, cu privirea absentă poposind din când în când asupra lui Warui înainte de a rătăci prin ceaţa şi ploaia de afară.

— O burniţă de-asta poate să ţină multe zile, zise ea cu glas trist.

Amândoi se cufundară din nou în tăcere, părând nişte copii părăsiţi, din viaţa cărora dispăruseră dintr-odată căldura, culoarea şi emoţia. În vatră nu ardea focul. Pe podea erau împrăştiate bucăţele de coji de cartofi, pănuşi de porumb şi iarbă, ca şi cum nu mai locuise nimeni în colibă în ultimele două zile. În alte condiţii, Warui sau orice alt musafir ar fi fost surprins, pentru că de obicei coliba lui Wambui era una dintre cele mai curate din sat. Mătura podeaua de cel puţin două ori pe zi şi curăţa vasele imediat după ce le folosea. În colibă, fiecare vas, fiecare unealtă îşi avea locul ei, în diferite rafturi montate pe pereţi. Cât despre pereţii de lut, erau daţi cu ocru alb pe care îl cumpărase de la Weru şi se îngrijea adesea ca orice crăpătură

să fie umplută, iar părţile stricate să fie reparate. „Omul n-are alt loc în afară de cel unde pune capul jos", era răspunsul ei misterios la multele laude pentru buna ei rânduială. Warui n-o mai văzuse din ziua marelui sacrificiu. Pentru că în ultimele două zile oamenii din Thabai se feriseră mai mult sau mai puţin de lume, evitând, de comun acord, discuţiile publice despre întâmplările din ziua de *Uhuru*. Erau multe lucruri care îl nedumereau pe Warui, întrebări pentru care îşi căutase în zadar răspunsuri în suflet. Nereuşind, venise la Wambui. Şi totuşi discutau ca şi cum n-ar fi înţeles despre ce vorbeşte celălalt, ca şi cum s-ar fi ruşinat amândoi de anumite subiecte când se aflau unul în prezenţa celuilalt.

— Poate că frigul ăsta a omorât-o, încercă el din nou.

— Pe cine?

— Pe bătrână.

— Daa! zise ea fără convingere şi oftă. Am uitat cu toţii de ea în ziua aia. N-ar fi trebuit s-o lăsăm singură. Era bătrână. Singurătatea a ucis-o.

— Mă tot întreb de ce tocmai în ziua aia. Stătea singură, sau nu?

— Înainte era viaţă în jurul ei. Fumul şi zgomotele copiilor. În ziua aia, ne-am dus toţi la întrunire. Toţi. Nu era fum nicăieri şi nu se auzeau pe străzi strigătele sau râsetele copiilor. Satul era pustiu.

Vorbea de parcă aduna argumente ca să demonstreze ceva.

— Dar chiar atunci? stărui Warui în îndoiala sa.

Şi el părea prins într-o discuţie, în inima lui.

— Era singură, n-auzi? Venise fiu-său după ea. Gitogo a dus-o acasă în ziua aia, încheie ea pierzându-şi răbdarea.

— Da. Lucrurile au început să se schimbe în satul nostru din ziua în care a început să aibă vedenii cu morţi.

Wambui îl privi. În timpul ăsta, nu spuse nimic.

— Şi ziua aia, continuă Warui, ziua aia! Întâi îşi rupe Gikonyo braţul.

Se opri pe neaşteptate şi se întoarse către Wambui. Ea se uita la ploaia de afară, nepăsătoare la vorbele lui, la întrebările din inima lui. Privind în aceeaşi direcţie, o văzu pe Mumbi apărând deodată din ceaţă, la câţiva metri de uşă. Mumbi intră în colibă, cu picioarele ude, stropită cu noroi. Apa picura de pe sacul cu care îşi acoperise capul şi spatele. Dădu deoparte sacul şi îl scutură puţin, înainte să-l agaţe într-un cuier. Wambui îi oferi un loc lângă uşă.

— E frig, zise Mumbi, zgribulindu-se în ea şi scoţând un şuierat când trase aer printre dinţi. N-am noroc azi. Mama abia face focul acasă, aşa că am alergat aici, pentru că tu ai întotdeauna focul aprins. Şi uite ce-am găsit.

— Ai fost la spital azi? se interesă Wambui.

— Da, am fost cu soacră-mea. Mă duc în fiecare zi.

— Cum îi merge cu braţul?

— Nu e rupt prea tare, doar fisurat. O să iasă curând.

— Ceva a mers anapoda... începu iar Warui, urmându-şi încet cursul propriilor gânduri. Toată lumea a plecat. Şi cu un minut în urmă, câmpul era împânzit cu aşa de mulţi oameni, ca în zilele lui Harry, ştiţi voi, la procesiune. Şi apoi, într-o clipită, dispăruseră toţi. Câmpul era aşa de gol. Mai rămăseseră doar patru (sau erau cinci?) oameni. Am sacrificat berbecii şi ne-am rugat pentru satul nostru. Dar a fost ca apa caldă în gura celui însetat. Nu era ce aşteptasem atâţia ani.

— Asta spui tu şi aşa m-am simţit şi eu, şi toată lumea. N-am bănuit niciodată că... că Mugo a făcut-o.

Wambui spusese cu efort numele pe care ea şi Warui îl evitaseră. Mumbi nu zise nimic o vreme.

— N-a fost găsit, zise în cele din urmă Mumbi, cu glasul schimbat.

— Nu l-a mai văzut nimeni din ziua aia, răspunse Warui, ca şi cum Mumbi pusese o întrebare.

— Poate că s-a zăvorât în colibă, zise Wambui.

— Am fost acolo aseară. Uşa nu era încuiată sau zăvorâtă pe dinăuntru. Nu era nimeni înăuntru.

— Poate a plecat din sat, remarcă Warui.

— Sau poate era la latrină când ai intrat tu.

— Dar m-am întors azi-dimineață, înainte să mă duc la spital.

O adiere ușoară le bătu stropi de ploaie în față. Wambui își șterse apa de pe față cu dosul mâinii. Warui își lăsă capul în jos și își frecă fața de pătură. Mumbi se lăsă pe spate, ca și cum ar fi vrut să se mute, și nu făcu nimic. Toți rămaseră pe locurile lor de lângă ușă.

— Poate l-aș fi salvat dacă mă duceam la el în seara aia, se tângui Mumbi.

— Despre cine vorbești? întrebă repezit Wambui și își întoarse privirea de la Mumbi.

— Mugo.

— N-aveai ce să salvezi. Auzi? Nimeni nu-l putea salva... pentru că... nu era nimic de salvat.

— Dar tu nu i-ai văzut chipul, Wambui, nu l-ai văzut, zise Mumbi cu glas înflăcărat.

Apoi coborî vocea și continuă:

— Adică în seara de dinainte de adunare. Când m-ai trimis la el... avea chipul schimbat de durerea din suflet... adică... avea chipul schimbat când mi-a spus despre...

— Ce? întrebară într-un glas Wambui și Warui.

Vestea părea să le fi atras atenția.

— Despre Kihika, fratele meu.

— Știai?

— Da. Mi-a spus.

— Poate că ar fi trebuit să ne spui înainte de adunare, zise acuzator Wambui și își pierdu interesul pentru noutate.

— N-am vrut să se întâmple nimic. Nici n-am știut că o să vină după aia la întrunire.

— E drept, fu de acord Warui și își reluă șirul gândurilor cu o voce nedumerită, aproape dezamăgită. Am fost amăgit de ochii lui. Dar mă întreb de ce a făcut el tot ce a făcut la canal și în detenție?

Mumbi fu prima care își reveni din această stare de introspecție. Spuse:

— Trebuie să plec. Sunt sigură că acasă e gata focul. Poate n-ar trebui să ne facem prea multe probleme în legătură cu întrunirea... sau... cu Mugo. Trebuie să ne vedem de viață.

— Da, avem de construit un sat, aprobă Warui.

— Și târgul mâine, și câmpurile de săpat și semănat pentru recolta următoare, remarcă Wambui, încercând să privească dincolo de burniță și ceață.

— Și copii de îngrijit, încheie Mumbi, ridicându-se și luându-și sacul de ploaie, pregătită să plece.

Apoi se întoarse brusc și se uită la cei doi bătrâni, privindu-i ca pe înțelepciunea străveche care ar putea împărtăși tineretului tainele vieții și ale fericirii.

— L-a văzut vreunul dintre voi pe Generalul R. în seara de după întrunire?

Wambui privi în sus cu o tresărire de teamă în priviri. Warui fu primul care răspunse, fără să-și ia ochii de la ploaie.

— Nu l-am mai văzut după ce a vorbit la întrunire.

— Nici eu, zise și Wambui, de parcă respingea orice responsabilitate în fața unei posibile anchete a poliției.

Mumbi ieși. Curând, o urmă și Warui, încă mormăind ca pentru sine.

— Ceva a luat-o razna. Am fost amăgit de ochii lui, ochii ăia. Poate pentru că sunt bătrân. Mi-am pierdut vederea.

Wambui se așeză și privi câteva minute burnița și ceața cenușie. În colibă se strecura întunericul. Wambui era pierdută într-o înțelegere fermă a unui revers cumplit al acțiunilor ei în lupta pentru libertate. Poate că n-ar fi trebuit să-l judecăm, șopti ea. Apoi se scutură, încercând să-și readucă gândurile în prezent. Trebuie să aprind focul. Întâi trebuie să mătur încăperea. Ce repede se adună mizeria într-o colibă curată! Dar nu se ridică să facă nimic.

Harambee

Wamumu fusese ultimul lagăr de detenţie prin care trecuse Gikonyo. Fusese ţinut acolo un an. Deţinuţii din acest lagăr lucrau la un nou sistem de irigaţii în câmpiile Mweya din districtul Embu. Transformau câmpiile aride în orezării. Când săpa la canale, Gikonyo privea de multe ori peste câmpia netedă şi vedea dealurile de la Mbere şi Nyambeni, care tăiau Embu dinspre Ukambani. Ştia că pământul din depărtare aparţinea tribului wakamba. Şi totuşi îşi imaginase întotdeauna casa lui şi a lui Mumbi aşezată undeva în spatele acestor dealuri.

Într-o dimineaţă senină văzuse Kerinyaga[1]; vârfurile lui acoperite cu zăpadă care ajungeau până la cer în zarea îndepărtată îl mişcaseră până la lacrimi. Nu că ar fi avut vreun sentiment special pentru peisaj. Dar vederea muntelui legendar, cu vârful pierdut în ceaţă, îl emoţionase.

Întâmplarea îi era proaspătă în minte lui Gikonyo în timpul convalescenţei sale în spitalul din Timoro. Mirosul de medicamente din salon îi amintea de mlaştina mocirloasă din lungul râului Tana. În aceeaşi zi, la Mweya, se gândise din nou serios să facă un scăunel de lemn, un dar de nuntă pentru Mumbi. Ideea căpăta formă în timp ce lucra în soare, în mijlocul putregaiului

1. Denumirea locală a Muntelui Kenya (în swahili, în original).

de pe râu și al pământului noroios. Avea să cioplească scăunelul dintr-un trunchi de Muiri, un lemn de esență tare care creștea pe lângă Kerinyaga și dealurile Nyandarwa. Șezutul scaunului avea să se sprijine pe trei picioare curbate, trei figurine cu chipuri fioroase, care să asude sub povară. Pe șezutul scaunului avea să fălțuiască un model, reprezentând un râu sau un canal. Lângă canal, avea să stea o *jembe* sau o lopată. Zile în șir după aceea, Gikonyo se gândi la sculptură. Fețele oamenilor se tot schimbau; le modifica poziția umerilor, a mâinilor sau a capetelor. Cum să modeleze râul cu rindeaua? N-ar trebui să înlocuiască o *jembe* cu o *panga*? Își bătuse capul cu micile detalii, iar asta îi ținu mintea și inima departe de corvoada fizică. Spera să lucreze la scăunel imediat ce scăpa din detenție.

Zăcând în spital, Gikonyo fu din nou cuprins de dorința de a ciopli scăunelul. Era la Timoro de patru zile. În ultimele trei, se gândise la Mugo și la mărturisire. Oare el ar fi putut să-și facă curaj să le spună oamenilor despre pașii de pe caldarâm? Noaptea, își revedea viața și experiențele din cele șapte lagăre de detenție. Ce anume îi aduseseră toți anii ăia? La fiecare gând, era sfredelit de vinovăție. Îl părăsise curajul, mărturisise un jurământ în ciuda legământului de a nu face asta. Ce diferență era între el și Karanja sau Mugo sau cei care trădaseră pe față poporul și colaboraseră cu omul alb ca să-și scape pielea? Mugo avusese curajul să-și recunoască vina și să piardă totul. Gikonyo se cutremură la gândul de a pierde totul. În fiecare dimineață, Mumbi și Wangari îi aduceau mâncare. La început, încercase să nu discute cu Mumbi; i se părea dureros fie și numai să se uite la ea. Dar după confesiunea lui Mugo, se trezi că încerca să ghicească gândurile și sentimentele lui Mumbi. Ce se ascundea în spatele chipului ei? Ce credea ea despre Mugo și confesiune? Își dorea tot mai mult să-i vorbească despre Mugo și apoi despre viața lui în detenție. Ce ar fi spus despre pașii care-l bântuiau? I se mai strecură în minte și un alt gând. Nu se văzuse niciodată ca tată al copiilor lui Mumbi. Acum îi trecu prin minte: oare cum ar arăta copiii lui și ai lui Mumbi?

În a cincea zi își aminti de Mweya și de dorința lui de a ciopli un scăunel. Se foi în patul de spital, atent să nu se așeze pe

braţul pus în ghips. La început, fusese doar o licărire slabă, de felul celor pe care le simţea când vedea lemnul. Apoi, pe măsură ce se gândea, deveni tot mai entuziasmat şi îl mâncau palmele să atingă lemnul şi dalta. Avea să cioplească scăunelul acum, după ce ieşea din spital, înainte să înceapă munca sau între orele de lucru. Se gândi la motive în detaliu. Modifică siluetele. Acum avea să sculpteze un bărbat subţire, cu trăsături aspre pe chip, cu umerii şi capul plecate, susţinând greutatea. Mâna lui dreaptă avea să se întindă pentru a se înlănţui cu cea a unei femei, şi ea cu trăsături aspre. A treia figurină avea să fie cea a unui copil, pe capul şi umerii căruia aveau să se întâlnească mâinile libere ale bărbatului şi femeii. Ce imagine va modela pe şezutul scaunului? Un câmp care trebuie plivit şi semănat? O *jembe*? O floare de fasole? Avea să decidă asta când va veni vremea.

În a şasea zi, Mumbi nu veni la spital. Gikonyo suferi, dar fu şi surprins să descopere cât de mult aşteptase vizita ei. Toată ziua rămase neliniştit şi se întrebă ce s-a întâmplat cu ea. Nu mai venea deloc? Reacţionase oare la tăcerea lui încăpăţânată? Aşteptă cu nerăbdare zorii, dimineaţa următoare. Dacă nu...

Dar veni, singură. În mod normal, ea şi Wangari îl vizitau împreună.

— N-ai venit ieri, îi spuse el acuzator.

Mumbi se aşeză pe pat şi trecu ceva vreme până să răspundă.

— A fost copilul bolnav, spuse ea simplu.

— Ce... ce a păţit?

— Doar un guturai... sau gripă.

— Nu l-ai dus... la dispensar?

— Ba da! zise ea aproape tăios.

Gikonyo încercă să nu se uite la ea. Mumbi părea neliniştită şi voia să plece.

— Când ieşi din spital? întrebă ea.

— Peste două zile.

Acum se întoarse spre ea şi încercă să-i surprindă privirea. Nu se uita la el. Gikonyo fu mirat să-i vadă oboseala din ochi. De câtă vreme era aşa? Ce i se întâmplase în ultimele zile?

— Mă duc acum, spuse ea. S-ar putea să nu vin mâine... sau poimâine.

Începu să-şi pună hotărâtă lucrurile în geantă. Gikonyo voia să-i spună: nu pleca. Dar deodată spuse:

— Haide să vorbim despre copil.

Mumbi, deja în picioare, fu uimită de vorbele lui. Se aşeză din nou şi îl privi.

— Aici, la spital? întrebă ea, fără nici o emoţie.

— Acum, da.

— Nu, nu astăzi, spuse ea, aproape nerăbdătoare, ca şi cum ar fi fost pe deplin conştientă de independenţa ei.

Gikonyo fu surprins de noua fermitate din glasul femeii.

— Bine. Când ies din spital, spuse el şi, după o pauză stânjenitoare, adăugă: O să te întorci acasă, să aprinzi focul şi să ai grijă să nu se strice lucrurile?

Ea se gândi o vreme, cu capul întors într-o parte. Apoi se uită la el, direct în ochi.

— Nu, Gikonyo. Oamenii încearcă să şteargă lucruri, dar nu pot. Lucrurile nu sunt aşa de simple. Ce s-a petrecut între noi e prea mult ca să treacă doar cu câteva cuvinte. Trebuie să vorbim, să ne deschidem inimile, să le cercetăm şi apoi să plănuim împreună viitorul pe care îl vrem. Dar acum trebuie să plec, pentru că e bolnav copilul.

— O să... o să vii mâine? întrebă el, fără să-şi poată ascunde neliniştea şi teama.

Ştiu, deodată, că pe viitor o să ia în calcul sentimentele ei, gândurile ei, dorinţele ei – o nouă Mumbi. Şi, din nou, ea se gândi puţin la întrebarea lui.

— Bine. Poate că o să vin, spuse ea şi plecă.

Ieşi cu paşi hotărâţi, tristă, dar aproape sigură. El o privi până dispăru pe uşă. Atunci se cufundă în pat. Se gândea la darul de nuntă, un scăunel sculptat din lemn de Muiri. „O să schimb silueta femeii. O să sculptez o femeie – o femeie gravidă."

În seria ACTUAL

au apărut:

Ian McEwan – *Legea copiilor*
Kazuo Ishiguro – *Uriașul îngropat*
David Duchovny – *Holy Cow*
David Grossman – *Un cal intră într-un bar*
Amy Tan – *Valea Minunilor*
Chuck Palahniuk – *Beautiful You*
Su Tong – *Soții și concubine*
João Paulo Cuenca – *Singurul final fericit pentru o poveste de dragoste e un accident*
Bernhard Schlink – *Femeia de pe scări*
Mary Chamberlain – *Croitoreasa de la Dachau*
Patti Smith – *Torcătoarea de vise*
Andreï Makine – *Patria locotenentului Schreiber: romanul unei vieți*
Hiromi Kawakami – *Prăvălia de mărunțișuri a domnului Nakano*
Emir Kusturica – *Străin în căsnicie*
Hélène Grimaud – *Lecții aparte*
Irvine Welsh – *Viața sexuală a gemenelor siameze*
Nuruddin Farah – *Ascuns la vedere*
Natsuo Kirino – *Insula Tokyo*
György Dragomán – *Rugul*
Brooke Davis – *Obiecte pierdute*
Milena Busquets – *Până și asta o să treacă*
Margaret Mazzantini – *Splendoare*
Jean Mattern – *Septembrie*
David Cronenberg – *Mistuiți*
Philippa Gregory – *Blestemul regelui*
Harper Lee – *Du-te și pune un străjer*